

ჰეილია

მამუკა გონგაძე
Mamuka Gongadze

აფხაზეთის სიმბოლიკისათვის
The Symbols of Abkhazia

3

ალექსანდრე ბოშიშვილი
Alexander Boshishvili

ჯოვანი ორლანდის ნახატი „სიმონი პრინცი საქართველოდან“
One of the Earliest Portraits of Svimon I with the Earliest Known Coats of Arms of Georgia

18

ვესილოვნი

თორნიკე ასათიანი
Tornike Asatiani

საქართველოს სახელმწიფო დროშის ისტორიის საკითხისათვის
Issue of the State Flag of Georgia

23

სფიხისხი

თემო ჯოჯუა
Temo Jojua

უძველესი ქართული სამეფო გეჭდის გამოსახულება
Oldest Georgian Royal Seal

30

ხიჩვი

საარქივო მასალები საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახელმწიფო, სამხედრო და საააჟო დროშების შესახებ (1918 -1921)
Archive Materials about State, Military and Custom Flags of Georgia (1918-1921)

37

ხეხილი

ი. ბიჭიკაშვილი, ნ. ბერუჩაშვილი
I. Bichikashvili, N. Beruchashvili

იმერეთის მეფეთა გვირგვინი
Crown of Kings of Imereti

42

ზაქარია კიკნაძე
Zachary Kiknadze

გვირგვინი
Crown

54

ჰოხლოანი

ანჯელინო დულჩერის 1339 წლის პორტოლანი
The Portolan of 1339 by Angelino Dulcert

65

ჰეროლდი

მთავარი რედაქტორი: მამუკა გონგაძე / აღმასრულებელი რედაქტორი: მირიან კიკნაძე / რედაქტორები: თორნიკე ასათიანი, ზაქარია კიკნაძე, დავით ბრატვიანი / გამომცემელი: საქართველოს პარლამენტთან არსებული ჰერალდიკის სახელმწიფო საბჭო. / www.heraldika.ge E-mail: heroldi@heraldika.ge

საავტორო უფლებები დაცულია. სტატიაში გამოქვეყნებული ინფორმაციის სიზუსტეზე პასუხისმგებელია ავტორი. ჟურნალში გამოქვეყნებული მასალების გამოყენება რედაქციის ნებართვის გარეშე აკრძალულია

ჰეხაღიჩა

ანდრეი გრეჩილო
Andriy Greczylo

უკრაინის რეგიონების ახალი
სიმბოლიკა
New Symbols of the regions of Ukraine

68

სიმბოლიჩა

მირიან კიკნაძე
Mirian Kiknadze

იაპონური ჰერალდიკის მოკლე
მიმოხილვა
Short summary of Japanese Mon system

78

ვეხილოლობი

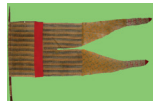
გიორგი გურჯიძე
Giorgi Gurjidze

ჩეჩენეთა ეროვნული დროშის
ისტორია
History of Circassian National flag

86

ნაიმა ნეფლიაშევა
Naima Nefliasheva

როგორ ხვდებოდნენ ადიღეუნი
შაფსუღების დროშას 1926 წელს
How Adyghea was celebrating the return of
Shapsugh flag in 1926

89

მარიამ ბეჰიტაშვილი
Mariam Bezhitashvili

ინგუშეთის ჰერალდიკური
ატრიბუტიკა
The Heraldic Attributes of Ingushetia

91

მუნისიჩაღი სიმბოლიჩა

მიხეილ ბარნოვი
Mikheil Barnovi

კახეთის მუნისიჩაღიტატების
სიმბოლიკა
Symbols of Kakheti Region Municipalities

97

ვეხილოლობი

ნიკო ჯავახიშვილი
Niko Javakhishvili

ამერიკის კონფედერაციული
შტატების სახელმწიფო დროშა
National Flags of the Confederate States of
America

101

ბონისიჩა

დავით ბრავაძე
Davit Bragvadze

საქართველოს დემოკრატიული
რესპუბლიკის ბონები
Notes of the Democratic Republic of Georgia

108

ლოგო

დავით ბრავაძე
Davit Bragvadze

მსოფლიო ბრენდების ლოგოების
ევოლუცია
World Known Logos Evolution

112

ხანონი

ჩაიხილეთ ინგლისურ ენაზე
Summeries in English

საქართველოს ორგანული კანონი
საქართველოს სახელმწიფო
დროშის შესახებ

115

117

სოხუმი (ცხუმი) XIX საუკუნე. დიუბუა და მონაქო

აფხაზეთის სიმბოლიკისათვის

აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის სიმბოლიკის პროექტი

თანამედროვე მსოფლიოს ქვეყნების უმრავლესობის მსგავსად, საქართველოს სახელმწიფოსთვისაც სიმბოლიკისა და ემბლემატიკის საკითხი საკმაოდ აქტუალურ და მნიშვნელოვან თემას წარმოადგენს. ამ მხრივ საინტერესოა არა მხოლოდ საქართველოს სახელმწიფო ატრიბუტიკა: გერბი, დროშა და ჰიმნი, არამედ ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიული, უწყებრივი, სამხედრო თუ სხვა სახის სიმბოლოები.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს საქართველოს ოკუპირებულ ტერიტორიებზე მოქმედი სიმბოლიკა, თუ როგორი უნდა იყოს იგი და რა სიმბოლოებითაა წარმოდგენილი ეს ტერიტორიები დღეს. საქართველოში ამ საკითხის განხილვა საკმაოდ მტკივნეულია, მაგრამ ჩვენ გადავწყვიტეთ დავარღვიოთ დუმილი და ღიად ვისაუბროთ საკითხზე, რომელსაც საქართველოს ძირძველი კუთხის - აფხაზეთის სიმბოლიკა ჰქვია. ჩვენ მიერ განხილული იქნება როგორც დე ფაქტო მთავრობის მიერ აღიარებული სიმბოლოები, ასევე სიმბოლიკის ის პროექტი, რომელიც საქართველოს პარლამენტთან არსებული ჰერალდიკის სახელმწიფო საბჭოს მიერ არის შემუშავებული. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის სტატუსის გარანტორი არის საქართველოს კონსტიტუცია, რომლის მე-3 მუხლის მე-4 ნაწილში წერია: აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის სტატუსი განისაზღვრება საქართველოს კონსტიტუციური კანონით **“აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის შესახებ”**. ასევე საინტერესოა აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის კონსტიტუციის მე-7 მუხლი - **“აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის სიმბოლოები დადგენილია კანონით”**. ყველასთვის ცნობილი მიზეზების გამო, აღნიშნული კანონი დღემდე არაა მიღებული და შესაბამისად არ არსებობს აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის სიმბოლიკა, რომელიც საქართველოს ხელისუფლების მიერ იქნება ცნობილი.

საკითხის შესწავლისას გასათვალისწინებელია, რომ კონკრეტულ ტერიტორიაზე მოქმედი სიმბოლიკა ყოველთვის ასახავს იმ დროისათვის არსებულ პოლიტიკურ, სოციალურ და კულტურულ მდგომარეობას. ნებისმიერი ამ კომპონენტის ცვლილება იწვევს სიმბოლიკის ცვლილებას. ამის მრავალი პრეცედენტი არსებობს და წინამდებარე სტატიის მიზანმიმართულად იქნება მაგალითები მოყვანილი.

აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის ტერიტორია მოიცავს საკუთრივ ისტორიული აფხაზეთისა და სამეგრელოს ტერიტორიის გარკვეულ ნაწილს. ავტონომიური რესპუბლიკა მდებარეობს ქვეყნის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში, შავი ზღვის სანაპიროზე. 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომის შემდეგ აფხაზეთის ტერიტორია სრულადაა ოკუპირებული რუსეთის ფედერაციის მიერ. ომის დასრულებიდან მცირე ხანში რუსეთის ფედერაციამ აფხაზეთი და ე.წ. “სამხერთ ოსეთი” დამოუკიდებელ სახელმწიფოებად აღიარა.

აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკას ჩრდილოეთიდან კავკასიონის მთავარი ქედი, სამხრეთიდან კი შავი ზღვა ესაზღვრება. დასავლეთით ის მიდის მდინარე ფსოუმდე, რომელიც რუსეთ-საქართველოს სახელმწიფო საზღვარია, აღმოსავლეთით კი - მდინარე ენგურამდე, სადაც გადის დღევანდელი ადმინისტრაციული საზღვარი აფხაზეთსა და სამეგრელო-ზემო სვანეთის მხარეს შორის. მისი ტერიტორია 8 660 კვადრატული კილომეტრია. ავტონომიური რესპუბლიკის დედაქალაქი სოხუმი.

სხვადასხვა ეპოქაში ეს საზღვრები იცვლებოდა და აფხაზეთის ტერიტორიის სხვადასხვა ნაწილი მოიხსენიებოდა, როგორც: აბაზეთი, აფშილეთი, ჯიქეთი, ოდიში, სამეგრელო, საბედიანო. აფხაზეთის ტერიტორია მუდმივად საინტერესო იყო მოგზაურებისა და ვაჭრებისთვის, რამაც თავისი კვალი დაატყო მის ისტორიას.

ძვ.წ. VI-IV საუკუნეებში, მაშინ როდესაც ბერძნებმა აქტიურად დაიწყეს შავიზღვისპირეთის კოლონიზაცია, აფხაზეთის სანაპირო ზოლზე სამი მნიშვნელოვანი ბერძნული ახალშენი დაარსდა: პიტიუნტი (ბიჭვინთა), დიოსკურია (სოხუმი) და გიენოსი (ოჩამჩირე). შემდგომ საუკუნეებში კი აქ გენუის სავაჭრო ფაქტორიები და კოლონიები წარმოიქმნა.

ჩვენი სტატიის მიზანი არ არის აფხაზეთის ისტორიის სადავო საკითხების განხილვა. ამოცანა გაცილებით მოკრძალებულია: გვსურს შევიშუშავოთ აფხაზეთის (ავტონომიური რესპუბლიკის) ტერიტორიისათვის სიმბოლოების პროექტი, რომელიც, ჰერალდიკის პრინციპებიდან გამომდინარე, მხოლოდ ისტორიული მემკვიდრეობის გათვალისწინებით არის შესაძლებელი. შესაბამისად, მოგვიწევს შეხება ისტორიასთან, რისთვისაც გამოვიყენებთ და განვიხილავთ სხვადასხვა წყაროს, ისტორიულ ფაქტსა თუ მოვლენას.

აქვე შევნიშნავთ, რომ დღეს აფხაზეთის ტერიტორიაზე მოქმედებს სიმბოლიკა, რომელიც ნაწილობრივ დაფუძნებულია ისტორიულ მემკვიდრეობასა და წყაროებზე, რაც მისასაღებელია, როგორც ერთიანი სახელმწიფოებრივი ისტორიის პატივისცემის ნიშანი და რასაც შემდეგში უფრო დანვრილებით განვიხილავთ.

დავინწყოთ უახლოესი ისტორიიდან. 1917 წლის რევოლუციამდე რუსეთის იმპერიაში არსებობდა ჰერალდიკის საკმაოდ მდიდარი ტრადიცია, რომელიც გარკვეულწილად განსხვავდებოდა ევროპულისგან, მაგრამ ძირითადი არსით ის იყო კლასიკური, ევროპული ჰერალდიკის ნაწილი. ასეთივე, მაგრამ გაცილებით მცირე ტრადიციები, რა თქმა უნდა, არსებობდა საქართველოშიც. თუმცა რევოლუციის შემდეგ რუსეთში და 1921 წლის ოკუპაციის შემდეგ საქართველოშიც დამკვიდრება დაიწყო ე.წ. საბჭოთა

ჰერალდიკურმა ტრადიციამ. ბოლშევიკებმა მთლიანად შეცვალეს მანამდე არსებული მიდგომა და საკუთარი ჰერალდიკური იერარქია შექმნეს. არსებობდა ე.წ. მთავარი, “მუშურ-გლეხური” სიმბოლოები: ხუთქიმიანი ვარსკვლავი, გადაჯვარედინებული ოქროს ნამგალი და ურო და ალისფერი ველი (წითელი, როგორც მუშათა მოძრაობის ინტერნაციონალური ფერი), რომელიც საბჭოთა კავშირის ყველა სუბიექტის (მათ შორის საქართველოს სსრ) სიმბოლიკის აუცილებელ დეტალს წარმოადგენდა.

მოკავშირე რესპუბლიკების სიმბოლიკა სრულ შესაბამისობაში უნდა ყოფილიყო საერთო საკავშირო სიმბოლოებთან. ავტონომიური რესპუბლიკების სიმბოლოები კი შესაბამისობაში უნდა ყოფილიყო იმ მოკავშირე რესპუბლიკის სიმბოლიკასთან, რომლის შემადენლობაშიც შედიოდა. როგორც წესი, ავტონომიების გერბსა და დროშაზე გვხვდებოდა ადგილობრივ ენებზე შესრულებული წარწერები და ავტონომიური რესპუბლიკების სახელწოდება. ავტონომიურ ოლქებს სიმბოლიკა არ ჰქონდათ. ასეთი სისტემა სიმბოლიკაში საბჭოთა ეროვნული (ეროვნებათა) პოლიტიკის იერარქიულობისა და სუბორდინაციის გამოხატულება იყო.

ტერიტორიული სიმბოლიკის ასეთი მკაცრი იერარქია ეწინააღმდეგებოდა ევროპულ მიდგომას, სადაც ყველა ქალაქს და მუნიციპალიტეტს, ზოგიერთ შემთხვევაში კი თემს და სოფელსაც კი, აქვს საკუთარი გერბი და დროშა. საქართველოშიც არსებობდა ანალოგიური ტრადიციები. არსებობდა სადროშოები, სამთავრო სათავადოები, რომელთაც ჰქონდათ თავისი სიმბოლიკა. ამაზე მეტყველებს ვახუშტი ბატონიშვილის ატლასზე გამოსახული სიმბოლოები. თანამედროვე საქართველოში ეს პროცესი განვითარების სტადიაშია და ნელ-ნელა იხვეწება ჩვენი ტერიტორიული სიმბოლიკა.

თუმცა საქმე სხვაგვარად იყო 90-იანი წლე-

საბჭოთა ჰერალდიკური იერარქია რუსეთის საბჭოთა ფედერაციული, სოციალისტური რესპუბლიკის მარაღიში

რსფსრ დროშა

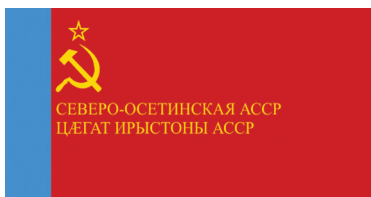
რსფსრ გერბი

დაღესტნის ასსრ დროშა

დაღესტნის ასსრ გერბი

ჩრდილოეთ ოსეთის ასსრ დროშა

ჩრდილოეთ ოსეთის ასსრ გერბი

კარელიის ასსრ დროშა 1978 წ.

კარელიის ასსრ გერბი

ბის დასაწყისში, როდესაც საბჭოური იერარქიული სიმბოლიკა სუბორდინაციასა და პრივილეგიას გამოხატავდა. ასეთმა დამოკიდებულებამ და სახელმწიფოებრიობის ხანგრძლივმა წყვეტამ დამოუკიდებლობის პირველივე წლებიდან სამწუხარო რეალობის წინაშე დაგვყენა. სახელმწიფოებრიობის არარსებობის პირობებში შეწყდა სიმბოლიკის განვითარების ბუნებრივი პროცესი და საზოგადოებრივ აზროვნებაში საბჭოთა მიდგომამ გაიდგა ფესვი. დამოუკიდებლობის პირველსავე წელს აფხაზეთი ეროვნული მოძრაობა "აიდგილარას" მიერ აფრიალებული დროშა ქართული საზოგადოების მიერ თავიდანვე მტრულად იქნა მიღებული. მიუხედავად იმისა, რომ ეროვნული მოძრაობის დროს თბილისში საბჭოთა სიმბოლიკის საპირისპიროდ უკვე მრავლად ფრიალებდა საქართველოს პირველი რესპუბლიკის, ხუთჯვრიანი თუ სხვა დროშები, ქართული საზოგადოებისათვის მიუღებელი აღმოჩნდა რეგიონალური განსხვავებული სიმბოლიკა. ყველაზე სამწუხარო ისაა, რომ არავის მოსვლია აზრად ინფორმაცია მოეპოვებინა ე.წ. "აფხაზეთ დროშაზე", გამოეკვლია მისი წარმომავლობა და საყოველთაოდ ცნობილი გაეხადა. დღეს კი თუ ჩავუღრმავდებით ისტორიის ზოგიერთ საყურადღებო დეტალს, აღმოვაჩინებთ, რომ აფხაზეთის დე ფაქტო რეჟიმის მიერ აღიარებული დროშა საქართველოს ისტორიული მემკვიდრეობის ნაწილია და ჩვენ, გამოუცდელითა თუ უყურადღებოთ, არა მხოლოდ უარი ვთქვით მასზე, არამედ სრულიად ნეგატიური დატვირთვა შევძინეთ. დღესაც, საზოგადოების დიდი ნაწილისათვის "არგუმენტები" მწვანე ფერით ისლამის გამოსატყვის და აფხაზეთის მოქმედი დროშის ისლამისტური (რაც დიდი შეცდომაა) ხასიათის შესახებ, წარმოადგენს "დადასტურებულ ფაქტს" და მისი რევიზია, როგორც ჩანს, საკმაოდ დიდ ძალისხმევასთან იქნება დაკავშირებული. ჩვენი აზრით, ამის საფუძველია შესაბამისი ცოდნისა და ინფორმაციის ნაკლებობა, რაც კიდევ უფრო აუცილებელს ხდის კონკრეტული საკითხის შესწავლის საჭიროებას.

დროშის მიმართ უარყოფითი დამოკიდებულება კიდევ უფრო გააძლიერა აფხაზეთის ტერიტორიაზე 1992-93 წლებში მიმდინარე სამხედრო მოქმედებებ-

მა. დროშა სეპარატისტული ძალების გამარჯვების სიმბოლოდ იქცა. საბოლოოდ კი აფხაზეთმა 1999 წლის 12 ოქტომბერს მიიღო სახელმწიფო დამოუკიდებლობის აქტი, რომელსაც რეტროაქტიული ძალა ჰქონდა და ცნობდა დამოუკიდებლობის პერიოდს ომის დასრულებიდან მოყოლებული. რამდენიმე წელიწადში, 2008 წლის 26 აგვისტოს, აფხაზეთმა პირველი საერთაშორისო აღიარება მიიღო რუსეთის ფედერაციისგან, რასაც მოჰყვა კიდევ რამდენიმე ქვეყნის მიერ მისი დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ ცნობა. ამან შექმნა "იურიდიული" საფუძველი, სეპარატისტული რეჟიმის დროშა ამ ქვეყნებში ღიად ყოფილიყო გამოყენებული. 2008 წლის შემდეგ არაერთი შემთხვევა დაფიქსირდა, როდესაც კრემლში ოფიციალურ მიღებებზე აფხაზეთის დე ფაქტო რესპუბლიკის დროშა რუსული დროშის გვერდით გამოიფინა.

ეს ფაქტი ქართული საზოგადოებისთვის კიდევ უფრო მიუღებელს ხდის აფხაზეთის ტერიტორიაზე მოქმედ სიმბოლიკას. ფართოდ გავრცელებული აზრის საწინააღმდეგოდ, მიგვაჩნია, რომ აუცილებელია ეს სიმბოლიკა შევისწავლოთ, გავანალიზოთ და გავიაზროთ მისი მნიშვნელობა ქართული სახელმწიფოსთვის. ვფიქრობთ, საკითხის ღრმა შესწავლის შემდეგ შესაძლებელი იქნება დღეს არაკანონიერად მოქმედი სიმბოლიკის გარკვეული დეტალები გახდეს ქართული სახელმწიფო სიმბოლიკის ნაწილი, როგორც ეს ხდება მუნიციპალური, საქალაქო თუ ავტონომიური წარმონაქმნების სიმბოლიკათა შემთხვევაში.

ისტორიული წყაროებისა და მასალების გაცნობამდე საჭიროა განვიხილოთ აფხაზეთის ტერიტორიაზე არალეგიტიმურად მოქმედი სიმბოლიკისა და ატრიბუტიკის შექმნისა და მოქმედების საფუძვლები, კანონმდებლობა, მათი შინაარსი და აღწერილობები, რათა შევძლოთ სათანადო დასკვნების გაკეთება და ჩვენი პროექტისთვის შესაბამისი საფუძველის მომზადება.

სანამ უშუალოდ გადავალთ აფხაზეთის ჰერალდიკური და ვექსილოლოგიური მემკვიდრეობის განხილვაზე, საინტერესოა მიმოვიხილოთ აფხაზეთის ტერიტორიაზე არსებული სიმბოლიკის შექმნისა და ფართო საზოგადოების წინაშე გამოჩენის ისტორია.

„აფხაზეთის რესპუბლიკის სახელმწიფო დროშის აღწერა“

დროშის ზომები: სიგრძისა და სიგანის თანაფარდობა 2:1. სიგრძეზე მონაცვლეობით განლაგებულია შვიდი, სიგანით თანაბარი, მწვანე და თეთრი სარტყელი. მათგან ოთხი მწვანეა, სამი თეთრი. სარტყელი იწყება ზედა კიდიდან - პირველი მწვანეა.

ზედამარცხენა კუთხეში (დროშის ტარისკენ) მოთავსებულია დროშის სიგრძის 0.38 და სიგანით სამი სარტყელის ტოლი წითელი ფერის მართკუთხედი. მართკუთხედის ცენტრში ვერტიკალურად მოთავსებულია ხელის თეთრი მტევანი, რომლის ზემოთ გამოსახულია შვიდი თეთრი, ხუთქიმიანი ვარსკვლავი.

„აფხაზეთის რესპუბლიკის სახელმწიფო გერბის აღწერა“

გერბი წარმოადგენს თეთრი და მწვანე ფერებით ვერტიკალურად თანაბრად გაყოფილ ფარს. გერბის კონტური და სიუჟეტური კომპოზიცია ოქროსფერია. გერბის ქვედა ნაწილში მოთავსებულია რვაქიმიანი ვარსკვლავი. გერბის ზედა ნაწილში თეთრ და მწვანე ფონზე სიმეტრიულად განლაგებულია ორი ოქროსფერი, რვაქიმიანი ვარსკვლავი.

გერბის ცენტრში მოთავსებულია მხედრის ფიგურა ჯადოსნურ მფრინავ რამზე (არაშა), რომელიც ისარს ვარსკვლავებს სტყორცნის. გერბის სიუჟეტი უკავშირდება ნართების ეპოსს. გერბის მწვანე ფერი აღნიშნავს სიცოცხლესა და ახალგაზრდობას, თეთრი – სულიერებას. დიდი, რვაქიმიანი, ოქროსფერი ვარსკვლავი – მზის, სოლარული ნიშანია. პატარა, რვაქიმიანი ვარსკვლავები აღნიშნავენ ორი კულტურული სამყაროს, აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ერთობლიობას.

გერბისა და დროშის ავტორად მხატვარი ვალერი გამგია ითვლება. (1998 წელს აფხაზურმა ფოსტამ გამოსცა მარკა გერბის გამოსახულებით). გამგია მსოფლიო მნიშვნელოვანი სამუშაო გასწია. უნდა ითქვას, რომ მის მიერ შემუშავებული დროშის მოდელი გარკვეულწილად შეესაბამება აფხაზეთის ტერიტორიის ისტორიულ მემკვიდრეობას და კონკრეტული წყაროები უდევს საფუძვლად, რომელთაც ქვემოთ გაგაცნობთ.

აფხაზეთის ტერიტორიაზე მოქმედი სიმბოლიკის საუკეთესო ნიმუში სოხუმის გერბია. ჰერალდიკის კანონების თვალსაზრისით, გერბი კარგად არის შესრულებული, თუმცა მემკვიდრეობითობის პრინციპი ერთ-ერთ ნაწილში დარღვეულია (შემოტანილ უცხო სიმბოლოებს შეეცვებით აფხაზეთში მოქმედი გერბის განხილვისას).

ასევე სწორ პრინციპებზეა აგებული აფხაზეთის „საპრეზიდენტო“ შტანდარტიც. ის წარმოადგენს დროშაზე განთავსებული გერბის გამოსახულებას. ასეთი მიდგომა შტანდარტის შედგენისას ტრადიციულია.

„აფხაზეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტის შტანდარტი“

ქალაქ სოხუმის მოქმედი „გერბი“

აფხაზეთში დღეისთვის არსებობს სამხედრო დროშაც. ის წარმოადგენს წითელი ფერის ქსოვილს, რომელზეც გერბია გამოსახული. დროშას აფხაზურ და რუსულ ენებზე აქვს წარწერა „ჩვენი მამულისათვის“. აფხაზეთის ე.წ. დამოუკიდებელი რესპუბლიკის სამხედრო დროშაზე რუსული წარწერის გაკეთება, ერთი მხრივ, რუსეთზე მკაფიო დამოკიდებულებას მიანიშნებს, მეორე მხრივ, დე ფაქტო რესპუბლიკის მრავალფეროვანი მოსახლეობის გაერთიანების სურვილით შეიძლება იყოს გამოწვეული. კიდევ ერთხელ უნდა დავსძინოთ, რომ ყველა ზემოთ ჩამოთვლილ შემთხვევაში სამართლებრივი მხარე სრულიად მიუღებელია ქართული სახელმწიფოსთვის.

„აფხაზეთის სამხედრო დროშა“

იმისათვის, რომ სწორად შევძლოთ მოცემული ტერიტორიის სიმბოლიკის შემუშავება, საჭიროა განვიხილოთ ის ისტორიული მემკვიდრეობა, რომელიც არსებობდა კონკრეტულად ამ ტერიტორიისათვის.

პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს, რომ **აფხაზეთის ჰერალდიკური მემკვიდრეობა** მეტად მცირეა და მხოლოდ ორიოდე ისტორიული წყაროთი შემოიფარგლება.

მნიშვნელოვანი წყაროა ბატონიშვილ ვახუშტი ბაგრატიონის 1735 წელს შედგენილი კავკასიის ატლასი და მასზე გამოსახული საქართველოს და კავკასიის მხარეთა გერბების კრებული. ერთ-ერთი მათგანია აფხაზეთის გერბი:

აფხაზეთის გერბი. ვახუშტი ბატონიშვილი

მწვანე (ზურმუხტოვან) ველზე გამოსახულია თეთრი (ვერცხლის) ვაცი, მის ზევით კი სამი ნახევარმთვარისებრი ყვითელი (ოქროს) ნიშანი.

ვახუშტი ბაგრატიონის მიერ დანატოვარ ჰერალდიკურ მემკვიდრეობამდე არ მოგვეპოვება ჩვენთვის ცნობილი არცერთი ჰერალდიკური ნიშანი, რომელიც აფხაზეთის ტერიტორიას გამოსახავდეს. ვახუშტი ბაგრატიონის მიერ დატოვებულ აფხაზეთის გერბზე კი მთავარ ფიგურად ვაცი ფიქსირდება. აღსანიშნავია, რომ ვახუშტი ბაგრატიონისეული წყარო აფხაზეთის ახალი გერბის შექმნისას საერთოდ არ გამოუყენებიათ. როგორც ჩანს, იგი მისი ქართული წარმომავლობის გამო იქნა იგნორირებული.

ოსეთის გერბი. ვახუშტი ბატონიშვილი

უნდა აღვნიშნოთ, რომ განსხვავებულად მოიქცნენ ჩრდილოეთ ოსეთის – ალანიას წარმომადგენლები. ვახუშტის მიერ ოსეთის გერბად მოხსენიებული გამოსახულება იქცა ძირითად წყაროდ ჩრდილოეთ ოსეთის ავტონომიური რესპუბლიკის გერბისთვის. მოგვიანებით, “სამხრეთ ოსეთის” სეპარატისტული რესპუბლიკის გერბიც მის მიხედვით იქნა შეცვლილი, რაც, რა თქმა უნდა, შეცდომაა და მიუღებელია. ვახუშტისეულ გეოგრაფიაში რუკაზე მითითებული “ოსეთი” ჩრდილოეთკავკასიაშია.

რა თქმა უნდა, გერბიც და მთავარი საგერბე ფიგურაც - მთის ჯიქიც მათ ეკუთვნოდა. ეს საკითხი ცალკე განხილვის თემაა და მომავალ სტატიებში აუცილებლად დავუბრუნდებით.

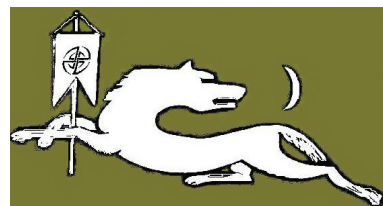

ჩრდილოეთ ოსეთის რესპუბლიკის გერბი

საინტერესოა, რომ ხუნძების (დაღესტანი) ნაციონალური სიმბოლოც ვახუშტისეულ მემკვიდრეობაზეა დაფუძნებული.

დაღესტანის გერბი. ვახუშტი ბატონიშვილი

ხუნძების ეროვნული სიმბოლო

უმნიშვნელოვანეს სიმბოლოს აფხაზეთის ტერიტორიისათვის წარმოადგენს დიოსკურების სიმბოლო, რაც დაკავშირებულია ტერიტორიის ცენტრის სახელთან - დიოსკურიასთან.

ქალაქი დიოსკურია შავი ზღვის სანაპიროზე დიდი ბერძნული კოლონიზაციის პერიოდში (ძვ.წ. VI-IV სს.) დაარსდა. I საუკუნის ბერძენი გეოგრაფი სტრაბონი მასზე საუბრისას ხაზს უსვამს, რომ ქალაქი მნიშვნელოვანი სავაჭრო ცენტრი იყო, სადაც 70-ზე მეტი ეროვნების ადამიანი იყრიდა თავს. რამ გამოიწვია ქალაქის მნიშვნელობის დაკნინება ცნობილი არ არის, თუმცა გარკვეული ხნის შემდეგ იმავე ადგილზე ქალაქი ცხუმი (შემდგომში სოხუმი) აღმოცენდა. ეს ადგილი ყოველთვის წარმოადგენდა თანამედროვე აფხაზეთის ტერიტორიის პოლიტიკურ, კულტურულ და სავაჭრო ცენტრს, მიუხედავად იმისა, რა სახელს ატარებდა ქალაქი და იმდენად დიდი იყო მისი პოლიტიკური გავლენა, რომ ვინც ფლობდა ამ გეოგრაფიულ პუნქტს, ის ფლობდა მთელ აფხაზეთსაც.

ქალაქის თავდაპირველი სახელი ლეგენდარულ ტყუპ ძმებს - დიოსკურებს უკავშირდება. ჰესიოდე მოგვითხრობს, რომ ზევსი გედის სახით გამოეცხადა ევროტში მობანავე ეტოლიის მეფის ასულ ლედას. ზევსთან კავშირის შემდეგ ლედამ კვერცხი დადო, საიდანაც ბუმბერაზი ტყუპი ძმები კასტორი და პოლიდევეკე იშვნენ. კასტორსა და პოლიდევეკეს დიდიმებად და ტინდარიდებადაც მოიხსენებენ, ვინაიდან ჰომეროსი მათ ტინდარევის შვილებად მიიჩნევს.

სხვადასხვა მითებით ცნობილია, რომ ძმებმა რამდენიმე გმირობა ჩაიდინეს. ჩვენთვის ყველაზე საინტერესო კი ისაა, რომ ორივე მათგანი არგოს ექსპედიციის წევრი იყო. შესაძლოა სწორედ ამიტომ უწოდეს შავიზღვისპირეთის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს კოლონიას მათი სახელი.

დიოსკურების პირველი სიმბოლური გამოსახულება გვხვდება ძვ.წ. III საუკუნის ბოლოს მოჭრილ სპილენის მონეტაზე. მონეტის ავერსზე გამოსახულია ორი ქუდი, ექვს და რვაქიმიანი ვარსკვლავებით. რევერსზე გამოსახულია კვერთხი და ბერძნული წარწერა "დიოსკურიადოს".

სოხუმში აღმოჩენილი მონეტა. ავერსზე გამოსახულია დიოსკურები

დიოსკურების ემბლემა, ლაჟვარდის ველზე ორი ოქროს ბეძნული პილოსი (თექის ქუდი), დავირგვიგვინებული ოქროს რვაქიმიანი ვარსკვლავებით, გამოსახული იყო შერვაშიძეთა (ჩაჩბა) გერბზე (აფხაზეთის მთავრები). გერბი ოფიციალურად დატვიცდა 1895 წლის 25 ოქტომბერს. შერვაშიძეთა დინასტია აფხაზეთს XI საუკუნიდან 1863 წლამდე განაგებდა. 1863 წელს რუსეთის იმპერიამ გააუქმა უკანასკნელი ქართული პოლიტიკური ერთეული - აფხაზეთის სამთავრო.

შერვაშიძეთა საგვარეულო გერბი

ასევე ყურადღების ღირსია ის ფაქტი, რომ დღევანდელი აფხაზეთის ტერიტორია მოიცავს ისტორიული ოდიშის ნაწილს. ოდიში ანუ სამეგრელო ძველი კოლხეთის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაწილია, რომელსაც გააჩნია მსოფლიო მასშტაბით ცნობილი და მნიშვნელოვანი სიმბოლო - ოქროს სანმისი. შესაძლებლად მიგვაჩნია, რომ თანამედროვე აფხაზეთის გერბზე გარკვეული ფორმით აისახოს ოქროს სანმისი. ოქროს სანმისის სიმბოლოს განმარტებასა და მის მნიშვნელობაზე საუბარს არ გავაგრძელებთ. მიგვაჩნია, რომ ის საყოველთაოდაა ცნობილი.

ლაღიანაშვილის საგვარეულო გერბი

საინტერესოა რუსეთის იმპერიის ყუბანის მხარეში შემავალი პორტის, სოხუმ-კალესთვის შემუშავებული გერბის პროექტიც, რომელიც არ დაუმტკიცებიათ.

სოხუმის ოკრუბის გერბი

აუცილებელია განვიხილოთ საბჭოთა ჰერალდიკური მემკვიდრეობა, პერიოდი, როდესაც ამ ტერიტორიაზე 1921 წლის ბოლშევიკური ანექსიის შედეგად საოკუპაციო ხელისუფლებისა და ბოლშევიკური რუსეთის მიერ შეიქმნა ფსევდო სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნი - "აფხაზეთის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა", რომელმაც გააფორმა სამოკავშირეო ხელშეკრულება საქართველოს საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკასთან და მასთან ერთად შევიდა ამიერკავკასიის საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკაში. ეს პოლიტიკური ცვლილება მაშინვე აისახა სიმბოლიკაზე.

1921 წელი

1925 წელს საერთო აფხაზურმა ყრილობამ მიიღო აფხაზეთის კონსტიტუცია, რომლის 115-ე მუხლში განსაზღვრულია რესპუბლიკის გერბის აღწერილობა.

1925 წელი

ასე გაგრძელდა 1931 წლამდე ანუ იქამდე, სანამ აფხაზეთი საქართველოს შემადგენლობაში შევიდოდა ავტონომიის სახით. 1931 წლიდან, არსებული წესის გათვალისწინებით, ავტონომიის გერბი გახდა მოკავშირე რესპუბლიკის გერბი აფხაზური წარწერით.

პარალელურად მიმდინარეობდა საყურადღებო კულტურული ცვლილებები. რამდენჯერმე შეიცვალა აფხაზური დამწერლობა. პირველი იყო რუსული კირილიცა, შემდეგ - ლათინური, ქართული მხედრული და ბოლოს კვლავ კირილიცა. ასევე იცვლებოდა გერბზე აფხაზური წარწერები და ეს ყოველთვის ფორმდებოდა სამართლებრივად.

1931 წლის 11 თებერვალს აფხაზეთის სსრ კონსტიტუციაში შევიდა ცვლილება. შეიცვალა ტერიტორიის სტატუსი და გახდა ავტონომიური სსრ საქართველოს სსრ შემადგენლობაში.

1931 წელი

1937 წლის კონსტიტუციით აფხაზეთის ასსრ გერბი გახდა საქართველოს სსრ-ის გერბი და დაემატა დევიზი აფხაზურ ენაზე. 1938 წელს აფხაზური დამწერლობა ლათინურიდან ქართულ შრიფტზე გადავიდა. შესაბამისად, განხორციელდა ცვლილება გერბშიც.

1938 წელი

1954 წელს გერბმა კიდევ ერთი ცვლილება განიცადა, რისი მიზეზიც აფხაზური ანბანის კირილიცაზე გადასვლა იყო.

1954 წელი

1978 წელს, ახალი კონსტიტუციის მიღების შემდეგ, აფხაზეთის ასსრ გერბზე გაჩნდა წარწერა ქართულ და აფხაზურ ენებზე - "აფხაზეთის ასსრ".

1978 წელი

წარმოდგენილი ნიმუშების განხილვა და შედარება ისტორიულ მასალებთან საშუალებას გვაძლევს, გავაკეთოთ ანალიზი აფხაზეთში უკანონოდ მოქმედი გერბის შესახებ. ვინაიდან არცერთ ისტორიულ წყაროში არ გვხვდება მხედრის ფიგურა, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ავტორებმა სიმბოლოდ აიღეს რუსეთის იმპერიის დიდ გერბზე დაფიქსირებული ივერიის სამეფოს გერბის ფარის ის ნაწილი, რომელზეც მხედრის ფიგურაა გამოსახული და, რომელიც შემდგენიარად არის აღწერილი: "ოქროს დაბოლოებაში — ჩერქეზ და მთიელ თავადთა გერბი: გაჭენებულ სევადის ცხენზე ჩერქეზი, ვერცხლის აღჭურვილობით, მენამულ ტანსაცმელში და ბენჯის სევადის მოსასხამით; მხედარს მარჯვენა მხარზე სევადის შუბი აქვს გადაებული". (თ. ასათიანი; ქართული გერბთმცოდნეობა). როგორც აღწერილობიდან ჩანს, მხედარი წარმოდგენს მთიელ ხალხთა სიმბოლოს ანუ მოიცავს ჩრდილო კავკასიის გარკვეულ ნაწილს, ამიტომ არ შეესაბამება არც აფხაზეთის და არც სოხუმის გერბს (სოხუმის გერბის ფარის მესამე ნაწილში მენამულ ველზე ოქრო მხედარია გამოსახული).

ვფიქრობთ, ეს არის სწორედ იმ პოლიტიკური და სოციალური ძვრების რეალური ასახვის მცდელობა, რომელიც ამ ტერიტორიაზე მოხდა ბოლო 3-4 საუკუნის განმავლობაში: ეთნიკური ცვლილებები, ქართული ფეოდალური და სოციალური სისტემის გამოდევნა და სამეურნეო-ეკონომიკური ცვლილებები.

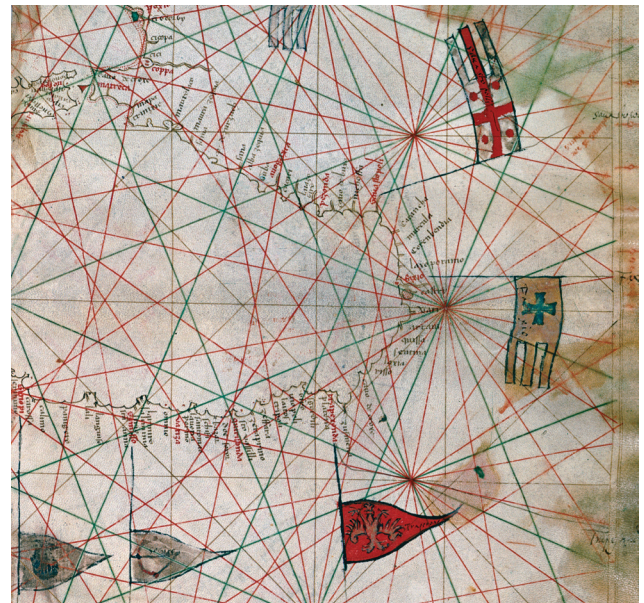
გერბი ჰერალდიკის თვალსაზრისითაც გაუმართავია. მთავარი შეცდომა ისაა, რომ ხდება მთავარი წესის, ოქროს და ვერცხლის გამოყენების დარღვევა; (ვერცხლის ველზე ოქროს ფიგურებია გამოსახული, რაც დაუშვებელია).

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, აფხაზეთის ტერიტორიისათვის, ისტორიულ მემკვიდრეობაზე დაყრდნობით, შესაძლებელია შეირჩეს შემდეგი სიმბოლოები: დიოსკურების ორი ოქროს ქუდი - დაგვირგვინებული ორი ოქროს რვაქიმიანი ვარსკვლავით, ვერცხლის ვატი - სამი ოქროს ნახევარმთვარით, ლაჟვარდოვან ველზე - ოქროს სანძისი. თუ გავიხსენებთ, რომ ჰერალდიკაში შესაძლებელია ვექსილოლოგიური ტრადიციის გამო-

ყენებაც, მაშინ ეს შეიძლება იყოს მონაცვლეობითი ზურმუხტის (მწვანე) და ვერცხლის (თეთრი) სარტყელი. ზურმუხტის ველი ამ შემთხვევაში ვახუმტისეულ ტრადიციას გადმოსცემს. რა თქმა უნდა, ერთმნიშვნელოვნად გამორიცხულია ბოლშევიკურ ტრადიციებზე დაყრდნობა.

აფხაზეთის ვექსილოლოგიური მემკვიდრეობის უმნიშვნელოვანეს წყაროს წარმოადგენს შუა საუკუნეების ევროპული სავაჭრო-საზღვაო რუკები (პორტოლანები), რომლებზეც ხშირად გვხვდება სოხუმის ნავსადგური, ხელსაყრელი გეოგრაფიული მდებარეობის გამო. დღევანდელი სოხუმი ევროპულ პორტოლანებზე სხვადასხვა სახელით გვხვდება: შებასტოპოლის, შავასტოპოლი, შაუსტოპოლი. კარტოგრაფიულ წყაროებზე დაყრდნობით შეგვიძლია დავადგინოთ, როგორი სიმბოლიკა მოქმედებდა ტერიტორიაზე და როგორ იცვლებოდა ის გარკვეული პერიოდის განმავლობაში.

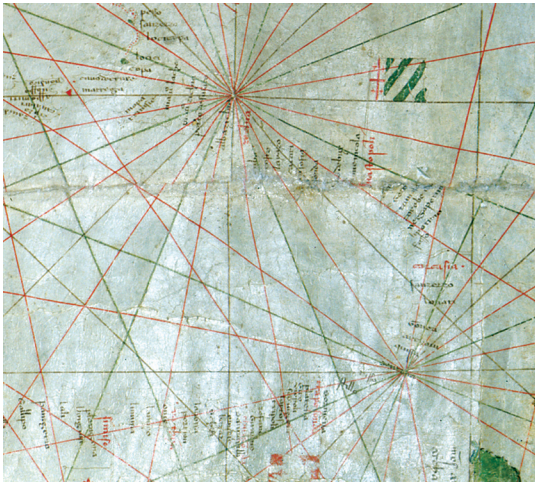
პირველი ვექსილოლოგიური ნიმუში ჩნდება XIV საუკუნეში, პიეტრო ვისკონტეს ატლასში - პორტოლანზე. დროშას აქვს სამი მართკუთხა კუნუბი. მასზე გამოსახულია წითელი ჯვარი თეთრ ფონზე, რომელიც კვეთს კიდეებს. დროშაზე გვხვდება ოთხი წითელი წრე. კომპოზიცია ნააგავს ხუთჯვრიან დროშას და სიმბოლურად იმავეს გამოხატავს.

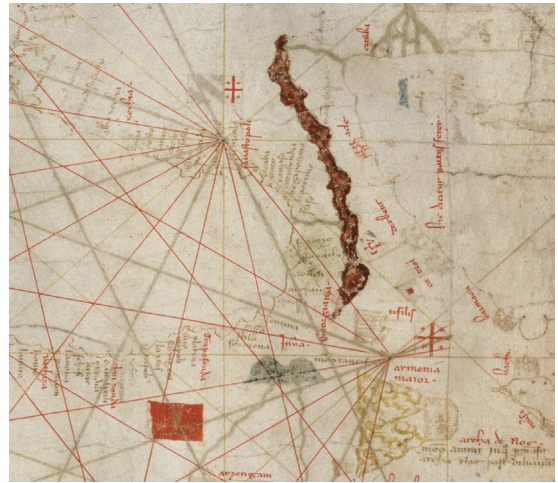
პიეტრო ვისკონტეს 1321 წლის პორტოლანი დიდი ბრიტანეთის სამეფო ბიბლიოთეკა

სამი საუკუნის განმავლობაში ინტენსიურად იქმნებოდა პორტოლანები, რომლებზეც დატანილი იყო საზღვაო გზები და ძირითადი პორტები მთელი ხმელთაშუა და შავი ზღვის აუზში.

წარმოდგენილი ნიმუშები შეგვიძლია დავაჯგუფოთ ტიპოლოგიურად და თარიღების მიხედვით. თითოეულის განხილვა ცალკე კვლევის თემაა.

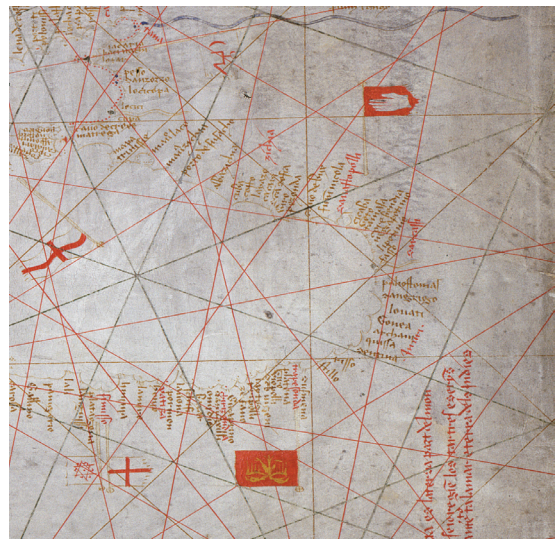
1329-1350 წ. ანჯალინო დულერის პორტოლანი დიდი ბრიტანეთის სამეფო გიბლიოთეკა

1339 წ. ანჯალინო დულერის პორტოლანი 750X1020 მმ.

ფრანკესკო და დომენიკო პიციგანავის პორტოლანი. პარმის გიბლიოთეკა პალატინა 87X128 სმ.

1385 გუილემ სოლერის პორტოლანი (შავი ზღვა). პარიზის ნაციონალური გიბლიოთეკა 1020X650 მმ.

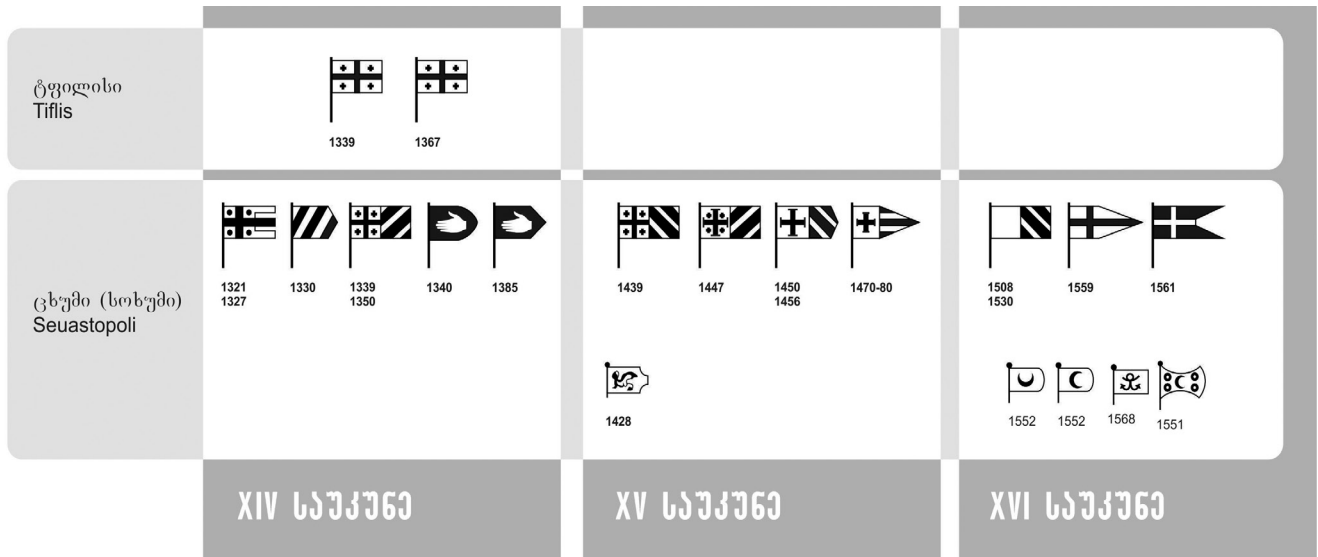
1439 წ. გაბრიელ დე ვალსეკას პორტოლანი

1559 წ. დიეგო ვომეის პორტოლანი (შავი ზღვა) პარიზის ნაციონალური გიბლიოთეკა. 101,5X147. სმ. კატალონიის ეროვნული გიბლიოთეკიდან.

მოძიებული მასალები საოცარი სიზუსტით ემთხვევა იმდროინდელ საქართველოსა და კავკასიაში განვითარებულ ისტორიულ მოვლენებს. აღნიშნული ნიმუშები საფუძვლად უდევს აფხაზეთში მოქმედ დროშას და ასევე პირდაპირი წყაროა ჩვენი პროექ-

ციაა, მეორე - თეთრ-მწვანე ირიბი ზოლები. ასეთი ტიპის შედგენილი დროშები, როგორც წესი, დამოკიდებულ ტერიტორიებს გამოსახავს. ამ შემთხვევაში შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ადგილი აქვს ცენტრალური (სუვერენის) და ადგილობრივი ფე-

თბილისისა და სოხუმის თავზე გამოსახული დროშები ძრონოლოგიური ტაბულა პორტოლანების მიხედვით

ტისათვის.

შეგვიძლია გამოვყოთ რამდენიმე პირობითი ჯგუფი: 1. ხუთჯვრიანი კომპოზიცია; 2. მწვანე და თეთრი მონაცვლე ირიბი ზოლები (სარტყელი); 3. განსხვავებული სიმბოლოები.

სანამ თითოეული ჯგუფის განხილვაზე გადავალთ, უნდა აღინიშნოს, რომ ერთ სტატიასში შეუძლებელია წარმოდგენილი მასალის დეტალური ანალიზი. ისიც აღსანიშნავია, რომ ჩვენთვის მოცემულობას წარმოადგენს საქართველოს სახელმწიფო სიმბოლიკა და აფხაზეთის ოკუპირებულ ტერიტორიაზე უკანონოდ მოქმედი დროშა და გერბი.

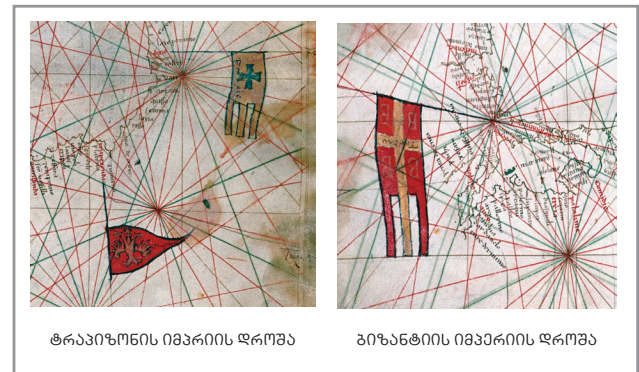
პორტოლანების მრავალრიცხოვანი მასალიდან ზემოთ წარმოგიდგინეთ რამდენიმე ნიმუში, რომელიც მოპოვებული იქნა ჰერალდიკის სახელმწიფო საბჭოს მიერ.

განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს XIV საუკუნის პორტოლანები. ესაა გიორგი V-ის (ბრწყინვალე) მეფობის ხანა - პერიოდი, როდესაც საქართველო განთავისუფლდა მონღოლთა ბატონობისაგან და გაერთიანდა. დასავლეთ საქართველოს შემოერთების შედეგად, ქვეყანამ მოიპოვა ზღვაზე გასასვლელი, რის შემდეგაც ერთიანი საქართველოს შემადგენლობაში მყოფი პორტები დასავლეთ ევროპელი კარტოგრაფების რუკებზეც გამოჩნდა.

ანჯელინო დულჩერის 1339 წლის პორტოლანზე თბილისის თავზე ხუთჯვრიანი დროშაა გამოსახული. სოხუმის (შებასტოპოლის) თავზე გვხვდება დროშა, რომელიც ორი ნაწილისგან შედგება. მისი პირველი ნაწილი წითელი ხუთჯვრიანი კომპოზი-

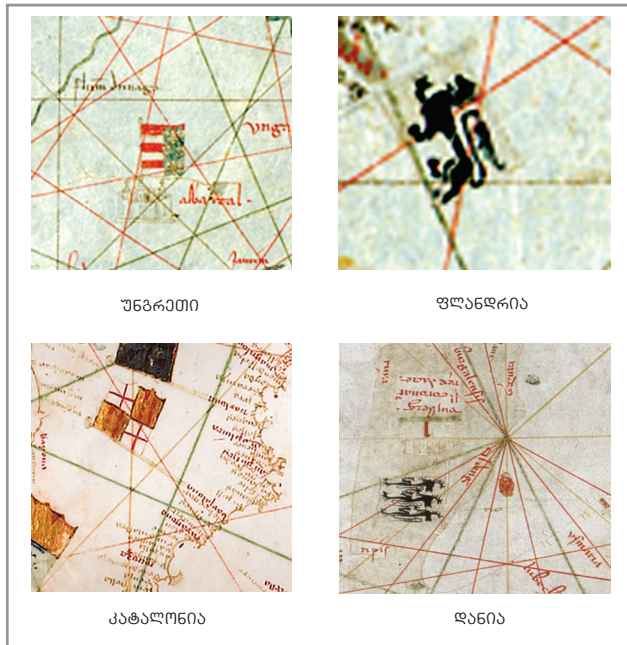
ოდლის სიმბოლოთა გაერთიანებას, სადაც პრიორიტეტული მდგომარეობა თბილისის თავზე აფრიალეზულ ხუთჯვრიან დროშას ენიჭება. ზოგადად, ხუთჯვრიანი სიმბოლო ჰერალდიკაში მაცხოვრისა და ოთხი მახარობლის გამომხატველია.

რა გვაძლევს იმის თქმის საფუძველს, რომ რუკებზე ადგილობრივი სიმბოლიკაა გამოსახული? სხვადასხვა ავტორის პორტოლანებზე გვხვდება ისეთი სიმბოლოები, რომლებიც კონკრეტულ ტერიტორიებზე რუკების შექმნის მომენტში გამოიყენებოდა. ამის მაგალითია ტრაპიზონის იმპერია, ბიზანტიის იმპერია, გენუის რესპუბლიკა, ფლანდრია, უნგრეთი და სხვა ევროპული ტერიტორიები. გარკვეულ შემთხვევებში ეს სიმბოლიკა დღესაც მოქმედებს. შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ რუკის

1321 წ. პიტრო ვისკონტას პორტოლანი. დიდი ბრიტანეთის სამეფო ბიბლიოთეკა

ავტორები სწორედ ტერიტორიებთან ასოცირებულ სიმბოლოებს გამოხატავენ.

უნგარი

ფლანდრია

კატალონია

ღანია

1329-50 წ. ანჯელინო დულჩერის პორტოლანი. დიდი ბრიტანეთის სამეფო ბიბლიოთეკა

ნიშანდობლივია, რომ ხუთფერხანი სიმბოლო საკმაოდ გავრცელებული იყო შუა საუკუნეების საქართველოში. ის გამოსახულია თამარ მეფის მონეტაზე, ასევე გვხვდება ხუროთმოძღვრებაში დეკორის სახით, ეთნოგრაფიულ ყოფაში და ა.შ. თუმცა, გასათვალისწინებელია, რომ არსებობს რუკები, რომლებზეც ცხუმის თავზე მხოლოდ ერთფერხანი დროშებია გამოსახული.

ჩხერის ეკლესიის ბარელიეფი XVI-XVII საუკუნე

თამარის მონეტა XII-XIII საუკუნე

სკრიპტორამა შატილი, ხევსურეთი

ნაგუნის მაცხოვრის ეკლესია, X საუკუნე, ზემო სვანეთი

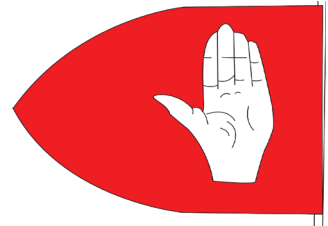

სკრიპტორამა შატილი, ხევსურეთი

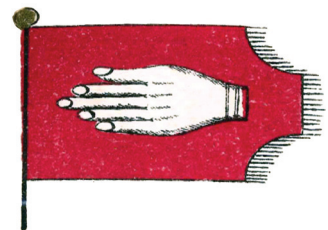
წვირის მაცხოვრის ეკლესია XI-XII ს. სვანეთი

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სიმბოლოა წითელ ველზე გამოსახული ვერცხლის ხელის მტევანი. ხელი სამეფო ძალაუფლებისა და ერთგულების სიმბოლოა. 1340 წლით დათარიღებულ ფრანცისკანელი ბერის ატლასში დაფიქსირებულია დროშა ხელის გამოსახულებით, რომელსაც მინერლი აქვს "საუასკო" (შაუასკო), რაც აღქმული იყო, როგორც სებასტოპოლისი.

აფხაზეთის აღმნიშვნელი სიმბოლო ფრანცისკანელი ბერის ატლასიდან 1340 წ.

მეცნიერთა ნაწილი ამ მოსაზრებას სკეპტიკურად უყურებს და ამტკიცებს, რომ გამოსახულება ანალოგიური სახელის მქონე სხვა ქალაქის აღმნიშვნელია. ამის საპირისპიროდ შეგვიძლია მოვიყვანოთ გაბრიელ ვალსეკას 1385 წლის პორტოლანი, რომელზეც ამ სიმბოლოთი ცხუმია აღნიშნული. ასევე გვაქვს პირველადი ინფორმაცია და ვანარმოებთ იბრაჰიმ ჰაკის 1336 წლის კრებულის ძიებას სტამბოლის სამხედრო არქივში. კრებულში მოყვანილია დროშის ესკიზი განმარტებით - "წითელ ფონზე მოსეს ხელი" და მინიშნებულია, რომ იგი არის საქართველოს (ურცუსტან) აღმნიშვნელი. რა თქმა უნდა, ეს მასალა ჯერ დამატებით კვლევას საჭიროებს.

საქართველოს დროშა იბრაჰიმ ჰაკის მიხედვით; სტამბოლი

ხელის სიმბოლიკა მთელ მსოფლიოშია გავრცელებული. ის ძალიან ხშირად გვხვდება საქართველოს მთიანეთში - სვანეთსა და ხევსურეთში.

საქართველოს ისტორიულ ტერიტორიაზე ხელის სიმბოლო გამოყენებულია ქალაქ ზაქათალის გერბზე.

ზაქათალის ოლქის გერბი

უნდა აღინიშნოს, რომ ეს სიმბოლო შეცდომით იქნა აღებული ჩრდილოეთ კავკასიაში მოსახლე აფხაზთა მონათესავე აბაზების მიერ თავიანთი ეროვნული დროშის მთავარ სიმბოლოდ. ასევე თურქეთში მოსახლე აფხაზური დიასპორის დროშის მთავარ ფიგურად, ვინაიდან ის არის კონკრეტული ტერიტორიის და არა ეთნიკური ჯგუფის აღმნიშვნელი.

თურქეთის რასაუზულიკაში მცხოვრები აფხაზური დიასპორის დროშა

აბაზების (ჩრდილოეთ კავკასია) ეროვნული დროშა

ასევე მნიშვნელოვანი სიმბოლოა თეთრი - ვერცხლი (კეთილშობილება, უმანკობა, უბინობა, სინმინდე, სიბრძნე) და მწვანე - ზურმუხტი (თავისუფლება, იმედი, ზეიმი, სიხარული, ლხინი) ზოლების მონაცვლეობითი კომპოზიცია. ის შეიძლება გვხვდებოდეს, როგორც ირიბად დახრილი, ისე ჰორიზონტალურ მდგომარეობაში. იგი პირველად 1330 წელს ფიქსირდება პორტოლანებზე და სამი საუკუნის განმავლობაში მეორდება სხვადასხვა სახით. ეს ზოლები შესაძლოა ყოფილიყო ოდიშის მთავრის - დადიანის სიმბოლო. როგორც ცნობილია, ამ დროს დადიანის რეზიდენცია სოხუმში მდებარეობდა.

და. ამავე დროს რამდენიმე პორტოლანზე აფხაზეთის ტერიტორიის აღმნიშვნელად გვხვდება ნარწერა "ენგრალია".

1989 წელს შეიქმნა მთელი ხალხთა კონფედერაცია, რომელმაც 1991 წელს მიიღო თავისი დროშა. მასზე გამოისახა მონაცვლეობითი თეთრ-მწვანე ზოლები ჰორიზონტალურ მდგომარეობაში. რა თქმა უნდა, ეს იყო შეცდომა, რადგან ფერები განმარტებული იყო, როგორც ისლამისა და ქრისტიანობის ერთობა. სინამდვილეში ეს იყო აფხაზეთის ტერიტორიაზე პრეტენზიის ღიად გაცხადება და არაა გასაკვირი, რომ კონფედერაციის დედაქალაქად სოხუმი გამოცხადდა (მეორე, აღმოსავლეთის დედაქალაქად - მახაჩკალა). ზედა მარცხენა კანტონში ლურჯ ფონზე გამოსახული ვარსკვლავები ჩრდილოეთ კავკასიის ხალხთა აღმნიშვნელია.

კავკასიის მთელი ხალხთა კონფედერაციის დროშა

XV საუკუნიდან ერთ-ერთ პორტოლანზე ცხუმის თავზე გვხვდება ვენეციის დროშა. რამდენიმე რუკაზე გამოსახულია გენუის დროშაც. ეს ის შემთხვევებია, როდესაც სიმბოლოთი გამოისახებოდა არა ტერიტორია, არამედ იქ მდებარე სავაჭრო ფაქტორია. ამის საფუძველს ის გარემოება გვაძლევს, რომ გენუის დროშა რამდენიმე ადგილზე გვხვდება.

XVI საუკუნიდან ჩნდება დროშები ნახევარმთვარის გამოსახულებით. მთელი საუკუნის განმავლობაში ხდება ჯვრიანი და ნახევარმთვარის დროშების მონაცვლეობა, რაც იმ დროისთვის არსებული პოლიტიკური სიტუაციის შედეგია. ამ პერიოდში ჩრდილოეთ შავიზღვისპირეთში ძლიერდება ოსმალთა იმპერია და ყირიმის სახანო ძალით იკავებს ტერიტორიებს. ამას მოჰყვება პოლიტიკური, ეთნიკური და სოციალური ცვლილებები.

კონსტანტინოპოლის აღების შემდეგ დასრულდა შუა საუკუნეების ეპოქა და შავი ზღვა ოსმალეთის "ტბად" იქცა. ევროპელმა ვაჭრებმა დაკარგეს აფხაზეთის პორტებში საქმიანობის შესაძლებლობა. შესაბამისად, მათი პორტოლანებიდან გაქრა ქართული ტერიტორიებიც. ამის გამო, ვახუშტი ბატონიშვილის მოღვაწეობამდე ჰერალდიკური და ვექსილოლოგიური მასალები აღარ მოგვეპოვება.

რუსეთის იმპერიის ბატონობის დროს აფხაზეთის ტერიტორიაზე მოხდა ეთნიკური წმენდა. რელიგიური მრწამსის გამო, მრავალმა აფხაზმა ოსმალეთს შეაფარა თავი. სამწუხაროდ, არ მოგვეპო-

ვება არნაირი ინფორმაცია იმ პერიოდში დროშების არსებობის შესახებ. სავარაუდოა, რომ XIX საუკუნის ბოლოს აქ მხოლოდ რუსეთის იმპერიის დროშა ფრიალებდა.

საბჭოთა ბოლშევიკური ოკუპაციის შემდეგ წარმოქმნილი აფხაზეთის სსრ და შემდგომში აფხაზეთის ასსრ დროშები იცვლება ისეთივე ქრონოლოგიით, როგორც ეს ხდებოდა გერბების შემთხვევაში. ამის გამო, მხოლოდ დროშათა წარმოდგენით შემოვიფარგლებით, რომლებიც არც მხატვრული და არც სხვა ღირებულებით არ გამოირჩევა და მხო-

შეარჩიეს და ე.წ. "მზიური" აფხაზეთის დროშა შექმნეს.

ვექსილოლოგიური ისტორიული წყაროების მიმოხილვიდან გამომდინარე და ჰერალდიკაში უმნიშვნელოვანეს მემკვიდრეობის პრინციპზე დაყრდნობით, შეგვიძლია გავაკეთოთ დასკვნა, რომლის საფუძველზე უნდა შეირჩეს ის სიმბოლოები, რომლებსაც დაეფუძნება აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის მომავალი სიმბოლიკა. ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ეს სიმბოლოები შეიძლება იყოს:

აფხაზეთის დროშები საბჭოთა პერიოდში

1925

1937

1937

1956

1978

1989

ლოდ ისტორიული, მიმდინარე პოლიტიკური პროცესების ასახვის თვალსაზრისითაა საინტერესო.

1989 წლის დროშა განსაკუთრებით საინტერესოა. იმ დროს აფხაზეთის ხელისუფლებას ახალი კონიუნქტურა მიაჩნებოდა, რომ კომუნისტური იდეოლოგია და მისი სიმბოლიკა (ნამგალი და ურო) უკვე აღარ იყო აქტუალური, მაგრამ დამოუკიდებელი გადაწყვეტილებაც ვერ მიიღეს. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ჩატარებულ რეფერენდუმში საბჭოთა კავშირის შენარჩუნებას დაუჭირეს მხარი. ამიტომ, დროშის ფერი კვლავ წითელი, ალისფერი

1. ხუთი წითელი ჯვარი, როგორც ერთიანი საქართველოს სიმბოლო. შესაძლებელია გამოყენებული იქნას მხოლოდ ერთი ჯვარიც.

2. მონაცვლეობით მწვანე და თეთრი სარტყელი, როგორც რეგიონალური სიმბოლო (აფხაზეთი/ოდიში).

3. წითელ ველზე ვერცხლის ხელი. ეს სიმბოლო მხოლოდ რამდენიმე შემთხვევაში გვხვდება და, როგორც ჩანს, არ წარმოადგენს დომინანტურს ამ ტერიტორიისათვის. ვფიქრობთ, რომ აფხაზეთის შიდა ტერიტორიულ სიმბოლიკაში მისი გამოყენება მისა-

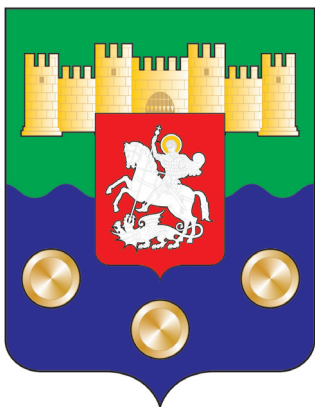
ლები იქნება (ვთქვათ ქ. სოხუმის გერბში).

რა თქმა უნდა, იდეოლოგიზირებული საბჭოთა სიმბოლიკის გამოყენება ამ შემთხვევაშიც დაუშვებლად მიგვაჩნია.

აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის სიმბოლიკის პროექტზე მუშაობა ჯერ კიდევ 2000 წელს ჰერალდიკის ასოციაციაში დაიწყო (ავტორი მ. გონგაძე). ხანგრძლივი მსჯელობის შემდეგ მივედით იმ დასკვნამდე, რომ ჩვენს მიერ შემუშავებული პროექტი შეესაბამება აფხაზეთის, როგორც ისტორიულ წარსულს, ასევე თანამედროვე ვითარებას. ამავე დროს, ვფიქრობდით, რომ მისაღები იქნებოდა ამ ტერიტორიაზე მცხოვრები ხალხებისათვის. 2000 წლის შემდეგ მოვიპოვეთ მრავალი წყარო, რომელთაც კიდევ უფრო დავაგრძელებ ჩვენი არჩევანის სისწორეში.

სანამ წარმოგიდგენთ პროექტებს, გვინდა აღვნიშნოთ, რომ საქართველოში უკვე არსებობს ავტონომიური რესპუბლიკის სიმბოლიკის შემუშავების გამოცდილება. 2004 წლის 6 მაისს აჭარაში ხელისუფლების ცვლილების შემდეგ დღის წესრიგში დადგა მისი სიმბოლიკის ცვლილების საკითხი. ძველი, ადგილობრივი პარტიული სულისკვეთებით შედგენილი სიმბოლიკა მიუღებელი იყო როგორც ჰერალდიკური, ისე სახელმწიფოებრივი თვალსაზრისით. აჭარის სიმბოლიკაზე (ავტორი მ. გონგაძე)

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სიმბოლიკა

ბერძენი

დროშა

მუშაობისას გასათვალისწინებელი იყო არაერთი დეტალი, რომლებზეც ვრცლად არ შევჩერდებით. საბოლოოდ არჩევანი დღეისთვის არსებულ დროშასა და გერბზე შეჩერდა, რომელიც, ერთი მხრივ, ხაზს უსვამს ტერიტორიის ისტორიულ კუთვნილებას და, ამავე დროს, აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის სიმბოლიკის პროექტთან ერთად ქმნის ერთიანი სახელმწიფოს ჰერალდიკურ ტრადიციას და ავტონომიური რეგიონების ინდივიდუალურობის გამომხატველად გვევლინება.

აჭარის გერბზე გამოსახულია საქართველოს გერბის მთავარი ფიგურა წმ. გიორგი. ეს გადაწყვეტილება მომდინარეობს აჭარის კონსტიტუციიდან. თუმცა, ჩვენ მივიჩნევდით, რომ ეს არ იყო აუცილებელი პირობა. ვფიქრობთ, რომ აჭარის დროშის ეს ვერსია, რომელიც იქნა შერჩეული, თავისი მხატვრული და ისტორიული ღირებულებით ჩამოუვარდება ჩვენ მიერვე შეთავაზებულ მეორე ვერსიას.

ჩვენი პროექტის წარმოდგენამდე გვსურს ორიოდე სიტყვით შევეხოთ ოკუპირებულ ტერიტორიაზე მოქმედ "სახელმწიფო დროშას".

როგორც აღვნიშნეთ, დროშა, გარკვეულწილად, აგებულია ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით. თუმცა, დროშა ასეთი სახით ისტორიის არცერთ ეტაპზე არ ყოფილა ფიქსირებული და წარმოადგენს რამდენიმე წყაროს კომპოზიტს. ასევე სრულიად გაუგებარია, საიდან გაჩნდა შვიდი თეთრი (ვერცხლის), ხუთქიმიანი ვარსკვლავი, რომელიც თითქოსდა გამომხატავს აფხაზეთის შვიდ თემს (კუთხეს).

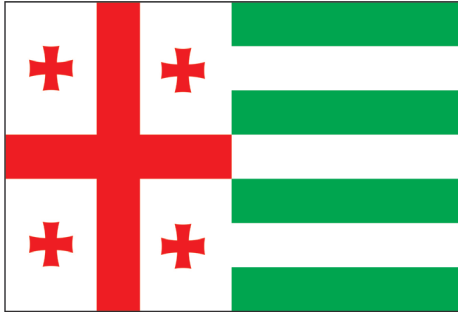
ჩვენ მიერ შემუშავებული დროშის პროექტი ასეთი სახით (მცირე სხვაობით) მთელი სამი საუკუნის განმავლობაში ფიქსირდება აფხაზეთის ტერიტორიის აღსანიშნავად. ჩვენი დროშის პროექტის პროპორციები ეფუძნება საქართველოს სახელმწიფო დროშის და მუნიციპალური დროშების პროპორციებს.

უნდა აღინიშნოს, რომ 2012 წლის 27 იანვარს ოკუპირებული აფხაზეთის ტერიტორიაზე მოეწყო ღონისძიება, მრავალმხრივი აქცია, სახელწოდებით - "История флага - путь страны". ეს გამოფენა და აფხაზეთის მცხოვრებთა დამოკიდებულება ამ სიმბოლიკისადმი იმედს გვისახავს, რომ ჩვენ მიერ შემუშავებული პროექტები არამარტო დევნილობაში მყოფი აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის სიმბოლიკის სტატუსს შეიძენს, არამედ კუთვნილ ადგილს დაიკავებენ აფხაზეთის ტერიტორიაზეც.

შესაძლოა ჩვენი შემოთავაზება დისკუსიისა და მოლაპარაკების საგნად იქცეს. არ გამოვრიცხავთ, გაჩნდეს უამრავი განხვავებული მოსაზრება, თუმცა სიმბოლიკის შემუშავება ცოცხალი პროცესია და მზად ვართ ყველა გონივრული წინადადების განსახილველად. ჩვენი საბოლოო მიზანია შეიქმნას აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის სიმბოლიკა, რომელიც ენგურის ორივე მხარეს, ჩვენი ქვეყნის მოქალაქეებისთვის, იქნება მისაღები.

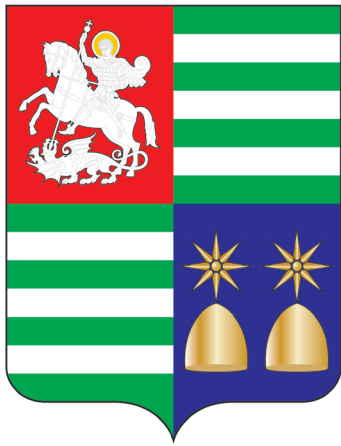

აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის დროშის პროექტი

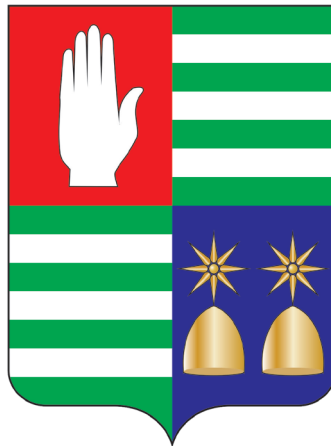

აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის დროშა წარმოადგენს ქსოვილს პროპორციით 2/3, რომელიც გაყოფილია ორ ნაწილად: პირველ ნაწილში ვერტიკალურად გამოსახულია საქართველოს სახელმწიფო დროშა. დროშის მეორე ნაწილს გაჰყვება შვიდი ჰორიზონტალური ზოლი, სისქით დროშის ქსოვილის სიმაღლის 1/7; იწყება ზევიდან 1-3-5-7 ზოლი ზურმუხტის ფერია (მწვანე-თავისუფლება, იმედი, ზეიმი, სიხარული, ღვინო), 2-4-6 ზოლი კი ვერცხლია (თეთრი-კეთილშობილება, უბინოება, სინმინდე, სიბრძნე).

აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის გერბის პროექტები

ვარიანტი I

ვარიანტი II

ვარიანტი III

აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის გერბი I

წარმოადგენს პერალდიკურ ფარს. ფარი გაყოფილია ოთხ ნაწილად: პირველ ნაწილში მენამულ ველზე (წითელი - სიმამაცე, გამბედაობა, ვაჟკაცობა, დიდსულოვნება, სამართლიანობა, სიყვარული) ვერცხლის მხედარია (წმ გიორგი, საქართველოს სახელმწიფო გერბის დეტალი - მთავარი ფიგურა); მეორე და მესამე ნაწილზე, ზურმუხტოვან ველზე, ჰორიზონტალურად სამი ვერცხლის სარტყელია გამოსახული. ლაჟვარდოვან მეოთხე ლურჯ ნაწილზე (ლურჯი - ერთგულება, დიდება, პატიოსნება, ღირსება, გულახდილობა, სიუხვე - ზღვა) გამოსახულია ორი ოქროს თეძის ქუდი, რომელთაგან ორივე თითო რვაქიმიანი ვარსკვლავით არის დაგვირგვინებული.

აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის გერბი II

პირველ ნაწილში მენამულ ველზე ვერცხლის ხელი.

აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის გერბი III

პირველ ნაწილში ლაჟვარდოვან ველზე გამოსახულია ოქროს სანმისი.

მამუკა გომგაძე
Mamuka Gongadze

ჯოვანი ორლანდის ნახატი „სიმონი პრინცი საქართველოდან“

სვიმონ I-ის უსწორი პორტრეტული გამოსახულებისა და საქართველოს შესახებ ღვაწლად სწორილ გარბას შორის ყველაზე აღრიწვლი

ჯოვანი ორლანდის მიერ შესრულებული სურათი, სახელწოდებით, „სიმონი პრინცი საქართველოდან“ ან „სიმონი ქართველი პრინცი“ (Simeon principe de Giorgiani), დაცულია ვატიკანის ბიბლიოთეკის (Biblioteca Apostolica Vaticana) ფონდებში. ამ რამდენიმე ხნის წინ იგი განთავსდა ბიბლიოთეკის ელექტრონულ კატალოგში, სადაც იგი ნებისმიერ დაინტერესებულ პირს შეუძლია იხილოს [1].

სურათზე გამოსახული ადამიანის პორტრეტი მაღალ დონეზეა შესრულებული. ყურადღებას იქცევს სამოსი, თავსაბურავი, კვერთხი, რომელიც სვიმონს ხელში უპყრია და პორტრეტის მარჯვნივ გამოსახული ციხიანი სპილო. სურათს ლათინური წარწერა აქვს: “Simeon principe de Giorgiani”, “Joan Orlandi Forma in Roma”. (სურ. 1)

როგორც სურათზე გაკეთებული წარწერიდან ირკვევა, იგი შესრულებულია 1590-1640 წლებს შორის. მისი ავტორი, როგორც ზემოთაღნიშნა, არის ჯოვანი ორლანდი, რომელიც იტალიაში XVI საუკუნის მეორე ნახევარსა და XVII საუკუნის დასაწყისში მოღვაწეობდა. იგი თავის დროის ერთ-ერთი ცნობილი გამომცემელი და გრაფიკორი იყო [2]. შესრულებული აქვს მრავალი პორტრეტული გამოსახულება [3]. ორლანდი კარტოგრაფიითაც ყოფილა გატაცებული, შემორჩენილია მის მიერ მაღალ დონეზე შესრულებული რუკები [4].

დღემდე მეფე სვიმონის პორტრეტული გამოსახულება ცნობილი იყო მხოლოდ დომინიკუს კუსტოსის [5] ცნობილი ალბომიდან (Atrium heroicum Caesarum) (სურ. 2, 3).

დომინიკუს კუსტოსი, ფლამანდრიელი მხატვარი და გრაფიკორი, ჯოვანი ორლანდის თანამედროვე იყო. კუსტოსი საღვთო რომის იმპერიის იმპერატორის, რუდოლფ II-ის (1576-1612 წწ.) კარზე მოღვაწეობდა.

აღნიშნული ალბომი კუსტოსმა 1602-1604 წლებში აუგსბურგში (ბავარია) ოთხ ნაწილად გამოაქვეყნა. კრებული შედგება 171 პორტრეტისაგან, მცირე განმარტებებით.

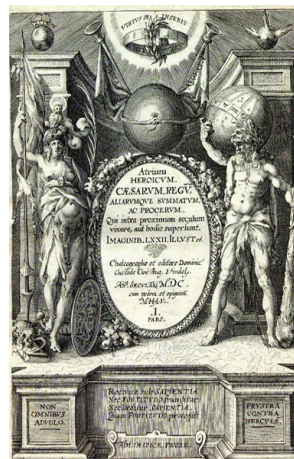
მასში შესულია დასავლეთ ევროპის და აღმოსავლეთის ქვეყნების სახელმწიფოთა მმართველები, დიდებულები, წარჩინებულთა ცნობილი სახეები, სამხედრო ხელმძღვანელები და XVI საუკუნის გავლენიანი ვაჭრები. ალბომი იმ დროისთვის წარმოადგენდა თანამედროვე „ვინ ვინ არის“ მსგავს კრებულს [6].

აქვე შეიძლება გაჩნდეს კითხვა, თუ რომელია პირველი და რომელი გადახატული?

1. ჯოვანი ორლანდი - სიმონი პრინცი საქართველოდან

გასათვალისწინებელია, რომ კუსტოსის წიგნი დაბეჭდილია 1602-1604 წლებში. სურათი, რა თქმა უნდა, უფრო ადრე იქნებოდა შექმნილი.

2. კუსტოს დომინიკუსის ალბომის გარეკანი

3. სიმონ მეფის პორტრეტი კუსტოსის ალბომიდან

თვითონ კუსტოსი 1612 წელს გარდაიცვალა. ჯოვანი ორლანდის „სიმონი პრინცი საქართველოდან“ შესრულებული უნდა იყოს კუსტოსის ალბომში დაცული პორტრეტის მიხედვით, ალბომის გამოსვლის შემდეგ, სურათზე გაკეთებული წარწერის თანახმად, 1640 წლამდე.

სვიმონის პოპულარობა დასავლურ კათოლიკურ სამყაროში ალბათ მის მიერ ირანის და, განსაკუთრებით კი, ოსმალეთის წინააღმდეგ ბრძოლებში გამოიწვია. ცნობილია, რომ ოსმალებისგან საფრთხეს დასავლეთში ყველა გრძნობდა, ამიტომ ყურადღებით აკვირდებოდნენ მათ წინააღმდეგ ყოველგვარ მოქმედებას. სვიმონი განსაკუთრებული აქტიურობით გამოიჩინა. ამავე დროს, მისი, როგორც ქრისტიანი მეფის, ბრძოლა მუსლიმების წინააღმდეგ დამატებითი პოპულარობის მომტანი იყო კათოლიკურ სამყაროში.

საღვთო რომის იმპერიის იმპერატორი რუდოლფ II (1576-1612 წწ.) 1590-იანი წლებიდან ოსმალებს დაუპირისპირდა. ევროპაში თითქოს ანტი-ოსმალური კოალიციის შეკრებაც დაიწყო. იმ დროს ოსმალების წინააღმდეგ უკვე იბრძოდა სვიმონი. სწორედ ამიტომ, რუდოლფს აუცილებლად დასჭირდებოდა აღმოსავლეთში ცნობილი, ოსმალების წინააღმდეგ მებრძოლი, ქრისტიანი მეფის შესახებ ინფორმაცია. ალბათ ამის გამოც, მისი ხელშეწყობით შექმნილ კუსტოსის ალბომში მოხვდა სვიმონის პორტრეტი.

ამ პერიოდში, 1588 წელს სვიმონი ოსმალებს დაუზავდა და ქართლმა ხარკიც კი იკისრა. სანაცვლოდ ოსმალეთმა სვიმონ I ქრისტიან მეფედ ცნო. 1590 წელს, ირან-ოსმალეთის ზავის საფუძველზე, მთელ საქართველოში ოსმალეთის გავლენა დამყარდა [7: 142-149].

დასავლეთ ევროპაში კოალიციის შექმნის იდეა ჩაიშალა, თუმცა მალე ქართლში სვიმონმა ოსმალების წინააღმდეგ აქტიური ბრძოლა დაიწყო. 1595 წელს ირანმა, ქართლმა და კახეთმა ოსმალეთის წინააღმდეგ კოალიციის შეკრება სცადეს [8: 147-148]. სვიმონმა დახმარებისათვის ესპანეთის მეფეს ფილიპე II-ს (1554-1598 წწ.) და რომის პაპს კლიმენტი VIII-საც (1592-1605 წწ.) მიმართა, თუმცა მათგან მხოლოდ სიტყვიერი დაპირებები მიიღო [9: 269-272].

1598 წელს სვიმონ I-მა ოსმალების წინააღმდეგ ბრძოლა განაახლა და ალყა შემოარტყა გორის ციხეს. ამავე დროს, ანტიოსმალური აჯანყება დაიწყო სამცხე-საათაბაგოში.

1599 წელს სვიმონმა აიღო გორის ციხე. სულთანმა მრავალრიცხოვანი ჯარი გამოგზავნა საქართველოში ჯაფარ-ფაშას მეთაურობით. ნახიდურთან ბრძოლაში ქართველები იძულებული გახდნენ უკან დაეხიათ. 1599 წელს სოფელ ფარცხისთან ბრძოლაში სვიმონ I ტყვედ ჩავარდა. იგი სტამბოლში გაგზავნეს და იედიყულეს ციხეში გამოამწყვდიეს, სადაც რამდენიმე წელიწადში ტყვეობაში გარდაიცვალა [8: 148-149].

სვიმონის განსაკუთრებული როლი თვითონ ოსმალებმაც იცოდნენ, ამიტომაც, მისი შეპყრობის შემდეგ სტამბოლში სამდღიანი ზეიმი გაიმართა. იმ დროს ლეთისმშობელ-პამაკარისტოსის ტაძარში მჯდომი კონსტანტინოპოლის პატრიარქი, სვიმონის მიზეზით და გამარჯვების აღსანიშნავად ტაძრიდან გამოაძევეს სულთნის ბრძანებით [10].

დავუბრუნდეთ ჯოვანი ორლანდის სურათს. როგორც ზემოთ აღინიშნა, სვიმონის პორტრეტზე ყურადღებას იქცევს სპილოს გამოსახულება, ზედსაომარი კოშკით, რომელიც ეჭვგარეშეა, რომ გერბი უნდა იყოს, რადგან ჯოვანი ორლანდი ცნობილი მონარქების თუ პოლიტიკური მოღვაწეების პორტრეტების ხატვისას იქვე მათ საგვარეულო ან სახელმწიფო გერბებს ხატავდა.

მაგალითისთვის მოვიძიეთ ჯოვანი ორლანდის მიერ შესრულებული რამდენიმე პორტრეტული გამოსახულება, მათ შორის:

რომის პაპი კლიმენტი VIII (1592-1605 წწ.)

(ერისკაცობაში იპოლიტო ალდობრანდინი; დაიბადა 1536 წელს. განათლებით იურისტი იპოლიტო 1585 წელს კარდინალად დაინიშნა და პოლონეთში პაპის ლეგატი გახდა. იგი ცნობილია ნათესავების დაწინაურებით. პაპად არჩევიდან სულ მალე მან კარდინალის წოდება მიანიჭა თავის ოთხ უახლოეს ნათესავს. სწორედ მისი პაპობის პერიოდში, 1600 წელს, კოცონზე დაწვეს ცნობილი იტალიელი ფილოსოფოსი ჯორდანო ბრუნო) (სურ. 4);

4. რომის პაპი კლიმენტი VIII

5. რომის პაპი კლიმენტი VIII-ის გარბი (რომი)

6. რომის პაპი კლიმენტი VIII-ის გარბი, წმინდა იოანეს ტაძარი (რომი)

რომის პაპი პავლე V (1605 – 1621 წწ.) (ერის-კაცობაში კამილო ბორგეზე დაიბადა 1552 წელს რომში. როგორც მღვდელი, პაპის სამსახურში იყო. პაპმა კლიმენტი VIII-მ იგი დიპლომატიური მისიით ესპანეთის მეფის, ფილიპე II-ის სამეფო კარზე გააგზავნა. როდესაც ესპანეთიდან დაბრუნდა, კარდინალის წოდება მიიღო და კლიმენტის გარდაცვალების შემდეგ პაპიც გახდა) (სურ. 7);

7. რომის პაპი პავლე V

8. რომის პაპი პავლე V-ის გარბი, წმ. პეტრეს ტაძარი (რომი)

ვენეციის დოჟი მარინო გრიმანი (1595-1605 წწ.) (სურ. 9);

9. ვენეციის დოჟი მარინო გრიმანი (The Trustees of the British Museum)

10. ვენეციის დოჟი მარინო გრიმანის გარბი (ვენეცია)

ენტონი შირლი (1565-1636 წ.) XVI საუკუნეში მოღვაწე ინგლისელი ავანტიურისტი და დიპლომატი (იგი შირლების ცნობილი საგვარეულოდანაა. წლების განმავლობაში სპარსეთის წარმომადგენელი იყო ევროპის ქვეყნებში, მოღვაწეობდა შაჰ-აბასის კარზეც) (სურ. 11);

11. ანტონი შირლი (National Portrait Gallery UK)

12. შირლების საგვარეულო გარბი

ესპანეთის და პორტუგალიის მეფე ფილიპე II (1554-1598 წწ.) (სურ. 13) და სხვები.

13. ესპანეთის და პორტუგალიის მეფე ფილიპე II.

ყველა მათგანის პორტრეტთან შესრულებული გერბის ნამდვილობა შეიძლება დავადასტუროთ მათი მოღვაწეობის დროს შესრულებული გერბებით (იხ. სურ. 5, 6, 8, 10, 12, 14).

14. ფილიპ II, ალონსო სანჩეს კოელიოს ნახატი, 1580 წ.

სიმონის პორტრეტთან კი საომარციხიანი სპილოს გამოსახულებაა დატანილი (სურ. 1), რაც, ორლანდის მიერ დახატული სხვა პიროვნებების პორტრეტების ანალოგიებს თუ გავითვალისწინებთ, ნამდვილად გერბად არის ჩაფიქრებული.

სავარაუდოდ, სპილო საომარი ციხით სვიმონ მეფის მუსლიმურ აღმოსავლეთთან ურთიერთობას უნდა უკავშირდებოდეს. სპილო დასავლეთ ევროპაში ცნობილი იყო ალექსანდრე მაკედონელიდან თუ რომაელებიდან მოყოლებული. მაგრამ უშუალოდ, მუსლიმურ აღმოსავლეთთან კავშირში პირველად ფრანკთა მეფე შარლემანის (768-814 წწ.) დროს გამოჩნდა, როდესაც არაბთა აბასიანმა ხალიფამ, ჰარუნ არ-რაშიდმა (766-809 წწ.) შარლემანს (768-814 წწ.) 802 წელს (სხვა ცნობით 798 წ.) სხვა საჩუქრებთან ერთად გაუგზავნა სპილოც, სახელად **აბულ-აბასი**.

აბულ-აბასის შემდეგ სპილოს გამოსახულებამ ევროპაში თანდათან ლეგენდარული, ჰეროიკული

15. ჯოვანი ორლანდი - სიმონი პრინცი საქართველოდან (ფრაგმენტი)

ხასიათი მიიღო, გაჩნდა მრავალი ჩანახატი და სიმბოლო სპილოს გამოსახულებით, გამოჩნდა ჰერალდიკაშიც.

სპილო დასავლეთ ევროპელთა თვალში იყო სიბრძნის, სამართლიანობის, სიკეთის და სხვა კეთილშობილური თვისებების მატარებელი სიმბოლო. სპილო საბრძოლო ციხით (სურ. 15) ძლიერების, მახვილგონიერების და ამბიციის სიმბოლოდ მიიჩნეოდა [11].

როგორც ჩანს, ეს ნამდვილად გერბია, თუმცა ნაკლებად სავარაუდოა, რომ ქართულ ჰერალდიკურ სიმბოლიკასთან ჰქონდეს რაიმე საერთო. სავარაუდოდ, უფრო დასავლეთ ევროპელი მხატვრის და გრაფიკის თვითშემოქმედების შედეგი უნდა იყოს და ისევე აღმოსავლეთში, ანუ ოსმალების წინააღმდეგ მებრძოლი ქვეყნის მონარქის მოღვაწეობაზე მიუთითებს, რომელიც ჭკვიანი, გამბედავი და ძლიერია. ალბათ მეფე სვიმონმა ამ გერბის შესახებ არც კი იცოდა.

იცოდა თუ არა სიმონმა და რამდენად რეალურია ქართულ ჰერალდიკურ სიმბოლიკაში სპილო საბრძოლო ციხით, მეორე საკითხია, მაგრამ პორტრეტზე იგი დატანილია, როგორც გერბი და გამოდის, რომ საქართველოს შესახებ არსებულ გერბებს შორის იგი ყველაზე ძველია, რადგან დღემდე ცნობილ საქართველოს უძველეს გერბს გველეშაპის განმგმირავი წმინდა გიორგის ფიგურა განასახიერებდა.

დღემდე ეს გერბი ჩვენს ხელთ არსებული მონა-

16. საქართველოს გერბი, ალექსი მიხაილოვიჩის 1672 წლის „ტიტულიარნიკიდან“

ცემების მიხედვით ქართული კლასიკური ჰერალდიკის უპირველეს ნიმუშს წარმოადგენდა.

საქართველოს სახელმწიფო გერბი, გველეშაპის განმგმირავი წმინდა გიორგის გამოსახულებით, ორ წყაროშია დაფიქსირებული: პირველი ეს არის რუსეთის მეფე ალექსეი მიხაილოვიჩის (1645-1676 წწ.) 1672 წლის „ტიტულიარნიკი“ (ფაქტობრივად უძველესი რუსული საგერბე) (სურ. 16), რომელ-

17. საქართველოს გერბი, რუსეთის სამეფოს გერბში. ავსტრიელი ელჩის კორობის დღიურიდან

შიც ჩამოთვლილია რუსეთის მეფის მფლობელობაში მყოფი მიწები სიმბოლოებითურთ. მათ შორისაა ქართლის გერბიც (“Карталинских, Грузинских царей”): გერბის ფარი სტილიზებულია (ფაქტობრივად არც არის). მასში გამოსახულია მარცხენა არაჰერალდიკურ მხარეს შებრუნებული, ცხენზე ამხედრებული, შეაბჯრული წმ. გიორგი მკერდზე თეთრი ჯვრით, რომელიც შუბით გმირავს გველეშაპს. გერბის მეორე ვარიანტი დაცულია ალექსეი მიხაილოვიჩის კარზე გაგზავნილი საღვთო რომის იმპერიის ელჩის, ავსტრიელი დიპლომატის, კორობის 1698-1699 წლებით დათარიღებულ დღიურში, სადაც ქართლის გერბად ასევე წმ. გიორგია წარმოდგენილი (სურ. 17) [12: 16-17].

რადგან ჯოვანი ორლანდის სვიმონის პორტრეტი რამდენიმე ათეული წლით უსწრებს რუსული “ტიტულიარნიკის” გამოშვების თარიღს და მის პორტრეტზე ნამდვილად გერბია გამოსახული, ამიტომ საქართველოს შესახებ უძველეს გერბად შეიძლება სწორედ იგი მივიჩნიოთ.

საბოლოოდ, საკითხთან დაკავშირებით შესაძლოა კითხვები უფრო მეტი გაჩნდა, ვიდრე პასუხები, მაგრამ დანამდვილებით შეიძლება ითქვას, რომ ვატიკანის ბიბლიოთეკის ვებ გვერდზე დადებული პორტრეტი ნამდვილად ქართლის მეფე სვიმონ I-ს ეკუთვნის და იგი მანამდე ცნობილი, კუსტოსის მიერ შესრულებული პორტრეტის მიხედვით, იტალიელი გამომცემლის, მხატვრის, გრაფიკოსის და კარტოგრაფის, ჯოვანი ორლანდის მიერ არის დახატული. სვიმონის ორლანდისეულ პორტრეტზე გამოსახული სპილო საბრძოლო ციხით, მხატვრის ჩანაფიქრით, გერბი უნდა იყოს და დღემდე ცნობილ საქართველოს გერბებს შორის ყველაზე ადრინდელია.

ალექსანდრე ბოშიშვილი
Alexander Boshishvili

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. http://www.vatlib.it/bavt/edition/liens/SeeDoc.asp?SetEID=BOOKLINE_IMAGE&Elt=BOOKLINE_IMAGE17052005095332921;
2. <http://www.npg.org.uk/collections/search/person/mp93282/giovanni-orlandi?role=art;>
3. http://www.britishmuseum.org/research/search_the_collection_database/search_results.aspx?queryAll=People%2f!%2fOR%2f!%2f118938%2f!%2f118938-2-70%2f!%2fPublished+by+Giovanni+Orlandi%2f!%2f%2f!%2f%2f!!%2f&objectId=3025090&partId=1&numpages=10&orig=%2fresearch%2fsearch_the_collection_database%2fmuseum_number_search.aspx&currentPage=1;
4. [http://www.themaphouse.com/search_getamap.aspx?id=4073 &ref=IT1371;](http://www.themaphouse.com/search_getamap.aspx?id=4073&ref=IT1371;) http://www.raremaps.com/gallery/detail/30264/Totius_Terre_Promissionis_A_Dan_usque_Bersabee_Verissima_Et_Amplissima/Duchetti-Orlandi.html;
5. http://en.wikipedia.org/wiki/Dominicus_Custos;
6. იხ. წიგნის ელექტრონული ვერსია - [http://www.uni-mannheim.de/mateo/desbillons/eico/seite81.html;](http://www.uni-mannheim.de/mateo/desbillons/eico/seite81.html)
7. მ. სვანიძე, „1588 წელს ქართლის მეფე სიმონ I-ისა და ოსმალეთის სარდალ ფერჰად ფაშას შორის დადებული საზავო ხელშეკრულება“, *ქართული დიპლომატია (წელიწდეული)*, 10, (2004), 142-149;
8. ვ. გუჩუა, „სიმონ I-ის ბრძოლა იმერეთის შემოერთებისათვის. კახეთის სამეფოს ურთიერთობა რუსეთთან. სიმონ I-ის მეფობის უკანასკნელი წლები“, საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. IV (თბილისი, 1979), 147-148;
9. ქართული დიპლომატიის ისტორია (ქრესტომათია), რედ. როინ მეტრეველი, (თბილისი 2004), 269-272;
10. თედო დუნდუა, ნინო სილაგაძე, სიმონ მეფე და ღვთისმშობელ-პამაკარისტოსის ტაძარი კონსტანტინოპოლში (თბილისი, 2004);
11. George C. Druce, “The Elephant in Medieval Legend and Art”, *Journal of the Royal Archaeological Institute*, Volume 76, (London 1919);
12. თ. ასათიანი, ქართული გერბთმცოდნეობა (ჰერალდიკა) (თბილისი, 2010), 16-17;

საქართველოს სახელმწიფო დროშის ისტორიის საკითხისათვის

წინაპირობა

წინამდებარე სტატიის ერთგვარი შესავლისთვის სახელად “წინაპირობა” იმიტომ შევარჩიეთ, რომ, ჩვენი აზრით, აუცილებელია, მოცემულ საკითხზე მომუშავე მეცნიერები და საზოგადოების დაინტერესებული წევრები შეთანხმდნენ გარკვეულ პირობებზე, თუ რა სახით, რა ჩარჩოებში უნდა ვისაუბროთ საქართველოს სახელმწიფო დროშის ისტორიის შესახებ.

საკითხი მეტად კომპლექსურია და მხოლოდ ისტორიოგრაფიული არეალით არ შემოიფარგლება. იგი პირდაპირ უკავშირდება თანამედროვე ქართულ სახელმწიფო სიმბოლიკას, რითიც მეტად დელიკატური ხდება პოლიტიკურ, რელიგიათმორის, საკანონმდებლო და სხვა ასპექტებში.

მიუხედავად ამისა, ან იქნებ სწორედ ამის გამოც, აუცილებელია გაიმიჯნოს ყველა გარეშე, არასაისტორიო მომენტი და ამ თემაზე საუბრისას მოვიშველიოთ მხოლოდ მეცნიერულ დონეზე დადასტურებული ფაქტები, რომლებიც მოპოვებულია ავტორიტეტული საისტორიო წყაროებიდან.

მაგალითად, მიუღებელია (განსაკუთრებით პროფესიონალ ისტორიკოსთა მხრიდან), მოცემულ თემაზე საუბრისას ამა თუ იმ ვერსიისადმი პირადი სიმპათიის გამოვლენა, არაობიექტური მსჯელობა ან რაიმე ინფორმაციის მიჩქმალვა, ხოლო საპირისპირო აზრის - ხელოვნურად გაზვიადება.

პრობლემა არ არის ანალიტიკური ტიპის, იგი ეხება ემპირიულ ისტორიოგრაფიას ანუ “შიშველ” ფაქტებს. აქედან გამომდინარე, ნებისმიერი მსჯელობა შესაძლებელია მხოლოდ ფაქტებზე და არა ვარაუდებზე დაყრდნობით და მხოლოდ დადასტურებული, ურთიერთგადამოწმებადი მასალის შეჯერებით თუ მოხდება ქვეყნარტების მიკვლევა.

სწორედ ეს არის ის ძირითადი წინაპირობა, რომლითაც უნდა ვხელმძღვანელობდეთ მოცემული პრობლემის განხილვისას.

ვეცდებით საისტორიო წყაროებიდან მოვიყვანოთ ჩვენ ხელთ არსებული ყველა დადასტურებული მონაცემი საქართველოს სახელმწიფო დროშის შესახებ. ამის შემდეგ, ვფიქრობთ, თავისთავად ჩამოყალიბდება დასკვნა, თუ როგორი იყო ისტორიული ქართული სახელმწიფო დროშა, როგორი შეიძლება ის იყოს დღეს, ან როგორი არ უნდა იყოს. რასაკვირველია, მის შერჩევაში პრიორიტეტად უნდა მივიღოთ ისტორიზმის პრინციპი და არა რაიმე სხვა მოტივაცია.

ისტორიული ფაქტები საქართველოს სახელმწიფო დროშის შესახებ სხვადასხვა წყაროებში

დღემდე შემონახულია რამდენიმე პირდაპირი

თუ ირიბი საისტორიო ცნობა საქართველოს სახელმწიფო დროშის შესახებ. მათ შორის არის როგორც წერილობითი, ასევე კარტოგრაფიული (ვიზუალური) და მატერიალური წყაროები. ვეცდებით შეძლებისდაგვარად განვიხილოთ თითოეული მათგანი, რაც მოგვცემს საერთო შეხედულების ჩამოყალიბების საშუალებას და სავარაუდო დასკვნების გამოტანის შესაძლებლობას.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ დასაშვებია არსებობდეს რაიმე წყარო ან წყაროები, რომლებამდეც ჩვენ ხელი არ მიგვიწვდება და რომელთა გამოჩენასა და სრულყოფილად შესწავლას ყოველმხრივ მივესალმებით, მანამდე კი ვეცდებით თანმიმდევრულად განვიხილოთ დღემდე ჩვენ ხელთ არსებული ცნობები.

ერთ-ერთი უძველესი წყარო, რომელიც საქართველოს სახელმწიფო სიმბოლოსა და დროშაზე შეიძლება მიუთითებდეს არის ქვემოთ მოყვანილი ციტატა ქართლის ცხოვრებიდან: “დროშა სვიანად მოხმარებული, ბაგრატიანური და უფროსლა გორგასლიანური... სინდეთს შესვლითგან მოსპეტაკობდა” /“ქართლის ცხოვრება”, ტექსტი დადგენილი ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, ტ II, თბ. 1959 წ. გვ. 71/. მოყვანილი ამონარიდი თავად მიუთითებს, რომ საუბარია თეთრი ფერის (ან მთლიანად ან ფონით მაინც უთუოდ) დროშაზე. საერთოდ, როგორც საბოლოოდ ვიხილავთ, წყაროების დიდი უმრავლესობა მიუთითებს, რომ საქართველოს ისტორიული სახელმწიფო დროშის ფონი თეთრი იყო, ხოლო მასზე დატანილი გამოსახულება - წითელი. შესაძლოა გარკვეული კამათი, თუ რა იყო გამოსახული დროშაზე, მაგრამ დროშის ფერები, ვფიქრობთ, სადავო არ უნდა იყოს — საქართველოს დროშის ფონი იყო თეთრი, მასზე აღბეჭდილი წითელი გამოსახულებით.

დავით აღმაშენებლის მემატიანის მიხედვით კი: “წმიდაი მონამე გიორგი განცხადებულად და ყოველთა სახილველად წინა უძლოდა მას და მკლავითა თვისითა მოსრვიდა ზედა-მონვენულთა უსჯულოთა მათ წარმართთა, რომელ თვით იგი უსჯულონი და უმეცარნი მოღმართ აღიარებდეს და მოგვითხრობდეს სასწაულსა ამას მთავარმონამისა გიორგისსა” /“ცხოვრებაი მეფეთ-მეფისა დავითისი”, “ქართული საისტორიო მწერლობის ძეგლები”, ტ IX, თბ. 1992 წ. გვ. 191/. ზოგჯერ ეს მონაკვეთი, დავითის ისტორიკოსის თხზულებიდან, გაგებულა ისე, თითქოს ალგორითულად საუბარია წმინდა გიორგის გამოსახულებიან დროშაზე, რომელიც სიმბოლურად მიუძღოდა წინ ქართველთა ლაშქარს, მაგრამ, ვფიქრობთ, სიტყვა “განცხადებულად” ინტერპრეტაციების ადგილს აღარ გვიტოვებს და მიუხედავად იმისა, რომ საუბარია სასწაულზე, მაინც ხაზი ესმევა, რომ

თვით წმ. გიორგი, და არა მისი ხატება ან რაიმე ალეგორია, მიუძღოდა ქართველების იერიშს. აქ ალბათ უფრო წმინდანის რაიმე სახით გამოცხადება უნდა იგულისხმებოდეს.

ასევე ცნობილია სიტყვები XIII საუკუნის სომეხი მემატანის სტეფანოზ ორბელიანის “სივნიეთის ისტორიიდან”, რომ საქართველოს მეფის დროშას წარმოადგენდა თეთრი “ნაჭერი” (ანუ ალაში) წითელი ნიშნით, ხოლო ამირსპასალარისა (მთავარსარდლის) — წითელი ალაში თეთრი ნიშნით /ს. ბარნაველი, “ქართული დროშები”, თბ. 1953 წ. გვ. 16/. აქ გასათვალისწინებელია, რომ სიტყვა ნიშანი (“ნიშანი”) სომხურად აღნიშნავს ნიშანსაც და ჯვარსაც. აქედან გამომდინარე, შესაძლოა ვიფიქროთ, რომ სტეფანოზ ორბელიანი ან რაიმე სიმბოლოს იხსენიებს “ნიშანად” ან ჯვარს გულისხმობს და მაშინ იმ ხანის საქართველოს დროშად უნდა წარმოვიდგინოთ თეთრი ალაში წითელი ჯვრით, რაც თავისთავად წმ. გიორგის სიმბოლოა.

ჟამთააღმწერელი კი მონღოლთაგან ლაშა-გიორგის ძლევასთან დაკავშირებით გვამცნობს: “და იქმნა უკუქცევა სუესვიანისა ბედისა, მალისა და საჩინოსა დავითიანისა დროშისა გამარჯვებულისა, რამეთუ, რადგან მიეცა ღმერთსა დიდსუესა და დიდბედისა დავითისდა გამარჯუება, აქა ჟამამდი სვიანი იყო ბრძოლათა შინა დროშა დავითიანი და გორგასლიანი, ხოლო აქა, ვითარ იქმნა ცვალება ბედისა ქართველთა ნათესავისა, არღარა მიეცა ძლევა თათართა ზედა ვიდრე ჟამამდე ჩუენთა” ჟამთააღმწერელი, “ასნლოვანი მატყანე”, “საქართველოს ისტორიის წყარეობი”, 48, თბ. “მეცნიერება”, 1987 წ. გვ. 51/.

ამავე მატყანის მიხედვით — ჯალალ-ედდინის შემოსევისას რუსუდანმა “... მოუწოდა ყრმათა იმერთა და ამერთა, მოილო დროშა სეფე და მოუწოდა ივანე ათაბაგსა...” /“ქართლის ცხოვრება”, ტექსტი დადგენილი ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, ტ II, თბ. 1959 წ. გვ. 169/.

ჟამთააღმწერლის მიერ სამეფო დროშის ესოდენ ხშირად ხსენება მიგვანიშნებს მის დიდ როლზე იმჟამინდელ საქართველოში. ამავე დროს, ის, რომ მემატყანე ხშირად იხსენიებს დროშას და არ აღწერს მას, ვფიქრობთ, იმაზე მიანიშნებს, რომ გორგასლიან-დავითიანი დროშა იმდენად ნაცნობი იყო ყველასთვის, რომ მისი აღწერის აუცილებლობა აზრად არც კი მოსდიოდათ ისტორიკოსებს. თითქოს ამ აზრს ადასტურებდეს ის ფაქტიც, რომ თამარის კარის პოეტი შავთელიც იხსენიებს დავითიან-გორგასლიან დროშას, მაგრამ არც იგი აღწერს მას.

შუასაუკუნეების პერიოდს უკავშირდება დ. მუსხელიშვილის მიერ წარმოდგენილი 1299 წლის ცნობა, რომლის თანახმადაც, ილხანთა ყაზან ყაენს, ეგვიპტის მამულუქებზე ლაშქრობისას, “თავის ლაშქარში ჰყავდა იბერიის ქრისტიანები თავიანთი ჯვრიანი დროშით” (დ. მუსხელიშვილი. “ერთიანი საქართველოს სახელმწიფო დროშა

შუა საუკუნეებში”, გაზ. “ლიტერატურული საქართველო“, თბ., 1998, 13-20 მარტი; Д.Мухелишвили. Государственный флаг единой Грузии в средние века. газ. «Свободная Грузия», №91-92 (3 апреля), спец. вкладыш, Тб., 1998; გრ. ფერაძე. “უცხოელ პილიგრიმთა ცნობები პალესტინის ქართველი ბერებისა და ქართული მონასტრების შესახებ”, თბ., 1995, გვ. 30).

თუ რამდენად უფროხილდებოდნენ საქართველოში გორგასლიან დროშას, კარგად ჩანს ჟამთააღმწერლის შემდეგი სიტყვებიდანაც, როდესაც იგი საუბრობს მონღოლთა წინააღმდეგ რუსუდანის მიერ ლაშქრის წარგზავნაზე, მაგრამ ამავე დროს სეფე დროშის გადანახვაზე, რათა მტერს არ ჩავარდნოდა ხელთ: “ხოლო თვით დროშა სეფე არა წარგზავნა საქმისათვის ივანე ათაბაგისა” /ჟამთააღმწერელი, “ასნლოვანი მატყანე”, “საქართველოს ისტორიის წყარეობი”, 48, თბ. “მეცნიერება”, 1987 წ. გვ. 67/.

საინტერესოა, რომ ჟამთააღმწერელი მონღოლთა დროშის ფერს გადმოგვცემს, საქართველოს დროშაზე კი არავითარ აღწერილობით მასალას არ გვიტოვებს: “... ხოლო დროშათა მათთა სიმენამულე მოასწავებდა სისხლისა დამოღურილობასა მტერთასა” /ჟამთააღმწერელი, “ასნლოვანი მატყანე”, “საქართველოს ისტორიის წყარეობი”, 48, თბ. “მეცნიერება”, 1987 წ. გვ. 77/.

საქართველოს სახელმწიფო დროშასთან დაკავშირებული შედარებით მოგვიანო წყაროა თეიმურაზ ბატონიშვილის XVIII საუკუნის ცნობა: “მეფენი მარადის დროშათა ზედა და ღერბთა მათთა დასწერდეს სახესა წმიდისა... გიორგისასა”. ამ შემთხვევაში თითქოს პირდაპირ არის მითითებული, თუ რა სიმბოლიკა იყო გავრცელებული ქართულ

1. წმ. გიორგის გამოსახულება ასომთავრული წარწერით შუაბის პირზე

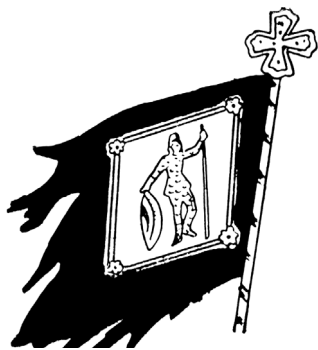
ლაშქარში. ბუნებრივი იქნებოდა დაგვესკვნა, რომ ქართველ მეომრებს შორის ესოდენ გავრცელებული სწორედ სახელმწიფო სიმბოლო ანუ სეფე დროშის ცენტრალური სიმბოლო იქნებოდა. ასეთი რამ ბევრგან იყო მიღებული, როცა მოლაშქრენი მათი სახელმწიფოს სიმბოლიკას ატარებდნენ აღჭურვილობასა და იარაღზე (სურ. 1).

ამ შემთხვევაშიც ჩვენ მხოლოდ ვარაუდი შეგვიძლია, რომ წმ. გიორგის გამოსახულება შესაძლოა ყოფილიყო საქართველოს სახელმწიფო დროშაზე. ამასთანავე ისმის კითხვა – იყო ეს ხატოვანი გამოსახულება ანუ ხატება, თუ სიმბოლური გამოსახულება წმ. გიორგის სწორკუთხა ჯვრის სახით.

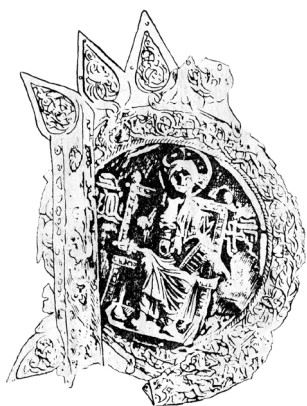
შუა საუკუნეების პოლონელი მოგზაური კოტოვიჩი, რომელსაც ქართული დროშები იერუსალიმს უნახავს ქართველ პილიგრიმებთან ერთად, საქართველოს დროშად თეთრ ალამზე გამოსახულ წმინდა გიორგის ხატებას აღწერს /ს. გამსახურდია, ნ. შოშიაშვილი, ზ. ხიდურელი, “საქართველოს სახელმწიფო დროშები და გერბები”, თბ. “მერანი”. 1990 წ. გვ. 7/.

რაც შეეხება მატერიალურ მემკვიდრეობას, მიუხედავად ჩანახატის მიხედვით ცნობილია სოლომონ I-ის დროშა (სურ. 2) შუბოსანი და ფარიანი ქვეითი მეომრით, რომელიც შესაძლოა ამოვიცნოთ როგორც მთავარანგელოზი მიქაელი (თუმცა იგი უფრო ხშირად ქვეითად, მაგრამ ხმლით გამოისახებოდა) ან წმ. გიორგი (რომელიც უფრო ხშირად სხვა სახით – ცხენზე ამხედრებულად გამოისახებოდა).

2. სოლომონ I-ის დროშა

თამარ მეფის მამიდის - რუსუდან დედოფლის დროშის ვერცხლის ბუნიკზე (სურ. 3) მარიამ ღვთისმშობელია გამოსახული, რომლის სიმბოლიკა ქართულ სამეფო დროშებთან დაკავშირებულ სხვა წყაროებში არ გვხვდება და, აქედან გამომდინარე, ნაკლებად დასაშვებია, მივიჩნიოთ ისტორიული სახელმწიფო დროშის იდენტურად.

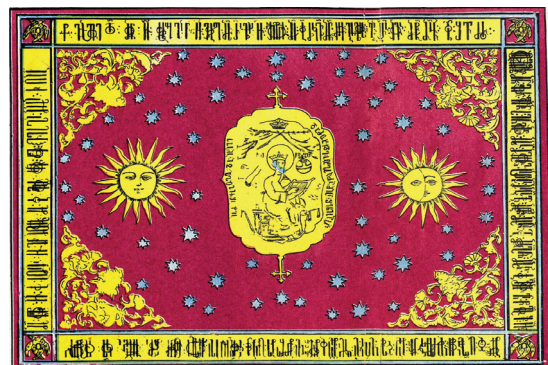
3. რუსუდან დედოფლის დროშის ვერცხლის ბუნი

ასევე საინტერესო ნიმუშს წარმოადგენს კონსტანტინე მუხრანბატონის XVIII საუკუნის დროშის ბუნიკი (სურ. 4) მასზე წმინდა გიორგის გამოსახულებით.

4. კონსტანტინე მუხრანბატონის დროშის ბუნი

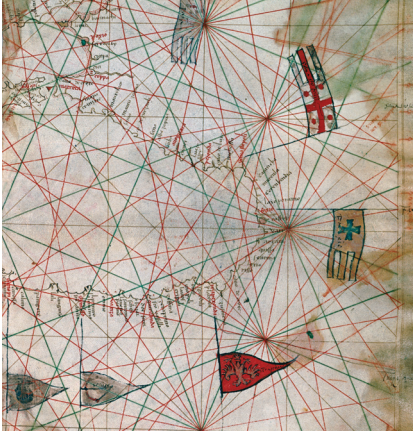
ვახტანგ VI-ის დროშაზეც ასევე ხატოვან გამოსახულებებს ვხვდებით და არა სიმბოლურ ფიგურებს (სურ. 5).

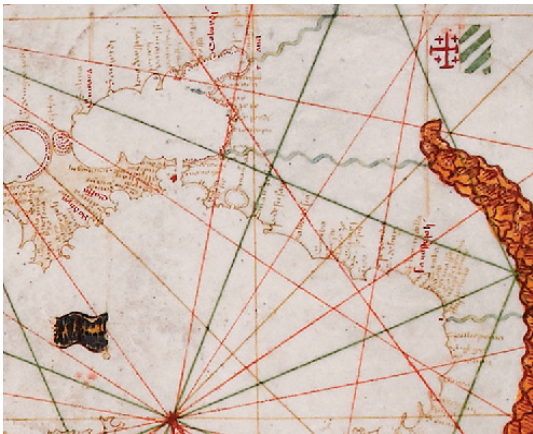
5. ვახტანგ VI-ის დროშა

ახლა კი უნდა შევეხოთ ალბათ მაინც ყველაზე მნიშვნელოვან წყაროებს — ევროპულ რუკებსა და სანაოსნო პორტოლანებს.

XIV-XV საუკუნის რამდენიმე ევროპულ რუკაზე, საქართველოს ტერიტორიაზე ფიქსირდება თეთრ ფონზე წითელი ხუთჯვრიანი დროშა, თბილისის ან დასავლეთ საქართველოს (ძირითადად სამეგრელოსა და აფხაზეთის) თავზე. ზოგ შემთხვევაში დროშა გაყოფილია და მხოლოდ ერთ, მთავარ (ტარის მიმდებარე) ნაწილშია ხუთჯვრიანი გამოსახულება. თუმცა ამას დიდი მნიშვნელობა არა აქვს. აქ მთავარია, რომ, როგორც ჩანს, იმ ხანად, ევროპელთათვის საქართველოს ტერიტორიების გამოსახატავად ხუთჯვრიანი სიმბოლიკა პრიველირებდა (სურ. 6,7). გვხვდება ასევე თეთრ ფონზე სწორკუთხა წითელი ჯვარი სამეგრელოს დროშად და ოქროსფერ ფონზე ლურჯი მალტური ჯვრის მსგავსი ჯვარი იმერეთის ტერიტორიის თავზე, რომელიც ვფიქრობთ ბოლნური ჯვარი

6. პიეტრო ვისკონტას 1321 წლის პორტოლანი დიდი ბრიტანეთის სამეფო ბიბლიოთეკა

7. გაბრიელ ვალსეკას 1439 წლის რუკა. დროშა "ხუთჯვრიანი" ელემენტით გამოსახულია სოხუმისა და წინა აზიის ქალაქ-პორტის, სმირნას (უკანასკნელი ქრისტიანული ფორპოსტი წინა აზიაში, თანამედროვე იზმირი) თავზე

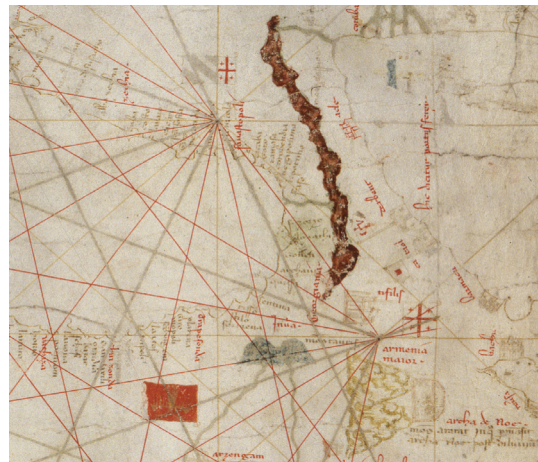
უნდა იყოს, ოღონდ ევროპელების მიერ სტილიზებული, მათთვის უფრო ჩვეული მალტური ჯვრის ფორმით. ასევე იმერეთის თავზე გვხვდება მწვანე ფონზე შავი და ოქროსფერი ნახევარმთვარეებიანი დროშაც, მაგრამ სავარაუდოდ ეს ფაქტი XVI საუკუნის ბოლოს (რუკა შედგენილია 1559 წელს) ამ რეგიონზე მუსულმანური ანუ ოსმალური გავლენის ასახვას უნდა ემსახურებოდეს (სურ. 8).

ევროპული რუკების მიხედვით ხუთჯვრიანი დროშის საქართველოს სახელმწიფო დროშად მიჩ-

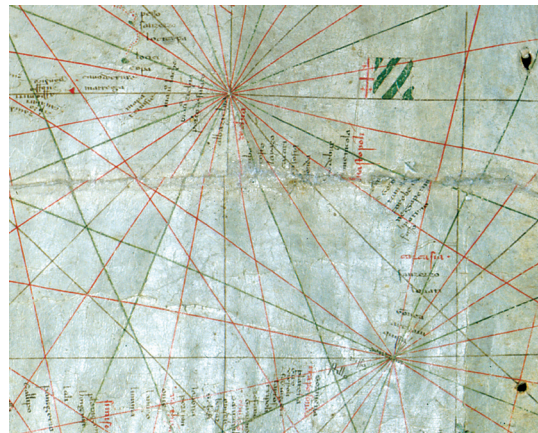

8. დიოგო მამის 1559 წლის რუკა

ნევის კონტრ-არგუმენტად ხშირად მოჰყავთ ის გარემოება, რომ ამ რუკებზე, კონკრეტულად კი მაგალითად, დულჩერის 1339 წლის რუკაზე (სურ. 9, 10), ხუთჯვრიანი დროშა თბილისისა და სოხუმის (აქ იგი დროშის მხოლოდ ნახევარს იკავებს) გარდა გამოსახულია წინა აზიის ერთ-ერთი ქალაქის თავზეც, რომლის სახელწოდების ზუსტად დადგენა გვიჭირს. ასეთივე, ოღონდ განსხვავებული ფორმის და შავი ფერის ჯვრებიანი გამოსახულებაა აღბეჭდილი კვიპროსის თავზე გამოსახული დროშის ნახევარშიც. კვიპროსის შემთხვევაში ხუთჯვრიანი დროშის გამოყენება იმით აიხსნება, რომ ეს კუნძული დაკავე-

9. 1339 წ. ანჯალინო დულჩერის პორტოლანი

10. 1329-1350 წ. ანჯალინო დულჩერის პორტოლანი დიდი ბრიტანეთის სამეფო ბიბლიოთეკა

ბული ჰქონდათ წმინდა მიწიდან მუსულმანების მიერ გამოდევნილ ჯვაროსნებს, აქედან გამომდინარე იერუსალიმის ხუთჯვრიანი სიმბოლიკა კვიპროსის ჯვაროსან ლეზინიანთა დინასტიის სამეფოს დროშის ნაწილად იქცა. რაც შეეხება ხსენებულ დაუზუსტებელ ქალაქზე აღბეჭდილ საქართველოს დროშის იდენტურ, თეთრ ფონზე სწორკუთხა წითელჯვრებიან დროშას, რთული ამოსაცნობია რითი აიხსნება მისი განთავსება სწორედ ამ კონკრეტულ დასახლებაზე, მითუმეტეს, რომ ქალაქის მამინდელი სახელის

დადგენა და რომელიმე დღევანდელ ქალაქთან გაიგივება ჭირს.

არსებობს ვარაუდი, რომ ხუთჯვრიან დროშებს ევროპელები გამოსახავდნენ იმ ქალაქების თავზე, სადაც ფუნქციონირებდა კათოლიკური მისიები, მაგრამ, ჯერ ერთი, ასეთი მისიები გაცილებით მეტ ქალაქში იყო, ვიდრე თბილისი, სოხუმი და ზემოხსენებული უცნობი ქალაქია, მაგრამ ყველა კათოლიკური მისიის მქონე ქალაქზე ნამდვილად არ გვხვდება ამგვარი დროშები;

მეორეც - დასავლეთ ევროპელი ისტორიკოსები თანხმდებიან იმ აზრზე, რომ ამგვარ რუკებსა და ე. წ. სანაოსნო პორტოლანებზე გამოსახულია სწორედ სამფლობელოთა სახელმწიფო, ოფიციალური დროშები და არა რაიმე სხვა კუთვნილების აღმნიშვნელი აღმები (სურ. 11).

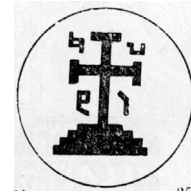
11. ფრანჩასკო და დომენიგო პიციგანეაჩის პორტოლანი. პარისის გიგლიოთეა პალატინი

პორტოლანების ცნობილი რუსი მკვლევარი ი. კ. ფომენკო მიიჩნევს, რომ როგორც საქართველოს ტერიტორიებზე, ისევე სხვა ქვეყნებზეც, საქმე გვაქვს მოცემული მინების სუვერენულ სიმბოლოებთან და არა რაიმე სხვაგვარ ემბლემატიკასთან /И. К. Фоменко «Образ мира на страницах старинных портоланов», Москва, 2007 г./.

ხუთჯვრიანი სიმბოლიკის ტრადიციას, რომელიც, როგორც ითქვა მეტად ხშირად გვხვდება საქართველოს იმჟამინდელ ქრისტიანულ სამეზობლოში და ამავე დროს ყოველთვის გაიგივებული იყო იერუსალიმის ანუ წმინდა მიწის სიმბოლიკასთან, ერთგვარად ამყარებს საქართველოში დავით III კურაპალატის X საუკუნის მონეტა (სურ. 12) რომელზეც კვარცხლბეკზე აღმართულ ჯვარს ოთხი მხრიდან ესაზღვრება ასომთავრული ასოები. ამ ტრადიციას აგრძელებს თამარის მონეტა ამგვარივე სიმბოლოებით. ასეთივე ან მიმსგავსებული

მოტივები მეტად ხშირად გვხვდება ქართულ ბარელიეფებზეც (სურ. 13).

ყველაზე ცნობილ ამგვარ სიმბოლოდ, გასაგები მიზეზების გამო, იერუსალიმის დროშა და გერბი იქცა, განსაკუთრებით კი ჯვაროსნული ლაშქრობების შემდგომ. აქედან გამომდინარე, შესაძლოა გამოითქვას ფრთხილი ვარაუდი იმის თაობაზე, რომ ხუთჯვრიანი სიმბოლიკა ევროპელთა თვალში ქართვე-

12. დავით კურაპალატის მონეტა

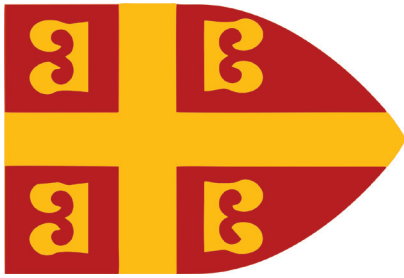
13. ხუთჯვრიანი კომპაზიციის ბოჭორის წმ. გიორგის ეკლესიიდან. X საუკუნე

ლებთან გაიგივდა მას შემდეგ, რაც XIV საუკუნეში, გიორგი ბრწყინვალის ხანაში მხოლოდ ქართველ პილიგრიმებს ეძლეოდათ ნებართვა იერუსალიმში გაშლილი დროშებითა და ცხენებზე ამხედრებულნი შესულიყვნენ. ამგვარი პრივილეგია ალბათ ფრიად თვალმისაცემი სხვაობა იქნებოდა იმ პერიოდში, შედარებით ახლად დაკარგული ჯვაროსნული ტერიტორიებიდან განდევნილი ევროპელების წმინდა მიწაზე მეტად დამცრობილ სტატუსთან შედარებით.

საზოგადოდ, სიმბოლიკა შუაში ჯვრით და ჯვრის გარშემო დროშის თუ გერბის თავისუფალ ნაწილებში რაიმე სიმბოლოების მოთავსებით მომდინარეობს ბიზანტიის იმპერიიდან და საკმაოდ გავრცელებული იყო ქრისტიანულ აღმოსავლეთში. (სურ. 14, 15).

14. ბიზანტიის იმპერატორთა არბიროსების დინასტიის სიმბოლიკა

15. პალეოლოგების გიზანტიური საიგავარიო დინასტიის დროშა XIV ს-ში

ცხადია ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე ვფიქრობთ, რომ გვიანი შუასაუკუნეების ევროპული კარტოგრაფიული წყაროების მიხედვით, საქართველოს სახელმწიფო დროშას წარმოადგენდა თეთრ ფონზე გამოსახული ხუთი წითელი სწორკუთხა ჯვარი.

რუსეთში მოღვაწე მკვლევარი ო. ტარნოვსკი პირად წერილში მიხეილ ვადბოლსკისადმი 1980 წელს წერდა, რომ ფრანგული პერიოდული გამოცემა "Vexilologia"-ს მიხედვით, საქართველოს ისტორიულ სახელმწიფო დროშად ჯვაროსნული ლაშქრობების პერიოდიდან მოყოლებული მიიჩნევა სწორედ ე. წ. ხუთჯვრიანი დროშა /"მიხეილ ვადბოლსკი და ქართული ჰერალდიკა", თბ. 2010 წ. გვ. 165/.

მიზეზები, რის გამოც მაინც ჭირს ხელაღებით მივიჩნიოთ ხუთჯვრიანი დროშა საქართველოს ისტორიულ სახელმწიფო დროშად, ისაა, რომ, ჯერ ერთი, ისტორიოგრაფიაში მხოლოდ ერთი ტიპის, მითუმეტეს უცხოურ წყაროზე დაყრდნობით მოპოვებული ინფორმაციის ფაქტად აღიარება მიუღებელია და მეორეც, როგორც ზემოთ ვიხილეთ, არსებობს სხვა წყაროები, სადაც მოგვეპოვება განსხვავებული ცნობები საქართველოს დროშის შესახებ.

დასკვნა

სანამ დასკვნების გამოტანას შევუდგებოდეთ, უნდა შევნიშნო, რომ არ გახლავართ ვექსილოლოგი და არც გამაჩნია ამის პრეტენზია, ხოლო საკუთარ აზრს წარმოგიდგენთ, როგორც ზოგადად სპეციალობით ისტორიკოსი და დროშათმცოდნეობის მომიჯნავე, საისტორიო დისციპლინის — ჰერალდიკის მკვლევარი.

წინამდებარე დასკვნაც უმჯობესია მივიჩნიოთ მაღალი ალბათობის ვარაუდად და არა საბოლოო დადასტურებულ ვერდიქტად, რადგან სადღეისოდ არ არსებობს ისტორიული წყარო, სადაც გამოყენებული იქნებოდა ტერმინი: "საქართველოს სახელმწიფო დროშა", "საქართველოს სამეფო დროშა", "ბაგრატიონთა დროშა", "გორგასლიან-დავითიანი დროშა", "საქართველოს ეროვნული დროშა" და იმავე დროს ამ ტერმინოლოგიას დართული ექნებოდა დროშის გამოსახულება ან დეტალური აღწერილობა.

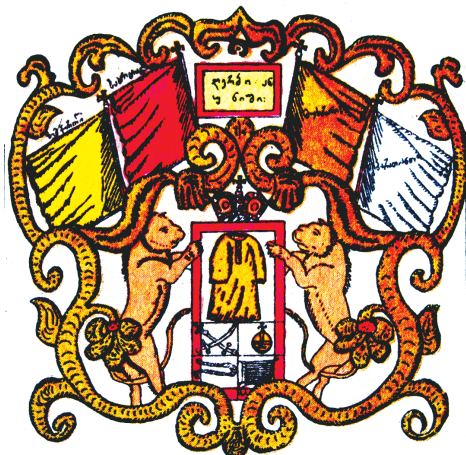
ამით იმის თქმა გვსურს, რომ, რასაკვირველია, სხვადასხვა წყაროებში არის საუბარი საქართველოს დროშაზე ზემოთ მოხსენიებულ კონტექსტში, მაგრამ არსად ამას არ მოსდევს დროშის ზედმინუნითი აღწერილობა, ყველა წყარო იფარგლება ზოგადი დახასიათებით.

როგორც ვაჩვენეთ, არსებობს რუკები, სადაც საქართველოს კუთვნილ ტერიტორიაზე დაფიქსირებულია მეტწილად ერთი ტიპისა და მოყვანილობის დროშები, მაგრამ ასეთივე დროშები გვხვდება სხვა იმდროინდელი სამფლობელოების მინებზეც, რაც ნაწილობრივ სავარაუდოს ხდის, იყო ეს დროშები საკუთრივ საქართველოსი, თუ წარმოადგენდა ევროპელებისთვის აღმოსავლეთში ზოგადად ქრისტიანული სახელმწიფოების მონიშვნის საშუალებას.

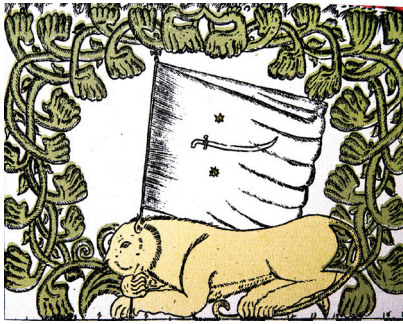
დასაშვებია, რომ დროთა განმავლობაში სახელმწიფო დროშა იცვლებოდა. შესაძლოა ხუთჯვრიანი დროშა არც იყო დავითიან-გორგასლიანი, მაგრამ დროის რალაც კონკრეტულ მონაკვეთში, მაგალითად, ევროპული რუკების მიხედვით, XIV-XV საუკუნეებში, არ არის გამორიცხული საქართველოს დროშად ხუთჯვრიანი ალამი ყოფილიყო.

კიდევ ერთი რამ აღძრავს ეჭვს ხუთჯვრიანი დროშის უძველეს გორგასლიან-დავითიანად მიჩნევასთან დაკავშირებით. საზოგადოდ, აღმოსავლეთში და მათ შორის საქართველოშიც, უფრო გავრცელებული იყო ხატოვანი გამოსახულებები. ამის საპირისპიროდ, დასვლეთ ევროპის ქვეყნებში სიმბოლური ემბლემატიკა იყო პრიორიტეტული, რასაც შუა საუკუნეებში კიდევ უფრო შეუწყო ხელი ჰერალდიკის განვითარებამ.

ამ ლოგიკიდან გამომდინარე და გავრცელებული ტრადიციების მიხედვით, შესაძლებელია გორგასლიან დროშაზეც სწორედ ხატება (სავარაუდოდ წმ. გიორგი) იყო გამოხატული და არა სიმბოლური გამოსახულება (რომელიმე ფორმის ჯვარი). მითუმეტეს, რომ დღემდე ფიზიკურად შემორჩენილ პრაქტიკულად ყველა ქართულ დროშასა და ალამზე

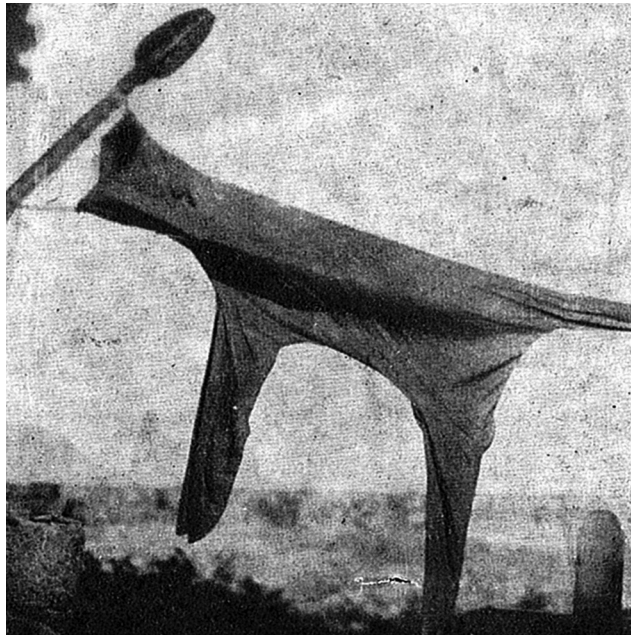

16. ქართლის სამეფოს სადროშოები. ვახუშტი ბატონიშვილის ატლასიდან XVIII საუკუნე

17. სამცხე საათაბაგოს დროშა ვახუშტი ბატონიშვილის ატლასიდან XVIII საუკუნე

(გავიხსენოთ ზემოთ აღწერილი დროშები, ვახუშტი ბატონიშვილის ატლასებზე დატანილი დროშები ან მოგვიანო ხანის ქალაქურ ამქართა ბაირალები, თუნდაც სვანური დროშა-შტანდარტი “ლემ”) ხატოვანი გამოსახულებებია და არა ემბლემატიკური (სურ. 16,17,18).

18. სვანური დროშა-შტანდარტი “ლემ”

წმინდა ისტორიული თვალსაზრისით, ჩვენ პირადად ვიხრებით იმ მოსაზრებისკენ, რომ საქართველოს სახელმწიფო ე. წ. “დავითიან-გორგასლიან” დროშაზე გამოსახული იყო წმინდა გიორგის ხატება ანუ პირდაპირი ნახატი წმინდანისა ან მისი გამომხატველი სიმბოლო – ე. წ. წმინდა გიორგის სწორკუთხა ჯვრის რომელიმე მოდიფიკაცია.

ამავე დროს ხაზგასმით ვიტყვით, რომ არსებობს ძალიან მყარი ისტორიულად დადასტურებული არგუმენტაცია, რის საფუძველზეც შესაძლებელია და სრულიად მისაღებია, როგორც საისტორიო, ისე ნებისმიერი სხვა თვალსაზრისით, ე. წ. ხუთჯვრიანი დროშა იყოს დღევანდელი საქართველოს რესპუბლიკის, როგორც უძველესი ქართული სა-

ხელმწიფოს მემკვიდრის სახელმწიფო დროშა.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ვფიქრობთ, უნდა ვაღიაროთ, რომ დღეს მეტად რთულია ამა თუ იმ ვერსიისკენ გადახრა დამატებითი მასალების გარეშე, მაგრამ ამასთანავე სრულიად უეჭველია, რომ საქართველოს გააჩნია, ყველანაირი და მათ შორის ისტორიული საფუძველი რათა მისი სახელმწიფო დროშა იყოს თეთრ ფონზე ალბეჭდილი წითელი ე. წ. ხუთჯვრიანი სიმბოლო.

საბოლოოდ კი აღვნიშნავთ, რომ, რა თქმა უნდა, საკითხი არ არის დახურული. გადამჭრელი პასუხები საჭიროებს დამატებითი საკვლევე მასალის მოძიებას. მომავალი ძიების მიამართულება კი ალბათ ჩვენი მეზობელი ქვეყნების, განსაკუთრებით თურქეთისა და ირანის დღემდე დახურული სამუზეუმო საცავები უნდა იყოს, სადაც უთუოდ ინახება არაერთი ქართული დროშა, ისევე როგორც ჩვენი საისტორიო მუზეუმის საცავებში არის დაცული რამდენიმე ნაალაფარი დროშა საქართველოსთან მეზობელი მუსულმანური სამფლობელოებისა.

კვლევის ეს მიმართულება მითუმეტეს აქტუალურია, რადგან არსებობს ბაგრატი და დავით ბატონიშვილების ცნობა, რომლის მიხედვითაც: “წარუღეს ოსმალთა იმერთა დროშაი წმიდისა დავითისა მეფისა აღმაშენებლისა”.

თორნიკე ასათიანი
Tornike Asatiani

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. “მიხეილ ვაძბოლსკი და ქართული ჰერალდიკა”. თბ. 2010
2. ს. გამსახურდია, ნ. შოშიაშვილი, ზ. ხიდურელი, “საქართველოს სახელმწიფო დროშები და გერბები”, თბ. “მერანი”. 1990 წ.
3. ჟამთააღმწერელი, „ასნლოვანი მატთანე“, “საქართველოს ისტორიის წყაროები”, 48, თბ. “მეცნიერება”, 1987 წ.
4. “ქართლის ცხოვრება”, ტექსტი დადგენილი ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, ტ II, თბ. 1959 წ.
5. ს. ბარნაველი, “ქართული დროშები”, თბ. 1953 წ.
6. “ცხოვრებაი მეფეთ-მეფისა დავითისი”, “ქართული საისტორიო მწერლობის ძეგლები”, ტ IX, თბ. 1992 წ.
7. И. К. Фоменко «Образ мира на страницах старинных портоланах», Москва, 2007 г.

ავსტრიის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში დაცულ გარეჯულ ხელნაწერზე არსებული უკველესი ქართული სამეფო ბეჭდის გამოსახულება

ქართულ სამეცნიერო წრეებსა და საზოგადოებაში არ წყდება კამათი იმის თაობაზე, თუ როდის დამკვიდრდა ხუთჯვრიანი გამოსახულება ქართულ სინამდვილეში. მკვლევართა ნაწილი ამტკიცებს, რომ ხუთჯვრიანი გამოსახულება ქართულ დროშაზე შუა საუკუნეებში უკვე იყო. ნაწილი ამ აზრს არ იზიარებს. ამ საკითხში მეტი სიძნელის შესატანად ყველა სიახლე მნიშვნელოვანია. ამ მხრივ საინტერესო კვლევას აწარმოებს ივ. ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილე, ისტორიის დოქტორი **თემო ჯოჯუა**, რომელმაც საზღვარგარეთ დაცულ ერთ-ერთ ქართულ ხელნაწერზე დასმულ სამეფო ბეჭდის გამოსახულებას მიაქცია ყურადღება და ამ საკითხის თაობაზე ვრცელ ნაშრომს ამზადებს.

ბნ. თემო, სად აღმოჩნდა ხელნაწერი, რომელზეც ჩვენთვის საინტერესო გამოსახულებაა?

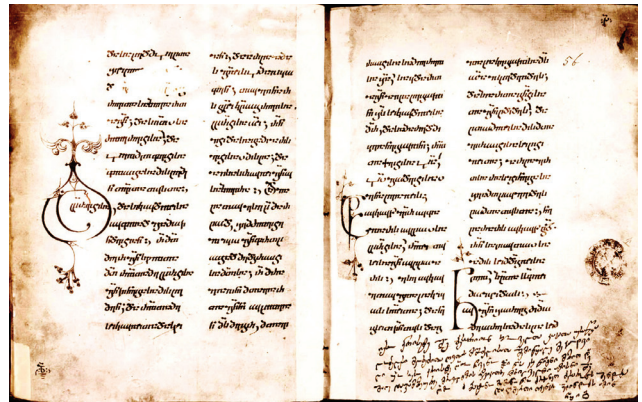
ხელნაწერი დაცულია ავსტრიის ეროვნული ბიბლიოთეკის ქართულ ხელნაწერთა კოლექციაში, რომელიც სულ 5 ნიგნს მოიცავს. ჩვენი ინტერესის საგანია ხელნაწერი # 4. ეს არის 1160 წელს გარეჯში გადაწერილი კრებული. ამ ხელნაწერს აქვს საკუთარი სახელიც. გადამწერელი მას „სანატრელს“ ეძახის.

როგორ მოხვდა ხელნაწერი ავსტრიის დედაქალაქში?

1845 წელს იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის ქართული ხელნაწერები დაათვალიერა სიძველეთმცოდნე ნიკო ჩუბინაშვილმა. მათ შორის იყო გარეჯული ხელნაწერიც. ამ დროისთვის მონასტერი უკვე ბერძნებს ეკუთვნოდათ. 1883 წელს იმავე ქართული ხელნაწერების უკეთ შესასწავლად წმინდა მიწაზე ჩავიდა ალექსანდრე ცაგარელი. მან იერუსალიმის ჯვრის მონასტერში გარეჯული კრებული ვედარ ნახა. 1845-1883 წლებს შორის შუალედში ეს ხელნაწერი მონასტრიდან დაიკარგა. 1930 წელს ხელნაწერი გამოჩნდა კაიროში, ანტიკვარიატიმოვანოვანონიმპირთან, რომელმაც ხელნაწერი გასაყიდად გამოიტანა. გრიგოლ ფერაძე ფიქრობდა, რომ ბერძნებმა ეს ხელნაწერი, ისევე, როგორც ბევრი სხვა, ჯვრის მონასტრიდან გაიტანეს და გაყიდეს, რითიც მონასტერში ქართული კვალის ნაშლას ცდილობდნენ. 1930 წელს გარეჯული კრებული კაიროში შეიძინა პროფესორმა ტურკერმა, რომელიც წარმოადგენდა ავსტრიის ეროვნულ ბიბლიოთეკას. შეძენის შემდეგ ნივთი ვენაში გადაგზავნა. საინტერესოა, რომ გარეჯული კრებულის გარდა, ავსტრიის ეროვნული ბიბლიოთეკის ქართული ხელნაწერი ნიგნების კოლექციის 5 ნიგნიდან კიდევ 2 ტურკერმა სწორედ იმ კაიროელი ანტიკვარიატიმოვანოვანონიმპირთან შეიძინა. ეს იმას მოწმობს, რომ ბერძნებს ბევრი ქართული ხელნაწერი ჰქონდათ გასაყიდად გამოტანილი. აქედან სამი ვენაში მოხვდა, მრავალი ხელნაწერის ბედი კი ჯერ კიდევ გაურკვეველია.

რა ადგილას გვხვდება ხელნაწერში ანაბეჭდი?

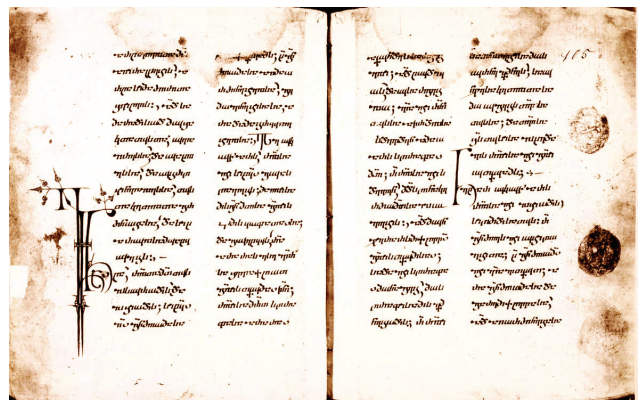
ხელნაწერის ფურცლებზე სულ 5 ანაბეჭდია, ერთი და იგივე ბეჭდით შესრულებული. ისინი გვხვდება ორ ფურცელზე. 56 ფურცლის რექტოზე, მარჯვენა არშიაზე ბეჭედი დასმულია ორ ადგილას.

სურ. 1

1160 წლის გარეჯული კრებული (Ven.4), ფოტოპირი, ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, RT XXV-3, I, 55v-56r

105 ფურცლის რექტოზე იგივე ბეჭედი მარჯვენა არშიაზე დასმულია სამჯერ.

სურ. 2

1160 წლის გარეჯული კრებული (Ven.4), ფოტოპირი, ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, RT XXV-3, I, 104v-105r

როდის დაინტერესდნენ ქართველი მკვლევრები ამ ბეჭდით?

პირველი მკვლევარი, რომელმაც ამ ბეჭედზე ყურადღება გაამახვილა გრიგოლ ფერაძე იყო. მან 1940 წელს გერმანულ ენაზე გამოაქვეყნა ავსტრიის ეროვნული ბიბლიოთეკის ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობები.

აღწერილობისას გრიგოლ ფერაძე რამდენიმე წინადადებით შეეხო ბეჭედსაც. მან თქვა, რომ ხელნაწერში გვხვდება რამდენიმე გრაფიკული ჩანახატი და ბეჭდის ანაბეჭდები. გრიგოლ ფერაძე ფიქრობდა, რომ ბეჭედი ჯვრის მონასტრის იყო.

გრიგოლ ფერაძის მერე ამ ბეჭედს არცერთი ქართველი მკვლევარი აღარ შეხებია, არც ფილოლოგი და არც ისტორიკოსი. ამას თავისი მიზეზიც ჰქონდა. ხელნაწერი, რომელიც ვენაში ინახება ხელმოწვდომელი იყო ქართველი მეცნიერებისთვის. ის მკვლევრები, ვინც ხელნაწერი ნახა, ფილოლოგები იყვნენ. ისინი არ იყვნენ დაინტერესებული ანდერძ-მინაწერების კვლევით და ხელნაწერის ფილოლოგიური მხარე აინტერესებდათ. აქედან გამომდინარე, ინფორმაცია, რომელიც ისტორიული თვალსაზრისით საინტერესოა, ყურადღების მიღმა დარჩა.

თქვენ როდის დაინტერესდით ამ ხელნაწერთი და მასზე გამოსახული ანაბეჭდით?

2002-2003 წლებში ინტასის სტიპენდიის ფარგლებში სამ-სამი თვის განმავლობაში მქონდა საშუალება მემუშავა ავსტრიის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში.

ჩემი მიზანი გარეჯული ხელნაწერის ანდერძ-მინაწერების შესწავლა იყო. ამ ხელნაწერის მინაწერები იყო ჩემი სადისერტაციო თემა.

სწორედ მაშინ ვნახე ეს ანაბეჭდი, რომელზე არსებული წარწერის ამოკითხვაც მაშინვე მოვახერხე.

თბილისში ჩამოსვლისთანავე გრიგოლ ფერაძის აღწერილობა ვთარგმნეთ ქართულ ენაზე. თარგმანის რედაქტორი პროფესორი დიმიტრი თუმანიშვილი იყო, კომენტარები მე დავურთე.

2004 წელს გამოვეცით ხელნაწერის ფერაძისეული აღწერილობა. ვთვლიდი, რომ უმჯობესი იქნებოდა სამეცნიერო საზოგადოებას ხელნაწერის შესახებ პირველად გაეგო არა ჩემგან, არამედ გრიგოლ ფერაძისგან, რადგან სწორედ ის იყო პირველი ქართველი ვინც ეს ხელნაწერი შეისწავლა.

სწორედ ფერაძის პუბლიკაციის კომენტარებში დავწერე პირველად, რომ ბეჭედი, რომელიც მას მიაჩნდა ჯვრის მონასტრის კუთვნილებად, სინამდვილეში მეფეთ-მეფე გიორგის ეკუთვნოდა. ასომთავრულად შესრულებული ლეგენდა, რომელიც გარშემო შემოუყვება ბეჭედს, შემდეგნაირად იკითხება:

„მონაი ღმრთისაი მეფეთა-მეფე გიორგი“. 2004 წლის შემდეგ, დისერტაციაზე მუშაობის გამო, ბეჭდის შესწავლას მხოლოდ ახლახანს მივუბრუნდი.

რით არის ბეჭედი მნიშვნელოვანი და საინტერესო?

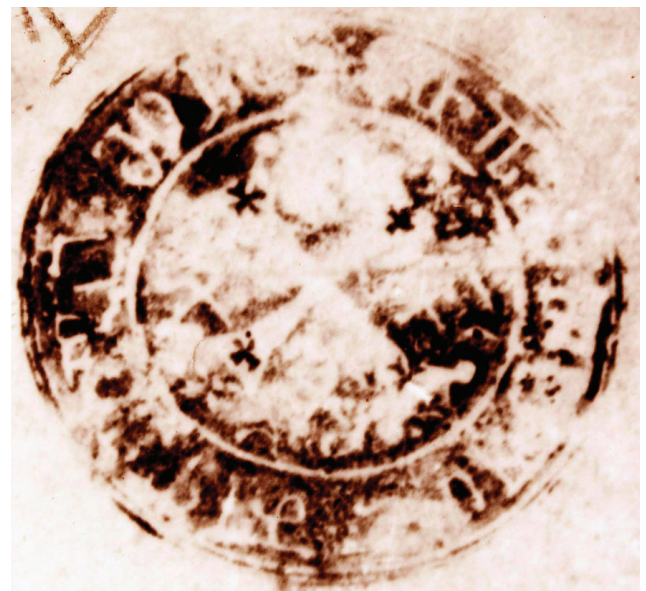
ბეჭედი საინტერესოა არა მხოლოდ ქართული სფრაგისტიკის ისტორიისთვის, არამედ შუა საუკუნეების ქართული სახელმწიფო სიმბოლიკის შესწავლისთვისაც. ვინაიდან საკითხი დღეისთვის ძალიან აქტუალურია, გადავწყვიტე საგანგებოდ გამომეკვლია ეს ანაბეჭდები და დავლოდებოდი იმ შედეგებს, რასაც ეს კვლევა მოგვცემდა. მიღებული შედეგი ან გასცემდა პასუხს საზოგადოებაში არსებულ კითხვებს, ან ვერა.

რა შედეგები აჩვენა კვლევამ?

კვლევამ აჩვენა შემდეგი სურათი:

ბეჭედი არის მრგვალი ფორმის, რომელსაც შემოუყვება ორი რკალი. ერთი უშუალოდ მიყვება კიდეს, მეორე კი დაცილებულია მისგან.

ორ რკალს შორის არის წრიულად შემოყოლებული ასომთავრული ტექსტი, რომელიც ხუთიდან ორ ანაბეჭდში გარკვევით ჩანს. სამი ანაბეჭდი შეიძლება ერთი-ორი გრაფემის დასაზუსტებლად გამომდგარიყო. 56-ე რექტოზე არსებული 2 ანაბეჭდიდან მხოლოდ ერთი გამოდგა სამუშაოდ.

სურ. 3

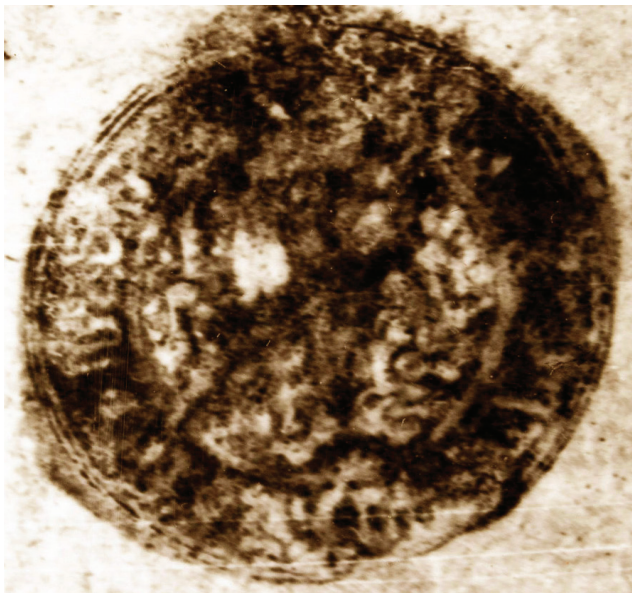
1 ანაბეჭდი, 1160 წლის გარეჯული კრებული (Ven.4), ფოტოპირი, ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, RT XXV-3, I, 56r

ასევე ერთი იძლეოდა მუშაობის საშუალებას 105-ე გვერდის რექტოზე არსებული ანაბეჭდებიდან.

სურ. 4

III ანაბეჭდი, 1160 წლის გარეჯული კრებული (Ven.4), ფოტოპირი, ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, RT XXV-3, I, 105r

სურ. 5

IV ანაბეჭდი, 1160 წლის გარეჯული კრებული (Ven.4), ფოტოპირი, ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, RT XXV-3, I, 105r

წრიული ბეჭდის დიამეტრი არის 3,6 სანტიმეტრი. ეს ბეჭდისთვის საკმაოდ დიდი ზომაა. ტიპოლოგიურად ის შეიძლება მივაკუთვნოთ დიდი ბეჭდების რიგს. ბეჭედი მაღალი ოსტატობითაა შესრულებული. წარწერა კარგი ხელით არის

ნაკვეთი. ის არ გავს გვიანი შუა საუკუნეების ნიმუშებს, რომლებზეც ასოები გაუმართავი სახით არის წარმოდგენილი. ასომთავრული ტექსტის გრაფემათა მოხაზულობა მიანიშნებს, რომ ბეჭედი განვითარებული შუა საუკუნეების პერიოდისაა.

ტექსტი სრულად იკითხება და, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ასეთია: “მონაი ღმრთისაი მეფეთა მეფე გიორგი”.

საინტერესო აღმოჩნდა ის კომპოზიციაც, რომელიც ტექსტის შუაში იყო წარმოდგენილი. ბეჭედზე არსებულ წარწერას ის მნიშვნელობა აქვს, რომ მისი მეშვეობით ირკვევა ვინ არის ამ ბეჭდის მფლობელი. ჩვენს შემთხვევაში ეს იყო ვინმე მეფეთა-მეფე გიორგი. აქედან გამომდინარე, ბეჭედი წარმოადგენს შუა საუკუნეების ქართული სამეფო ბეჭდების ერთ-ერთ ნიმუშს.

რომელი სამეფო ბეჭდებია ჩვენამდე მოღწეული?

ამის შესახებ ჩვენ გვაქვს სამი ტიპის ინფორმაცია. პირველი ესაა წერილობით წყაროებში დაცული ცნობები, როგორი იყო სამეფო ბეჭდები და მათი შენახვის წესი. ეს ცნობები არის საკმაოდ მწირი და სრული სურათის წარმოქმნის საშუალებას არ იძლევა. მათ შორის ყველაზე ძველია ხელმწიფის კარის გარიგებაში დაცული ცნობა, რომელშიც მოიხსენიება დიდი სახელმწიფო ბეჭედი. იქ წარმოდგენილია, თუ როგორ ინახებოდა ეს ნივთი და ვის ებარა სამეფო კარის მოხელეებიდან მასზე ზედამხედველობა. ასევე გვაქვს XVII-XVIII საუკუნეების ცნობები, რომლებიც ნაკლებადაა შესწავლილი.

გარდა ამისა, ჩვენამდე მოაღწია კიდევ ორი ტიპის მასალამ: წერილობითმა და ნივთიერმა. ფაქტობრივი მასალა არის სულ ორი ბეჭედი. ორივე მათგანი ეკუთვნოდა ქართლ-კახეთის უკანასკნელ მეფეს გიორგი XII-ს. ორივე ევროპული ბეჭდების ნაბაძვით გაკეთებული ხელოსნური ნიმუშია. ამიტომ შუა საუკუნეების ქართული სფრაგისტიკის შესასწავლად ეს ბეჭდები არ გამოგვადგება.

შეიძლება გაჩნდეს კითხვა, რატომაა ბეჭდები მოღწეული ასეთი მცირე რაოდენობით.

საქმე ისაა, რომ, შუა საუკუნეების ტრადიციის თანახმად, მფლობელის გარდაცვალებასთან ერთად ბეჭედი უნდა განადგურებულიყო, რათა შემდეგ მისი გამოყენებით არ მომხდარიყო საბუთების გაყალბება.

არსებობს გამონაკლისი შემთხვევები, როდესაც ბეჭედს საფლავში ატანდნენ მის მფლობელს. კიდევ უფრო იშვიათად, როგორც ძვირფას ნივთს, ეკლესია-მონასტრებს სწირავდნენ. როგორც ჩანს, ქართველი მეფეების შემთხვევაში ეს ბეჭდები ნადგურდებოდა.

გამოდის, რომ ჩვენ გვაქვს მწირი წერილობითი ცნობები და ერთიმეფის ორი ბეჭედი. ერთი შეხედვით

ეს არის ის ბაზა, რომელზე დაყრდნობითაც უნდა ვილაპარაკოთ, როგორი იყო სამეფო ბეჭდები შუა საუკუნეების საქართველოში. საბედნიეროდ ამ ორი ტიპის მასალის გარდა ჩვენამდე მოაღწია ქართული სამეფო ბეჭდების ანაბეჭდებმა, რომლებიც დასმულია ხელნაწერ დოკუმენტებზე.

ქართულ სამეფო ბეჭდებს რამდენიმე ავტორი იკვლევდა: ექვთიმე თაყაიშვილი, ივანე ჯავახიშვილი, სარა ბარნაველი და ბოლოს ანა ბაქრაძე, რომელმაც გამოსცა სფრაგისტიკული ნიმუშების კატალოგი. მან თავი მოუყარა ქართულ ხელნაწერ საბუთებზე დასმულ ბეჭდებს, რომლებიც ფოტოებითა და ტექნიკური აღწერილობებით ერთ ნიგნად გამოსცა. ამ კვლევის მიხედვით, XV-XVIII საუკუნეების განმავლობაში გვაქვს 28 ქართველი მეფის 57 სამეფო ბეჭედი. იყო შემთხვევები, როდესაც ერთ მეფეს რამდენიმე ბეჭედი ჰქონდა. ეს დაკავშირებული იყო ტიტულატურის ცვლილებასთან, რომელიც აჩენდა ახალი ბეჭდის დამზადების აუცილებლობას, თუმცა ამ შემთხვევაში ძველი ბეჭედი არ ნადგურდებოდა. მაგალითისთვის ერეკლე II სიცოცხლის ბოლომდე ხმარობს ბეჭედს, რომელიც მისი ბატონიშვილობის პერიოდისაა, მაგრამ იყენებს არა იურიდიული დოკუმენტების, არამედ პირადი ხასიათის წერილების დასაბეჭდად.

ამ ნიმუშებიდან ყველაზე ადრეული არის ქართლ-იმერეთის მეფე ბაგრატ VI-ის ბეჭედი, რომელსაც მოსდევს მეფე ალექსანდრეს ბეჭედი, რომელზეც ფიქრობენ, რომ შეიძლება იყოს კახთა მეფე ალექსანდრე I ან კახთა მეფე ალექსანდრე II. ამ ორი ბეჭდით შემოიფარგლება XV-XVI საუკუნეების პერიოდი. ყველა სხვა ნიმუში XVII-XVIII საუკუნეებისაა.

რა საერთო აქვს გარეჯულ ხელნაწერზე დასმულ ბეჭედს თქვენს მიერ აღწერილ სხვა ბეჭედთან?

ცხადია, მთელი ამ ინფორმაციის თავმოყრა იმიტომაცა საინტერესო, რომ დავადგინოთ რა საერთო აქვს გარეჯული ხელნაწერის არშიაზე დასმულ ბეჭედს შემდგომი პერიოდის ბეჭედთან. როგორც ვთქვი, ყველაზე ძველია XV საუკუნის მეორე ნახევრის ბეჭედი, რომელიც ქართლ-იმერეთის მეფე ბაგრატ VI-ს ეკუთვნის. შემდეგ უკვე მოდიოდა ქართლის, იმერეთისა და კახეთის მეფეების ბეჭდები. არცერთი ბეჭედი მეფეთა-მეფე გიორგის ბეჭედთან არანაირ პარალელს არ ავლენს. გარეჯულ ხელნაწერზე დასმული ბეჭედი აბსოლუტურად განსხვავებული სფრაგისტიკული ნიმუშია. ერთადერთი, რომელიც მას წააგავს, ესაა ქართლ-კახეთის მეფე თეიმურაზის მრგვალი ბეჭედი. თუმცა მათ შორისაც არის განსხვავება. თუ მეფეთა-მეფე გიორგის ბეჭედზე გამოსახულია ტოლმკლავა ჯვარი, თეიმურაზის

ბეჭედზე გოლგოთას ჯვარია გამოსახული, რომლის მკლავები არათანაბარი სიგრძისაა და დამყარებულია სამკუთხა სეგმენტზე, რომელიც გოლგოთას მთას განასახიერებს. მასზე ასევე გამოსახულია თავის ქალა და გადაჯვარედინებული ძვლები. თეიმურაზის ბეჭედზე გამოსახული ჯვრის ქვედა მკლავი გრძელია. განსხვავებაა მკლავის ფორმებშიც. თეიმურაზის ბეჭედზე გამოსახული ჯვრის მკლავები ბოლოებში არ ფართოვდება, განსხვავებით მეფეთა-მეფე გიორგის ბეჭედზე გამოსახული ჯვრისაგან. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ თეიმურაზის ბეჭედს გარშემო ლეგენდა მხედრულად შემოუყვება. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ერთადერთი ბეჭედი, რომელიც ჩვენს ხელთ არსებული ნიმუშებიდან მსგავსებას ავლენს მეფეთა-მეფე გიორგის ბეჭედთან არის თეიმურაზ I-ის ბეჭედი, მაგრამ ეს მსგავსებაც კომპოზიციური ხასიათისაა. ორივე ბეჭდის შუაგულში გამოსახულია ჯვარი, რომლის მკლავებს შორისაც ტექსტია მოთავსებული და ორივე მათგანს გარშემო ლეგენდა შემოუყვება, მაგრამ ჯვარიც, ტექსტიც და ლეგენდაც განსხვავებულია.

თქვენი აზრით, რომელი ქართველი მეფის საკუთრება იყო გარეჯულ ხელნაწერზე დასმული ბეჭედი?

იმის შემდეგ, რაც გაირკვა, რომ მეფეთა-მეფე გიორგის ბეჭედს ანალოგი ქართულ სფრაგისტიკულ ნიმუშებს შორის არ მოეძებნება, დავინყე ფიქრი, ვისი საკუთრება უნდა ყოფილიყო ბეჭედი. მნიშვნელოვანია ისიც, როგორ მოხვდა მისი ანაბეჭდი ხელნაწერი ნიგნის არშიაზე. აქ ძირითადი ინფორმაცია მომცა თვითონ გარეჯული ხელნაწერის ისტორიაზე დაკვირვებამ. ხელნაწერი გადანერილია 1160 წელს. შესაბამისად, მის არშიაზე დასმული ბეჭედი შეიძლება ყოფილიყო მხოლოდ იმ მეფე გიორგის საკუთრება, რომელიც 1160 წლის შემდეგ მოღვაწეობდა. პირველი მეფე, რომელსაც შეიძლება ეს ბეჭედი საკუთრებაში ჰქონოდა, არის გიორგი III. რაც შეეხება ზედა ქრონოლოგიურ ზღვარს, ამის განსაზღვრაშიც დიდი დახმარება გამიწია თავად ხელნაწერის ისტორიამ. ხელნაწერს აქვს 100-ზე მეტი ანდერძ-მინანერი. პირველი ანდერძ-მინანერი თარიღდება 1160 წლით, რომლიდანაც ვიგებთ, რომ ხელნაწერი გადანერილია 1160 წელს გარეჯში, წმინდა დავითის ლავრის მახლობლად მდებარე ერთ-ერთ მონასტერში, ვინმე ნიკოლოზ ნეკრაის მიერ. აქედან მოყოლებული მინანერები დაახლოებით 200 წლის განმავლობაში არ გვხვდება და შემდეგ უკვე 1363 წელს ჩნდება თარიღიანი მინანერი, რომელიც ეკუთვნის მოქველ ეპისკოპოს ლუკა ოძრხელს. ის წმინდა მინაზე იყო ჩასული სინმინდეების მოსალოცად და ხელნაწერის არშიაზე შეასრულა 5 მინანერი. აქედან მოყოლებული, XV-XVIII საუკუნეებში გვხვდება

100-ზე მეტი მინანერი, რომელიც ეკუთვნით ან წმინდა მინაზე მყოფ ქართველ მოღვაწეებს, ან საქართველოდან იქ მოსალოცად ჩასულ პირებს. მათი უმრავლესობა ცნობილი ისტორიული პირია. მათი მოღვაწეობა და წმინდა მინასთან ურთიერთობა ჩვენთვის ცნობილია. ამ მინანერების დიდი ნაწილი დათარიღებულია.

მასალის ანალიზით ირკვევა, რომ 1363 წლისთვის ხელნაწერი უკვე წარმოადგენს წმინდა მინაზე არსებული ერთ-ერთი ქართული მონასტრის საკუთრებას და იმ დროისთვის იერუსალიმშია გადატანილი. ის ფაქტი, რომ ხელნაწერი წმინდა მინაზე იყო, იცოდა გრიგოლ ფერაძემაც, თუმცა ის ფიქრობდა, რომ მისი გადატანა მოხდა XVI საუკუნის 70-იან წლებში. სხვა მინანერების შესწავლამ აჩვენა, რომ არა XVI საუკუნის 70-იან, არამედ XIV საუკუნის 60-იან წლებში ხელნაწერი უკვე იერუსალიმში ინახებოდა.

რას გვაძლევს იმის ცოდნა, როდის გადაიტანეს ხელნაწერი იერუსალიმში?

ეს ფაქტი მნიშვნელოვანია იმიტომ, რომ 1363 წელი არის ზედა ქრონოლოგიური ზღვარი, რომლის შემდეგაც მეფეთ-მეფე გიორგი ხელნაწერზე თავისი ბეჭდის დასმას ვეღარ შეძლებდა. 1363 წლიდან ხელნაწერი უკვე წარმოადგენდა იერუსალიმის ერთ-ერთი ქართული მონასტრის საკუთრებას. შესაბამისად, ამის შემდეგ ხელნაწერზე სამეფო ბეჭედი ვერანაირად ვერ მოხვდებოდა. ხელნაწერის ისტორიის შესწავლამ განსაზღვრა 203 წლიანი პერიოდი, რომლის განმავლობაშიც შეიძლებოდა სამეფო ბეჭედი მასზე დასმულიყო.

რამდენი მეფე გიორგი მოღვაწეობდა ამ დროის მონაკვეთში?

1160-1363 წლებში ჩვენ გვყავს სულ ოთხი მეფე გიორგი. ესენი არიან გაერთიანებული საქართველოს მეფეები: გიორგი III, გიორგი IV ლაშა და გიორგი V ბრწყინვალე. ასევე გიორგი VI მცირე, რომელიც აღმოსავლეთ საქართველოს მეფე იყო XIV საუკუნის დასაწყისში. იგი გიორგი ბრწყინვალის ორ გამეფებას შორის მოღვაწეობდა და სწორედ ამიტომ საქართველოს ისტორიაში გიორგი VI-ის მოღვაწეობა ქრონოლოგიურად წინ უსწრებს გიორგი V-ის მოღვაწეობის ძირითად პერიოდს. ეს ბეჭედი უნდა იყოს ამ ოთხი მეფე გიორგიდან ერთ-ერთის საკუთრება. სამწუხაროდ ხელნაწერის არშიაზე არსებული ანდერძ-მინანერები არ იძლევა საშუალებას კიდევ უფრო დავაზუსტოთ ბეჭდის მფლობელის ვინაობა. პირადად მე ვფიქრობ, რომ ეს ბეჭედი იყო გიორგი V ბრწყინვალეს საკუთრება, მაგრამ ვინაიდან რაიმე მყარი არგუმენტი ამის სამტკიცებლად არ გამაჩნია, ამ ეტაპზე ოთხი მეფიდან მფლობელის კიდევ უფრო დაზუსტებაზე

თავს ვიკავებ. გიორგი V-ის მოღვაწეობის წლების გათვალისწინებით შეგვიძლია ბეჭდის ხელნაწერზე დასმის ზედა ქრონოლოგიური ზღვარი კიდევ უფრო შევამციროთ და განვსაზღვროთ 1346 წლით, ვინაიდან ამ წელს გიორგი ბრწყინვალე გარდაიცვალა და 1363 წლამდე, ანუ იმ დრომდე, როდესაც ხელნაწერი უკვე იერუსალიმში გადაიტანეს, საქართველოს სხვა მეფე გიორგი აღარ ჰყოლია.

რას გვაძლევს ბეჭდის დათარიღება 1160-1346 წლებს შორის ქრონოლოგიური პერიოდით?

ეს ცნობა ქართული სფრაგისტიკისათვის უძვირფასესია, რადგან, როგორც უკვე გითხარით, ჩვენამდე ანაბეჭდის სახით მოღწეული უძველესი ნიმუში თარიღდება XV საუკუნის მეორე ნახევრით, ბეჭედი კი ქრონოლოგიურად ბევრად ადრინდელია და აჩვენებს, რომ ის წარმოადგენს ჩვენამდე მოღწეული ქართული სამეფო ბეჭდების უძველეს ნიმუშს. გარდა ამისა, ის იძლევა მსჯელობის საშუალებას იმის თაობაზე, თუ როგორი უნდა ყოფილიყო სამეფო ბეჭდები შუა საუკუნეების საქართველოში.

ბეჭედი ასევე სვამს ქართული სფრაგისტიკის ისტორიაში საკითხს, რომელიც აქამდე არ დასმულა. როგორც ზემოთ აღვნიშნე, ჩვენამდე მოღწეული ანაბეჭდები დასმულია იურიდიულ დოკუმენტებზე. გარეჯული ხელნაწერი არაა ისტორიული დოკუმენტი. იბადება კითხვა, რატომ უნდა ყოფილიყო დასმული ბეჭედი, რომელიც წარმოადგენდა იურიდიული ძალაუფლების სიმბოლოს, ამ შემთხვევაში სამეფო ძალაუფლების ნიშანს, არა დოკუმენტზე, არამედ ხელნაწერ ნიგნზე. სამწუხაროდ, ქართულ სფრაგისტიკაში ეს პრობლემა განხილული არ ყოფილა. გარდაცვალებამდე მევესაუბრე ანაბეჭადქრადქს, ბოლო პერიოდის ყველაზე დიდ ქართველ სფრაგისტიკოსს, რომელმაც მითხრა, რომ ამ მიმართულებით ქართულ სფრაგისტიკაში არავის უმუშავია. აღმოჩნდა მთელი მიმართულება, რომელზეც არის სამუშაო. ამ მხრივ, მეფეთა-მეფე გიორგის ბეჭდის შემთხვევა უნიკალური არაა. ახლა საჭიროა ყველა ასეთი შემთხვევა მოგროვდეს და გაანალიზდეს, თუ რატომ ხვდებოდა სამეფო ბეჭდები ხელნაწერ ნიგნებზე, რომლებიც იურიდიულ დოკუმენტებს არ წარმოადგენენ.

მაინც რა მიზნით შეიძლება მოხვედრილიყო სამეფო ბეჭდები ხელნაწერი ნიგნების არშიებზე?

სამწუხაროდ, არ შემეძლო დავლოდებოდი საქართველოში ამ მიმართულების ძირეულ შესწავლას, ამიტომ გარკვეული სამუშაოები წინასწარ შევასრულე. იმ დასკვნამდე მივედი, რომ ეს ბეჭედი გარეჯული ხელნაწერის

არშიაზე შეიძლება დასმულიყო მხოლოდ ორი მნიშვნელობით. ერთი ეს შეიძლება ყოფილიყო იურიდიული დანიშნულებით, ამ შემთხვევაში საკუთრების უფლების აღსანიშნავად, რაც იმას ნიშნავს, რომ ბეჭდის დასმით მისი მფლობელი პირი აცხადებდა იურიდიულ უფლებას ამ ნივთზე. შუა საუკუნეებში ბეჭდებს მხოლოდ საბუთებზე არ სვამდნენ. ამ ბეჭდებით ამტკიცებდნენ არა მხოლოდ ხელშეუხებლობას, არამედ უფლებას რაიმე ნივთზე. მაგალითად, ჩვენ ვიცით, რომ XVII საუკუნის შუა ხანებში იმერეთის მეფე ალექსანრე III თავისი სამეფო ბეჭდით ბეჭდავდა ქუთაისის ციხის ერთ-ერთ კოშკს, რომლიდანაც გამოჰქონდათ გვარჯილა. ეს იყო რამდენიმე ათეული სათლი გვარჯილა, რომლისგანაც მერე ამზადებდნენ თოფის ნამალს. ქუთაისის ციხის მისადგომებში, სადაც იყო გვარჯილის გამოსადინარი, მეფეებს კოშკი ჰქონდათ აგებული. იმისათვის, რომ გვარჯილა არ მოეპარათ, მეფე კოშკს საგანგებოდ კეტავდა და დაკეტილ კარებს ბეჭდავდა სამეფო ბეჭდით. წელიწადში ერთხელ მეფე კარს ხსნიდა, მისივე ხელმძღვანელობით სპეციალისტები იღებდნენ გვარჯილას და კარი კვლავ ილუქებოდა სამეფო ბეჭდით. ბეჭდით ასევე შეიძლება დაბეჭდილიყო ოთახი, ტომარა, კარადა, ქისა და ა.შ. ერთი მხრივ, ეს იყო მფლობელობის დამადასტურებელი, მეორე მხრივ კი - ხელშეუხებლობის გარანტია. ჩვენ შემთხვევაში ხელნაწერზე დასმული ბეჭედი შეიძლება დასმულიყო მფლობელობის უფლების დასადასტურებლად. ამის მაგალითები საკმაოდ ბევრია XIX საუკუნეშიც კი. მაგალითად, როცა ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება ყიდულობდა ძველ ხელნაწერებს, არშიაზე უსვამდა ორგანიზაციის ბეჭედს ნიშნად იმისა, რომ ეს ნივთი მის საკუთრებას წარმოადგენდა. მე ვფიქრობ, რომ მეფეთა-მეფე გიორგის ბეჭედი გარეჯული ხელნაწერის არშიაზე შესაძლოა სწორედ ამ მიზნით დასმულიყო.

თეორიულად არ გამოირიცხება ის ვარიანტიც, რომ ბეჭედი დასმული ყოფილიყო არა იურიდიული დანიშნულებით, არამედ არასამართლებრივი მიზნით. მაგალითად, ამ ბეჭდის მოხმარებაზე ხელის განაფვის ან ანაბეჭდის ტონალობის შერჩევასათვის. თუ დავაკვირდებით, 105-ე ფურცლის არშიაზე ბეჭედი დასმულია სამ ადგილას და სამივე ანაბეჭდს განსხვავებული სიმკვეთრე აქვს. პირველ ანაბეჭდზე მელანი ჭარბი რაოდენობითაა და გამოსახულება გაიდლაბნა. მეორე ანაბეჭდი უკვე კარგად განირჩევა. მესამე ანაბეჭდი კი მკრთალია. ანალოგიური სურათია 56-ე რექტორზეც, ერთი ანაბეჭდი აქაც ძალიან კარგად ჩანს, მეორე კი მკრთალია. ამიტომ თეორიულად არც იმის გამორიცხვა შეიძლება, რომ ხელნაწერზე ბეჭდის გამოსახულება აღმოჩნდა ხელის განაფვის მიზნით.

ლოგიკური მჯელობით, თუ საქმე გაქვს იმ

შემთხვევასთან, რომ მეფე გიორგი ბეჭდის დასმით თავის საკუთრებას ადასტურებს, ეს ნიშნავს, რომ ხელნაწერი წარმოადგენდა სამეფო საკუთრებას. შესაბამისად, ის აუცილებლად უნდა ყოფილიყო დაცული სამეფო წიგნთსაცავში.

თუ მივიჩნევთ, რომ ბეჭედი ხელნაწერზე ხელის განაფვის მიზნით მოხვდა, ცალსახად იმის მტკიცება, რომ წიგნი მეფის საკუთრებაა, არ შეიძლება, მარგამ ბეჭდის შენახვის წესის გათვალისწინებით ის აუცილებლად სამეფო კარზე უნდა ყოფილიყო დაცული. ეს შეიძლება ყოფილიყო სამეფო სასახლე ან გადასაადგილებელი სამეფო კარავი. ნებისმიერ შემთხვევაში ბეჭედი მეფესთან ერთად უნდა ყოფილიყო. რა დანიშნულებითაც არ უნდა გამოეყენებინა მეფეს ბეჭედი, ხელნაწერი წიგნი აუცილებლად უნდა ყოფილიყო სამეფო კარზე. ნინალმდეგ შემთხვევაში, ბეჭედი ხელნაწერის არშიაზე ვერ მოხვდებოდა. თუ ეს დასკვნა სწორია, აქედან გამომდინარეობს კიდევ ერთი დასკვნა, რომ ხელნაწერი წიგნი, ისევე როგორც სამეფო ბეჭედი, ბეჭდის დასმის მომენტში სამეფო კარზე იყო. ეს კი ამტკიცებს, რომ იმ მომენტში წიგნი წარმოადგენდა სამეფო საკუთრებას ნებისმიერ შემთხვევაში, რა დანიშნულებითაც არ უნდა დაესვა მეფეს ბეჭედი ხელნაწერის არშიაზე.

ეს ყველაფერი, ერთი მხრივ, მნიშვნელოვანია სფრაგისტიკული თვალსაზრისით, მეორე მხრივ, კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ ბეჭედი დასმულია 1160-1346 წლებს შორის შუალედში. სხვა დროს ხელნაწერი სამეფო კარზე ვერ მოხვდებოდა.

კიდევ რა მნიშვნელობა შეიძლება ჰქონდეს ამ ანაბეჭდს?

როგორც უკვე აღვნიშნე, ანაბეჭედი მნიშვნელოვანია, როგორც ქართული სფრაგისტიკის, ისე ზოგადად შუა საუკუნეების საქართველოს ისტორიის ცალკეული საკითხების შესასწავლად. განსაკუთრებული მნიშვნელობა მას შეიძლება ჰქონდეს შუა საუკუნეების ქართული სახელმწიფო სიმბოლიკის შესწავლის საქმეში. ეს მნიშვნელობა ჩადებულია იმ გრაფიკულ გამოსახულებასა და კომპოზიციაში, რომელიც ბეჭედზეა წარმოდგენილი.

ბეჭდის შუაგულში გვხვდება წრეში ჩანერილი ტოლმკლავა ჯვარი. ჯვრის მკლავები ბოლოებისკენ თანდათანობით ფართოვდება და მთავრდება წყვილი ბურთულით. ამ გაფართოებულ მკლავებზე დასმულია თითო პატარა ჯვარი, რომელთა მკლავებიც ბოლოსკენ აგრეთვე ფართოვდება. მკლავებს შორის არეებზე წარმოდგენილია ტექსტი. კერძოდ, მკლავთა შორის ზედა მარცხენა არეზე იკითხება ორი გრაფემა ჯ-ი, ანუ ჯვარი. ზედა მარჯვენა მკლავთა შორის არეზე გამოსახულება არ ჩანს. მისი ტექსტი არ იკითხება არცერთ ანაბეჭდზე. ქვედა მარცხენა მხარეს მკლავთა შორის არეზე არის

ანალოგიური ტექსტი ჯ-ი ქარაგმის ნიშნითურთ, ანუ ჯვარი. მარჯვენა მხარეს კი არის ქანი და ინი, აგრეთვე დაქარაგმებული, ანუ ქრისტესი. გამოდის, რომ ქვედა მკლავთა შორის არეებზე გვაქვს ნარწერა ჯვარი ქრისტესი. გამომდინარე იქიდან, რომ სხვა ტექსტი ზედა მარჯვენა მკლავთა შორის არეზე არ შეიძლება ყოფილიყო, ჩემი ვარაუდით, ზედა მარჯვენა მკლავთა შორის არეზეც ანალოგიური ტექსტი იქნებოდა ამოტვიფრული. გამოდის, რომ ბეჭდის შუაგულში ჯვრის გარშემო მკლავთა შორის არეებზე არის ტექსტი: ჯვარი ქრისტესი.

გამოდის, რომ ჩვენ გვაქვს ხუთჯვრიანი კომპოზიციის თავისებური ვარიანტი, სადაც მკლავთა შორის არეზე ჯვრები კი არ არის გამოსახული, არამედ სიტყვით გამოსახული ჯვრებია დატანილი. ამასთან ოთხივე სიტყვაში აქცენტირებული არის გრაფემები: ჯ და ქანი. ისინი თავისი მოხაზულობით ჯვარს წააგვანან, შესაბამისად, როდესაც ბეჭედს ვიზუალურად დახედავ, პირველი სწორედ ეს გამოსახულებები ჩანს.

სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ჩვენ გვაქვს წარმოდგენილი ხუთჯვრიანი კომპოზიციის ვარიანტი, რომელიც ჩემ მიერ მოძიებულ მასალებში არსად დასტურდება.

შეიძლება თუ არა ვივარაუდოთ, რომ სამეფო ბეჭდის მსგავსად ხუთჯვრიანი კომპოზიცია შუა საუკუნეების საქართველოს დროშაზეც ყოფილიყო გამოსახული?

ამ საკითხზე მეცნიერებაში დიდი დავაა. მკვლევრები ორ ნაწილად არიან გაყოფილი. მეცნიერთა ერთი ნაწილი ფიქრობს, რომ შუა საუკუნეების ქართულ დროშაზე წარმოდგენილი იყო ხუთჯვრიანი კომპოზიცია. მეორე ნაწილი ამ მოსაზრებას არ ეთანხმება. მე გამიჭირდება ამ მოსაზრებების მართებულობის შეფასება. ამას ცალკე კვლევა სჭირდება და ამ ეტაპზე ეს ჩემი ინტერესების სფეროს სცილდებოდა. ის ფაქტი, რომ 1160-1346 წლებს შორის პერიოდში საქართველოს სახელმწიფო სამეფო ბეჭედზე გამოსახული იყო ხუთჯვრიანი კომპოზიცია, ამყარებს იმ მკვლევართა მოსაზრებას, ვინც ფიქრობს, რომ დროშაზე ხუთჯვრიანი კომპოზიცია უნდა ყოფილიყო.

შეიძლება გაჩნდეს აზრი, რომ ჩვენ ამ ბეჭედზე კლასიკური გაგებით ხუთჯვრიანი კომპოზიცია არ გვაქვს და ამიტომ მისი გამოყენება, როგორც პირდაპირი ანალოგიისა, დროშასთან მიმართებაში არ იქნება მართებული. თეორიულად ეს შეიძლება ასეც იყოს და ამიტომაც ჩემს ნაშრომს ამ საკითხის გადასაწყვეტად ზედმეტად კატეგორიული მნიშვნელობა არ მივეცი.

თუმცა, ჩემი აზრით, აქ პროცესი უნდა განვითარებულიყო შემდეგი სახით: ეს არის იგივე სიმბოლიკა, რაც შეიძლება დროშაზე ყოფილიყო

ასახული, უბრალოდ იმ განსხვავებით, რომ არ არსებობდა დროშაზე სიტყვებით გამოსახულების გადმოცემის ტრადიცია. ამიტომაც, თუ ამ ტრადიციის შესაბამისად, მკლავთა შორისი არეებიდან ამოიღებ შესაბამის სიტყვებს და იმ ოთხ ჯვარს, რომელიც მკლავებზეა განანილებული, გადაიტან მკლავთა შორის არეებზე, მიიღებ ზუსტად იმ კომპოზიციას, რაც დროშაზეა გამოსახული.

კიდევ ერთხელ ვამბობ, რომ ამის ზუსტ პარალელად მოყვანა არ შეიძლება, რადგან თვითონ ჯვრის ფორმა, რაც დროშაზეა გამოსახული განსხვავებულია. ამიტომაც ერთ-ერთი მიზეზი, რის გამოც კატეგორიული არა ვარ ამ დასკვნების გაკეთებისას, გამომდინარეობს იქიდან, რომ მე ვმსჯელობ სფრაგისტიკული ნიშნებიდან გამომდინარე, რომელსაც აქვს თავისი განვითარების ხასიათი, კანონზომიერება და თავისი მოხმარების წესი. თუმცა კიდევ ერთხელ ვიმეორებ: ის ფაქტი, რომ 1160-1346 წლებში მეფეთამეფე გიორგის სამეფო ბეჭედზე ხუთჯვრიანი კომპოზიციაა წარმოდგენილი, ამყარებს აზრს, რომ დროშაზეც ხუთჯვრიანი კომპოზიცია უნდა ყოფილიყო გამოსახული.

ამ მიმართულებით მუშაობა კიდევ გასაგრძელებელია და ვფიქრობ, რომ ეს კვლევა სხვა დამატებით შედეგებამდეც მიგვიყვანს, მაგრამ ამ ეტაპზე სულ ესაა რისი თქმაც ამ საკითხთან დაკავშირებით შეიძლება.

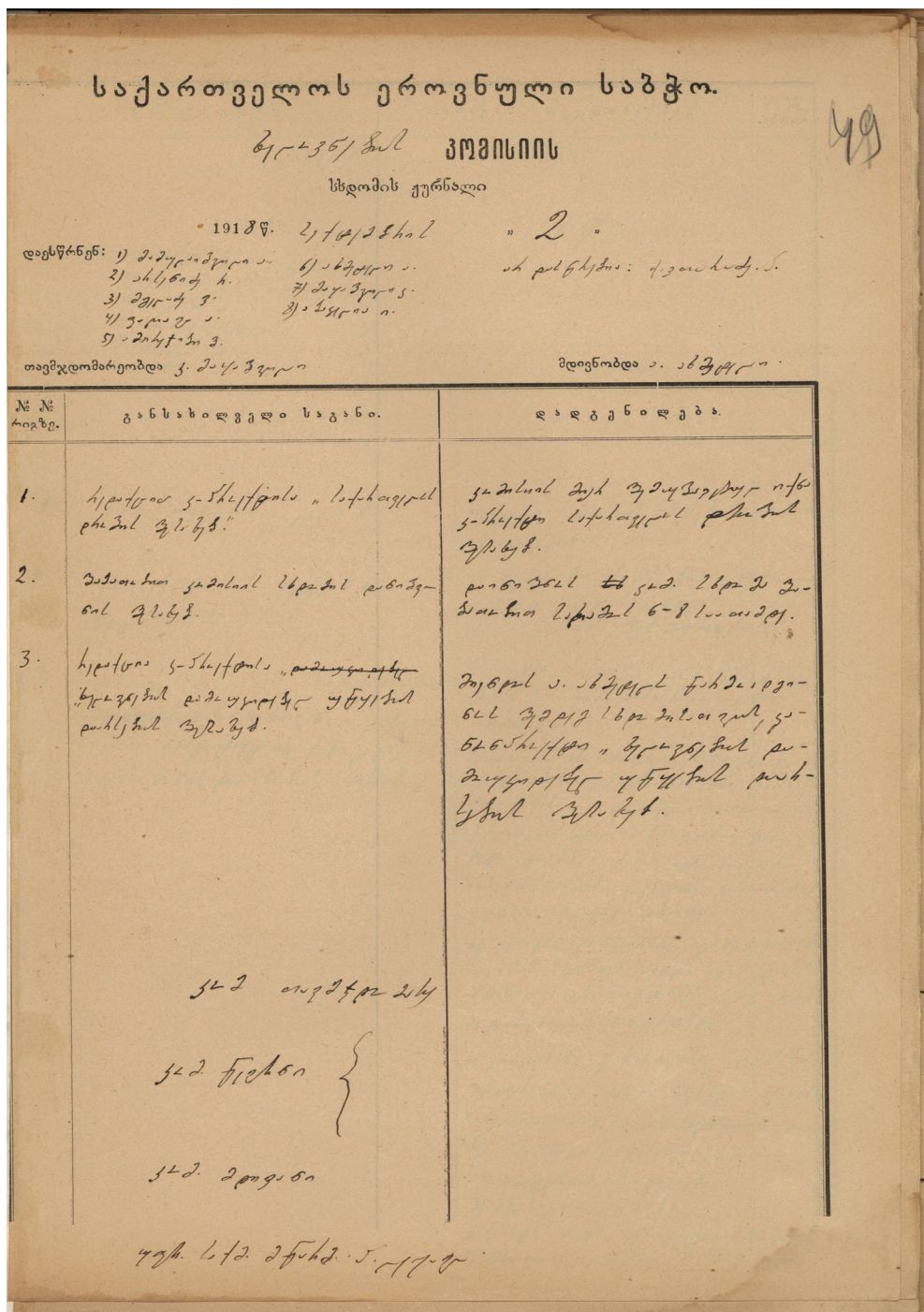

სურ. 6
ანაბეჭდის რეკონსტრუქცია

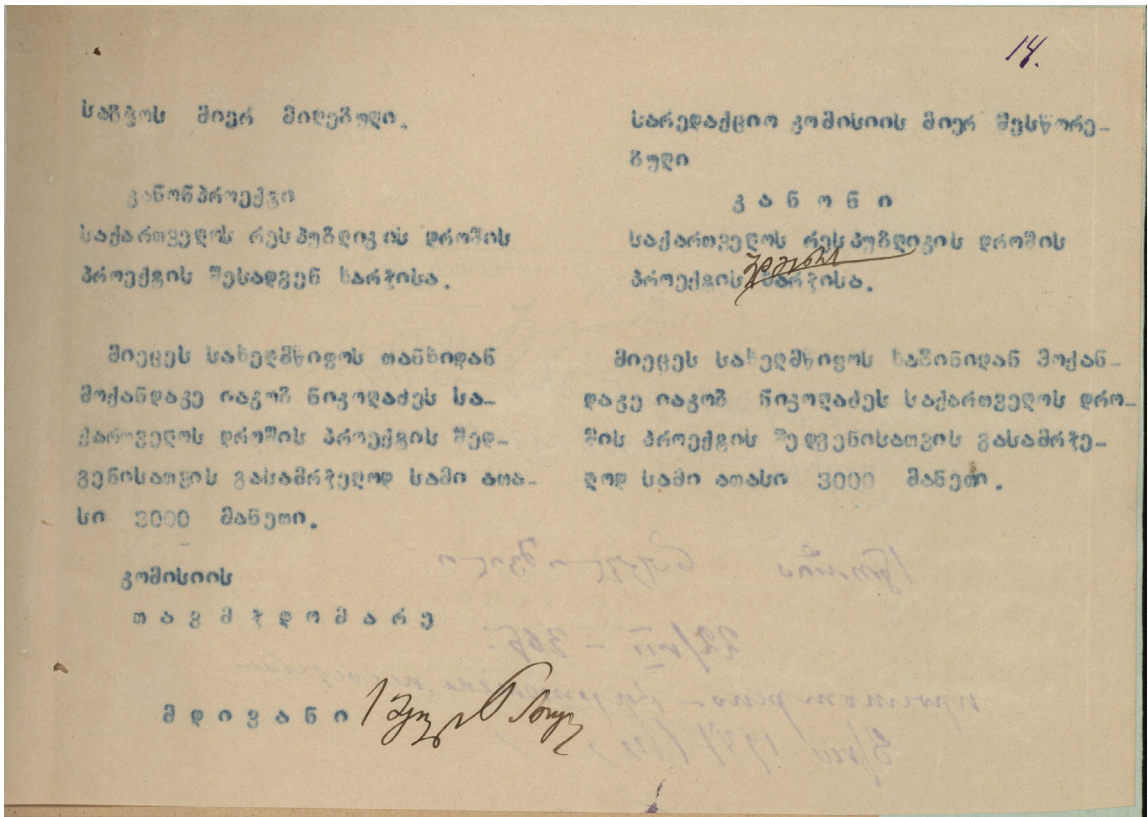
ესაუბრა დავით ბრავაძე

საარქივო მასალები საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახელმწიფო, სამხედრო და საბაჟო ღროშების შესახებ (1918-1921)

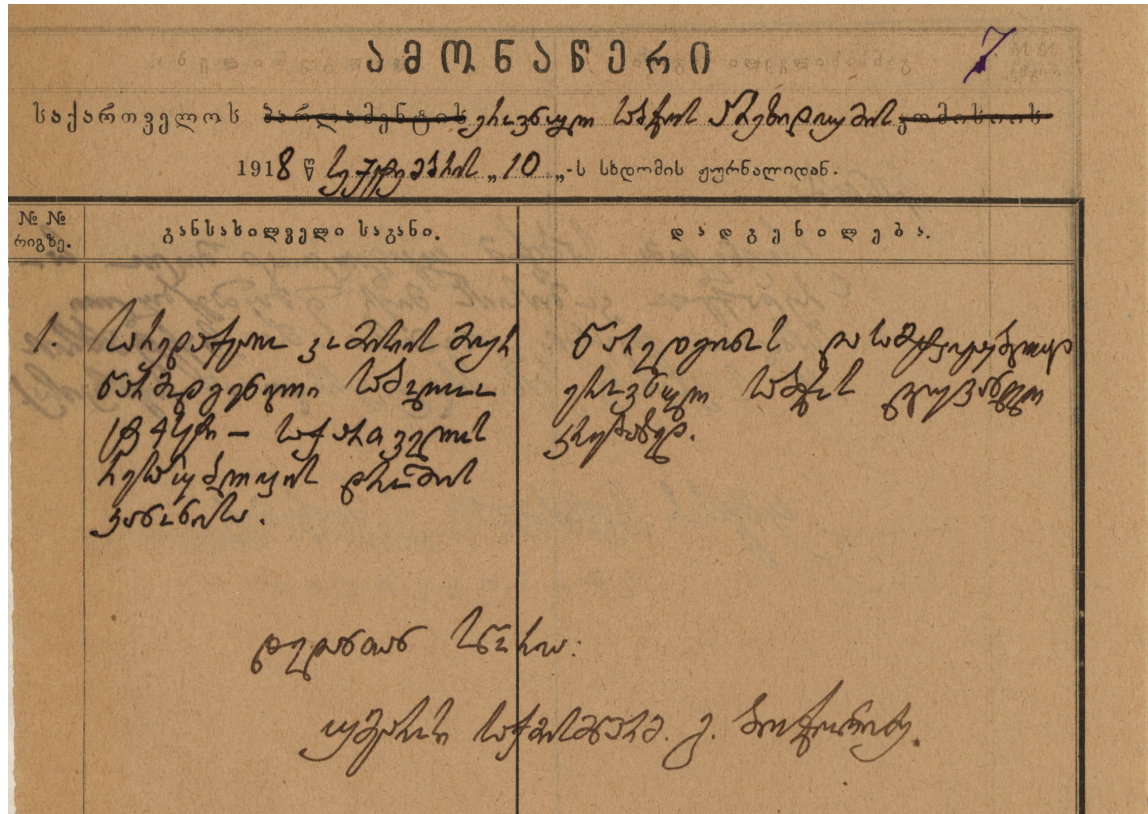
Archive Materials about State, Military and Custom Flags of Democratic Republic of Georgia (1918-1921)

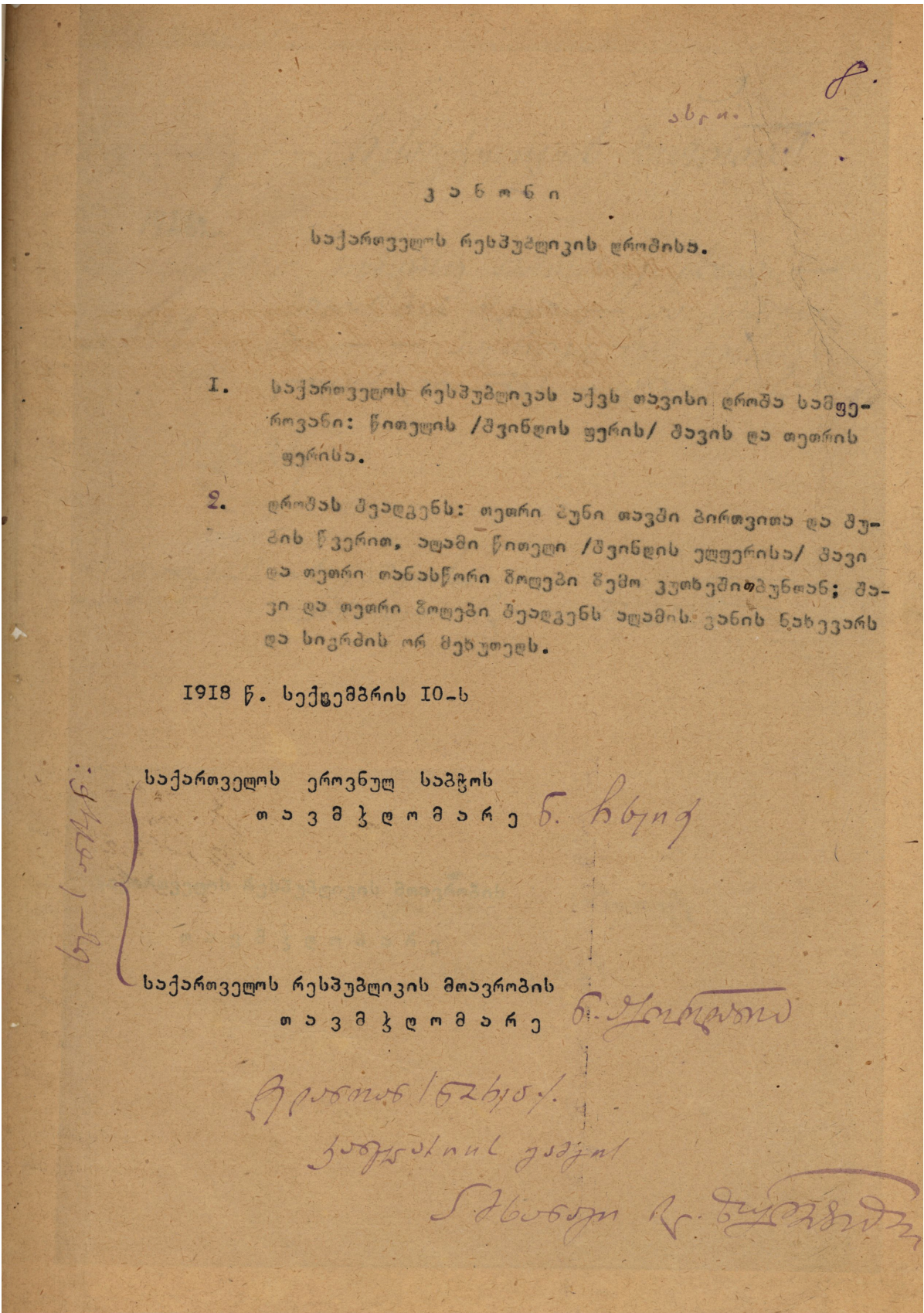
ცხა. ფ. 1833, ან. 1, საქ. 425, გვ. 49.

ცსა. ფ. 1836, ან. 1, საქ. 311, გვ. 14.

ცსა. ფ. 1836, ან. 1, საქ. 212, გვ. 7.

ცხა. ფ. 1836, ან. 1, საქ. 212, გვ. 8.

9

საქიპო.

კ ა ნ ო ნ ი

ხამხედრო ღრობისა .

I. საქართველოს რესპუბლიკის ხამხედრო ღრობა შეხდგება კვა
 ლრატული ღრობის თვითი აღმისხაგან, რომლის ძუაგუდში მო-
 თავსებულა საქართველოს რესპუბლიკის ღერძი გვირგვინში;
 აღამს ძემოვლებული აქვს ავინდისფერი არძია, გარძემორტ-
 ყმული ვერცხლის ზოლით; აღამს აქვს ხამი ძემინდისფერი კუ
 ლები, ვერცხლის ზოლ ძემოვლებული. ღრობის ბუნი ავინდისფე-
 რი, მთქვრივ-ღახურიანი, რომელზედაც ხაღმეჭად ჩამოძვებუ
 ლია ორი ოქროს ღობი.

2. ეს კანონი ძაღამი ძელის დღიდან მიღებინა.

1918 წ. დეკემბრის 29-ს.

თარგმანი

საქართველოს პარლამენტის

თ ა ვ მ ჭ ღ რ მ ა ო ვ ე . ჩხიკაძე.

საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის

თ ა ვ მ ჭ ღ რ მ ა ო ვ ე . ჟორჯიაძე

დარბაზის 15-თაქ

ქვესართის ვაშლის

შხაძევი ი. ხუციანი

ცსა. ფ. 1836, ან. 1, საქ. 188, გვ. 9.

ქანდაკეობა

სამხედრო დროშა.

საქართველოს რესპუბლიკის სამხედრო დროშა შესდგება კვადრატული ფორმის
 თეთრი ზღმისაგან, რომლის შუაგულში მოთავსებულია საქართველოს რესპუ-
 ბლიკის ლეონი, ზღმის ქვემოთ მდებარეობს აქვს შინდის ფერის არშია, გარშემო-
 რტყმული ფერის ფილოთ; ზღმის აქვს სამი შინდის ფერი კუჭები, შემოვ-
 ლებული ფერის ფილოთ, ~~ქვემოთ მდებარეობს~~ ~~ფერის ფილოთ~~ ~~ქვემოთ მდებარეობს~~ ~~ფერის ფილოთ~~

2. ნ. შინდის ფერი კუჭები

(ქვემოთ მდებარეობს ფერის ფილოთ, ქვემოთ მდებარეობს ფერის ფილოთ,
ქვემოთ მდებარეობს ფერის ფილოთ.)

ცსა. ფ. 1836, აბ. 1, საქ. 188, გვ. 5.

ახალი.

საქართველოს
 რესპუბლიკა.

საქართველოს
 მთავრობა.

1871/75 - 19185.
 № 11021.
 ჯ. თბილისი.

საქართველოს მთავრობის.
 (1915/17. 1918)
 № 14330

ქანდაკეობის მხარე: I, სა-
 საქართველოს მთავრობის
 სს II, სახელმწიფო
 რეზერვარი.

ეს მხარეები მოხსენიებული
 მოხსენიებული არის 17 იანვარს
 საქართველოს მთავრობის - ქ. ქვემოთ
 საქართველოს მთავრობის -
 ქ. ქვემოთ

ქვემოთ მდებარეობს
 ქვემოთ მდებარეობს

ცსა. ფ. 1836, აბ. 1, საქ. 212, გვ. 1.

იმერეთის მეფეთა გვირგვინი

ქართველი მეფეების რეგალიების ისტორია სავსეა დრამატული ფურცლებით. პრაქტიკულად, ყველა ძირითადი სამეფო ინსიგნიები (გვირგვინი და სკიპტრა), სხვადასხვა დროსა და ისტორიულ-პოლიტიკურ ვითარებაში საქართველოს ფარგლებს გარეთ იყო გატანილი. მცირე გამონაკლისის გარდა, მათი ადგილსამყოფელი დღემდე უცნობია. მაგალითად, თემურ-ლენგის შემოსევის დროს, 1386 წელს თბილისის აღებასა და მეფე ბაგრატ V-ის დატყვევებასთან ერთად, შეიძლება მისი რეგალიებიც იყო წაღებული (ვახუშტი. აღწერა სამეფოსა საქართველოსა. წიგნში: ქართლის ცხოვრება. ტ. IV. ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ. თბ., 1973, გვ. 267, 293; ივ. ჯავახიშვილი. ქართველი ერის ისტორია. ტ. 3. თბ., 1982, გვ. 180, 187). რუსეთში სხვადასხვა დროს წაღებული იყო შემდეგი სამეფო ინსიგნიები: მეფე დავით VI ნარინის გვირგვინი (Архив Оружейной Палаты, ф. 20, дело № 20 - Пеереписка и список на выдачу из Оружейной палаты всех грузинских регалий и древностей Грузинской республики (1922-1923 гг., 12 листов (рукопись)), თვით იმერეთის მეფის - არჩილ II-ის მიერ 1699 წელს - გვირგვინი და სკიპტრა (საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. ტ. IV. ტომის რედაქტორი მამია ღუმბაძე. თბ., 1973, გვ. 349), ქართლის მეფის - ვახტანგ VI-ის მიერ 1724 წელს - გვირგვინი და სკიპტრა (ისტორიის ნარკვევები. ტ. IV. დას. ნაშრ. გვ. 421), 1882 წელს - ქართლის მეფის - თეიმურაზ II-ის სკიპტრა (საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. ტ. IV. დას. ნაშრ. გვ. 815; ი. ლ. ბიჩიკაშვილი, ნ. ლ. ბერუჩაშვილი. О двух фрагментах царского скипетра из Государственного Музея Искусств Грузии. В сб.: Филимоновские чтения, вып. 1. М., 2004, стр. 86-115), 1801 წელს - ქართლ-კახეთის მეფის გიორგი XII-ის გვირგვინი და სკიპტრა (А. Натроев. Мцхет и его собор Свэти-Цховели. Тифлис, 1900, стр. 431-432; ი. ბიჭიკაშვილი. ერეკლე II-ის და გიორგი XII-ის რეგალიები. ჟურნ. "ჰეროლდი", 1, თბ., 2012, გვ. 47-52). ირანის შაჰის - ალა-მაჰმად-ხანის მიერ 1795 წელს სპარსეთში წაღებული იქნა მეფე ერეკლე II-ის გვირგვინი და სკიპტრა (საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. ტ. IV. დას. ნაშრ. გვ. 764; ი. ბიჭიკაშვილი. ერეკლე II-ის და გიორგი XII-ის რეგალიები. დას. ნაშრ. გვ. 47), ხოლო 1810 წელს, თურქეთში - იმერეთის მეფის - სოლომონ II-ის გვირგვინი და სკიპტრა (ი. ბიჭიკაშვილი. ბაგრატიონთა დინასტიის საქართველოს მეფეების რეგალიები, 10. წიგნში: ბაგრატიონები - სამეცნიერო და კულტურული მემკვიდრეობა. თბ., 2003, გვ. 559). საქართველოს მეფეების რეგალიების ისტორიის საკითხის შესწავლისას, ექვთიმე თაყაიშვილის არქივში, რომელიც საქართველოს

მეცნიერებათა აკადემიის ხელნაწერთა ინსტიტუტში ინახება, ნეგატივების აღწერილობა შეგვხვდა, რომელიც ცნობილმა მეცნიერმა იმერეთში თავისი არქეოლოგიური ექსპედიციის დროს, 1920 წელს გააკეთა. ამ აღწერილობის ჩამონათვალში ე. თაყაიშვილი იმერეთის მეფეების გვირგვინს ასახელებს (ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ე. თაყაიშვილის ფონდი 334 - გელათი. ფოტოსურათების სია 91 (რუსულ ენაზე); აკადემიკოს ექვთიმე თაყაიშვილის არქივი. აღწერილობა. შეადგინა და გამოსაცემად მოამზადა ე. ეკლენჯერიძემ. თბ., 1972, გვ. 94), რომელმაც ჩვენს ყურადღება მიიპყრო. (სურ. 1) წამოიჭრა რამდენიმე საკითხი. პირველი - შემორჩა თუ არა ჩვენს დრომდე ეს გვირგვინი და თუ ჩვენამდე მოაღწია სად ინახება. ჩვენ მივმართეთ სარქივო მასალებს და ისტორიულ წყაროებს. პირველივე ნაბიჯებიდან ძიებამ დადებითი შედეგები მოიტანა. როგორც აღმოჩნდა, არსებობს მისი ბევრი აღწერილობა, რომლებიც ჩვენ ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით მოგვყავს.

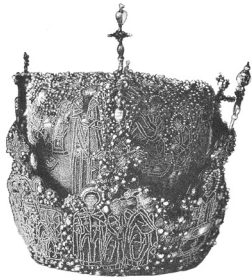

სურ. 1 გვირგვინის ფოტო (შუაში) ე. თაყაიშვილის ხელნაწერით

ყველაზე ადრინდელ წყაროდ უნდა ჩაითვალოს ნიკოფორე ტოლოჩანოვისა და ალექსი იევლევის ანგარიში, რომელშიც მათ მიერ აღწერილია 1650-1652 წლების რუსეთის ელჩობა იმერეთში. ამ ანგარიშში ისინი საკმაოდ დაწვრილებით აღწერენ იმერეთის მეფის - ალექსანდრე III-ის სამოსსა და გვირგვინს. კერძოდ, იმერეთის მეფის გვირგვინზე ისინი აღნიშნავენ შემდეგს: "თავზე ქონგურებიანი გვირგვინი ადგას, უქობო, შვიდ საყრდენიანი, ორმუზდული მარგალიტით შემოყოლებული, შიგადაშიგ ყოლოსფერი და ცისფერი იაგუნდის ქვებია ჩასმული, აგრეთვე ზურმუხტისა და აღმასის ჟიჟმატითაა შემკული. გვირგვინის საყრდენებსა და ოქროს ბალთებზე, ჯვრებია გაკეთებული ორმუზდული მარგალიტით, თითოეულ ჯვარში ოთხ-ოთხი მარგალიტის მარცვალა" (ტოლოჩანოვისა და იევლევის 1650-1652 წწ. ელჩობა იმერეთში. გამოსცა მ. პოლიევკტოვმა. თბ., 1926, გვ. 64). ამ აღწერილობიდან აშკარად ჩანს, რომ საუბარია არა ლითონის, არამედ ძვირფასი ქვებით და მარგალიტებით მოქარგულ გვირგვინზე, რომლის თავზე შვიდი ჯვარია მოთავსებული.

იმერეთის მეფეთა ინსიგნიები გელათის მონასტრის საგანძურში ინახებოდა, სადაც XV საუკუნის ბოლოდან ტახტზე მეფეთა კურთხევა აფხაზთა (დასავლეთ საქართველოს) კათალიკოსის მიერ სრულდებოდა. ამ კურთხევის წესი აღწერილია XIV საუკუნის წყაროში - “წესი და განგება მეფეთ კურთხევისა” (წესი და განგება მეფეთ კურთხევისა. თარგმნა, შესავალი და შენიშვნები დაურთო დ.ფურცელაძემ. თბ., 1996), სადაც ნათქვამია, რომ ტახტზე მეფის კურთხევის დროს წინააღმდეგ “ღამე იგი უძილოდ განათიონ ღოცვითა და ვედრებითა ღმრთისა მიმართ თვით მეფედ განმზადებულმან და ყოველთა პალატთა შინა და ყოველმან სავსებამან ეკლესიის ამან” (წესი და განგება მეფეთ კურთხევისა. დას. ნაშრ. გვ.16). მოგვიანებით, იმავე დღეს, წირვის დროს შეიკრიბებიან და სიტყვებით “გუაკურთხენ, წმიდაო და თვითმპყრობელო მეფეო, მრავალმცა არიან წელნი მეფობისა თქუენისანი!” (წესი და განგება მეფეთ კურთხევისა. დას. ნაშრ. გვ.16).

გელათის მონასტრის საგანძურის საეკლესიო ნივთებს შორის, რომლებიც XIX საუკუნის 60-იან წლებში ფოტოგრაფმა დ. ერმაკოვმა გადაიღო, დაფიქსირებულია იმერეთის მეფეთა გვირგვინი (სურ.2).

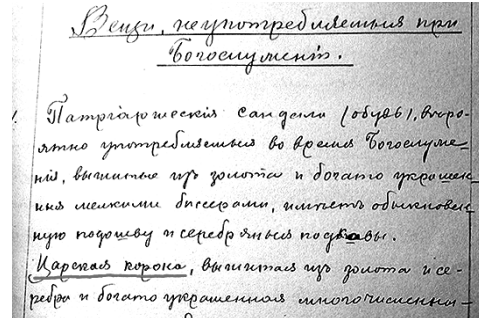

სურ.2 იმერეთის მეფეთა კურთხევის გვირგვინი. დ.ერმაკოვის ფოტოს მიხედვით (1869 წ.)

საქართველოს ცენტრალური ისტორიული არქივის 489 ფონდში გელათის მონასტრის საგანძურის 1854 წლის აღწერილობა ინახება, სადაც შემდეგი ცნობაა მოყვანილი: “Царская корона, вышитая из золота и серебра и богата украшена многочисленными мелкими бирюзовыми и яхонтовыми камнями и 6 жемчугами различной величины. На этой короне есть 7 небольших крестов”. ხელმეორედ აღწერილობა, ახლიდან გადაწერილი, შეჯამებული და კომენტირებული, თარიღდება 1876 წლით. მასში ჩვენი გვირგვინი მოყვანილია 2 თავში სათაურად “Вещи не употребляемые при богослужении” (საქართველოს ცენტრალური ისტორიულ არქივი (სცია), ფონდი 489, აღწერა 1, საქმე 33974 - “იმერეთის ეპისკოპოსის მიერ, წარდგენილი გელათის მონასტრის ქონების აღწერა, 15.12.1876 წ.”. “გელათის მონასტრის ქონების აღწერა, შედგენილი 29.07.1854 წ.”. 1878-1879 წლებში გელათის მონასტრის საგანძურში, კვლავ

ჩატარდა სიძველეების აღწერა (სცია, ფონდი 489, აღწერა 1, საქმე 37434- “იმერეთისა და სამეგრელოს მონასტრებისა და ეკლესიების ქონების აღწერები. შედგენილია 1878 და 1879 წწ.”, ფ.17). (სურ.3)

ამ გვირგვინს აღწერენ მოგზაურები და მეცნიერები, რომლებიც ამიერკავკასიის სიძველეებს იკვლევდნენ.

სურ.3 გელათის მონასტრის 1878-1879 წწ. აღწერის ფურცელი. წითელი ფერით გამოყოფილია სიტყვები-“მეფის გვირგვინი” (Царская корона)

ასე მაგალითად ნ.მურავიოვი გელათში ყოფნის დროს წერდა: “...Тут же и корона великого Баграта (იმერთა მეფე ბაგრატ III. ი.ბ. ნ.ბ.). Она из дорогой парчи, в виде шапки и вся унизана жемчугом; на шести ее зубцах по малому кресту, составленному из перлов и лалов; седьмой крест более других, И едва ли есть, где-либо в мире, другая корона, с умовением ног над царским челом” (Н.Муравьев. Грузия и Армения, ч. III. Спб., 1848, стр.196-198).

აკადემიკოსი მარი ბროსე თავის ერთ-ერთ “რაპპორტ”-ში ამ გვირგვინის შესახებ წერდა: “სამეფო გვირგვინი ანუ შარავანდი, რომლის დამზადების თარიღი უცნობია. გვირგვინი მთლიანად ამოქარგულია ზურმუხტებით. გვირგვინის თავზე მოყვანილია ჯვარი, შემკული ძვირფასი ქვებით და გარშემო შემორტყმულია კიდეც ექვსი ჯვრით” (M.Brosset. Rapports sur un voyage archeologique dans la Georgie et dans l’Arménie, execute en 1847-1848. Onzieme rapport. St.-Petersbourg, 1851, p.14).

ნ.პოკროვსკი თავის ანგარიშში, რომელიც მან დაწერა გელათის მონასტრის საგანძურის დათვალიერებისას, V არქეოლოგიური ყრილობის დროს (თბილისი, 1881 წლის შემოდგომა), ასევე გვირგვინს ასახელებს: “В богатой ризнице Гелатского монастыря находятся - корона одного из грузинских царей...” (Н.Покровский. Археологические редкости Гелатского монастыря. Христианское чтение, 1882, январь-февраль, стр.485). გელათის მონასტრის საგანძურის 1854-1878/1879 წლების აღწერილობაში მხოლოდ ერთი გვირგვინი იხსენიება, რომელიც ნ.პოკროვსკიმ 1881 წელს ნახა.

მოგზაური და კოლექციონერი გ.გულბეკიანი აღნიშნავდა, რომ “...в Гелати хранятся дорогие, украшенные золотом, серебром и драгоценными

камнями одевания царей и епископов, царская корона, перстни...” (G.Gulbenkian. La Transcaucasie. Paris, p.63 (თარგმანი ფრანგული ენიდან ნ.ბერუაშვილისა)).

იმერეთის მეფეთა გვირგვინის აღწერილობა მოყვანილია ასევე დეკანოზ დავით ღამბაშიძის წიგნში “გაენათის მონასტერი და წმ. მეფე დავით აღმაშენებლის ცხოვრება”. მისთვის, როგორც ჩანს, ცნობილი იყო გელათის მონასტრის საგანძურის 1854, 1876 და 1878/1879 წლების საეკლესიო აღწერილობები. ამ ნაშრომის ქვეთავში, რომლის სათაურია - “Вещи, не употребляемые при Богослужении”. ქვეშ, მოყვანილია შემდეგი: “Царская корона, вышитая из золота и серебра, украшенная драгоценными камнями. Большую же красоту и блистательность этой короне придают 7 небольших крестов, украшенных разноцветными камнями” (Д.Гамбашидзе. Гаенатский монастырь и жизнеописание благоверного царя Давида III Возобновителя. Квирила, 1909, стр.11).

ნ.კონდაკოვის და დ.ბაქრაძის ნაშრომს “Опись памятников древности в некоторых храмах и монастырях Грузии” თავისი აქტუალობა დღესაც არ დაუკარგავს, საქართველოს ბევრი სიძველეების მეცნიერული აღწერილობის კუთხით, თუმცა მათ “აღწერილობებში” ნ.მურავიოვის ორი სხვადასხვა აღწერილობა (Н.Муравьев. Грузия и Армения, ч.III. Спб., 1848), გვირგვინისა და მაქსიმე II კათალიკოსის მიტრისა, ერთი ნივთის აღწერილობად შეერთდა.

თავისთავად, წირვის დროს გვირგვინს ვერ გამოიყენებდნენ მიტრის მაგიერ. მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ ქართული მონასტრებისა და ეკლესიების საგანძურების აღწერილობებს, ნ.კონდაკოვი და დ.ბაქრაძე არ იცნობენ და თავის ნაშრომში არ იყენებენ. თავიანთ კვლევებში ისინი ძირითადად მარი ბროსესა და სხვა წყაროებს იყენებენ და პირველწყაროებს არ განიხილავენ. როგორც ჩანს, იმ პერიოდში პირველწყაროები მიუწვდომელი იყო, მაგრამ, სწორედ ნ.მურავიოვის ზუსტი აღწერილობა, სადაც ვრცლადაა ჩამოთვლილი ამოქარგული სახარების სცენები და წმინდანების გამოსახულებები, დაგვეხმარა გვირგვინისა და ერმაკოვის მიერ გადაღებული ფოტოსურათის იდენტიფიკაციაში. ასევე ეს საეკლესიო აღწერილობები, ჯერ კიდევ რამდენიმე ათეული წლის შემდეგაც უცნობი იყო. მაგალითად, გ.ჩუბინაშვილი თავის წიგნში ქართული ჭედური ხელოვნების შესახებ, სადაც ვრცლად მოყვანილია ქართული სიძველეების ისტორიის საკითხები, ამ აღწერილობებზე არაფერს არ ამბობს (Г.Чубинашвили. Грузинское чеканное искусство. Тб., 1959, стр.20).

ე.თაყაიშვილი, რომლის წყალობით დაინყო ეს ძიება, გვაუწყებს, რომ ნეგატივზე გამოსახულია საკურთხო გვირგვინი. მისი ჩანაწერებიდან ჩანს, რომ მისთვის ცნობილი იყო როგორც ნ.მურავიოვის, ასევე კონდაკოვ-ბაქრაძის ატრიბუცირება,

მაგრამ ბოლომდე ეს საკითხი არ შეისწავლა. მნიშვნელოვანია ის, რომ მან ნაიკითხა გვირგვინზე არსებული წარწერები, რომელთა შესახებ ქვემოთ გვექნება საუბარი (ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ე.თაყაიშვილის ფონდი 327 - გელათი. ნაქსოვ-ნაკერები და გვირგვინები; ე.თაყაიშვილის ფონდი 334 - გელათი. ფოტოსურათების სია 91 (რუსულ ენაზე); აკადემიკოს ექვთიმე თაყაიშვილის არქივი. აღწერილობა. შეადგინა და გამოსაცემად მოამზადა ე.კელენჯერიძემ. თბ., 1972, გვ.94, 746).

ზემოაღნიშნული წყაროების ყველა მონაცემი შევაჯამეთ და მივედით იმ დასკვნამდე, რომ საუბარია გვირგვინზე, რომელიც კათალიკოსის მიტრის სახელით საქართველოს სახელმწიფო ხელოვნების მუზეუმის ნაქარგებისა და ქსოვილების განყოფილების ფონდში ინახება.

1945 წელს, საფრანგეთიდან ჩამოტანის შემდეგ, სადაც გელათის მონასტრის სხვა განძეულობასთან ერთად იყო წაღებული, გვირგვინი მუზეუმში მოთავსდა. შ.ამირანაშვილის მიერ ჩამოტანილი ნივთების აღწერილობაში გვირგვინი მოხსენებულია, როგორც მიტრა. იქ მოყვანილია შემდეგი აღწერილობა: “კათალიკოსის მიტრა, გელათიდან. ოქროქსოვილის დიდი გვირგვინით, შემკული მარგალიტითა და ძვირფასი თვლებით” (შ.ამირანაშვილი. საქართველოდან სხვადასხვა დროს გატანილი სამუზეუმო განძეულობა და მისი დაბრუნება. თბ., 1978, გვ.64, 46). ამ ატრიბუციით, რომელზეც გარკვეული გავლენა მოახდინა კონდაკოვ-ბაქრაძის აღწერილობამ, გვირგვინი საქართველოს ხელოვნების საგანძურის ფონდში შევიდა, სადაც დღემდე ინახება. ნაქარგებისა და ქსოვილების განყოფილების საინვენტარო წიგნის 3938-ე ჩანაწერში იგი აღწერილია შემდეგნაირად: “მიტრა თავისი ყალიბით, ძირი აქვს ოთხკუთხედი, პირი მრგვალი, გარშემო შემოკრულია ექვს ჯვრიანი სხვადასხვა წმიდანების გამოსახულებები, პირზე და ქალას გარშემო აქვს ოქრომკედით, ზევით, ვერცხლმკედით ნაქარგი და მარგალიტებით შემკული, წითელი და ცისფერი თვლებით და ცოტა მსხვილი მარგალიტებით შემკული, სარჩული აქვს წითელი, თეთრი ქობით. ზომა: 28,5X19,5 სმ. საგნის დაცულობა: ქალა ქობისაგან მორღვეულია, ნაქარგობა გადახეხილია, ზოგან ქვებიც აკლია და მარგალიტებიც”. საქართველოს სახელმწიფო ხელოვნების მუზეუმის საგანძურის კურატორის გ.გაგოშიძის ინფორმაციის თანახმად, გვირგვინის აღმასებით შემკული ჯვარი მათთან ფონდში ინახება. მის მიერ მოწოდებული წერილობითი ცნობის თანახმად, “ძვირფასი ქვების საინვენტარო წიგნში” აღნიშნულია: “საინვენტარო ნომერია В 981. Кут[аисский] Муз[ей]. Головной покров для духовного высшего сана, с фоном из белых тусинок. Жვრებზე საუბარი არ არის. XIX ს.”. ჩვენს თხოვნაზე, უშუალოდ გვემუშავა საქართველოს სახელმწიფო ხელოვნების მუზეუმის საგანძურის საინვენტარო

ნიგნებთან, უარი მივიღეთ.

გვიჩვენებს შეკითხვა, საქართველოს სახელმწიფო ხელოვნების მუზეუმის ნაქარგებისა და ქსოვილების განყოფილების ფონდში იმერეთის მეფეთა გვირგვინი ინახება თუ კათალიკოსის მიტრა. ამ შეკითხვაზე რომ გავცეთ პასუხი და დავასკვნათ, რომ ეს არის მეფეთა გვირგვინი, აუცილებელია განვიხილოთ ის ფუნქციონალურ-სიმბოლური კუთხით, რაც საშუალებას მოგვცემს, საბოლოოდ განვსაზღვროთ მისი ადგილი საქართველოს ისტორიაში. აუცილებელია ტიპოლოგიურად გავმიჯნოთ ერთმანეთისაგან გვირგვინი და მიტრა.

გვირგვინი - მეფეთა თავსაბურავი და უმაღლესი ხელისუფლების ემბლემა - ღვთიური და მიწიერი. გვირგვინი თავდაპირველად წარმოადგენდა გვერგვს, რკალს ან რგოლს. უძველეს პერიოდში გვერგვი, რკალი ან რგოლი იყო სიმბოლო პიროვნებისა, რომელიც საზოგადოებაში მაღალ ადგილს იკავებდა და წარმოადგენდა მეფის გვირგვინის პირველსახეს (Ювелирные изделия. М., 2000, стр.32). იმპერატორ კონსტანტინე I-ის (306-337) მიერ აღმოსავლეთიდან გადმოღებული გვირგვინი თავდაპირველად წარმოადგენდა სახვევს ქსოვილისაგან, ხოლო შემდეგ - რკალს ლითონისაგან (დიადემა), რომელიც ცნობილია "სტეფანოსის" სახელით (Н.П.Кондаков. Изображения русской княжеской семьи в миниатюрах XI в. Спб., 1906, стр.60). ბიზანტიის იმპერატორ იუსტინიანე I-ის (527-565) დროიდან დიადემა სტემით შეიცვალა. სტემა წარმოადგენდა ოქროს რკალს, რომელზეც ჯვარისებრად განლაგებული იყო ორი რკალი, ხოლო მათ თავს ჯვარი ამშვენებდა (Lord Twining. European Regalia. London, 1967, p.7-8). XII საუკუნისათვის გვირგვინმა კონუსებური ფორმა მიიღო, ხოლო მოგვიანებით - ქონგურებიანი.

გვირგვინებს სხვადასხვა მასალებისგან ამზადებდნენ და მათ თავდაპირველად სხვადასხვა ფორმა ჰქონდათ. მაგალითად, ე.წ. "ლომბარდიის რკინის გვირგვინი" (ინახება ქ.მონცის ტაძრის საგანძურში, IX ს.) შემკულია ძვირფასი ქვებით და მინანქრიანი ოქროს ფირფიტებით, რომლებიც შიგნიდან დამაგრებულია რკინის რკალით, რომლის წარწერა გვაცნობებს, რომ ის დამზადებულია ერთ-ერთი ლურსმანისგან, რომლითაც იესო ქრისტე ჯვარზე იყო გაკრული. "ლომბარდიის რკინის გვირგვინით" იყვნენ კურთხეული იმპერატორები: ფრიდრიხ I ბარბაროსა (1154-1190) და კარლოს V (1516-1556), ხოლო შემდგომ იტალიის მეფეები (1870-1947). ზოგიერთი გვირგვინი ქრისტიანული სიმბოლიკით იყო შემკული. მაგალითად, წმინდა რომის იმპერიის ანუ გერმანიის საიმპერატორო გვირგვინი, ასევე ცნობილი, როგორც ნიუმბერგის გვირგვინი (Reichskrone, ინახება სააბატო რეიხენაუში, X ს.), შემკული იყო 4 ფირფიტით - იესო ქრისტეს, ბიბლიური მეფე დავითის და წინასწარმეტყველების იეზეკიელისა და ესაიას

გამოსახულებებით (Ф.Уингейт. Королевские династии. М., 1995, стр.4). ოქროს გვირგვინი, რომელიც უნგრეთის პირველ ქრისტიან მეფეს, სტეფან I-ს (997-1038) რომის პაპმა, სილვესტრ II-მ (999-1004) გამოუგზავნა, შემკული იყო წმინდანების გამოსახულებებით, რომლებიც მინანქარში იყვნენ შესრულებული (J.Deer. Die Heilige Krone Ungarns. Wien, 1966, p.100-102). იმპერატორ ფერდინანდ II-ის (1619-1637) გვირგვინზე 4 მახარობელი იყო გამოსახული, ხოლო იმპერატორ რუდოლფ II-ის (1575-1612) გვირგვინი, რომელიც 1804 წლიდან ცნობილია, როგორც ავსტრიის საიმპერატორო გვირგვინი, პირდაპირ მიტრისებური გვირგვინის (mitre crown) სახელს ატარებდა (Lord Twining. A History of the Crown Jewels of Europe. London, 1960, p.36). მიტრისებური გვირგვინის ფორმა იუველირმა ი.პოზიემ გამოიყენა, როდესაც 1762 წელს ეკატერინე II - სთვის (1762-1796) საიმპერატორო გვირგვინი დაამზადა (Н.Файсон. Величайшие сокровища мира. М., 1996, стр.58-59). (სურ.4)

სურ.4 1. რკინის გვირგვინი, 2. გერმანული გვირგვინი, 3. წმ. სტეფანეს გვირგვინი, 4. მიტრისებური გვირგვინი, 5. ეკატერინე II-ის გვირგვინი

მე-XV ს.-დან მართლმადიდებლურ სამყაროში გავრცელდა მოქარგული გვირგვინები. ზოგიერთი მათგანი დამზადებული იყო ოქროსა და ვერცხლის ძაფებით და ძვირფასი ქვებით იყო შემკული. ასეთი მოქარგული გვირგვინები ჰქონდათ რუსეთის მეფის მიხეილ ფეოდორეს ძის (1613-1645) მეუღლეს - დედოფალ ევდოკიას და მეფის ალექსი მიხეილის ძის (1645-1676) მეუღლეს - დედოფალ მარიას. ასევე მოქარგული გვირგვინი ჰქონდა მეფე ივანე ალექსის ძეს (1682-1696) - ე.წ. "ალტაბასური ქუდი" (Брокгауз, Ефрон. Энциклопедический словарь, т.XVI, Спб., 1895, стр.318).

მიტრა, საყოველთაოდ მიღებული თვალსაზრისით, თავდაპირველად წარმოადგენდა ფართო სახვევს ქსოვილისგან, რომელიც ქრისტიან

ეპისკოპოსთა მიერ გადმოღებული იყო ებრაელთა მღვდელმთავრის თავსაბურავიდან. ასეთ ფართო სახვევს ქსოვილისაგან ატარებდნენ: იოანე ღვთისმეტყველი, წმ. მარკოზი და იაკობ უმცროსი - იერუსალიმის ეპისკოპოსი. IV ს.-ში იოანე კაბადოკიელმა პირველმა შეამკო მიტრა წმინდანთა გამოსახულებებით. მიტრა იმდენად პოპულარული გახდა, რომ მას ხშირად იყენებდნენ ფიცის დასადებად (Д.Беляев. Ежедневные и воскресные приемы византийский царей и праздничные выходы их в храм св. Софии в IX-Xвв. Спб., 1893, стр.292).

დაახ. XIII ს.-დან ყველა თანამედროვე მიტრის პროტოტიპი ბიზანტიის იმპერატორების გვირგვინი (დიადემა) იყო. პრაქტიკულად ყველა ისტორიკოსი თანხმდება, რომ მიტრასებურ გვირგვინს თავდაპირველად კონსტანტინოპოლის პატრიარქი, შემდეგ არქიეპისკოპოსები და ბოლოს ეპისკოპოსებიც ატარებდნენ.

მიტრის და გვირგვინის გაფორმებაში განსხვავება იმაში მდგომარეობდა, რომ საერო გვირგვინს ყურებთან ჰქონდათ ჩამოკიდებული მარგალიტებისაგან და ძვირფასი ქვებისაგან შემდგარი ძაფები, რომლებიც “პრეპენდულიის” სახელს ატარებდნენ. ქართველი მეფეები, როგორც ბიზანტიის იმპერატორები, ატარებდნენ გვირგვინებს პრეპენდულიებით. ამაზე მეტყველებს მათი მრავალრიცხოვანი გამოსახულებები მონეტებზე, მინიატიურებზე, ფრესკებსა და ხატებზეც.

პროფ. ა.დმიტრიევსკის აზრით, აღმოსავლური ეკლესიის იერარქები XVI და ასევე XVII სს.-ში ღვთისმსახურების დროს მიტრებს არ იყენებდნენ. მკვლევარის ამ მოსაზრებას ამტკიცებს ცნობილი ბერი არსენი სუხანოვი, რომელიც თავის თხზულებებში “Проскинирии” და “О чинах греческих вкраце” აღნიშნავს, რომ “Однако и теперь при соборном служении епископов, митру возлагает на себя только один - старейший из них по служебному положению” (Н.Пальмов. Об омофоре, саккосе и митре. ук. соч. стр.407).

განსაკუთრებულ იშვიათ შემთხვევაში, რომელიც საეკლესიო აუცილებლობით იყო გამოწვეული, პატრიარქის ან კათალიკოსის მიტრიდან, შესაძლებელი იყო დაემზადებინათ ჩვეულებრივი მიტრა. ამ შემთხვევაში მიტრიდან ჯვარს ხსნიდნენ, როგორც პატრიარქის ან კათალიკოსის ნოდების აღმნიშვნელ ატრიბუტს. 1811 წელს საქართველოს კათალიკოსი ანტონ II (1788-1811) იძულებით რუსეთში გადაასახლეს, სადაც მან თან წაიღო თავისი საპატრიარქო მიტრა. მოგვიანებით მისი მიტრა ეპისკოპოსმა ათანასემ, საქართველოში დააბრუნა. 1830 წელს კათალიკოს ანტონ II-ის საპატრიარქო მიტრიდან აღმასებით შემკული ჯვარი მოხსნეს და ჩვეულებრივ მიტრად აქციეს (П.Иоселиани. Описание древностей города Тифлиса. Тфл., 1866, стр.139). ასეთივე საპატრიარქო მიტრა,

როგორც იყო კათალიკოს ანტონ II-ის მიტრა (სურ.5), თბილისის სიონის საგანძურში ინახებოდა (Т.Ткемаладзе. Тифлисский Сионский кафедральный Собор. Тфл., 1904, стр.52).

სურ.5 აფხაზთა კათალიკოსის მაქსიმე II-ის მიტრა

საქართველოში, მიტრებს მე-XVI ს.-დან ჯვრით ამშვენებდნენ და ეს მხოლოდ კათალიკოსის პრივილეგია იყო (П.Иоселиани. Описание древностей..., ук. соч. стр.140). ამ პერიოდიდან საბოლოოდ დამკვიდრდა კათალიკოსთა საზეიმო სამოსი. ერთ-ერთ ნაშრომში საქართველოს ეკლესიის ისტორიის შესახებ, მოყვანილია ცნობები, თუ რა სამოსს ატარებდა კათალიკოსი. ამ ნაშრომში აღნიშნულია: “Отличительными от прочих Епископов знаками Католикоса по древнему обыкновению были: 1. низанные из жемчуга и других камней два Серафима, пришитые на вокрилях черного клобука; 2. на челе оного крест; 3. мантия бархатная с серебряными источниками; 4. митра с крестом наверху, обложенная по опушке зубчатую короною; 5. в служении на персях две панагии накрест” (П.Иоселиани. Краткая история грузинской церкви. Изд. 2-е. Спб., 1843, стр.152). მკვლევარი ანატროშვილი თავის ნაშრომში აზუსტებს, რომ პატრიარქის მიტრა, რომელსაც აღმასების ჯვარი ამშვენებდა, ძვირფასი ქვებითა და მარგალიტებით იყო შემკული, გვირგვინის სახელწოდებას ატარებდა (А.Нагроев. Мцхет и его собор Святи-Цховели. Тфл., 1900, стр.456). როგორც ირკვევა, მეფის გვირგვინსა და პატრიარქის მიტრას შორის არ არსებობს ტიპოლოგიური განსხვავება. მაგალითად, საღვთო გერმანიის იმპერიის ელჩი ი.პერნშტეინი აღნიშნავდა, რომ 1575 წელს მან რუსეთის მეფის, ივანე IV მრისხანეს (1533-1584) თავზე ნახა “венеч почти такой же, как корона его святейшества папы, хранящийся в Замке Сент-Анджело” (М.Мартынова. Царские венцы первых Романовых. Сб. Искусство Средневековой Руси. Материалы и исследования, XII. М., 1999, стр.299). მეფის გვირგვინი და პატრიარქის მიტრა წარმოადგენდნენ უმაღლესი ხელისუფლების სიმბოლიკის ვიზუალურ იდეას და დაკავშირებულნი იყვნენ ეკლესიასთან მის სხვადასხვა ვარიაციებში.

ლომბარდიის რკინის გვირგვინში და ასევე მანგლისის ეპისკოპოსთა მიტრაში ინახებოდა ლურსმეები, რომლითაც იესო ქრისტე ჯვარზე

იყო გაკრული. მანგლისის ეპისკოპოსთა მიტრის ლურსმანი რომის იმპერატორმა კონსტანტინე I-მა, დიდმა (306-337) ქართლის მეფეს, მირიანს საჩუქრად გამოუგზავნა. ნარნერის თანახმად, ეს მიტრა დედოფალ რუსუდანის (1223-1245) დროს იყო დამზადებული, ხოლო 1699 წელს იმერეთის მეფე არჩილ II-მ (1661-1699) რუსეთში წაიღო (П.Иоселиани. Краткая история грузинской церкви. ук. соч. стр.147).

ქართველი მეფეების გვირგვინების (X-XVIII) ფორმის საფუძვლები ბიზანტიის იმპერატორების სამეფო გვირგვინში უნდა ვეძიოთ. აკად. ივ.ჯავახიშვილი შავთელის "აბდულმესიანის" ციტირებისას დავით IV აღმაშენებლის სამეფო სამოსს აღწერს. იქიხსენიება მეფის ერთი გვირგვინი, რომელიც "ვისსონ-მიტრანის" სახელწოდებით არის მოყვანილი და ოქროსა და მენამული ძაფებითაა შეკერილი (ი.ჯავახიშვილი. მასალები ქართველი ერის მატერიალური კულტურის ისტორიისათვის, III-IV. თბ., 1962, გვ.22,190). ივ.ჯავახიშვილის წიგნის "ტერმინთა საძიებელში" სიტყვა მიტრა განსაზღვრულია, როგორც "სამეფო თავსარქველი" (ი.ჯავახიშვილი. მასალები ქართველი ერის., დას. ნაშრ. გვ.294). ანალოგიური ცნობები მოყვანილია შ.ამირანაშვილის ხელნაწერ ნაშრომში "ქართული ყოფის და კოსტუმის ისტორია". ამ ნაშრომში შ.ამირანაშვილი აზუსტებს, რომ ძველ დროს ქართველი მეფეები, კერძოდ, ლაზთა მეფეები გვირგვინის სახით მიტრას იყენებდნენ (შ.ამირანაშვილი. "ქართული ყოფის და კოსტუმის ისტორია" (ხელნაწერი). საქართველოს შ.ამირანაშვილის სახელობის ხელოვნების მუზეუმის მემორიალურ-ხელნაწერთა განყოფილება, შ.ამირანაშვილის ფონდი, აღწერა 1, საქმე 99, ფ.21). ბიზანტიელი მწერლების თხზულებებში საქართველოს შესახებ, მოყვანილია ცნობები ლაზთა მეფეების სამოსისა და გვირგვინის შესახებ, რომელიც აფხაზთა მეფეების მეშვეობით გადავიდა ტაო-კლარჯეთის (ქართველთა მეფეების) მმართველებთან და შემდეგ ერთიანი საქართველოს მეფეებთან.

საქართველოში ამოქარგული გვირგვინები სხვადასხვა სახელს ატარებდნენ: თავსაბურავი, ხოირი (ოქროს ძაფებით შეკერილი). გელათის მონასტრის ფრესკაზე სწორედ "ვისსონ-მიტრანის" გვირგვინშია მეფე დავით IV აღმაშენებელი გამოსახული. შუა საუკუნეებში, როგორც ჩანს, ამ ტიპის გვირგვინები ქრისტიანულ სამყაროში ძალიან პოპულარული იყო. ამ ვერსიის დასამტკიცებლად შეიძლება ერთმანეთს შევადაროთ "ვისსონ - მიტრანი" და იმპერატორ ფრიდრიხ II ჰოჰენშტაუფენის (1212-1250) მეუღლის - დედოფალ კონსტანცას (†1222) გვირგვინი. მისი გვირგვინი ოქროს ძაფებით იყო ამოქარგული, ძვირფასი ქვებითა და მარგალიტებით იყო შემკული, ხოლო გვირგვინს ჯვარი ამშვენებდა. ასეთივე

ტიპის გვირგვინს სერბეთის მეფე სტეფან ურომ I მილუტინი (1282-1321) ატარებდა. ამ გვირგვინით ის პრიზნენის წმ. ლვითსმობლის ტაძარშია (XIV ს.) გამოსახული. მისი შვილიშვილი, სერბეთის იმპერატორი სტეფან დუშანი (1331-1355) ასევე ამ ტიპის გვირგვინით არის ლესნოვოს ტაძარში (XIV ს.) გამოსახული. გელათის მონასტრის ფრესკაზე იმერეთის მეფის - ბაგრატ III-ის (1510-1565) თავს მიტრასეფური გვირგვინი ამშვენებს (სურ.6).

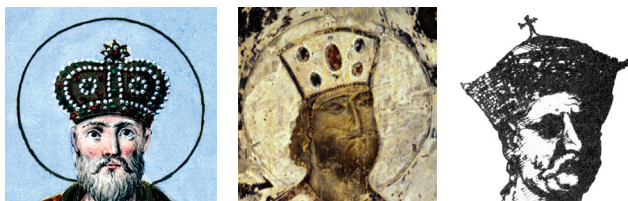
სურ.6 გვირგვინები: 1. საქართველოს მეფის დავით IV აღმაშენებლის, 2. იმერეთის მეფის ბაგრატ III-ის, 3. საღვთო რომის დედოფალ კონსტანციას, 4. სერბეთის მეფის სტეფან დუშანის, 5. სერბეთის მეფის სტეფან მილუტინის

როგორც ნესი, ქართველი მეფეები სხვადასხვა ტიპის გვირგვინებს იყენებდნენ. ამ ფაქტს აკად. ივ.ჯავახიშვილი აღნიშნავდა და თვლიდა, რომ სამეფო სამოსი "საზეიმო, სადარბაზო და ჩვეულებრივი საშინაო" იყო (ი.ჯავახიშვილი. მასალები ქართველი ერის., დას. ნაშრ. გვ.29).

გვირგვინები, რომლებსაც ქართველი მეფეები სხვადასხვა საზეიმო შემთხვევაში - ელჩების მიღების, საეკლესიო და საერო დღესასწაულების, შვილის დაბადების ან ნათლობის დროს იხურავდნენ, ჯვრებით შემკულნი იყვნენ. ეს ტრადიცია საფუძვლად იდებდა ბიზანტიის იმპერატორების საზეიმო სამოსიდან. აკად. ივ.ჯავახიშვილი აღნიშნავდა, რომ "ბიზანტიის კეისარს სადარბაზო სამეფო სამოსელს ვესტიატორები და საჭურისთა უფროსები აცმევდნენ ხოლმე. ნესად ჰქონდათ, რომ კეისრის ჩაცმის დროს ამ ვესტიატორებსა და საჭურისთა უფროსებს კეისრის გარშემო ალყა უნდა შემოერტყათ, რადგან ბიზანტიური რწმენით კეისარი სამეფო ნიშნებით არამც და არამც წვეროსანთა თანადასწრებით არ უნდა ყოფილიყო შემოსილი" (ი.ჯავახიშვილი. მასალები ქართველი ერის., დას. ნაშრ. გვ.29).

ამ ტრადიციას ამტკიცებენ ქართველი მეფეების მრავალრიცხოვანი გამოსახულებები, რომლებიც ფრესკულ ნახატებში, მინიატურებში, მონეტებსა

და ხატებზეა აღბეჭდილი. მაგალითად, დავით IV აღმაშენებლის (1089-1125) და გიორგი III-ის (1156-1184) მონეტებზე ქართველი მეფეები ჯვრიანი სტემით და პრეპენდულიებით არიან გამოსახულნი, რაც ბიზანტიის საიმპერატორო გვირგვინის სრულ იდენტურობას ნარმოადგენს. (სურ.7)

სურ.7 ქართველი მეფეების გვირგვინების სქემა:
 1. ვახტანგ I გორგასალი. პ. როსის მინიატურა,
 2. გიორგი III. ვარძია, 3. გიორგი X. ქ.კასტელი

მიტრასებურ ჯვრიან გვირგვინში, მცხეთის საკათედრო ტაძრის ფრესკულ ნახატზე, ქართლის მეფე ვახტანგ I გორგასალი (446-502) იყო გამოსახული. ეს ფრესკული ნახატი, სამწუხაროდ, დღემდე არ შემორჩენილა. XIX ს.-ის 20-იანი წლების ბოლოს ამ ფრესკული ნახატიდან იტალიელი მხატვრის - პ.როსის მიერ კოპიო იყო შესრულებული აკვარელით, რომელიც დღეს რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის სანქტ-პეტერბურგის განყოფილებაში ინახება (P.P.Орбели. Грузинские рукописи Института Востоковедения АН СССР. Вып. I, М.-Л., 1956, стр.93-94; ი.ბიჭიკაშვილი. სვეტიცხოვლის დაკარგული ფრესკები. ჟურნ. "ისტორიანი", 4 (16), თბ., 2012, გვ.18-24). მიტრასებურ ჯვრიან გვირგვინში ქართლის მეფე გიორგი X (1600-1606) თეიტინელმა ბერმა - ქრ.კასტელმა დახატა. მარგალიტებით შემკულ ჯვრიან გვირგვინში საქართველოს მეფე გიორგი III ვარძიის გამოქვაბულის ტაძრის ფრესკაზეა გამოსახული.

მთელი შუა საუკუნეების მანძილზე, ყოველთვის, სპეციალურად კონკრეტული საზეიმო შემთხვევისათვის, კერძოდ მეფის კურთხევისათვის, გვირგვინს უკვეთავდნენ, რომელიც საეკლესიო რიტუალთან იყო დაკავშირებული. მეფის საეკლესიო კურთხევა პირველად ბიზანტიაში ჩატარდა.

457 წელს კონსტანტინოპოლის პატრიარქმა წმ. ანატოლიმ (449-458) იმპერატორად ლეონ I (457-474) აკურთხა. თავდაპირველად, მეფის კურთხევა ეკლესიის გარეთ სრულდებოდა, ხოლო VII ს.-დან ეკლესიაში იყო გადატანილი და მხოლოდ ერთადერთ საკორონაციო აქტად იქცა. მასთან დაკავშირებულმა ცერემონიალურმა ქმედებებმა, საკულტო მნიშვნელობა მიიღო, რომლებიც საუკუნეების მანძილზე უცვლელი დარჩა. კორონაცია ანუ მეფის კურთხევა, რომელიც დაკავშირებული იყო წმინდა მირონცხებასთან,

ძველი ბიბლიური მეფეებისაგან იყო გადმოღებული. მეფის მირონცხება ითვლებოდა განსაკუთრებულ საიდუმლოებად, რომლის შესრულებისას მეფე ძალასა და სიბრძნეს ღებულობდა, რათა სახელმწიფოში უმაღლესი ხელისუფლება განეხორციელებინა. მეფის მირონცხების შემდეგ, მართლმადიდებლური ღვთისმეტყველების მოძღვრების თანახმად, დაუყოვნებლივ ზიარება სრულდებოდა. ბიზანტიის იმპერატორის - კონსტანტინე VII პორფიროგენეტის (913-959) თხზულებაში "ცერემონიების შესახებ" (Constantine Porphyrogenitus. De seremoniis aulae byzantinae, libri II. E rec. Io.Iac. Reiskii. Bonnae, 1829), მოყვანილია მეფის კორონაციის მკაფიო წესი, რომელიც დიდხანს თავისებურ ინსტრუქციას ნარმოადგენდა ასეთი ტიპის ცერემონიალური აქტებისა.

ქართველი მეფეების "წესი და განგება მეფეთ კურთხევისა" შედგენილია ბიზანტიური ცერემონიალური აქტის შესაბამისად (წესი და განგება მეფეთ კურთხევისა. თარგმნა, შესავალი და შენიშვნები დაურთო დ.ფურცელაძემ. თბ., 1996).

ვახუშტი ბატონიშვილის ინფორმაციის თანახმად, მეფის კურთხევას უძველესი დროიდან "ეპისკოპოზი აკურთხევდა მეფესა და დაადგმიდა გვირგვინსა, ხოლო დადგინებისა კათალიკოზისა - კათალიკოზი. და ჟამსა ბაგრატიონთასა ვინათგან ლიხთ-იმერთა იყო დადგმა გვირგვინისა: ქართლისა და აფხაზთა კათალიკოზნი აკურთხევდენ, არამედ გვირგვინსა დაადგმიდა ქუთათელი მეფეთა ქუთათისის ტახტისათვის. ხოლო შემდგომად განყოფისა იმერთს - კათალიკოზი იმერთა, ქართლს - კათალიკოზი ქართლისა და კახეთს - ბოდბელი" (ვახუშტი. აღწერა სამეფოსა საქართველოსა. წიგნში: ქართლის ცხოვრება. ტ. IV. თბ., 1973, გვ.26).

მე-XVII ს.-ის დასაწყისიდან აღმოსავლეთ საქართველოს სამეფოებმა სეფიანური ირანის უზენაესობა აღიარეს და ქართველ მეფეებს შაჰი აგვირგვინებდა, ხოლო სამშობლოში დაბრუნების შემდეგ, მათი ხელმეორედ მეფედ კურთხევის ცერემონიალი სრულდებოდა. ასე, მაგალითად, 1606 წელს ირანის შაჰმა აბას I-მა (1587-1629) კახეთის მეფედ თეიმურაზ I აღიარა და საზეიმო ცერემონია თავის ბანაკში, ყარაბაღში ჩაატარა. შემდგომშიც შაჰ აბას I-მა ეს ტრადიცია გააგრძელა და საზეიმო ცერემონიალი თავის სასახლეში გადაიტანა (Г.Берадзе., Л.Смирнова. Материалы по истории ирано-грузинских взаимоотношений в начале XVII века (сведения "Ихйа ап-мулк" о Грузии). Тб., 1988, стр.81). კახეთში დაბრუნებული თეიმურაზ I მეფედ აკურთხეს ბოდბეში, წმ. ნინოს საფლავთან (Н.Муравьев. Грузия и Армения, ч. I. Спб., 1848, стр.167). ხელმეორედ, 1625 წელს თეიმურაზ I სვეტიცხოვლის კათედრალურ ტაძარში კათალიკოსმა ზაქარია I - მა ჯორჯაძემ (1623-1630) ქართლ-კახეთის მეფედ აკურთხა (Н.Муравьев. Грузия и Армения, ч. I. Спб.,

1848, სტრ.183).

მეფედ კურთხევის გვირგვინი დაკავშირებული იყო ხელმწიფის ტახტზე ასვლასთან და შუა საუკუნეების პერიოდში სხვადასხვა ფორმით სრულდებოდა. მეფედ კურთხევის თემა იმდენად პოპულარული იყო, რომ ქრისტიანული სამყაროს ხელოვნებაში გამომუშავდა მისი იკონოგრაფიული ტიპი. მეფის ხელისუფლების ღვთიური წარმომავლობა მრავალრიცხოვანი გამოსახულებების სიუჟეტად იქცა. ამ გამოსახულებებში იესო ქრისტე, ანგელოზი ან წმინდანი მეფის კურთხევის ცერემონიალს ასრულებდა. ეს სცენა სიმბოლიზირებდა მეფის ხელისუფლების ღვთიურ წარმომავლობას (А.Грабарь. Император в Византийском искусстве. М., 2002, стр.127).

ჩვენ შემთხვევაში, ყველა ციტირებული მაგალითი დაკავშირებულია საქართველოს მმართველებთან და მათ მეფედ კურთხევასთან. ასე, მაგალითად, ქრისტეფორე კასტელის ნახატში ღვთის მარჯვენას გვირგვინი იმერეთის მეფე ალექსანდრე III-ის (1639-1660) თავზე უჭირავს (დონ კრისტოფორე დე კასტელი. ცნობები და ალბომი საქართველოს შესახებ. ტექსტი გაშიფრა, თარგმნა, გამოკვლევა და კომენტარები დაურთო ბეჟან გიორგაძემ. თბ., 1976, გვ.76-77).

მცხეთის სვეტიცხოვლის საკათედრო ტაძრის კედლებზე სხვადასხვა ფრესკული ნახატებია და მათ შორის მეფედ კურთხევის სცენები. (ი.ბიჭიკაშვილი. სვეტიცხოვლის დაკარგული ფრესკები. ჟურნ. "ისტორიანი", 4 (16), თბ., 2012, გვ.22).

გელათის მონასტრის საგანძურში უეჭველად იმერეთის მეფეთა საკორონაციო სამოსი ინახებოდა, რომელიც მოგზაურმა გ.გიულბეკიანმა ნახა საგანძურის დათვალიერების დროს. ვიმედოვნებთ, რომ შესაძლო იქნება დროთა განმავლობაში აღმოჩენილი იყოს იმერეთის მეფეთა საკორონაციო სამოსი. ეს სამოსი ე.თაყაიშვილმა 1920 წელს გადაიღო გელათის მონასტრის საგანძურის დათვალიერების დროს, რომელიც მისი ნეგატივების სიაში დასახელებულია როგორც "Церковное облачение имеретинских царей" (საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის, კ.კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ე.თაყაიშვილის ფონდი 334 - "Телати. Древности". Список негативов, №11575).

დღემდე შემორჩენილი ქართველი მეფეების საკორონაციო გამოსახულებებიდან ჩანს, რომ სამეფო კურთხევის გვირგვინები და მღვდელმთავართა მიტრები ერთმანეთს ძალიან წააგავს. დაახლოებით მე-XVI ს.-დან გვირგვინის ახალი ტიპი ჩნდება - საზეიმო თავსაბურავი, რომელიც ოქროს ძაფებით ამოქარგულია და მას უხვად ამშვენებენ ძვირფასი ქვები და მარგალიტები. გვირგვინის თავს ერთი ან რამდენიმე ჯვარი ამშვენებს, რომლებიც სამეფოს პოლიტიკური ვითარებიდან გამომდინარე ან

მმართველის ამბიციასთან არის დაკავშირებული. ასე, მაგალითად, გვირგვინი სამი ჯვრით - აღნიშნავდა ლეგიტიმურ ხელისუფლებას, რომელიც ვრცელდებოდა რეალურად არსებულ სამ სამეფოზე: ქართლის, კახეთის და იმერეთის სამეფოებზე. ქართლის მეფე გიორგი XI და მისი უფროსი ძმა, ჯერ კახეთის, ხოლო შემდეგ იმერეთის მეფე არჩილი, ცდილობდნენ საქართველოს გაერთიანებას. სამი ჯვრის სიმბოლიკა საქართველოს ისტორიაში კიდევ ერთხელ გვხვდება, მაგრამ ცოტა სხვა კონტექსტში. ასე მაგალითად: პორტუგალიელი ბერი, რომელიც შაჰ აბას I-ის კარზე იმყოფებოდა, აღნიშნავდა, რომ 1602 წელს ერევნის ციხის ალყის დროს, რომელიც თურქების ხელში იყო, შაჰს დასახმარებლად ქართლის და კახეთის ლაშქარი მიუვიდა. კახეთის ლაშქარს ჰქონდა დროშა, რომელზეც სამი ჯვარი იყო გამოსახული (ი.ტაბაღუა. ახალი ცნობები ქეთევან დედოფლის წამების შესახებ. ჟურნ. "მაცნე", ისტორიის სერია, 1, თბ., 1974, გვ.112).

გვირგვინი შვიდი ჯვრით - აღნიშნავდა ლეგიტიმურ ხელისუფლებას, რომელიც მთელ საქართველოზე ვრცელდებოდა. გიორგი III-დან (1156-1184) დაწყებული, შვიდი სამეფოს სახელწოდება, ერთიანი საქართველოს მეფეთა ტიტულატურაში შევიდა. ქართველი მეფეები ამ ტიტულატურით XVII საუკუნის ბოლომდე სარგებლობდნენ. ქართველი მეფეების ტიტულატურა იყო შემდეგი: 1. მეფე აფხაზთა (დასავლეთ საქართველო), 2. მეფე ქართველთა (ტაო-კლარჯეთი და ქართლის ნაწილი), 3. მეფე კახთა (კახეთი), 4. მეფე რანთა (ჰერეთი), 5. მეფე სომეხთა (ლორე-ტაშირი და ქვემო ქართლი), 6. შირვანშა (საქართველოსათვის შირვანის ვასალური ქვეყანა) და 7. შაჰანშა (სომეხი ბაგრატიუნების ანისის სამეფო) (ქართული ისტორიული საბუთები, IX-XIII სს. შეადგინეს და გამოსაცემად მოამზადეს თ.ენუქიძემ, ვ.სილოგავამ, ნ.შოშიაშვილმა. თბ., 1984, გვ.50).

ჩვენ მიერ განხილულ ოქროს და ვერცხლის ძაფებით ამოქარგულ გვირგვინს, რომელიც ძვირფასი ქვებით და მარგალიტებით არის შემკული, წმინდანებისა და ევანგელური სცენები ამშვენებს. გვირგვინზე გამოსახულია: ღვთისმშობელი ყმანვილი იესოთი ტახტზე და სავაოფი, წმ. გიორგი, წმ. ბასილი დიდი, წმ. ნიკოლოზი, იოანე ნათლისმცემელი, იოანე ოქროპირი, მახარობლები - წმ. მარკოზი, წმ. მათე, წმ. ლუკა, წმ. იოანე ღვთისმეტყველი და მისი მონაფე პროქორი. გვირგვინზე ამოქარგულია "საიდუმლო სერობის" და "ფეხების განბანვის" სცენების გამოსახულება. "ფეხების განბანვის" სცენის გამოსახულების შესახებ ა.მურავიოვი აღნიშნავდა, რომ "едва ли есть, где-либо в мире, другая корона, с умовением ног над царским челом" (Н.Муравьев. Грузия и Армения, ч.III. Спб., 1848, стр.198). ასევე გვირგვინზე მოყვანილია "ევქარისტის" სცენა, რომელიც

საღვთო ლიტურგიის პირველსახეს წარმოადგენს. გვირგვინის ქუდის ცას ექვსფრთიანი ხერუვიმები ამშვენებენ.

თავდაპირველად, დ.ერმაკოვის მიერ 1869 წლამდე გადაღებულ ფოტოსურათზე, ჩანს, რომ გვირგვინს შვიდი ერთნაირი ჯვარი ამშვენებდა, ხოლო, 1920 წელს ე.თაყაიშვილის მიერ გადაღებულ ფოტოსურათზე ჩანს, რომ გვირგვინის ცენტრალური ჯვარი შეიცვალა ალმასებით შემკული ჯვრით. ჯვრების ეს შეცვლა, როგორც ჩანს, XIX ს.-ის ბოლოს მოხდა. როგორც ვხედავთ, გვირგვინზე მოყვანილი ჯვრების რაოდენობა შეესაბამება შვიდ რიცხვს, რომელსაც საკრალური მნიშვნელობა აქვს. ერთი მხრივ რიცხვი შვიდი ერთიან საქათველოს და მასში შემავალ შვიდ სამეფოს წარმოადგენდა, ხოლო, მეორე მხრივ - თავისებური ალუზია იყო, ღვთის მიერ დადგენილი მინიერი და ზეციური წესრიგის, ყოფიერების, წმინდა სულის შვიდი ძღვენის, ეკლესიის შვიდ საიდუმლოების და ა.შ. (Дж.Холл. Словарь сюжетов и символов в искусстве. М., 1996, стр.215).

ამრიგად, ერთი მხრივ, ზემოაღნიშნული წყაროებიდან და, მეორე მხრივ, იკონოგრაფიული სიუჟეტების სცენების განხილვიდან გამომდინარე, ჩვენ მიერ განხილული გვირგვინი არის მეფედ კურთხევის გვირგვინი. დღემდე გვირგვინის სრულყოფილი მეცნიერული შესწავლა არავის არ ჩაუტარებია. გვირგვინზე მოყვანილია ცნობები სამონასტრო აღწერებში და გაკვრით იხსენიება რამდენიმე სამეცნიერო გამოკვლევაში, მაგრამ არის კიდევ ერთი მისი ხსენება, რომელზეც ჩვენ უფრო ვრცლად შევჩერდებით.

1920 წლის ივლისში ე.თაყაიშვილი იმყოფებოდა იმერეთში, კერძოდ, გელათის მონასტერში, სადაც თამარ მეფის საფლავის არქეოლოგიურ გამოკვლევას აწარმოებდა. ეს არქეოლოგიური ექსპედიცია ექსკლუზიურ, საიდუმლო ხასიათს ატარებდა. ე.თაყაიშვილის დღიური არასოდეს არ დაბეჭდილა. დღემდე მხოლოდ მისი შავი ჩანაწერებია მოღწეული, რომლებიც საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის, კ.კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტში ინახება. გელათის მონასტერში საგანძურის დათვალიერების დროს ე.თაყაიშვილმა იმერეთის მეფეთა გვირგვინი ნახა. მან ყურადღება მიაქცია ასომთავრულ წარწერებს, რომლებიც გვირგვინის შიდა მხარეზე იყო მოყვანილი - “მოიხსენე უფალო მონა შენი მიტროფანე მღვდელთ-მთავარი, რომლისა არს გვირგვინი ესე და რომელმან შეამკობინა ესე. და თვისნი და მეგობარნი მისნი; მოიხსენე უფალო მხევალი შენი ხელმწიფის ასული თამარ მონაზონი და მისთანანი” (საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის, კ.კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ე.თაყაიშვილის ფონდი 327 - ნაქსოვ-ნაკერნი და გვირგვინები, ფ.8-9, 18 (ხელნაწერი)). პროფ.

ვ.სილოგავას აზრით, მოყვანილი წარწერები ძალიან წინგირად და უმნიშვნელოდ არის შესრულებული, მაგრამ წარწერების სახე და მანერა მიუთითებს, რომ, ისინი გვირგვინთან შედარებით უფრო გვიანაა შესრულებული. წარწერების ავტორი ძალიან განათლებული პიროვნება იყო, რომელიც კარგად იცნობდა ძველ ქართულ დამწერლობას და ცხოვრობდა არაუადრეს XVI და არაუგვიანეს XVII საუკუნეებისა. სამეფო გვირგვინის წარწერაში მიტროპოლიტი მიტროფანე იხსენიება, რომელმაც ის შეამკო და რაღაც დროის განმავლობაში მისი მფლობელი იყო. სამეფო გვირგვინის მეორე წარწერა ჩვენამდე, რაღაც ჩვენთვის უცნობი მიზეზის გამო, არ შემორჩა. ე.თაყაიშვილის ცნობის თანახმად, ამ მეორე წარწერაში “ხელმწიფის ასული თამარ მონაზონი” იხსენიებოდა და მიუთითებს, რომ გვირგვინი რაღაც დროიც მონაკვეთში რესტავრაციას მოითხოვდა. ეს ხელმწიფის ასული - მონაზონი თამარი, გურიის მთავრის მამია II გურიელის (1600-1625) ასული, იმერეთის მეფის გიორგი III-ის (1605-1639) ვაჟის, ალექსანდრე ბატონიშვილის (შემდგომ მეფე ალექსანდრე III) პირველი მეუღლე და მათი ერთადერთი შვილის - მეფე ბაგრატ IV-ის (1660-1681) დედა იყო. ალექსანდრე ბატონიშვილთან განქორწინების შემდეგ თამარი მამასთან - გურიაში დაბრუნდა. ცნობილია, რომ თამარ ბატონიშვილმა მონაზვნობა მიიღო და XVII ს.-ის 40-50-იან წლებში იერუსალიმში იმყოფებოდა. შესაძლოა, რომ იერუსალიმში გამგზავრებამდე ბატონიშვილი თამარი ერთ-ერთ ქალთა მონასტერში ყოფილიყო, რომელიც დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე იმყოფებოდა. XVII ს.-ში რამდენიმე ქალთა მონასტერია ცნობილი (П.Иоселиани. Род князей Чолокаевых и мученик св. Бидзина Чолокаев. Тфл., 1866, стр.25). რაღაც მიზეზის გამო, მიტროპოლიტმა მიტროფანემ თავს ნება მისცა, განეცხადებინა, რომ “რომლისა არს გვირგვინი ესე”. ეს წარწერა პოსსესიურ და არა ვოტივურ ხასიათს წარმოადგენს. ვოტივური ნიშნავს მიძღვნილს, შეწირულს ან აღთქმულს (ლათინურისიტყვიდან - votivus) ხოლო პოსსესიური - ის, რომელიც საკუთრებაში იმყოფება, საკუთარი (ლათინური სიტყვიდან - possessivus).

მიტრა მღვდელმთავრის სამოსის უშუალო ნაწილს წარმოადგენდა და მასზე მოყვანილი ვოტივური წარწერები დიდ იშვიათობას წარმოადგენდა. ასე მაგალითად, კათალიკოსის მიტრებზე, რომლებიც განსაკუთრებულ, მნიშვნელოვან მოვლენასთან იყვნენ დაკავშირებულნი, მხოლოდ მათ ჰქონდათ ვოტივური წარწერები გაკეთებული. ერთ-ერთი კათალიკოსის ოქროს მიტრა, რომელიც ცნობილია, როგორც ე.წ. ბებურიშვილის მიტრა, მე-XVII ს.-ის II ნახევარში იყო დამზადებული. ამ მიტრის შემკვეთი მეფე თეიმურაზ I-ის ვაჟის დავით ბატონიშვილის მეუღლე და მეფე ერეკლე I-ის დედა - ელენე ბატონიშვილი

იყო. ამაზე მეტყველებს მიტრის ვოტივური წარწერა (П.Иоселиани. Описание древностей города Тифлиса. Тфл., 1866, стр.139). დეკანოზი ტ.ტყემალაძე აღნიშნავდა, რომ თბილისის სიონის საკათედრო ტაძარში კათალიკოსთა მიტრების დიდი რაოდენობა ინახებოდა და მხოლოდ სამს ჰქონდა ვოტივური წარწერები: 1. დედოფალი მარიამის შემონირულ მიტრას, 2. არქიეპისკოპოსი ვისარიონის მიტრას და 3. ალავერდის ეპისკოპოსის, ზენონის მიტრას (Т.Ткемаладзе. Тифлисский Сионский кафедральный Собор. Тфл., 1904, стр.57). პ.იოსელიანის ცნობით, ალავერდის ეპისკოპოს ზენონს რუსეთიდან ჩამოტანილი ვერცხლის მიტრა ჰქონდა, რომელიც მან ალავერდის ტაძარს შესწირა. მიტრაზე წარწერა იყო მოყვანილი - “ღმერთო, შეიწყალე ზენონ ალავერდელი” (П.Иоселиани. Описание древностей города Тифлиса. Тфл., 1866, стр.142).

საქართველოს კათალიკოსები, როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, საპატრიარქო მიტრას ატარებდნენ, რომელსაც მხოლოდ ერთი ჯვარი ამშვენებდა. პატრიარქის სამოსი და მიტრა, რომელიც აფხაზთა (დასავლეთ საქართველოს) კათალიკოსს ეცვა, რუსი ელჩების - სტოლნიკ ნიკოფორე ტოლოჩანოვისა და ალექსი იევლევის მიერ არის აღწერილი. ელჩები აღნიშნავენ, რომ კათალიკოსს რამდენიმე მიტრა ჰქონდა, მაგრამ რატომღაც არსად არა აქვთ მითითებული, რომ მიტრას ჯვარი ამშვენებდა.

ელჩების ცნობების თანახმად, ქართველი მღვდელმთავრები საერთოდ თავსაბურავებს არ ატარებდნენ ან მათ, როგორც წესი, ბერძნული მიტრები - ე.წ. “клобук по-гречески” ჰქონდათ.

ამრიგად, მიტროპოლიტი მიტროფანე არ შეიძლება ყოფილიყო მიტრის მფლობელი და მითუმეტეს, მას არ ჰქონდა უფლება პატრიარქის გვირგვინის ტარებისა. მის მიერ გვირგვინზე პოსესსიური წარწერის შესრულება რაღაც განსაკუთრებული აუცილებლობით იყო განპირობებული.

რაც შეეხება იმერეთის მეფეთა გვირგვინს, მასზე ამოქარგულია წმ. გიორგის გამოსახულება, რომელიც მიუთითებს მისი მფლობელის სახელზე, ანუ თავდაპირველად რომელი მეფის კურთხევისათვის იყო დამზადებული. სტილის მიხედვით, იმერეთის მეფეთა გვირგვინი დასავლეთ საქართველოში იყო დამზადებული არა უადრეს მე-XVI ს.-ის შუა წლებისა. გვირგვინის დაახლოებითი დამზადების დროის, მისი ფორმისა და სიმბოლიკის გათვალისწინებით, აშკარად ჩანს, რომ მიტრასე-ბური გვირგვინი მეფე გიორგისათვის იყო შექმნილი, რომელიც XVI ს.-ის შუა წლებიდან XVII ს.-ის I მეოთხედამდე ქვეყანას მართავდა. ამ მონაკვეთში დასავლეთ საქართველოს ისტორიაში ცნობილია ორი მეფე - გიორგი II (1565-1585) და გიორგი III (1605-1639) (ი.ბიჭიკაშვილი, დ.ნინიძე, ი.ჩიქოვანი. საქართველოს სამეფო დინასტიის - ბაგრატიონების

გენეალოგია: ტაბულა 7 - იმერეთის მეფეები ბაგრატიონთა დინასტიიდან. წიგნში: ბაგრატიონები - სამეცნიერო და კულტურული მემკვიდრეობა. თბ., 2003).

ზემოაღნიშნული ყველა ისტორიული წყაროს გათვალისწინებით, ჩვენ მივედით დასკვნამდე, რომ წინამდებარე გვირგვინი ეკუთვნოდათ იმერეთის მეფეებს: გიორგი III-ს (1605-1639) და მის შვილს ალექსანდრე III-ს (1639-1660), რომელიც მამის გარდაცვალების შემდეგ, 1639 წელს ტახტზე აკურთხეს. ბატონიშვილობის დროს ალექსანდრე აქტიურ მონაწილეობას იღებდა ბრძოლაში, რომელიც მამამისს, მეფე გიორგი III-სა და სამეგრელოს მთავარს, ლევან II დადიანს (1611-1657) შორის იყო. 1634 წ.-დან - 1636 წ.-მდე, როდესაც ლევან II დადიანს მეფე გიორგი III ტყვეობაში ჰყავდა, ალექსანდრე ფაქტობრივად იმერეთის მმართველი იყო. მამის გათავისუფლებისათვის ალექსანდრე იძულებული გახდა ლევან II დადიანისათვის დიდი საფასური გადაეხადა, მათ შორის იმერეთის სამეფო გვირგვინი. XVII საუკუნის ისტორიკოსის - ფარსადან გორგიჯანიძის გადმოცემით: “მეფე გიორგი ორს წელიწადს დადიანს ჰყავდა, სახსრად მისცეს მურასა გვირგვინი, ოქროსა და ვერცხლის ჭურჭელი, თვალმარგალიტით მურასა იარაღი და ნაპირის ალაგნი ჭილაძენი და მიქელაძენი და რაც ჩხარში ვაჭარი ესახლეს სომხები, რომ დადიანმა რუხის ქალაქი იმაებით ააშენა” (ფარსადან გორგიჯანიძე. საქართველოს ისტორია. ს.კაკაბაძის გამოცემა. თბ., 1925, გვ.33). ამიტომ ჩვენ ვთვლით, რომ ალექსანდრემ მეფედ კურთხევის დროს მამამისის კურთხევის გვირგვინი გამოიყენა.

იმერეთის მეფის - ალექსანდრე III-ის კურთხევის დროს რთული პოლიტიკური ვითარება იყო. მიუხედავად იმისა, რომ სამეფო საგანძური მნიშვნელოვნად იყო დაცლილი და გვირგვინიც არ იყო, მაინც, როგორც ჩანს, ცალკეული რეგალიები გადარჩა. მეფედ კურთხევა შესაბამისი წესით შესრულდა და გამოყენებული იყო სრული სამეფო ორნატი. იმ დროისათვის ალექსანდრე III-ს მხოლოდ მამამისის კურთხევის გვირგვინი ჰქონდა, რომლითაც ის აკურთხეს მეფედ. ასეთი გვირგვინი თვალსაჩინო მტკიცება და მუდმივი შესხენება იყო იმერეთის გარშემორტყმული სამყაროსათვის და, რაც მთავარია, თურქეთის სულთნისათვის, რომლის დამოკიდებულებაშიც იმყოფებოდა იმერეთი, რომ ამ ქვეყნის მეფეები ქრისტიანები არიან და ცხოვრობენ და მართავენ მართმადიდებელი ეკლესიის წესებით. საერთოდ შუა საუკუნეების ინსტიტუციებს და კერძოდ წეს-ჩვეულებებს, გარკვეული კონსერვატიზმი ახასიათებდა. ცვლილებები ძალიან ნელა ჩნდება და ყოველთვის დაკავშირებულია გარკვეულ სიტუაციებთან, ხშირად ობიექტურ აუცილებლობასთან. ასე მოხდა ალექსანდრე III-ის კურთხევისასთან დაკავშირებით.

ტახტზე ასვლის შემდგომ, ალექსანდრე

III ბრძოლას აგრძელებდა სამეგრელოს მთავარ ლევან II დადიანთან და მისი გარდაცვალების შემდეგ, მან დაიბრუნა ადრე გაცემული საგანძური და მათ შორის მამის გვირგვინი, რომელიც ჩვენს დრომდე არ შემონახულა. ფარსადან გორგიჯანიძის ცნობით, “და რაც ლევან დადიანს მეფის გიორგის სახსარში უსამართლოთ წაეღო, მეფეს გიორგის შვილმან მეფემ ალექსანდრემ სამართლით წამოიღო” (ფარსადან გორგიჯანიძე. საქართველოს ისტორია. ს.კაკაბაძის გამოცემა. თბ., 1925, გვ.262). იმ ბრძოლაში, რომელიც 20 წელი გრძელდებოდა, ალექსანდრე III გამარჯვებული გამოვიდა და იმერეთის სამეფოს დასავლეთ საქართველოში პირველობა შეუნარჩუნა. ალექსანდრე III დაქორწინებული იყო კახეთის და ქართლის მეფე თეიმურაზ I-ის (1606-1663) ასულზე - დარეჯანზე და თავის სიმამრს ქართლის მეფე როსტომთან (1633-1658) ბრძოლაში მხარს უჭერდა. ამ ბრძოლაში დამარცხებულმა თეიმურაზ I-მა თავის სიძესთან, იმერეთის მეფე ალექსანდრე III-სთან შეაფარა თავი. ალექსანდრე III დარეჯან დედოფალთან ერთადაა გამოსახული გელათის მონასტრის ნარტექსის ფრესკაზე, სადაც, მის თავს ამშვენებს ჩვენ მიერ აღნიშნული გვირგვინი (ი.ბიჭიკაშვილი. ილუსტრაციები, V. იმერეთის მეფეები ბაგრატიონთა დინასტიიდან. წიგნში: ბაგრატიონები. სამეცნიერო და კულტურული მემკვიდრეობა. თბ., 2003, გვ.541).

ალექსანდრე III-ის მეფობის დროს, დასავლეთ საქართველოში კათოლიკური რწმენის გასავრცელებლად ჩამოდიოდნენ მისიონერები, რომელთა შორის იმყოფებოდა კრისტოფორო დე კასტელი. მან დაგვიტოვა თავისი ჩანახატების ალბომი, რომელიც დიდ ინტერესს ჩვენთვის წარმოადგენს ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მხრით, როგორც იმ პერიოდის დამაჯერებელი მოწმობა. კრისტოფორო დე კასტელის მიერ იმდროინდელი მმართველების პორტრეტებს შორის, ასევე მეფე ალექსანდრე III-ის სამი სურათია მოყვანილი (დონ კრისტოფორო დე კასტელი. ცნობები და ალბომი საქართველოს შესახებ. ტექსტი გაშიფრა, თარგმნა, გამოკვლევა და კომენტარები დაურთო ბეჟან გიორგაძემ. თბ., 1976, სურ.7,8,9; Cristoforo Casteli da Palermo alla Georgia. A cura di Salvatore Pedone. Palermo, 1987). ერთ-ერთ მათგანზე იმერეთის მეფეს თავზე ახურავს გვირგვინი. მიუხედავად იმისა, რომ გამოსახულება პირობითია, როგორც გელათის მონასტრის ფრესკაზე და კრისტოფორო დე კასტელის ნახატში, მაინც შეიძლება საკმაოდ ზუსტად განსაზღვრა მისი ფორმისა: სწორი ქუდის ცა რკალით, ქონგურებიანი გვირგვინის სახით. მაშასადამე, წერილობითი წყაროების გარდა, ასევე არსებობს მისი ისტორიული გამოსახულებები (სურ.8).

სამეგრელოს მთავრის - ლევან II დადიანის გარდაცვალების შემდეგ, მეფეებმა თეიმურაზ

სურ.8 - იმერეთის მეფე ალექსანდრე III-ის გვირგვინის კურთხევა იესო ქრისტეს მიერ. ქ.კასტელი, XVII ს.

I-მა და ალექსანდრე III-მ საქართველოს გაერთიანებისათვის ნაბიჯები გადადგეს. მიუხედავად იმისა, რომ მეფე ალექსანდრე III-ს პირველი მეუღლისაგან ვაჟი ბაგრატი ჰყავდა, მან მეფე თეიმურაზ I-ის უფროსი შვილიშვილი და თავისი მეორე მეუღლის, დედოფალ დარეჯანის ძმისშვილი, ლუარსაბ ბატონიშვილი იშვილი, რომელიც ამავე დროს აღმოსავლეთ საქართველოს ტახტის მემკვიდრე იყო. ამ ქმედებით თეიმურაზ I-ს და ალექსანდრე III-ს მთელი საქართველოს გაერთიანება შეეძლოთ, მაგრამ ლუარსაბ ბატონიშვილი 1659 წლის მაისში მოულოდნელად გარდაიცვალა. ამიერიდან მეფეებმა მთელი თავისი იმედების განხორციელება, თეიმურაზ I-ის მეორე შვილიშვილზე-ერეკლე ბატონიშვილზე გადაიტანეს, რომელიც დედასთან, ელენე ბატონიშვილთან ერთად რუსეთში იმყოფებოდა. 1659 წელს მეფე თეიმურაზ I-მა რუსეთის მეფეს, ალექსი მიხეილის ძეს (1645-1676), უფროსი შვილიშვილის, ლუარსაბ ბატონიშვილის გარდაცვალების შესახებ ამცნო, რომელიც ერთიანი სამეფოს ტახტზე უნდა ასულიყო და ირაკლი ბატონიშვილის დაბრუნება საქართველოში მოითხოვა. თეიმურაზ I წერდა, რომ “...намерение свое и Царицы, супруги его, оставить мир, посвятя последние дни свои жизни иноческой, дабы оплакивать свои грехи, в безмолвии уединения монастырского; взяв во уважение, что от рода его его никого не осталось, кроме Царевича Николая (Ираклия. - ი.ბ., ნ.ბ.), находящегося при дворе российском, отпустить сего последнего в Грузию, дав свое согласие на вступление его на царство” (Переписка на иностранных языках грузинских царей с российскими государями от 1639 по 1770 г. Под ред. М.Броссе. Спб., 1861, стр. LXIV). 1660 წლის მარტში მოსკოვში იმერეთის მეფის - ალექსანდრე III-ის ელჩები ჩამოვიდნენ და რუსეთის მეფეს, ალექსი

მიხეილის ძეს სთხოვდნენ “...отпустить в Грузию царевича Ираклия, так как он стар и после его смерти на иверском и имеретинском престоле некого посадить” (Н.Накашидзе. Грузино-русские политические отношения в первой половине XVII века. Тб., 1968, стр.156). 1660 წლის 3 ივნისს ერეკლე ბატონიშვილი დედასთან, ელენე ბატონიშვილთან, ქართველ ელჩებთან და პრისტავ დიმიტრი დოლინსკისთან ერთად მოსკოვიდან საქართველოსაკენ დაიძრა (Переписка на иностранных языках грузинских царей..., ук. соч. стр. LXIV- LXV), მაგრამ 1660 წლის 1 მარტს მოულოდნელად იმერეთის მეფე ალექსანდრე III გარდაიცვალა. მეფე თეიმურაზ I რთულ ვითარებაში აღმოჩნდა. 1661 წელს მეფე თეიმურაზ I, რომელიც სკანდის ციხე-სიმაგრეში იმყოფებოდა, ქართლის მეფე ვახტანგ V-ს (1658-1676) ჩაბარდა და სთხოვა ირანში შაჰთან გამგზავრება. ირანში მეფე თეიმურაზ I ასტრახადის ციხეში იმყოფებოდა, სადაც 1622 წელს მისი მეუღლის, დედოფალ ხორეშანის ძმა - ქართლის მეფე ლუარსაბ II მოწამებრივად დაიღუპა, რომელიც ქართულმა მართლმადიდებლურმა ეკლესიამ წმინდანად შერაცხა. 1661 წლის 3 დეკემბერს მეფე თეიმურაზ I-მა ასტრახადიდან შეძლო წერილის გაგზავნა მოსკოვში, რომელშიც აღწერდა თავის მდგომარეობას ირანელთა ტყვეობაში და თხოვდა რუსეთის მეფეს, ერეკლე ბატონიშვილი საქართველოში გამოემგზავნა. 1663 წლის ზამთარში მეფე თეიმურაზ I 74 წლის ასაკში გარდაიცვალა. ერთგულმა კახელებმა, რომლებსაც მეფე ვახტანგ V შეუერთდა, ირანის შაჰს, შაჰ აბას II-ს (1642-1666) მეფე თეიმურაზ I-ის ნეშტი გამოსთხოვეს და ალავერდის საკათედრო ტაძარში დაკრძალეს (Н.Накашидзе. Грузино-русские политические отношения..., ук. соч. стр.189). დასავლეთ საქართველოში შინაომი დაიწყო, რომელიც იმერეთში 1752 წლამდე, სოლომონ I-ის გამეფებამდე გრძელდებოდა.

ამ მოკლე ისტორიული ექსკურსიდან ჩანს, რომ საქართველოს პოლიტიკური მდგომარეობა XVII ს.-ში სტაბილური არ ყოფილა.

ერთიანი საქართველოსთვის ბრძოლაში უმაღლესი ხელისუფლების სიმბოლოების ფლობა აუცილებელი იყო. ჩვენ მიერ განსაზღვრულია, რომ მეფის კურთხევის გვირგვინი იმერეთის მეფის - გიორგისათვის იყო დამზადებული.

ამრიგად, ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ჩვენ მივედით იმ დასკვნამდე, რომ საქართველოს სახელმწიფო ხელოვნების მუზეუმის ნაქარგობისა და ქსოვილების განყოფილების ფონდში შენახული მიტრა არის კურთხევის გვირგვინი, (იგულისხმება ის, რომელსაც მეფედ კურთხევის დროს ხმარობდნენ) გიორგი III-სა და იმავე დროს ალექსანდრე III-ის სამეფო გვირგვინი (სურ.9)

აქვე უნდა გავიხსენოთ ისტორიული მოვლენები, რომლებსაც ადგილი XIX საუკუნის მეორე ნახევარში ჰყონდა. რუსეთის იმპერატორის

- ალექსანდრე III-ის (1883 წ.) კურთხევის დროს ჩამოსული მაღალი სტუმრებისათვის, წარმოდგენილი იყო დაპყრობილი ხალხების სამეფო ინსიგნიები, რათა ნაჩვენები ყოფილიყო თვითმპყრობელური ხელისუფლების სიძლიერე. სხვადასხვა გამოტანილ სამეფო რეგალიებს შორის, საქართველოს წარმომადგენდა მეფე გიორგი XII-ის გვირგვინი (Коронационный сборник, т.I. Спб., 1899, стр.145) და სპეციალურად ამ მიზნისათვის გ.დ.ფილიმონოვის მიერ მონახული (იმდროინდელი იარაღთა პალატის მცველი და ხელისუფლებასთან დაახლოვებულ პირი), თეიმურაზ II-ის კვერთხის ფრაგმენტები - სვეტიცხოვლის საგანძურიდან (“И. Бичикашвили, Н.Беручашвили. История и атрибуция двух фрагментов царского скипетра. Государственный Эрмитаж, семинар Ювелирное искусство и материальная культура. Тезисы докладов участников 11 коллоквиума (8-13 апреля 2002 г.). Спб., 2002, стр.11-14.). დღეისათვის ამ კვერთხის ნაწილები ინახება საქართველოს სახელმწიფო ხელოვნების მუზეუმის საცავში (И.Бичикашвили, Н.Беручашвили. История и атрибуция двух фрагментов царского скипетра. ук. соч. стр.11-14).

წინამდებარე გვირგვინი არ იყო შესრულებული ძვირფას ლითონში და ამიტომ საუკუნეების მანძილზე ინტერესს არ იწვევდა. მხოლოდ ამ გარემოებამ გადაარჩინა ის და შემოგვინახა დღევანდელ დღემდე.

სურ.9 - იმერეთის მეფეთა გვირგვინი

ი.ბიჭიკაშვილი
I.Bichikashvili
ნ.ბერუჩაშვილი
N. Beruchashvili

გვირგვინი

ჩვენს ეპოქაში, მონარქიული სახელმწიფოების გარდა, ისე როგორც საქართველოს შემთხვევაში გვირგვინის გამოყენება სახელმწიფო გერბში, სახელმწიფოს სუვერენიტეტის მიმანიშნებელია. ევროპის ზოგი რესპუბლიკის გერბი გვირგვინითაა შემკობილი და, როგორც წესი, ეს გვირგვინები ან ახლაც რეალურად არსებობს (მაგ. ჩეხეთი, უნგრეთი), ან აღარ არსებობს, მაგრამ მათი გამოსახულება შემონახულია (მაგ. საქართველო, ბულგარეთი. ბულგარეთის შემთხვევაში ახალი XX საუკუნის სამეფო გვირგვინი არსებობს, მაგრამ გადაწყდა, რომ გერბზე შუა საუკუნეების ფრესკის მიხედვით აღდგენილი გვირგვინი გამოსახულიყო).

გვირგვინი, როგორც უზენაესი მმართველის სიმბოლო, უძველესი დროიდან გამოიყენება და მისმა მრავალმა გამოსახულებამ მოაღწია ჩვენს ეპოქამდე. ცნობილი ნარმერის ფილის ერთ მხარეს (ძვ.წ. XXXI საუკუნე) ეგვიპტის ფარაონი ნარმერი

მა ეგვიპტე გააერთიანა და, შესაბამისად, ზემო და ქვემო ეგვიპტის გვირგვინებიც შეაერთა. სწორედ ამ პერიოდიდან მოყოლებული იხმარებოდა საკმაოდ უცნაური ფორმის ეგვიპტური ორმაგი, "სეხემტად" ნოდებული, გვირგვინი.

ახლო აღმოსავლეთის სახელმწიფოების მბრძანებლები მეტწილად ოქროს სალტეებს ხმარობდნენ. აქადის მეფე სარგონ დიდი თმის ძალზე რთულ ვარცხნილობას უბრალო ფორმის სალტეს უხამებდა. ხეთები კი - კონუსისებურ, ტიარისმაგვარ მაღალ ქუდეებს. ირანის მეფეები საკმაოდ ეკლექტური, ტი-

"ნარმერის ფილა" ფარაონი ნარმერი თეთრი გვირგვინით ძვ.წ. XXXI ს.

"ნარმერის ფილა" ფარაონი ნარმერი წითელი გვირგვინით ძვ.წ. XXXI ს.

ატოლამა V ავიფანა ორმაგი გვირგვინით ძვ.წ. 204-180 წ.

ზემო ეგვიპტის ტიარის მსგავსი, ზემოთ შევიწროებული, (ნაგრძელებული მუზარადის მსგავსი) თეთრი ე.წ. "ჰეჯეთ" გვირგვინითაა გამოსახული, ხოლო მეორე მხარეს - ქვემო ეგვიპტის (თხემის მხარეს ამალელებული ცილინდრული ფორმის, თხემური ნაწილიდან დიაგონალურად აღმართული, ბოლოსკენ დახვეული წნელით) წითელი "დეშრეთით". ნარმერ-

სარგონ დიდი ძვ.წ. 2270 - 2215 წ.

ხეთი მეფე-ქურუმი ძვ.წ. XVI ს.

არისმაგვარი გვირგვინებით არიან გამოსახულნი. ტერმინი "ტიარა" სწორედ ძველი სპარსულიდან მომდინარეობს. ცილინდრის ფორმის, კბილანებიანი ახლო აღმოსავლური გვირგვინის წარმოშობა ბრონეულის ნაყოფს უკავშირდება, რომელიც ახლო აღმოსავლეთში მცენარეთა მეფედ იყო მიჩნეული. ასეთი გვირგვინების არსებობა პირველად ასურეთში დასტურდება. ელინისტური ახლო აღმოსავლეთის სახელმწიფოებში (მაგ. სელევკიდების, პონტოს, მაკედონიის სამეფოები) კვლავ უბრალო სალტეებს იყენებდნენ, დიდი არმენიის მეფეები კი - ასურულის მსგავს კბილანებიან ცილინდრულ გვირგვინს.

დარიოს I ძვ.წ. 522-486 წ.

ჰორმიზდ II 302-309

მაღალკბილანებიანი სალტე უფრო რომს უკავშირდება, სადაც ასეთი კბილანები მზის სხივებთან ასოცირდებოდა. რომის იმპერატორებიც ხშირად მსგავსი მაღალკბილანებიანი გვირგვინებით გამოისახებოდნენ და ჩვენც სწორედ ამ ფორმას მივიჩნევთ გვიანდელი ევროპული გვირგვინის ერთ-ერთ მთავარ პროტოტიპად. ჰერალდიკოსები ასეთ გვირგვინს "ძველ გვირგვინს" უწოდებენ. ძვ.წ. I საუკუნეში კოლხეთის მმართველი არისტარქეს მიერ მოჭრილ დრახმაზეც სწორედ ასეთი გვირგვინია გამოსახული. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ტიარა ანუ დახურული სფეროს მსგავსი გვირგვინი ეგვიპტეში, ირანსა და ხეთების სახელმწიფოში გამოიყენებოდა. ბერძნები და რომაელები ასეთი ტიპის ქუდებს ფრიგიულ ქუდებს უწოდებდნენ. მსგავსი ქუდი ეხურა რომის უზენაეს ქურუმ "პონტიფექს მაქსიმუსს" და ითვლება, რომ მოგვიანებით რომის პაპებმა, რომლებმაც უზენაესი ქურუმის რომაული ტიტულიც შეითვისეს, სწორედ ფრიგიული ქუდი აიღეს რომის პაპების ცნობილი სამი გვირგვინით დაგვირგვინებული ტიარის "რეგუმის" პროტოტიპად.

ადრეულ შუა საუკუნეებში აღმოსავლეთ რომის იმპერატორები და დასავლეთ ევროპის ბარბაროსული სამეფოების მონარქები ღია სალტის მსგავს გვირგვინს ხმარობდნენ. რომის იმპერატორები თავიდან დიადემებს ატარებდნენ. იუსტინიანეს დროს იგი ეგრეთ წოდებულმა "სტემამ" შეცვალა, რომელიც სავარაუდოა, რომ ყველა შუასაუკუნეების გვირგვინთა პროტოტიპია. იუსტინიანეს სტემა, რომელიც რავენის წმ. ვიტალის ტაძრის მოზაიკაზეა გამოსახული, მარგალიტებით მორთულ ოქროს სალტეს წარმოადგენს (იუსტინიანეს მონაცვლე იმპერატორები უფრო მდიდრული გვირგვინებით არიან გამოსახულნი), გვირგვინს წინიდან ჯვარი ადგას, ღანვებზე ძვირფასი ქვებით მორთული ორი საკიდარი ეშვება (ე.წ. პენდილია ან კატასეისტა). სტემას ქვევიდან ქსოვილი აქვს ამოდებული. სალტეს მინანქრით ამკობდნენ. იმპერატორის შვილები და უმაღლესი სასულიერო პირები ატარებდნენ გვირგვინს, რომელსაც „სტეფანოს“ (სტემა) ეწოდებოდა. იმპერატორის მეუღლეთა გვირგვინები ყოველთვის იმპერატორისას არ ნააგავდა. სან ვიტალეს მოზაიკაზე იუსტინიანეს მეუღლე თეოდორა ფოთლების ფორმით მორთული სალტიანი გვირგვინით არის გამოსახული. უფრო გვიან გაჩენილ დახურულ გვირგვინს ბერძნულად "კამელაუკონს" უწოდებდნენ. ქრისტიანულ დასავლეთში სტემაზე მცენარეულ ჭედურ ორნამენტს განალაგებდნენ (იყენებდნენ შროშანის ყვავილის, ნიახურისა და მარწყვის ფოთლების სტილიზებურ გამოსახულებებს). შროშანის მოტივი განსაკუთრებით გავრცელდა ინგლისსა და საფრანგეთში, სადაც იგი სამეფო და საუფლისწულო გვირგვინებს ამშვენებდა. შროშანი აგრეთვე ბოჰემიის სამეფო და ტოსკანის სამთავრო გვირგვინებზეცაა გამოსახული. ასეთი ტიპის გვირგვინთა შორის უძველესია "რკინის გვირგვინი" (მომინანქრებულ და

ძვირფასი თვლებით მორთულ ოქროს გვირგვინს ასე იმის გამო უწოდებენ, რომ ოქროს ფირფიტები რკალად დაღუნულ მაცხოვრის სამსჯვალს არტყამს გარს).

საქართველოში სამეფო გვირგვინი ოდითგან-

ვე გამოიყენებოდა. ის გვირგვინი, რომელიც, გადმოცემის მიხედვით, ალექსანდრე მაკედონელს თუ სელევკ ნიკატორს უნდა ებოძებინა ფარნავაზ მეფისათვის, სავარაუდოდ, ელინისტური ტიპის სალტე უნდა ყოფილიყო. შუა საუკუნეების ფრესკებზე ქართველი მონარქები როგორც ღია, ისე დახურული გვირგვინებით გამოისახებიან. აღსანიშნავია ისიც, რომ დავით აღმაშენებლის გვირგვინი ბიზანტიური დახურული ტიპისაა. ფრესკებზე ქართველი მეფეები სტემის სახეობის საკიდრებიანი გვირგვინებით არიან გამოსახულნი. მეფეები ასევე ხშირად გამოსახებიან ოქროს ფირფიტებისგან შემდგარი გვირგვინებითაც (მაგ. დავით VI რუსუდანის ძე გელათის ფრესკიდან და ლეონ I კახთ მეფე გრემიდან). საქართველოში შროშანებით მორთული გვირგვინები ყინწვისის XIII საუკუნის ფრესკებზე გვხვდ-

ბიზანტიური გვირგვინები მონეტებიდან და ფრესკებიდან

ბა. 1640 წლით დათარიღებულ წაღწევის ჩეხურ ხატზე ლევან დადიანი კბილანებიანი დახურული გვირგვინით, მისი მეუღლე ნესტან-დარეჯანი კი ასევე დახურული შროშანებით დამშვენებული გვირგვინითაა გამოსახული.

დახურული გვირგვინი XI საუკუნისთვის ჩამოყალიბდა. სტემას კამარები დაუმატეს და ქვევიდან ქუდ-სარჩული ამოუდეს. როგორც შუა საუკუნეების ყველა დანარჩენი გვირგვინი, ისიც ბიზანტიური ნიალიდან აღმოცენდა და როგორც საქართველოში, ისე დასავლეთ ევროპაშიც გავრცელდა.

VIII-IX საუკუნის აღმოსავლეთ ფრანკული ფულდას ანალები გვაუწყებენ, რომ კარლ მელოტმა, როდესაც იგი წმინდა რომის იმპერიის იმპერატორი გახდა, საბერძნეთის იმპერატორების მსაგვსი სამოსი და გვირგვინი დაამზადებინა. მეცხრე საუკუნიდან საფრანგეთის დუკებმა და კონტებმაც დაიწყეს უბრალო ოქროს საღვთის ტარება, კარლ მელოტმა ეს პრივილეგია მიანიჭა დუკებს, რომლებსაც გვირგვინი მხოლოდ მნიშვნელოვანი ცერემონიების და სახალხო სხდომების დროს უნდა ეტარებინათ. დროთა განმავლობაში გვირგვინების ტარება დიდებულთა ყველა წოდებამ დაიწყო. წოდებრივი გვირგვინების გამოყენება ჰერალდიკაში, XIV—XV საუკუნეებიდან იწყება. მანამდე სხვადასხვა ტიტულებისათვის ერთი და იგივე გვირგვინს

დედოფალი მართა მარიაშაბაბრატიონი XI ს.

კონსტანტინე მონომახის გვირგვინი 1042 წ.

ქართული გვირგვინები

დავით IV აღმაშენებელი სინას მემორიალური ხატიდან 1104-1118 წ.

დავით და სოლომონ მეფეები (წინასწარმეტყველება) ყინფისი XII ს.

ტვიპი. ქტიტორი კვირიკა ასრჯინი XII ს.

ცაიპი. ქტიტორი XVII ს.

ნაღწევისა. მანუჩარ დადიანი XVII ს.

ლევან II დადიანი კასტელის ალგომი XVII ს.

მიტრა. გელათი XVII ს.

გამოსახვდნენ. არისტოკრატის უფლება ჰქონდა თავის გერბში ეგრეთწოდებული ძველი სამეფო გვირგვინის (მაღალკბილანებიანი ღია სალტე) გამოსახვისა. ეს ძალზე ძნელს ხდოდა გერბის მფლობელის ტიტულის ამოცნობას და არაერთი გაუგებრობის მიზეზიც იყო. XVII საუკუნეში გაჩნდა წესდება წოდებრივი გვირგვინების ხმარების შესახებ, რამაც ჰერალდიკაში სტაბილურობა შეიტანა და გერბი უფრო ადვილად ამოსაცნობი გახდა.

ჰერალდიკაში, ისევე როგორც სინამდვილეში, გვირგვინთა მრავალი სახეობა არსებობს, ესენია: საიმპერატორო, სამეფო, დიდი მთავრის (Grand Duce, ფრ.; Gros herzog, გერ.; Erzherzog, ავსტრიაში), ერისთავის ანუ დიდი თავადის (Duce, ფრ.; Duke, ინგლ.; Herzog, გერ.), შუა თავადის (Prince, ფრ.; Furst, გერ.), თავადის (Markgraf, გერ.; Marquis, ფრ.; Marquess, ინგ.), ტახტის აზნაურის (Comte, ფრ.; Earl, ინგ.; Graf, გერ.), საეკლესიო აზნაურის (Vidame, Vicomte, ფრ.), შუა აზნაურის (Freiherr, გერ.; Baron ზოგადად ევროპაში), მცირე აზნაურის (Chevalier, ბელგ.; Caballero-პირენეებზე), საეკლესიო პირთა. თანაც ყოველ მათგანს ეროვნული თავისებურებები ახასიათებს. მრავალსახეობით გამოიჩევა საქალაქო გვირგვინებიც. გვირგვინის ნაწილებია: სალტე, ფოთლები (შროშანის, ნიახურის, მარწყვის ან სამყურასი), კბილანა (ქიმი), ფირფიტები, ჯვარი ან სამეფო სფერო, ოქროს კამარები, ძონეულის (პორფირის) ხავერდის ქუდ-სარჩული. გამონაკლის შემთხვევებში ქუდ-სარჩული სევადი (შავი), ოქროს ან ლაჟვარდოვანია (ლურჯი) (ფონ ვინკლერის მიხედვით საქართველოს სამეფო გვირგვინის ქუდ-სარჩული შავი იყო). ჩვეულებრივ, სალტე და კამარები ძვირფასი ქვებითაა შემკული. წოდებრივი, მეტწილად რეალურად არსებული გვირგვინებისგან განსხვავებით, საქალაქო გვირგვინები მხოლოდ გერბებზე გამოისახებოდა.

საიმპერატორო გვირგვინები

გერმანიის იმპერატორებისა - (გამოისახებოდა გერმანიის იმპერიის გერბზე) ვილჰელმ I-ის „მეორე რეიჰის“ იმპერატორად კურთხევისთვის შექმნილი გვირგვინი თავისი ფორმით კარლოს დიდის გვირგვინს წააგავს (ახალი გვირგვინის შექმნა განაპირობა იმან, რომ „კარლოსის“ გვირგვინი ავსტრიის ტერიტორიაზე იმყოფებოდა, თანაც წმინდა რომის იმპერიის გაუქმების შემდეგ (1806წ), 1870 წელს გაერთიანებული გერმანიის იმპერია რომსა და სამხრეთ ტერიტორიებს აღარ მოიცავდა და ბოლო რამდენიმე საუკუნის განმავლობაში წმინდა რომის იმპერიის ტახტზე მხოლოდ ჰაბსბურგთა ავსტრიული დინასტიის წარმომადგენლები ისხდნენ). სინამდვილეში ამ ახალ გვირგვინზე მუშაობა არ დაუშთავრებიათ და დასრულებული სახით იგი მხოლოდ გერბებზე გამოისახებოდა. გვირგვინი ოქროსია და მოპირკეთებულია ბრილიანტებით. დიდ ფირფიტებზე სამ-სამი ჯვარია გამოსახული, მცირეებზე კი

ერთთავიანი არწივები. დიდი ფირფიტების უკნიდან ამომავალი, ოქროს ოთხი კამარა სამეფო სფეროს ქვეშ ერთდება.

კარლოს დიდის გვირგვინი - (სინამდვილეში ეს გვირგვინი მეათე საუკუნის მეორე ნახევარში შეიქმნა, გერმანიის მეფისა და წმ. რომის იმპერატორი ოტო I-ისათვის) მარგალიტებითა და ძვირფასი ქვებით მორთული გვირგვინი, რვა ოქროს ფირფიტისაგან შედგება. ყოველ ფირფიტას ზედა მხარე მომრგვალებული აქვს. ფრონტალურად განლაგებულ ორ მომცრო ფირფიტას, მარგალიტებითა და საფირონებით გარშემორტყმული, მინაქრის ტექნიკით შესრულებული ფიგურები ამშვენებს. ცენტრალურ ფირფიტას ზემოდან ჯვარი ადგას, რომლის ფუძესაც უერთდება კამარა წარწერით: — “Chuonradus Dei gratia Romanorum imperator augustus”. ამ გვირგვინით იმპერატორად ეკურთხა კონრად II — 1027 წელს და კამარა და წარწერაც მაშინ შეიქმნა. მომდევნო იმპერატორებიც ამ გვირგვინით ეკურთხებოდნენ, თუმცა შუა-საუკუნეების მინიატურებსა და ხელოვნების სხვა ნიმუშებზეც ვხვდებით იმპერატორთა გვირგვინის განსხვავებულ ვარიანტებს. XVIII ს. გვირგვინს ძონეულის ხავერდის ქუდ-სარჩული ამოაკრეს. გვირგვინი ქ. ნიურნბერგში სული წმინდის ეკლესიაში ინახებოდა. 1796 წლიდან იგი ვენის საიმპერატორო საგანძურშია დაცული.

ავსტრიის საიმპერატორო - ეს გვირგვინი 1662 წ. რომის იმპერატორ რუდოლფ II-სათვის შეიქმნა, როგორც ეგრეთ წოდებული “საშინაო” გვირგვინი. 1806 წლიდან კი ახლადშექმნილი ავსტრიის იმპერიის გვირგვინად გვევლინება. სალტეზე ძვირფასი ქვებით მოპირკეთებული რვა სტილიზებული შროშანია. მათ შორის მოთავსებული შუაზე გახსნილი, მარგალიტებით კიდევბმორთული მიტრა, ბრილიანტებით მორთული კამარით ორადაა გაყოფილი. სფეროს მაგივრად თავზე დაუმუშავებელი

ევროპული გვირგვინები

მ. ალუარდის გვირგვინი. ინგლისი XVII ს.

ავსტრიის იმპერიის გვირგვინი 1602 წ.

ნიდერლანდების სამეფო გვირგვინი 1840 წ.

ბავარიის სამეფო გვირგვინი 1807 წ.

რუსეთის იმპერიის გვირგვინი 1762 წ.

მ. ვაცლავის (გოშევიჩის) გვირგვინი 1347 წ.

საფირონი ადგას. საფირონზე ჯვარია აღმართული. გვირგვინს ძონეულის ქუდ-სარჩული აქვს ამოღებული.

საფრანგეთის საიმპერატორო გვირგვინი - ნაპოლეონ I-ისთვის შეიქმნა, იგი წარმოადგენს სალტეს, რომელზეც რვა არწივი და რვა პალმის ტოტია განლაგებული. **ბრაზილიის საიმპერატორო** - გვირგვინიცი მიტრის ფორმისაა, მისი რვა კამარა სამეფო სფეროს ქვეშ უერთდება ერთმანეთს.

რუსეთის საიმპერატორო გვირგვინები - რუსეთში პირველი ევროპული ტიპის საიმპერატორო გვირგვინი 1724წ. ეკატერინე I-სათვის დაამზადეს. ამ გვირგვინით აკურთხეს პეტრე II. მან გვირგვინის გამყოფი კამარა დიდი ლალით მოართვევინა, ხოლო თავზე ბრილიანტის ჯვარი დაამაგრეს. ანა იოანეს ასულის კორონაციისათვის იგივე ტიპის, მაგრამ უფრო დიდი ზომის და მდიდრული გვირგვინი დაამზადეს. მის კამარაზე პეტრე II-ის გვირგვინიდან მოხსნილი ლალი მოათავსეს. ამ გვირგვინს 1856 წლიდან პოლონურს უწოდებდნენ და რუსეთის სახელმწიფო გერბში შეტანილი პოლონეთის სამეფოს გერბის თავზე გამოსახავდნენ. ეკატერინე

II-მ კარის ოქრომჭედელს პოზიეს ახალი გვირგვინი შეუკვეთა, რომლის მოპირკეთებასაც 58 ძალიან დიდი, 4878 პატარა ბრილიანტი, დიდი ლალი და 75 დიდი მარგალიტი დასჭირდა. გვირგვინი წარმოადგენს, უფოთლებო და უკბილანო სალტესთან შედუღებულ მიტრას, რომელიც ავსტრიულ გვირგვინს წააგავს, მაგრამ შესრულების მანერით და ძვირფასი ქვების რაოდენობით ბევრად უფრო პომპეზურია. პავლე I-ისათვის გვირგვინი გააგანიერეს და 75 მარგალიტი 45 უფრო დიდი ზომის მარგალიტით შეცვალეს. ამ გვირგვინით ეკურთხა ყველა მომდევნო იმპერატორიც. იმპერატორების მეუღლეების გვირგვინები ფორმით იმპერატორისას წააგავდა, მათ მცირე საიმპერატორო ან გამოსასვლელ გვირგვინებს უწოდებდნენ, ეს გვირგვინი იმპერატორის მეუღლის პირად საკურთხებას წარმოადგენდა, მისი გარდაცვალების შემდეგ იშლებოდა და ქვები ანდერძის თანახმად ნაწილდებოდა.

სამეფო გვირგვინები: ორი ტიპისაა; ღია სამეფო (სალტეზე მოთავსებულია რვა ფოთოლი და რვა მარგალიტი, ფოთლებიდან გამოსული კამარები სამეფო სფეროს ქვეშ უერთდება ერთმანეთს) და

წმ.ვაცლავის გვირგვინი
ბოჰემიის სამეფოს გერბზე. XIX ს.

დახურული დამეფო "corona clausa" - ღიას ნააგავს, მაგრამ შიგნიდან ხავერდის ქუდ-სარჩული ამშვენებს.

უბრალო დახურული და ღია გვირგვინები, უმნიშვნელო ცვლილებებით, მთელი რიგი ევროპული სამეფოების გერბებზე გამოიხატებოდა (ეს ძირითადად ეხება "ახალ სამეფოებს", რომლებიც ნაპოლეონის ეპოქის ომების და ოსმალეთისაგან ბალკანეთის გათავისუფლების შემდეგ წარმოიშვა).

ღია გვირგვინები - მაგ. ბავარია, ვიურტემბერგი, საბერძნეთი, რუმინეთი, საქსონია, სერბია, ნიდერლანდები. ძველი სამეფოებიდან, უბრალო ღია გვირგვინი გამოისახებოდა: იტალიის, ესპანეთის, პრუსიის, შვედეთ-ნორვეგიის გერბებზე. დახურული გვირგვინები - ბელგია, ბულგარეთი. ძველი სახელმწიფოებიდან, უბრალო დახურულ გვირგვინს ვხვდებით: დანიის, პორტუგალიის, ესპანეთის თანამედროვე, ნორვეგიის თანამედროვე, საქართველოს თანამედროვე გერბებში. (საქართველოს გვირგვინი, რუსეთის საიმპერატორო არმიის ფრთაზე გამოსახულ საქართველოს სამეფოს და ტფილისის გუბერნიის გერბებში ასეთივე სახით გვხვდება, თუმცა, აღწერის მიხედვით მას შიგნიდან შავი ქუდ-სარჩული აქვს ამოვსებული).

ინგლისის (დიდი ბრიტანეთის) სამეფო - სალტეზე ოთხი შროშანი და ოთხი „თათის“ ფორმის (ბოლნურის მსგავსი ჯვრის სახელწოდება დასავლეთში) ჯვარი, მათი ფუძიდან ამოზიდული ოთხი კამარა სფეროს ქვეშ უერთდება (კვეთავს) ერთმანეთს. დაბოლოებულია „თათის“ ფორმის ჯვრით. გვირგვინის სალტე ქვემოდან ყარყუმის ბენვიტაა შემოვლებული.

საფრანგეთის სამეფო - სალტეზე რვა შროშანია, რომელთაგანაც აღმოცენებული რვა კამარა შროშანის ქვეშ ხვდება ერთმანეთს.

ბოჰემიის (ჩეხეთის) - ძვირფასი ქვებით მორ-

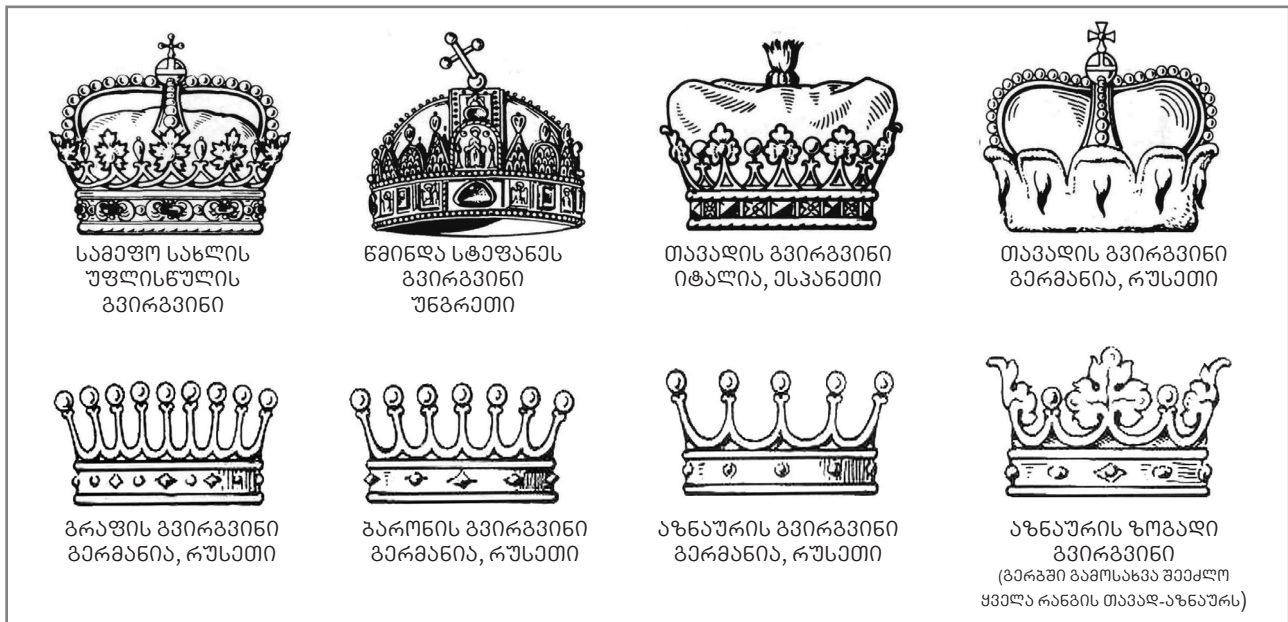
თული ოთხი დიდი ფოთოლი ამ გვირგვინს დაუვინყარს ქმნის მნახველისათვის. ფოთლებიდან ამოზრდილი ოთხი კამარა ჯვრის ქვეშ ერთდება.

უნგრეთის წმ. სტეფანეს (უნგრეთის პირველი ქრისტიანი მეფე) გვირგვინი განსაკუთრებით გვირგვინა აღვნიშნოთ. ეს გვირგვინი წარმოიქმნა, მეფეთმეფე საუკუნის ბოლოს, რომის პაპ სილვესტრე II-ის მიერ, მეფე სტეფანესათვის მანამდე ნაბოძები გვირგვინისა (ე.წ. ლათინური გვირგვინი) და 1072 წ. ბიზანტიის იმპერატორის მიხეილ VII-ის მიერ (მართა-მარიამ ბაგრატიონის მეუღლე), გეზა II-ისთვის ნაბოძები, ასევე ბიზანტიური ტიპის ღია გვირგვინის (ე.წ. ბერძნული გვირგვინი) შედუღებით. ამ გვირგვინმა თითქმის უცვლელი სახით მოაღწია ჩვენს დრომდე. "კარლოს დიდის" და "რკინის" გვირგვინებთან ერთად იგი ჩვენამდე მოღწეული უძველესი ევროპული გვირგვინია და თანაც, დავით აღმაშენებლის გვირგვინთან მხატვრული სახითა და ფორმით ისევე, როგორც დროით ყველაზე ახლოს დგას. ერთ-ერთ ფირფიტაზე გამოსახულია მიხეილის და მართა-მარიამის შვილი, იმპერიის ტახტის მემკვიდრე და პორფიროგენეტი (მამის იმპერატორობის დროს დაბადებული უფლისწული) კონსტანტინე. მეცნიერთა ნაწილი ფიქრობს რომ გვირგვინის რამდენიმე მომინანქრებული გამოსახულება იგივე კონსტანტინეპოლელი ოსტატების ქმნილება უნდა იყოს, რომლებმაც სახულის კარედის დამამშვენებელი ზოგი მინანქარი შექმნეს. აღსანიშნავია ისიც, რომ ბერძნული გვირგვინი მანამდე ალბათ იმპერატორის მეუღლეს ეკუთვნოდა, ვინაიდან ამავე პერიოდის ბიზანტიურ მონეტებზე და მომინანქრებულ პორტრეტებზე (მაგ. მართა-მარიამი. სახულის კარედზე მოთავსებულ მომინანქრებულ ფირფიტაზე) დედოფლები მსგავსი გვირგვინებით არიან გამოსახულნი.

რუსული გვირგვინები:

მონომახის ქუდი - გადმოცემის თანახმად, 988 წ. ბიზანტიის იმპერატორებმა ბასილ II-მ და კონსტანტინე IX-მ გაუგზავნეს კიევის დიდ მთავარ ვლადიმირს მისი ნათლობისა და იმპერატორობის დაზე ქორწინების აღსანიშნავად. თუმცა როგორც თანამედროვე მეცნიერთა უმრავლესობა თვლის, გვირგვინი XIV საუკუნის ტიპური შუა აზიური ხელოვნების ნიმუშია. შედგება ძვირფასი ქვებითა და მარგალიტებით მორთული რვა ოქროს ფირფიტისაგან, დაბოლოებულია ოთხი ქვით და ჯვრით. თავიდან მარგალიტის საკიდარები ამშვენებდა, მაგრამ შემდეგში სიასამური შემოავლეს. იგი დიდ მთავართა ყოფილი სატახტო ქალაქების გერბებზე გამოისახებოდა და რუსეთის სახელმწიფო გერბში აგვირგვინებდა კიევის, ვლადიმირის და ნოვგოროდის დიდ სამთავროთა გაერთიანებულ გერბს.

ყაზანის გვირგვინი - ივანე IV-ის ბრძანებით 1553 წ. შეიქმნა მოსკოვში ყაზანის უკანასკნელი ხა-

ნის ედიგერისათვის, რომელმაც ნათლობისას სიმეონის სახელი მიიღო და ყაზანის მეფის ტიტული ებოძა. გვირგვინი რვა მოსევადებული ფირფიტისაგან შედგება. ფირფიტები ორ მარგალიტს შორის მოთავსებული ტოპაზით დაბოლოებული ნახევარსფეროს ქვეშ უკავშირდებიან ერთმანეთს. ეს გვირგვინი გამოისახებოდა ყაზანის სამეფოს და ქალაქ ყაზანის გერბებზე.

ასტრახანის გვირგვინი - როგორც მთავარი სამეფო გვირგვინი, მძიმე მონომახის ქუდის სანაცვლოდ 1627 წ. მიხეილ თევდორეს ძისთვის დაამზადეს. იგი სამი მომინაქრებული და ძვირფასი ქვებით მოპირკეთებული ფირფიტისაგან შედგება. გვირგვინს თავზე ზურმუხვით დაბოლოებული, მეორე უფრო მცირე გვირგვინი ადგას. გამოისახებოდა ასტრახანის სამეფოსა და ქალაქ ასტრახანის გერბებზე. ამ ორ უკანასკნელ გვირგვინს, როგორც გვიანი შუასაუკუნეების რუსული ხელოვნების დიდ ნაწილს აღმოსავლური იერი დაჰკრავს და საერთო ეკლექტიკურობა ახასიათებს.

დიდი მთავრებისა და უბრალო სამეფო გვირგვინები თითქმის არ განსხვავდება ერთმანეთისაგან და ამიტომაც აუცილებელია გერბის „ნაკითხვისას“ იმის ცოდნა, თუ რომელ მონარქს ეკუთვნის ესა თუ ის გერბი.

ავსტრიის ერცჰერცოგის გვირგვინი - ყარყუმის ქუდის ძირზე რვა კბილანა და სფეროს ქვეშ ერთმანეთთან შეყრილი კამარები.

გერმანიის მფლობელ მთავართა (ჰერცოგთა), და რუსეთის განათლებულ თავადთა (მათ შორის საქართველოს განათლებულ თავადთა) გვირგვინი — ხავერდისა და ყარყუმის მაღალი ბენჯითა შემოვლებული. სალტე არ ჩანს. ბენჯის უკნიდან ამოზიდული, მარგალიტებით დამშვენებული ოქროს კამარები სფეროს ქვეშ უერთდება ერთმანეთს.

მთავართა (დუკთა) გვირგვინები:

ინგლისის - სალტეზე რვა ფოთოლია, გვირგვინს ქუდ-სარჩული აქვს ამოდებული.

ნიდერლანდების - სალტეზე ოთხი ფოთოლი და ამდენივე მარგალიტია. გვირგვინს ქუდ-სარჩული აქვს ამოდებული.

საფრანგეთისა და იტალიის - სალტეზე რვა-რვა ფოთოლია მოთავსებული.

ავსტრიისა და რუსეთის ბრწყინვალე თავადთა გვირგვინი - სალტეზე ოთხი ფოთოლი და ამდენივე მარგალიტია. სფეროს ქვეშ ოთხი კამარაა. გვირგვინს ქუდ-სარჩული აქვს ამოდებული.

მარკიზთა გვირგვინები:

ესპანეთისა და პორტუგალიის - იგივეა, რაც იტალიის დუკთა.

საფრანგეთის - სალტეზე ოთხი ფოთოლი და მათ შორის კბილანებზე, სამ-სამად განლაგებული თორმეტი მარგალიტია.

ნიდერლანდების - სალტეზე რვა ფოთოლი.

იტალიის - სალტეზე ოთხი ფოთოლი და სამ-სამ მარგალიტიანი ოთხი კბილანა, რომელთა შორისაც პატარა კბილანებია მოთავსებული.

ინგლისის - სალტეზე ოთხი ფოთოლი და ოთხი მარგალიტია, გვირგვინს ქუდ-სარჩული აქვს ამოდებული.

კონტთა (გრაფთა,ერლთა) გვირგვინები:

ინგლისის - სალტეზე მარგალიტებიანი რვა-კბილანაა, გვირგვინს ქუდ-სარჩული აქვს ამოდებული.

ბელგიის - 1. სალტეზე მარგალიტებიანი თვრა-

მეტი კბილანაა, ყოველი მეხუთე კბილანის თავზე კიდევ მარგალიტია. 2. სალტეზე განლაგებულია მარგალიტებით დაბოლოებული, თორმეტი ფირფიტა.

ახალგერმანული და რუსეთის - სალტეზე მარგალიტებიანი თექვსმეტი კბილანა.

იტალიის - სალტეზე მარგალიტებიანი თექვსმეტი მოკლე კბილანა.

შვედეთის - სალტეზე თვრამეტი მარგალიტია, ყოველ მეხუთეზე კიდევ ერთი.

გერმანიის მარკგრაფთა - სალტეზე რვა ფოთოლია, რომელთა შორისაც მარგალიტიანი რვა კბილანაა (ან თექვსმეტი მარგალიტიანი კბილანა) გვირგვინს ქუდ-სარჩული აქვს ამოღებული.

ვიკონტების:

ინგლისის - სალტეზე თორმეტი მარგალიტია, გვირგვინს ქუდ-სარჩული აქვს ამოღებული.

საფრანგეთის - სალტეზე ოთხ-ოთხი დიდი და პატარა, მარგალიტებით დაბოლოებული კბილანაა მოთავსებული.

პორტუგალიის - სალტეზე ოთხი მარგალიტიანი და ამდენივე უმარგალიტო კბილანაა.

ნიდერლანდების - სალტეზე ოთხი ფოთოლი და ამდენივე მარგალიტიანი კბილანაა მოთავსებული.

იტალიის - სალტეზე ოთხ-ოთხი მცირე და დიდი მარგალიტია მოთავსებული.

ბარონების:

გერმანიის ახალი და რუსეთის - სალტეზე თორმეტი მარგალიტიანი კბილანაა.

ბელგიის - სალტეზე რვა მარგალიტიანი ფირფიტაა.

ძველი გერმანიის - სალტეზე თორმეტი მარგალიტი.

ესპანეთის - ექვსი ასხმა მარგალიტის მძივით შემოტარებულ სალტეზე, თორმეტი კბილანაა მოთავსებული.

საფრანგეთისა და რუსეთის - ექვსი ასხმა მარგალიტის მძივით შემოტარებული სალტე.

პორტუგალიის - რვა ასხმა მარგალიტის მძი-

ვიკონტის თანამედროვე, რეალურად არსებული გვირგვინი (ბრიტანეთი)

ვით შემოტარებულ სალტეზე ექვსი მარგალიტია მოთავსებული.

ინგლისის - სალტეზე ექვსი მარგალიტია და გვირგვინს ქუდ-სარჩული აქვს ამოღებული.

შვედეთის - სალტეზე თექვსმეტი მარგალიტია მოთავსებული, ყოველი მეოთხის თავზე კიდევ თითო.

აზნაურთა:

ჩრდილო-გერმანიისა და რუსეთის (თეორიულად გამოსახებოდა საქართველოს სამივე ხარისხის აზნაურთა გერბებზე) - ნიდერლანდელი ვიკონტების გვირგვინს წაავსეს. სალტეზე ოთხი ფოთოლი და ოთხი მარგალიტიანი კბილანაა.

სამხრეთ-გერმანიისა - სალტეზე რვა მარგალიტიანი კბილანაა.

ნიდერლანდების - ოთხი ასხმა მარგალიტის მძივით შემოტარებულ სალტეზე რვა მარგალიტიანი კბილანაა.

პორტუგალიის - სალტეზე ოთხი ფოთოლი და ოთხი სამ-სამ მარგალიტდამსული კბილანა. კბილანებსა და ფოთლებს შორის მარგალიტიანი რვა მცირე კბილანაა მოთავსებული.

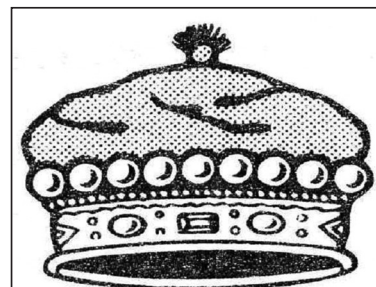
ესპანეთის - პორტუგალიურის მსგავსია, მხოლოდ მცირე კბილანები უმარგალიტოა.

შვედეთის - სალტეზე ოთხი ფოთოლი და ოთხი სამ-სამ მარგალიტიანი კბილანა.

საფრანგეთის - ქვებით მორთული სალტე.

რომის პაპის ტიარა (რეგნუმ) - წარმოადგენს მიტრის ნაირსახეობას, რომელიც ფოთლებისა და მარგალიტიანი კბილანებისაგან შემდგარი, სამი ერთმანეთის თავზე განლაგებული გვირგვინითაა შემოვლებული. ქვემოდან მას ხავერდის, ჯვრებით დამშვენებული ზონარები აქვს მიმაგრებული. სამი გვირგვინი აღნიშნავს იმას, რომ რომის პაპი არის უზენაესი მსაჯული, კანონმდებელი და მთელი კათოლიკური სამყაროს მღვდელმთავრი.

ქალაქთა გვირგვინები - საქალაქო გვირგვინის გამოსახვა ჯერ კიდევ ელინიზმის ეპოქაში დაიწყო. შუა საუკუნეებში ნოდებრივი, მეტწილად რეალურად არსებული გვირგვინებისგან განსხვავ-

ჰერალდიკურად გამოსახული ბრიტანელი ვიკონტის გვირგვინი

ვებით, საქალაქო გვირგვინები მხოლოდ გერბებზე გამოისახებოდა.

ქალაქის მნიშვნელობისა და სიდიდის მიხედვით გვირგვინიც სხვადასხვაგვარია. იგი ქალაქის კედლის ქონგურების და გოდოლების საშუალებით გამოისახება. არსებობს, ოქროს, ვერცხლისა და მუქმწვანე გვირგვინები.

საქართველოში ნოდებრივ გვირგვინებს დიდებული აზნაურებიც ატარებდნენ (ტვიზის მთავარანგელოზის ეკლესიის XIII საუკუნის ფრესკაზე გამოსახულ კვირიკე ასრჯიანს შროშანიტ მორთული დახურული გვირგვინი ახურავს). როგორც ქართული ფრესკებიდან, ჭედური ხელოვნების ნიმუშებიდან და უცხოური ვიზუალური წყაროებიდან ჩანს, მაღალი რანგის ფეოდალები, მაგალითად გურიელი და დადიანი გვირგვინებს ნამდვილად ფლობდნენ. ფრესკების მეშვეობით ისიც დასტურდება, რომ გვირგვინებს თუ დიადემებს უფრო დაბალი ხარისხის თავადთა მეუღლეებიც ატარებდნენ (მაგ. ქტიტორი ცაიშის ღვთისმშობლის ეკლესიის ფრესკიდან ევროპული ტიპის მცენარეული ფოთლების ორნამენტით დამშვენებული გვირგვინითაა გამოსახული)

ძალზე საინტერესოა გეორგიევსკის ტრაქტატზე დაკიდებული ბეჭედი ერეკლე II-ის დიდი სახელმწიფო გერბით. აქ გამოსახულ ქართლ-კახეთის საგერბო ფარს სამეფო "ივერიული გვირგვინი" ადგას თავს. მთავარი გერბის გარშემო კი ერეკლეს დაქვემდებარებული თუ საპრეტენზიო ტერიტორიების საგერბო ფარებია გამოსახული, რომლებსაც რუსული სამთავრო გვირგვინებისგან განსხვავებით ტიპური დასავლეთევროპული სამთავრო გვირგვინები ამშვენებს. XVIII საუკუნის ბოლოს და XIX-ის დასაწყისში ქართული ფეოდალური იერარქიისთვის ჰერალდიკური რანგობრივი გვირგვინების შექმნასაც ეცადნენ. არაგვის ერისთავების გერბი რუსულისგან განსხვავებული გვირგვინითაა შემკობილი. თუმცა ჯერ კიდევ ქართული სამეფო-სამთავროების ანექსიამდელმა ქართულმა ემიგრაციამ რუსეთში, სადაც ქართველი არისტოკრატები რუსულ ყაიდაზე განწყობილ და რუსული ნოდებრივი გვირგვინებით შემკობილ გერბებს ხმარობდნენ და შემდეგ კი საქართველოს ტერიტორიის ანექსიამ განაპირობა ის რომ ქართულ საგვარეულო ჰერალდიკაში რუსული სისტემა დამკვიდრდა. თავად რუსული ჰერალდიკა გერმანულ გვირგვინებს იყენებდა. აუცილებლად აღსანიშნავია ისიც, რომ ქართული და რუსული ფეოდალური იერარქია საკმაოდ განსხვავდებოდა ერთმანეთისგან. რუსეთში თავადის ანუ "კნიაზის" ტიტულს, რამდენიმე გამონაკლისის გარდა, მხოლოდ რიურიკის და ლიტვის დიდი მთავრის გედმინის შთამომავლები ფლობდნენ და ეს თავადებიც მხოლოდ ორ, მაღალი რანგის განათლებულ "სვეტლეიში" და უფრო დაბალ ბრწყინვალე "სიატელნი" კატეგორიად იყოფოდნენ და ერთმანეთისგან ოდნავ განსხვავებულ ჰერალდიკური გვირგვინებს იყენებდნენ. შემდეგი უფრო დაბალი

გიორგი XII-ის "ივერიული გვირგვინი" 1798 წ.

იერარქიული საფეხური გრაფებს ეკავათ. მათაც როგორც თავადებს ბრწყინვალეს ეპითეტით მიმართავდნენ, მაგრამ გრაფების საგერბო გვირგვინი თავადთა გვირგვინებისგან საკმაოდ განსხვავდებოდა. უფრო ქვემოთ, ძირითადად ბალტიისპირული გერმანული წარმოშობის ბარონები იდგნენ. მათაც გამორჩეული ჰერალდიკური გვირგვინი ეკუთვნოდათ. ბარონს ისევე როგორც აზნაურს კეთილშობილის - "ბლაგაროდნი" ეპითეტით მიმართავდნენ. აზნაურები "დვორიანსტვო" ორ კატეგორიად, ძველ და ახალ აზნაურებად, იყოფოდნენ. ეს განსხვავება გერბში აისახებოდა, მაგრამ არა გვირგვინის მეშვეობით, არამედ იმით, რომ ძველი წარმომავლობის აზნაურებს ფარისმჭირთველთა გამოსახვის უფლება ჰქონდათ. საქართველოს ანექსიის შემდეგ ქართველ არისტოკრატებს რამდენიმე გამონაკლისის გარდა, ძირითადად ბრწყინვალე თავადებისა და ძველი წარმოშობის აზნაურების ნოდება მიუსადაგეს.

ახლა კი გვინდა თქვენი ყურადღება გავამახვილოთ იმ შეუსაბამისობაზე რაც ასეთმა გადანყვეტილებამ გამოიწვია.

ქართული ფეოდალური ნოდებების იერარქია ერთგვარი არც თავად საქართველოში იყო.

როგორც ნათლად ჩანს XVIII-XIX საუკუნეების ქართული წერილობითი წყაროებიდან (მაგ. ვახტანგ VI, იოანე ბატონიშვილი) ქართველი თავადები სამ კატეგორიად, დიდ ანუ პირველი, საშუალო ანუ მეორე და მცირე ანუ მესამე ხარისხის თავადებად იყოფოდნენ. აღსანიშნავია ისიც, რომ პირველ ხარისხის თავადთა წრეს, როგორც დე-ფაქტო დამოუკიდებელი მმართველები, მთავრები: გურიელი, დადიანი და შარვაშიძე აგვირგვინებდნენ. აზნაურებიც სამ კატეგორიად იყოფოდნენ. გამონაკლისს კახეთის სამეფო წარმოადგენდა, სადაც ყველა აზნაური სამეფო ანუ პირველი ხარისხის იყო. ქართლის სამეფოში არსებობდნენ პირველი ხარისხის, სამეფო ანუ გადიდებული (მათ ხშირად ტახტის აზნაურებად მოიხსენიებენ), მეორე ხარისხის (ძირითადად სათავადო და საეკლესიო აზნაურები) და მესამე ხარისხის ანუ მცირე (ზოგჯერ ცალმოგვადაც მოიხსენიებთან) აზნაურები. ყველაზე რთული ნოდებრივი იერარქია

იმერეთის სამეფოში მოქმედებდა. ცენტრალური ხელისუფლების სისუსტის გამო მონაპირე ერისთავებმა, გურიელმა და დადიანმა გამთავრება შეძლეს. მოგვიანებით მათ შარვაშიძემაც მიბაძა. მთავრის კატეგორიის მიღწევას დადემქელიანიც ცდილობდა. იმერეთის აზნაურები, ისევე როგორც ქართლში სამ კატეგორიად იყოფოდნენ, იმ განსხვავებით, რომ იმერეთში აზნაურის ვასალი აზნაურებიც არსებობდნენ. რუსებმა ეს იერარქია საკუთარს მიუსადაგეს - გურიელის, დადიანის და შარვაშიძის გარდა, რომლებსაც განათლებული თავადების წოდება მიანიჭეს (იგივე კატეგორიაში შეიყვანეს ქართლის, ქართლ-კახეთის და იმერეთის უკანასკნელი მეფეების შთამომავლებიც), ყველა დანარჩენი თავადი ბრწყინვალე თავადთა კატეგორიაში შეიყვანეს, რითაც პირველი ხარისხის თავადი, მაგალითად არაგვის ერისთავი მესამე ხარისხის თავადს გაუტოლეს. სამივე ხარისხის აზნაურები კი ერთ კატეგორიაში მოაქციეს და პირველი ხარისხის ანუ გადიდებული აზნაური, რომელიც იერარქიულ კიბეზე პირდაპირ მცირე თავადის ქვემოთ იდგა, თითქმის იგივე პრივილეგიებით სარგებლობდა, თავადებს უნათესავდებოდა, ყველა რანგის თავადს ძმაოთი მიმართავდა, სამეფო დარბაზობების დროს თავადებთან ერთად იჯდა და დიდებულთა წრეს ეკუთვნოდა, გაუთანაბრეს ცალმოვგი აზნაური, რითაც პირველის დამდაბლებისა და მეორის ამალღების ხარჯზე მცირე თავადსა და ტახტის აზნაურს შორის დისტანცია გაიზარდა. თუმცა ეს მხოლოდ ჰერალდიკას ეხებოდა და რეალურად ქართველი თავად-აზნაურები ერთმანეთთან დამოკიდებულებაში ისევე ძველებურ ურთიერთობას ინარჩუნებდნენ.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე ჩვენ მიზანშეწონილად ჩავთვალეთ ქართული წოდებრივი ჰერალდიკური გვირგვინების შექმნა. ჩვენს მიერ შემუშავებული გვირგვინების ნაწილი - სამეფო, გურიელის, დადიანის, შარვაშიძის და ერისთავთა გვირგვინები ფრესკებზე, ჭედური ხელოვნების ნიმუშებზე და სხვა ვიზუალურ ნყაროებზე (მაგ. კასტელი) დაყრდნობით შევქმენით. დანარჩენი გვირგვინები კი ევროპული შესატყვისებისა და ჩვენი ფანტაზიის შეჯვარების ნაყოფია. ეს სამუშაო 1997 წელს დავასრულეთ და ამ სისტემას ზოგი ჰერალდიკოსი მხატვარი უკვე იყენებს კიდევ.

1. ერთიანი საქართველოს მეფის "დავით აღმაშენებლის" გვირგვინი. შუა საუკუნეების ბიზანტიური დახურული გვირგვინის ნაირსახეობაა. შედგება ოთხი ზემოთ მომრგვალებული და ოთხი კვადრატული ფორმის მომინანქრებული და ძვირფასი თვლებით მოჭედილი ოქროს ფირფიტისგან. ცენტრალურ ფირფიტაზე მაცხოვარის მომინანქრებული გამოსახულებაა. მომრგვალებული ფირფიტებიდან ამომავალი, ძვირფასი ქვებით მოჭედილი კამარები ჯვრიანი სფეროს ქვეშ უერთდება ერთმანეთს. გვირგვინს ამოდებული აქვს მენამული ხავერდის ქუდ-სარჩული.

საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქის
გვირგვინი. 1683 წ.

კათოლიკოს-პატრიარქის
გვირგვინის
ჰერალდიკური ვერსია

2. გურიელის გვირგვინი. ძვირფასი ქვებით შემკობილ ოქროს სალტეზე მარგალიტებით დამბოლოებული, ძვირფასი ქვებით მორთული რვა მაღალი კბილანაა განლაგებული. ოთხი კბილანის უკნიდან ამომართული კამარები ჯვრიანი სფეროს ქვეშ ერთდება. გვირგვინს ამოდებული აქვს მენამული ხავერდის ქუდ-სარჩული.

3. დადიანის გვირგვინი. ძვირფასი ქვებით შემკობილ ოქროს სალტეზე ოთხი ოქროს შროშანი და ოთხი ოქროს დაბალი ქიმიან განლაგებული. შროშანების უკნიდან ამომართული, მარგალიტებით შემკობილი კამარები ჯვრიანი სფეროს ქვეშ ერთდება. გვირგვინს ამოდებული აქვს მენამული ხავერდის ქუდ-სარჩული.

4. შარვაშიძის გვირგვინი. ძვირფასი ქვებით შემკობილ ოქროს სალტეზე მარგალიტებით დამბოლოებული, მარგალიტებით მორთული რვა მაღალი კბილანაა განლაგებული. გვერდითი ორი კბილანის უკნიდან ამომართულ მარგალიტებიან კამარას ჯვრიანი სფერო ადგას. გვირგვინს ამოდებული აქვს მენამული ხავერდის ქუდ-სარჩული.

5. ერისთავის და პირველი ხარისხის თავადის გვირგვინი. ძვირფასი ქვებით შემკობილ ოქროს სალტეზე ოთხი მცირე ოქროს შროშანი და ოთხი, მარგალიტით დაბოლოებული მაღალი ქიმიან განლაგებული. გვერდითი ორი კბილანის უკნიდან ამომართულ მარგალიტებიან კამარას ჯვრიანი სფერო ადგას. გვირგვინს ამოდებული აქვს მენამული ხავერდის ქუდ-სარჩული.

6. მეორე ხარისხის თავადის გვირგვინი. ძვირფასი ქვებით შემკობილ ოქროს სალტეზე რვა ოქროს ნიახურის ფოთოლია განლაგებული. ცენტრალური ფოთლის უკნიდან ამომართულ კამარას ჯვრიანი სფერო ადგას. გვირგვინს ამოდებული აქვს მენამული ხავერდის ქუდ-სარჩული.

7. მესამე ხარისხის თავადის გვირგვინი. ძვირფასი ქვებით შემკობილ ოქროს სალტეზე რვა ოქროს ნიახურის ფოთოლია განლაგებული. გვირგვინს ამოდებული აქვს მენამული ხავერდის ქუდ-სარჩული და ზემოდან ჯვრიანი სფერო ადგას.

8. გადიდებული ტახტის აზნაურის გვირგვინი. ძვირფასი ქვებით შემკობილ ოქროს სალტეზე

მარგალიტებით დაბოლოებული თექვსმეტი ვინრო ქიმია განლაგებული. გვირგვინს ამოღებული აქვს მენამული ხავერდის ქუდ-სარჩული, რომელსაც თავზე ჯვრიანი სფერო ადგას.

9. მეორე ხარისხის ტახტის აზნაურის გვირგვინი. ძვირფასი ქვებით შემკობილ ოქროს სალტეზე ოთხი ოქროს ნახურის ფოთოლი და მარგალიტებით დაბოლოებული ოთხი ვინრო ქიმია განლაგებული. გვირგვინს ამოღებული აქვს მენამული ხავერდის ქუდ-სარჩული, რომელსაც თავზე ჯვრიანი სფერო ადგას.

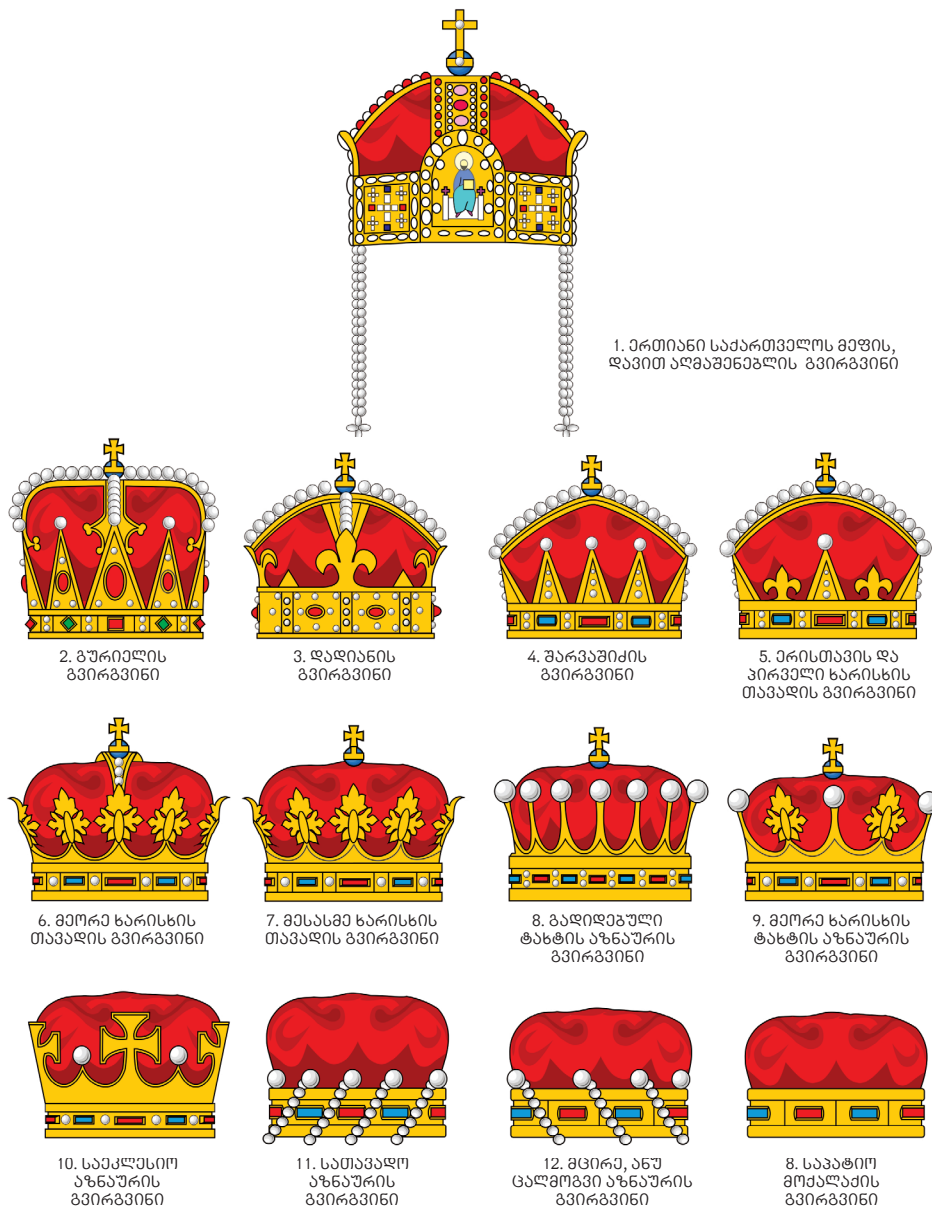
10. საეკლესიო აზნაურის გვირგვინი. ძვირფასი ქვებით შემკობილ ოქროს სალტეზე ოქროს ოთხი ჯვარი და მარგალიტებით დაბოლოებული ოთხი დაბალი ქიმია განლაგებული. გვირგვინს ამო-

ღებული აქვს მენამული ხავერდის ქუდ-სარჩული.

11. სათავადო აზნაურის გვირგვინი. ძვირფასი ქვებით შემკობილ ოქროს სალტეზე განლაგებულია რვა მარგალიტი. სალტე სამი ასხმა მარგალიტის მძივითაა შემოტარებული. გვირგვინს ამოღებული აქვს მენამული ხავერდის ქუდ-სარჩული.

12. მცირე ანუ ცალმოგვი აზნაურის გვირგვინი. ძვირფასი ქვებით შემკობილ ოქროს სალტეზე განლაგებულია ოთხი მარგალიტი. სალტეს ოთხი ასხმა მარგალიტის მძივი აქვს შემოტარებული. გვირგვინს ამოღებული აქვს მენამული ხავერდის ქუდ-სარჩული.

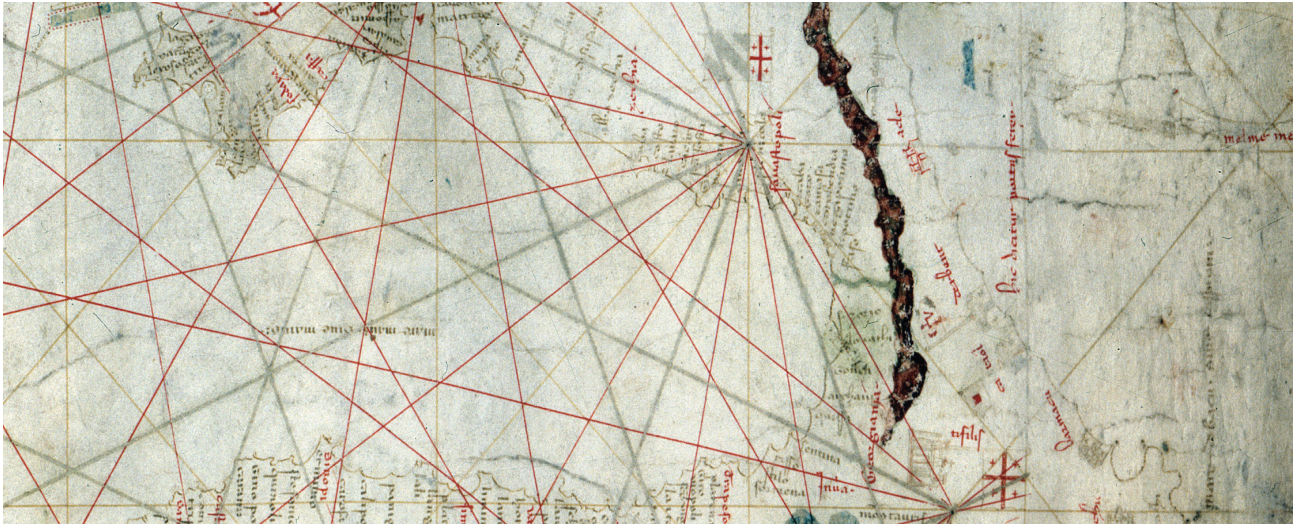
13. საპატრიო მოქალაქის გვირგვინი. ძვირფასი ქვებით შემკობილ ოქროს სალტეს ამოღებული აქვს მენამული ხავერდის ქუდ-სარჩული.

ზაქარია კიკნაძე
Zachary Kiknadze

ანჯელინო დულჩერის 1339 წლის პორტოლანი

დეტალი პორტოლანიდან. ხუთჯვრიანი დროშები თბილისისა და სოხუმის თავზე

ანჯელინო დულჩერი XIV საუკუნეში მოღვაწე იტალიელ-მალიორკელი კარტოგრაფი იყო. ის ასევე ცნობილია, როგორც ანჯელინო დე დალორტო. მკვლევრები მიიჩნევენ, რომ სინამდვილეში მას ერქვა ანჯელინო დი დულჩეტო ან ანჯელინო დი დოლჩე. ნაწილი ვარაუდობს, რომ მისი ნამდვილი სახელია ანჯელი დოლჩე. მისი სახელის ირგვლივ არსებული არაერთი ვერსია ხაზს უსვამს დულჩერის ფიგურის მნიშვნელობას შუა საუკუნეების დასავლეთევროპულ კარტოგრაფიაში.

დულჩერი არაერთი ცნობილი პორტოლანის ავტორია. მათგან გამოარჩევენ სამს, რომლებიც 1325, 1339 და 1340 წლებით თარიღდება. ჩვენთვის მნიშვნელოვანია დულჩერის 1339 წლის საზღვაო რუკა, რომელიც პარიზში, საფრანგეთის ეროვნულ ბიბლიოთეკაშია დაცული (B.696).

ეს პორტოლანი არაერთი მნიშვნელოვანი დეტალით იქცევა ყურადღებას. პირველ რიგში, აღსანიშნავია მასალა, რომელზეც რუკაა შესრულებული. განსხვავებით 1325 წლის ნიმუშისგან, 1339 წლის პორტოლანი ორ სქელ პერგამენტზეა დახატული, რომლებიც ერთმანეთზეა გადაბმული და ერთ მთლიან რუკას ქმნის. პორტოლანის პროპორციაა 75/102 სმ. ეს რუკა, დულჩერის სხვა ნამუშევრების მსგავსად, კარტოგრაფიის მალიორკული სკოლის ნიმუშია. ეს სკოლა ასევე ცნობილია, როგორც კატალანური.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, პორტოლანი 1339 წელსაა შესრულებული. დულჩერმა ის პარმაში შექმნა. რუკა გამოარჩეულია იმიტაც, რომ მასზე დატანილი მინიშნებები და გეორგაფიული პუნქტები ლათინურადაა დაწერილი. მას აქვს ისეთი დეტალები, რომლებიც არაა დამახასიათებელი ტრადიციული

გენუისა და ვენეციის პორტოლანებისთვის.

პორტოლანი ასახავს ტერიტორიას ჩრდილოეთ აფრიკიდან ჩრდილოეთ ევროპის მიწებამდე. მისი ძირითადი ნაწილი მოიცავს ხმელთაშუაზღვის გარშემო არსებულ ტერიტორიებს. მსგავსი ტენდენცია დამახასიათებელია იმ პერიოდის საზღვაო რუკებისათვის. ამ მხრივ დულჩერის პორტოლანი რუკის შედგენის იმდროინდელ ევროპულ წესებს ემორჩილება. ის მნიშვნელოვან ცნობებს გვანდის როგორც სავაჭრო გზებზე, ისე სახელმწიფოებზე, მათ პროვინციებსა და ქალაქებზე.

ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესოა ის ფაქტი, რომ პორტოლანზე გვხვდება სოხუმი და თბილისი, რომელთა თავზეც ხუთჯვრიანი დროშის კომპოზიციაა გამოსახული. რუკის ხარვეზი ისაა, რომ თბილისი აშკარად არ მდებარეობს იმ ადგილზე, სადაც ის ავტორს აქვს დატანილი, თუმცა მასზე გარკვევით წერია - "Tiflis". თბილისის თავზე გამოსახულია ხუთჯვრიანი დროშის შვეული ვარიანტი. რაც შეეხება სოხუმს, ამ შემთხვევაში დროშის თითქმის 2/3 უკავია მწვანე და თეთრი დიაგონალურად დახრილი ზოლების კომპოზიციას, 1/3 კი შვეულად განთავსებულ ხუთჯვრიან სიმბოლოს.

იმავე რუკაზე ხუთჯვრიანი დროშა ჰორიზონტალურ მდგომარეობაში განთავსებულია წინა აზიის ერთ-ერთი ქალაქის თავზეც. იმის შესახებ, თუ რა ქალაქია ეს, მკვლევართა შორის ერთიანი აზრი არ არსებობს. ასევე უცნობია, რა კავშირი შეიძლება ჰქონოდა წინა აზიის დაუდგენელ ქალაქს სოხუმსა და თბილისთან ისეთი, რომ სამივე მათგანზე დულჩერმა ერთი და იგივე სიმბოლო სხვადასხვა პროპორციებითა და მდგომარეობით გამოსახა.

უკრაინის რეგიონების ახალი სიმბოლიკა

უკრაინის ვერხოვნა რადას (პარლამენტის) მიერ 1997 წელს მიღებულმა კანონმა ადგილობრივ თვითმართველობათა თაობაზე, უფლება მიანიჭა ადგილობრივ ხელისუფლებებს, დაემტკიცებინათ რეგიონების, რაიონების (უბნების), ქალაქებისა და სოფლების გერბები, დროშები და სხვა სიმბოლიკა.

ბოლო წლების განმავლობაში ყველა რეგიონმა დაამტკიცა საკუთარი სიმბოლიკა. ამ გერბთა და დროშათა უმრავლესობას გააჩნია ძველი ისტორიული ნიშნები და ფერები (ვოლინი, ივანო-ფრანკოვსკი, ლვოვი და ა.შ.), თუმცა ზოგიერთმა რეგიონმა აირჩია სრულიად ახალი დიზაინი (დონეცკი, ჩერკასი, ხერსონი და სხვა).

უკრაინა დაყოფილია 25 ადმინისტრაციულ ტერიტორიად - 24 რეგიონი (პროვინცია) და ყირიმის ავტონომიური რესპუბლიკა. ორ ქალაქს - კიევსა და სევასტოპოლს, აქვს სპეციალური, ეროვნული სტატუსი. რეგიონის საზღვრები არ შეცვლილა 1959 წლის შემდეგ, როდესაც დროჰობიჩის რეგიონი შეუერთდა ლვოვის რეგიონს.

რუთენიული სამეფოს (გალიციან-ვოლიანი-ნური სახელმწიფო) დაშლის შემდეგ, XIV საუკუნის შუაში, უკრაინის მიწები სხვადასხვა მეზობელმა ქვეყნებმა გაიყო. ამ პერიოდის განმავლობაში, გამოიყენებოდა ცალკეული ადმინისტრაციული ტერიტორიების გერბები. როდესაც უკრაინა, ასევე ვთქვად, შეისრუტა საბჭოთა კავშირმა, მის არცერთ რეგიონს არ ჰქონდა საკუთარი გერბი ან დროშა. მხოლოდ საბჭოთა კავშირის დაშლისა და უკრაინის დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ დაიწყო ადმინისტრაციული ტერიტორიების სიმბოლიკის შექმნის პროცესი.

პირველი რეგიონალური გერბი დამტკიცდა ტრანსკარპატიის (ზაკარპატიე) რეგიონისათვის 1999 წლის დეკემბერში. 1992 წელს იქნა მიღებული ყირიმის სიმბოლიკა, რომელმაც მიიღო ავტონომიური რესპუბლიკის სტატუსი. ორივე შემთხვევაში სიმბოლიკა მიიღეს კონკრეტული, ერთობ პოლიტიკური მიზეზით: ადგილობრივი კომუნისტები, რომლებზეც ვაჟლენას მოსკოვი ახდენდა, ცდილობდნენ გაეღვივებინათ რეგიონალური სეპარატიზმი და ხელი შეეშალათ ახალი უკრაინული სახელმწიფოს აღდგენისა და განვითარებისათვის.

1999 წლიდან აქტიურად დაიწყო მრავალი ქალაქის აღდგენა და მათი ძველი სიმბოლიკის გამოყენება. ქ. ჩერნოვცის გერბი კონკრეტულად მიღებული იქნა ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით, ხოლო 1994 წელს, მიღებული იქნა ჩერნოვცის რეგიონის გერბი. გადანყვეტილებებს გერბების შესახებ იღებდნენ კომპეტენტური ადგილობრივი საბჭოები, თუმცა მაშინდელი, ჯერ ისევ არსებული ყოფილი საბჭოთა კავშირის უკრაინის საბჭოთა რესპუბლი-

უკრაინის რეგიონების რუკა

კის ან დამოუკიდებელი უკრაინის კანონმდებლობის თანახმად, ეს საკითხი არ იქნა განხილული. რეგიონების, რაიონების, ქალაქებისა და სოფლების თანამედროვე გერბებისა და დროშების შექმნის პრობლემა არაერთხელ წამოჭრილა უკრაინის ჰერალდიკის საზოგადოების მეცნიერთა ყოველწლიურ კონფერენციებზე.

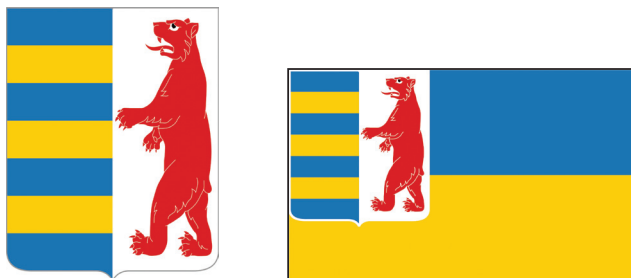
მნიშვნელოვანი პროგრესი იქნა მიღწეული რეგიონალური სიმბოლიკის განვითარებაში 1997 წელს ვერხოვნა რადას მიერ მიღებული კანონით ადგილობრივი თვითმართველობის შესახებ, სადაც უკრაინის ჰერალდიკის საზოგადოების მიერ გამოთქმული მოსაზრებების მიხედვით, შეტანილი იქნა ცალკეული მუხლები ადგილობრივი სიმბოლიკის შესახებ. ამ კანონის 22-ე მუხლის მიხედვით, ქალაქებისა და სოფლების, ასევე ადმინისტრაციული ტერიტორიების - რეგიონებისა და რაიონების გერბების, დროშების და სხვა სიმბოლიკის გამოყენება იყო გათვალისწინებული. 26-ე და 43-ე მუხლებში, განსაზღვრული იყო, რომ ეს სიმბოლიკა მიღებული უნდა ყოფილიყო კომპეტენტური ადგილობრივი საბჭოების სხდომებზე. 1997-2003 წლების განმავლობაში ყველა რეგიონალურმა საბჭომ მიიღო საკუთარი გერბი და დროშა. ერთადერთი გამონაკლისი გახლდათ ტრანსკარპატიის რეგიონი, რომელმაც საკუთარი დროშა მიიღო 2009 წელს.

ძალიან ხშირად, სიმბოლიკა მიიღებოდა კონკურსის გამოცხადების გზით. უმეტეს შემთხვევაში უკრაინის ჰერალდიკის საზოგადოება რჩევებსა და პრაქტიკულ დახმარებას უზრუნველყოფდა. ჰერალდიკის საზოგადოებამ გასცა ზოგადი რეკომენდაციები უკრაინის ტერიტორიული და მუნიციპალური გერბებისა და დროშების სრული სისტემის შექმნის თაობაზე. მათ შორის იყო რეკომენდაციები იმის თაობაზე, რომ ყველა რეგიონის დროშას უნდა ჰქონოდა სიგანისა და სიგრძის სტანდარტი - 2:3,

ასეთივე სტანდარტი ვრცელდებოდა უკრაინის სახელმწიფო დროშაზე. რამდენმე რეგიონალურმა საბჭომ გაითვალისწინა ეს რჩევა და შეიტანა ცვლილება დროშაში.

2000 წელს პრეზიდენტის განკარგულების საფუძველზე შეიქმნა ჰერალდიკისა და სახელმწიფო ჯილდოების კომისია. მის პასუხისმგებლობაში შედის ახალი გერბების, დროშების, ემბლემების, სხვა სიმბოლიკის (ძირითადად სამინისტროებისა და სხვა სამთავრობო სტრუქტურებისათვის), ასევე სახელმწიფო ჯილდოებისა და ორდენების შექმნა. თუმცა-ღა, კომისიის საქმიანობა ძირითადად ვირტუალურია: არ ტარდება ფორმალური შეხვედრები, ხოლო ცალკეულ საკითხებთან დაკავშირებული მასალა გადაიცემა წევრებს შორის ფოსტის საშუალებით. უმეტეს შემთხვევაში კომისიის გადაწყვეტილებები მზადდება პრეზიდენტის ადმინისტრაციის ჰერალდიკისა და სახელმწიფო ჯილდოების დეპარტამენტის თანამშრომლების მიერ, მიუხედავად იმისა, რომ მათ ამის არც კანონიერი უფლებამოსილება და არც პროფესიონალური უნარი არ გააჩნიათ. შესაბამისად, ხშირად მათი დასკვნები (განსაკუთრებით ჰერალდიკისა და ვექსილოლოგიის საკითხებზე) სრულიად შეუსაბამოა (როგორც ეს ნათელი გახდა მიკოლაევისა და ჟიტომირის რეგიონების სიმბოლიკით). თუმცაღა, რაც შეეხება რეგიონალურ სიმბოლიკას, გერბებისა და დროშების მიღება გახლავთ რეგიონალური საბჭოების ექსკლუზიური უფლება, შესაბამისად კომისიის გადაწყვეტილებებს მხოლოდ კონსულტაციური ხასიათი აქვს.

1. ტრანსკარპატიის რეგიონი (ადმინისტრაციული ცენტრი - ქ. უჟგოროდი)

გერბი: ვერტიკალურად დაყოფილი ლურჯი და ვერცხლისფერი, მარჯვენა მხარეს სამი ოქროსფერი ზოლი, მარცხენა მხარეს წითელი, ფეხზე დამდგარი დათვი.

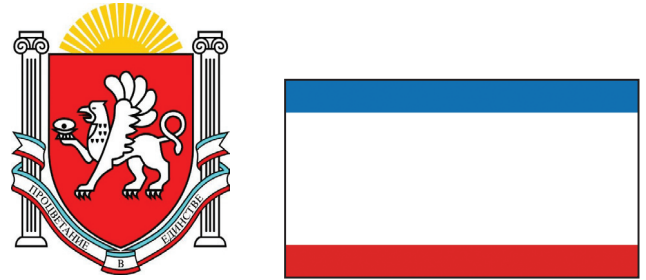
გერბი მიიღეს 1990 წლის 18 დეკემბერს.

ეს გახლავთ ტრანსკარპატიის ძველი, 1920 წლის სიმბოლიკის აღდგენილი ვარიანტი, სადაც ლურჯი და ოქროსფერი ხაზს უსვამს უკრაინის ტრადიციას, ხოლო დათვი განასახიერებს ადგილობრივ ფაუნას. ახალი დიზაინი შექმნა მხატვარმა ი. რეიტმა.

დროშა (სტანდარტი 2:3) შედგება ორი ჰორიზონტალური ლურჯი და ყვითელი ზოლისაგან, სადაც კანტონზე განთავსებულია გერბის ფარი.

დროშა მიიღეს 2009 წლის 27 თებერვალს.

2. ყირიმის ავტონომიური რესპუბლიკა (ადმინისტრაციული ცენტრი - ქ. სიმფეროპოლი)

გერბი: წითელი, თათანულ ვერცხლისფერ გრიფონს ხელთ უპყრია ვერცხლისფერი ნიჟარა ლურჯი მარგალიტით. ფარის ზემოთ განთავსებულია ამომავალი ოქროსფერი ნახევარ-მზე. ფარის ქვემოთ მოთავსებულია ორი ვერცხლისფერი (ტექსტში - თეთრი) სვეტი და ლურჯ-თეთრ-წითელი ბაფთა რუსული დევიზით: „აყვავება ერთობაშია“.

დროშა დაყოფილია სამ ჰორიზონტალურ ზოლად, ზედა ზოლი ლურჯია, ხოლო ქვედა წითელი, თითოეულის ზომა წარმოადგენს დროშის სიგანის 1/6-ს, შუა ზოლი კი თეთრია. დროშის პროპორცია გახლავთ 1:2.

გერბი და დროშა მიიღეს 1992 წლის 24 სექტემბერს, როგორც „ყირიმის რესპუბლიკის სახელმწიფო სიმბოლიკა“.

გერბის ავტორები გახლავთ ჰ. იეფეტოვი და ვ. იაპუპოვი, ხოლო დროშის ავტორები კი - ა. მალჰინი და ვ. ტრუსოვი. ყირიმის სტატუსის დამტკიცების შემდეგ სიმბოლიკა ხელახლა იქნა მიღებული, როგორც „რესპუბლიკის გერბი და დროშა“ ყირიმის ავტონომიური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს გადაწყვეტილებით 1999 წლის 21 აპრილს.

გრიფონის სიმბოლო გადმოტანილი იქნა სევასტოპოლისა და ქერჩის გერბებიდან, მარგალიტი განასახიერებს ყირიმის უნიკალურ ბუნებას. დროშაზე წითელი ზოლი ნიშნავს ყირიმის წარსულს, თეთრი - ახლანდელს, ხოლო ლურჯი - მომავალს.

3. ჩერნოვცის რეგიონი

გერბი: ვერტიკალურად დაყოფილია წითელ და მწვანე ველებად, პირველ ველში მოთავსებულია

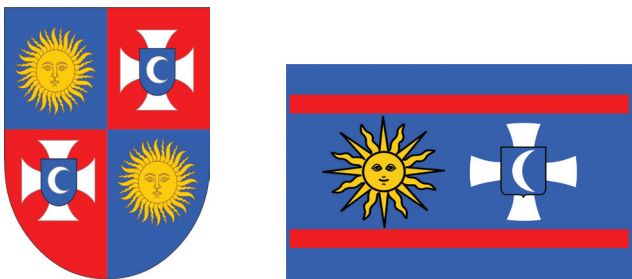
ვერცხლისფერი ციხის გალავნის ნახევარი, რომელსაც ზემოთ აქვს 4 ვერცხლისფერი აგური, ხოლო ქვემოთ კი ოქროსფერი დაფნის გვირგვინი ლურჯი და ყვითელი ლენტით, მეორე ველზე გამოსახულია სამი ვერტიკალურად განლაგებული ოქროსფერი ნიფლის გირჩი. ფარს ზემოთ მოთავსებულია ვერცხლისფერი არნივი, ხოლო ქვემოთ კი ოქროსფერი ნიფლის ტოტები ლურჯი და ყვითელი ლენტით.

დროშის პროპორცია გახლავთ 2:3 და იგი შედგება ხუთი ჰორიზონტალური ზოლისგან - ლურჯი, ყვითელი, მწვანე, ყვითელი და ლურჯი. ცენტრში გამოსახულია თეთრი არნივი მწვანე ველზე. თითოეული ყვითელი ზოლის ზომა გახლავთ დროშის სიგანის 1/30, ხოლო ლურჯი ზოლის ზომა კი 1/10. გერბი მიიღეს 1994 წლის 16 დეკემბერს, ხოლო დროშა - 2001 წლის 20 დეკემბერს. ორივეს ავტორი გახლავთ ო. კრივორუჩკო.

გერბზე წარმოდგენილია ქ. ჩერნოვცის გერბის ელემენტები (ქალაქის გალავანი და აგურები). ნიფლის ხის გირჩები განასახიერებს ბუკოვინას ტყეს (უკრაინულად, ნიფელი არის „ბუკი“, ჩვენ სიტყვა „ბუკოვინა“ შეგვიძლია ასე გადავთარგმნოთ - „ნიფლის ტყეების მიწა“), ნიადაგის ნაყოფიერებას, გულუხვობისა და ოჯახური ტრადიციების დაცვას. მწვანე ფერი და ნიფლის ტოტები ასოცირდება ამ რეგიონის ბაღებთან, ტყეებთან და მიწებთან („მწვანე ბუკოვინა“).

არნივის გამოსახულება ცნობილია იმ ფილიდან, რომელიც აღმოჩენილი იქნა არქეოლოგიური გათხრებისას დნესტრის მარჯვენა სანაპიროზე. იგი განასახიერებს სილამაზეს, სიმამაცესა და გონიერებას. მწვანე ფერი ნიშნავს კეთილდღეობასა და იმედს. ლურჯი და ყვითელი ზოლები ხაზს უსვამს რეგიონის სახელმწიფო კუთვნილებას, ასევე ლურჯი ფერი განასახიერებს რეგიონის წყალუხვ მდინარეებს (ბობოქარი პრუტი და ღრმა დნესტრი), ყვითელი ფერი ნიშნავს ბესარაბიული მხარის ხორბლის ველებს.

4. ვინიცას რეგიონი

გერბი: ოთხად გაყოფილია ლურჯ და წითელ ველებად, პირველ და მეოთხე ველზე გამოსახულია ოქროსფერი მზე 16 სხივით, ხოლო მეორე და მესამე ველებზე და ვერცხლისფერი რკინის ჯვარი ლურჯი მცირე ფარით, რომელზეც გამოსახულია ვერცხლისფერი ნახევარმთვარე.

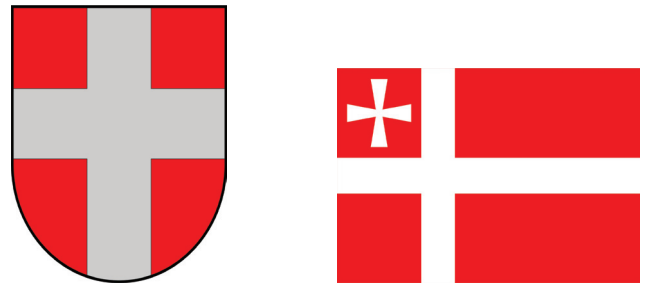
დროშა (სტანდარტი 2:3) ჰორიზონტალურად

გაყოფილია 5 ზოლად - ლურჯი, წითელი, ლურჯი, წითელი და ლურჯი. იგი შედგება გერბის სიმბოლიკისაგან (ყვითელი მზე და თეთრი ჯვარი ვერცხლისფერი მცირე ფარით ვერცხლისფერი ნახევარმთვარით), რომლებიც გამოსახულია შუა ლურჯ ველზე. თითოეული ზედა და ქვედა ლურჯი და წითელი ზოლების ზომა გახლავთ დროშის სიგანის 1/10. დროშის უკანა მხარეს მზის და ჯვრის გამოსახულებები არ არის.

გერბი და დროშა მიიღეს 1997 წლის 18 ივლისს. ავტორები გახლავთ ი.ლეჰუნი, ჰ.მელნიკი და ი.საეჩუკი.

ისტორიული ტერიტორიების ძველი გერბებიდან აღებული გამოსახულებები - პოდლია (მზე) და ბრატსლავის მიწა (ჯვარი მცირე ფარით) ახალ სტილშია შემუშავებული. დროშაზე წითელი ზოლები ნიშნავს რეგიონის მდინარეებს.

5. ვოლინის რეგიონი (ადმინისტრაციული ცენტრი - ქ. ლუცკი)

გერბი: წითელი ვერცხლისფერი ჯვრით.

დროშა მართკუთხედიანია (2:3), თეთრი ჯვრით წითელ ველზე, ოთხკუთხედ წითელ კანტონზე გამოსახულია თეთრი რკინის ჯვარი .

გერბი და დროშა (სტანდარტი 6:7) მიიღეს 1997 წლის 4 ნოემბერს. უკრაინის ჰერალდიკის საზოგადოების წერილის შემდეგ, დროშის პროპორციები შეიცვალა და გახდა 2:3 2000 წლის 30 მაისის გადაწყვეტილებით.

ვერცხლის ჯვარი წითელ ველზე ცნობილია, როგორც ვოლინის მხარის გერბი XV საუკუნის დასაწყისიდან. XVI საუკუნის შუიდან ეს სიმბოლო შეიცვალა რკინის ჯვრით.

6. პოლტავას რეგიონი

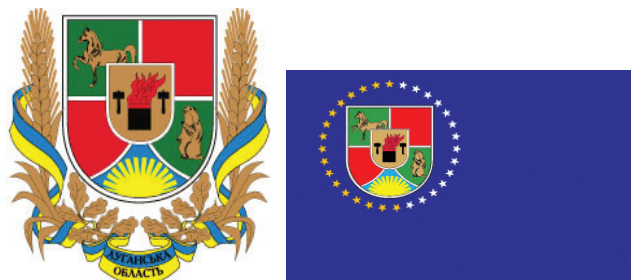
გერბი: ჰორიზონტალურად გავლებულია ცალ-ლოვანი ვერცხლისფერი და ლურჯი ზოლი; ზედა ნაწილი გაყოფილია სამად, პირველი გახლავთ ლურჯი რკინის ოქროსფერი ჯვრით, მეორე ოქროსფერი წითელი ნალით, მესამე წითელი, ამობრუნებული ოქროსფერი მშვილდისრით, რომელიც მოქცეულია ორ ექვსკიმიან ვერცხლისფერ ვარსკვლავს შორის; ქვედა სამნაწილიანი ველი ამობრუნებულია, მეოთხე ნაწილი წითელია ოქროსფერი ქალაქის გალავნით ორ-ორ ექვსკიმიან ვერცხლისფერ ვარსკვლავს შორის, მეხუთე ოქროსფერია წითელი გულით, ხოლო მეექვსე ნაწილი ლურჯია ოქროსფერი ძნით. ფარის ზემოთ მოთავსებულია კედლის გვირგვინი ხუთი კოშკით. ფარს გარშემოკრული აქვს ძახველის ხის ორი ტოტი და ლურჯი და ყვითელი ბაფთა.

დროშის პროპორციაა 2:3 და მასზე გამოსახულია ყვითელი რკინის ჯვარი ლურჯი ველის ცენტრში. ჯვრის ზომა გახლავთ დროშის სიგანის ნახევარი (ნახ. 13).

გერბი მიიღეს 1998 წლის 30 იანვარს (ავტორი - ი. შირაი), ხოლო დროშა - 2000 წლის 10 თებერვალს (უკრაინის ჰერალდიკის საზოგადოების შემოთავაზებით).

ლურჯი დროშა ყვითელი ჯვრით ცნობილია, როგორც პოლტავას კაზაკთა რეგიონის დროშა XVIII საუკუნის დასაწყისიდან. რეგიონის გერბი მოიცავს გამოსახულებებს სხვადასხვა მუნიციპალური ემბლემებიდან.

7. ლუგანსკის რეგიონი

გერბი: გაყოფილია ჰორიზონტალურად, ზედა ნაწილი გაყოფილია ვერტიკალურად მწვანე და წითელ ველებად, რომლის მარჯვენა მხარესაც გამოსახულია ოქროსფერი ცხენი; ქვედა ნაწილი გაყოფილია სამად, მესამე ველი წითელია, მეოთხე მწვანე-ოქროსფერი ზაზუნით, მეხუთე ლურჯია, რომელზეც გამოსახულია ქვემოდან ამომავალი ოქროსფერი მზე; ოქროსფერ მცირე ფარზე გამოსახულია შავი კვადრატი წითელი ალით, რომელიც მოთავსებულია ორ შავ უროს შორის. ფარს გარს აკრავს ორი თავთავი, მუხის ტოტები და ლურჯი და ყვითელი ბაფთა უკრაინული დევიზით: „ლუგანსკის რეგიონი“.

დროშა ლურჯია (სტანდარტი 2:3), რომლის კანტონზეც გამოსახულია გერბის ფარი. ფარის გარშემო მოთავსებულია 17 ოქროსფერი და 14 თეთრი

ხუთკიმიანი ვარსკვლავი.

გერბი მიიღეს 1998 წლის 15 მაისს (ა. ზაკორეცკის დიზაინით), ხოლო დროშა - 1998 წლის 4 სექტემბერს (ავტორი - ლ. ჟდანოვი).

შავი კვადრატი და ორი ურო განასახიერებს ქვანახშირის წარმოებას. ამომავალი მზე ნიშნავს, რომ ლუგანსკის რეგიონი გახლავთ უკრაინის აღმოსავლეთ სასაზღვრო რეგიონი. რეგიონის გერბი მოიცავს გამოსახულებებს (ცხენი და ზაზუნა) ორი მუნიციპალური ემბლემიდან. 17 ოქროსფერი და 14 ვერცხლისფერი ვარსკვლავი დროშაზე ნიშნავს 17 ტერიტორიულ მხარეს და 14 ადმინისტრაციულ ქალაქს.

8. კიროვოგრაძის რეგიონი

გერბი: წითელი, ტრამალის (სკვიტური) ოქროსფერი არწივი. ფარის ზემოთ მოთავსებულია ლურჯი ალაში ოქროსფერი სამკბილით. ფარს გარს აკრავს ოქროსფერი დეკორატიული ტოტები, თავთავები და მუხის ფოთლები, ხოლო ქვედა ლურჯ ლენტზე განთავსებულია უკრაინული დევიზი: „გულუხვი ხალხის მიმართ“.

დროშა დაყოფილია ორ თანაბარ ვერტიკალურ ნაწილად - მენამულ და მწვანე ველებად. მენამული ველი არის დროშის ტარის მხარეს და მასზე მოთავსებულია ყვითელი არწივი. დროშის პროპორციაა 2:3.

გერბი და დროშა მიიღეს 1998 წლის 29 ივლისს, ხოლო 1998 წლის 23 დეკემბერს მიიღეს ცვლილება არწივის გამოსახულებაში. სიმბოლიკის ავტორები გახლავთ ვ. კრივენკო და ჰ. შლიახოვი.

ოქროსფერი ტრამალის არწივი აღებულია სკვიტური ორნამენტებიდან, რომლებიც აღმოაჩინეს არქეოლოგიური გათხრების დროს კიროვოგრაძის რეგიონის ტერიტორიაზე და იგი განასახიერებს ეროვნულ თვითმყოფადობას, რაც თაობიდან თაობას გადაეცემოდა და შთამომავლების სულიერ აღორძინებას. ლურჯი ალაში სამკბილათი გამოხატავს რეგიონის უკრაინისადმი კუთვნილებას. ოქროსფერი ხორბლის თავთავი განასახიერებს სასოფლო-სამეურნეო ტერიტორიების სიმდიდრეს, ოქროსფერი მუხის ფოთლები - ძალაუფლებასა და გამძლეობას. ლურჯი, ყვითელი და წითელი (დროშაზე მენამული) ფერები ხაზს უსვამს ამ რეგიონის ძველ კაზაკურ ტრადიციასა და უკრაინის ტრამალეების სიმდიდრეებს.

9. კიევის რეგიონი

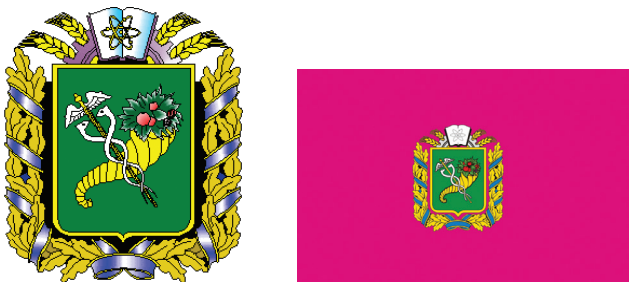
გერბი: ლურჯი, ქვედა ნაწილი მწვანე ოქროსფერი, ბუნებრივი ფერის (ტექსტში - ყვისფერი) ცხენზე ამხედრებული წმინდა გიორგის გამოსახულებით, რომელსაც ხელთ უჭერია მახვილი, ქვედა ნაწილში გამოსახულია ბუნებრივი ფერის გველეშაპი (ტექსტში - ყავისფერი). ფარის ზემოთ მოთავსებულია უფლისწულის ოქროსფერი დიადემა. ფარი გარემორტყმულია თავთავებითა და ორი მუხის ტოტით - მწვანე ფოთლებით.

დროშა (სტანდარტი 2:3) შედგება სამი თანაბარი ვერტიკალური ზოლისაგან - ლურჯი, ყვითელი და ლურჯი. შუა ზოლზე ცენტრში გამოსახულია წმინდა გიორგი და გველეშაპი.

გერბი და დროშა მიიღეს 1999 წლის 2 თებერვალს.

წმინდა გიორგის კიევის რეგიონის სიმბოლოდ არჩევა, სავარაუდოდ, დაკავშირებულია XVI საუკუნის წყაროებში ნახსენებ მსგავს გერბთან, თუმცა ეს გამოსახულებები მცდარია, რადგან ისინი უარყოფილია მაშინდელ სხვა ისტორიულ წყაროებში.

10. ხარკოვის რეგიონი

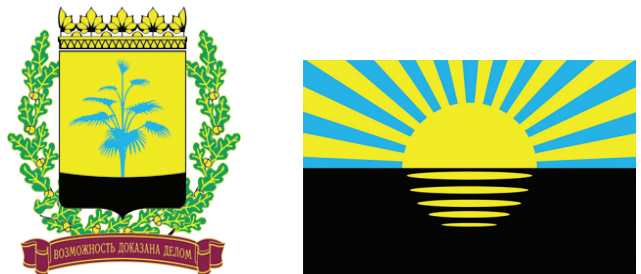
გერბი: მწვანე, კვერთხითა და ოქროსფერი დოვლათის რქით დიაგონალზე. ფარის ზემოთ განთავსებულია ვერცხლისფერი კბილანის ნახევარი, ვერცხლისფერი ღია წიგნი ატომის სიმბოლოთი და ოთხი ოქროსფერი თავთავი. ფარს გარს აკრავს მუხის ფოთლების გვირგვინი და ლურჯი ლენტე.

დროშა იმეორებს ცნობილ ნიმუშს და მასზე გამოსახულია მთლიანი გერბი მწვანე ველის ცენტრში (სტანდარტი 2:3).

გერბი და დროშა მიიღეს 1999 წლის 11 მაისს. დოვლათის რქა და მერკურის კვერთხი განთავ-

სებული იყო ქ. ხარკოვისა და ხარკოვის გუბერნიის გერბებზე XVIII საუკუნის ბოლოდან. ამჟამად ასევე განთავსებულია ქალაქის გერბზე. ეს სიმბოლიკა განასახიერებს ვაჭრობასა და დოვლათს. ამ გერბების ახალი დიზაინი შექმნა ს. შაპოშნიკოვმა.

11. დონეცკის რეგიონი

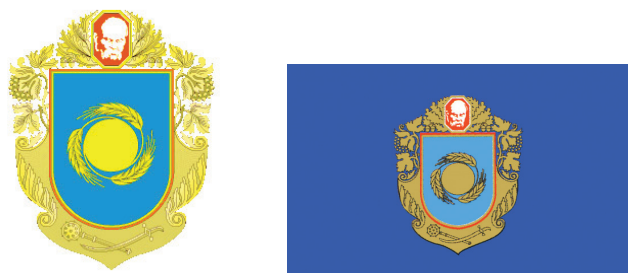
გერბი: ოქროსფერი, ქვედა ნაწილი შავია და გამოსახულია ლურჯი პალმა. ფარის ზემოთ მოთავსებულია სტილიზებული ოქროსფერი გვირგვინი (ნაბლის ფოთლებით). ფარს გარს აკრავს ორი მუხის მწვანე ტოტი და ქვემოთ განთავსებულია ძონისფერი ლენტე რუსული დევიზით: „შესაძლებლობა საქმით მტკიცდება“.

დროშა შედგება ორი თანაბარი ჰორიზონტალური ზოლისაგან - ლურჯი და შავი. ლურჯ ველზე გამოსახულია ყვითელი (ოქროსფერი) ამომავალი ნახევარ-მზე 12 სხვივით, ხოლო შავ ველზე გამოსახულია ხუთი ყვითელი (ოქროსფერი) მზის ანარეკლი. დროშის პროპორციაა 2:3.

დროშა და გერბი მიიღეს 1999 წლის 17 აგვისტოს. გერბის დიზაინი შეიმუშავა კომპანია „კარდინალმა“. დროშის ავტორი გახლავთ ნ. შერბაკი.

1896 წელს მჭედელმა ოლეკსეი მერცალოვმა გამოქვეყნა პალმა რელსის ნაჭრისაგან. „მერცალოვის პალმა“ განასახიერებს ამ რეგიონის უდიდეს ეკონომიკურ პოტენციალს, შავი ფერი ნიშნავს ქვანახშირს, ოქროსფერი (ყვითელი დროშაზე) განასახიერებს უკრაინის ტრამალებს.

12. ჩერკასის რეგიონი

გერბი: ლურჯი, მზის დისკო სამი ოქროსფერი ხორბლის თავთავით. გერბი ჩასმულია დეკორატიულ ჩარჩოში. ფარის ზემოთ მოთავსებულია მედალიონი პოეტ ტარას შევჩენკოს პორტრეტით.

დროშის პროპორციაა 2:3, მასზე გამოსახულია

მთლიანი გერბი ლურჯი ველის ცენტრში.

გერბი და დროშა (ავტორები - ო. და მ. ტელი-ჟენკოები) მიიღეს 2000 წლის 4 ივლისს.

მზე და ხორბლის თავთავები განასახიერებენ ჩერკასის რეგიონის სიმდიდრესა და სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულებას, ლურჯი ფერი ნიშნავს მდინარე დნიპროს.

13. ჩერნიგოვის რეგიონი

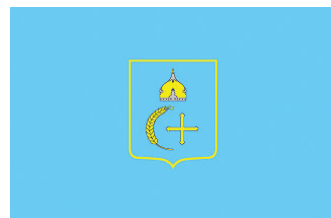
გერბი: ვერცხლისფერი, შავი ორთავიანი არწივით ოქროსფერი ალჭურვილობით, წითელი ენითა და ფეხებით, ოქროსფერი ღია გვირგვინით, მკერდზე გამოსახული აქვს ლურჯი მცირე ფარი ოქროსფერი კანტით, ხოლო მასზე გამოსახულია სამეფო ოქროსფერი ხელრთვა (სამკბილა).

დროშა (სტანდარტი 2:3) შედგება სამი ჰორიზონტალური ზოლისაგან - მწვანე, თეთრი და მწვანე. ყოველი მწვანე ზოლის ზომა გახლავთ დროშის სიგანის 2/5. დროშას აქვს თეთრი ოთხკუთხედი კანტონი, რომელზეც გამოსახულია შავი ორთავიანი გვირგვინოსანი არწივი, რომელსაც მკერდზე ფარი აქვს გამოსახული: ლურჯი, ოქროსფერი კანტითა და ოქროსფერი სამკბილით.

დროშა და გერბი მიიღეს 2000 წლის 11 ივლისს. ავტორები გახლავთ: ი. სიტი, ა. გრეჩილო და ვ. პავლენკო.

ორთავიანი არწივი იყო ჩერნიგოვ-სივერიის მხარის სიმბოლო XVII საუკუნის პირველ ნახევარში. ჩერნიჰევის საგრაფოს დამაარსებლის, პრინც მსტისლავ ვოლოდიმროვიჩის ოქროს ხელრთვა ცნობილია 1024 წლის შემდეგ. ორი მწვანე ზოლი დროშაზე ნიშნავს რეგიონის ორ ძირითად გეოგრაფიულ ზონას - პოლისიას და ტყიან ტრამალს, ხოლო თეთრი ზოლი განასახიერებს მდინარე დესნას, რომელიც მათ ჰყოფს.

14. სუმის რეგიონი

გერბი: ლურჯი, მარჯვენა მხარეს გამოსახულია ოქროსფერი მოხრილი თავთავი, მარცხენა მხარეს კი - ოქროსფერი დაკვირვული ჯვარი, ხოლო ზემოთ გამოსახულია ოქროსფერი ჩაფხუტი.

დროშა მართკუთხედიანია (2:3) და წარმოადგენს ლურჯ ველს, რომლის ცენტრშიც გამოსახულია გერბი.

გერბი და დროშა მიიღეს 2000 წლის 12 ივლისს. ავტორი გახლავთ ი. შელკოვნიკოვი. ჩაფხუტი ნიშნავს ამ რეგიონის ისტორიულ განვითარებას კიევის სამთავროს დროიდან (XI-XII სს). მოხრილი თავთავი, ლათინური „C“ ასოს ფორმით, მოიცავს 25 მარცვალს, რაც განასახიერებს სასოფლო-სამეურნეო მიმართულებასა და რეგიონის 25 საგანს. ჯვარი განასახიერებს სასულიერო ცხოვრებას.

15. ლვოვის რეგიონი

გერბი: ლურჯი, ოქროსფერი ყალყზე დამდგარი, გვირგვინოსანი ლომის გამოსახულებით, რომელიც ადის ოქროსფერ კლდეზე. ფარი ჩასმულია დეკორატიულ ჩარჩოში. ფარს ზემოთ განთავსებულია სტილიზებული ოქროსფერი სამკბილა.

დროშის პროპორციებია 2:3, იგი წარმოადგენს ლურჯ ველს, რომლის ცენტრშიც მოთავსებულია გერბის ძირითადი გამოსახულება (ყვითელ გვირგვინიანი ლომი).

გერბი და დროშა მიიღეს 2001 წლის 27 თებერვალს. კლდეზე ამავალი ლომი გახლავთ რუთენიანული სამეფოს სიმბოლო XIV საუკუნის პირველი ნახევრიდან. XV-XVIII საუკუნეებში ეს სიმბოლო გამოიყენებოდა რუთენიანული ვოევოდეებისა და ლვოვის მხარის გერბად. 1848 წლიდან იგი მიიჩნეოდა უკრაინის ეროვნულ სიმბოლოდ გალიჩინაში (გალიცია ანუ დასავლეთ უკრაინა).

16. ივანო-ფრანკევსკის რეგიონი

გერბი: ვერცხლისფერი, შავი ჭკა ოქროსფერი გვირგვინით.

დროშა (სტანდარტი 2:3) შედგება ხუთი ვერტიკალური ზოლისაგან - წითელი, შავი, თეთრი, ლურჯი და ყვითელი. თეთრ ოთხკუთხედ ველზე ცენტრში გამოსახულია შავი ჭკა აწეული ფრთებითა და ყვითელი გვირგვინით. დანარჩენი ოთხი ზოლი ერთი ზომისაა, თითოეულის ზომა გახლავთ დროშის სიგანის 1/12.

გერბი და დროშა (ავტორი: ა. გრეჩილო) მიიღეს 2001 წლის 26 ივლისს.

ჭკა გახლავთ ისტორიული გალიჩის მხარის ძველი სიმბოლო XV საუკუნეში (და სავარაუდოდ XIII საუკუნიდან). დროშას აქვს პატრიოტული (შავი და წითელი) და ეროვნული (ლურჯი და ყვითელი) ფერები და ხაზს უსვამს რეგიონის როლს უკრაინის სახელმწიფოს ჩამოყალიბებაში: „ბრძოლიდან დამოუკიდებლობამდე!“

17. ზაპორიჟიას რეგიონი

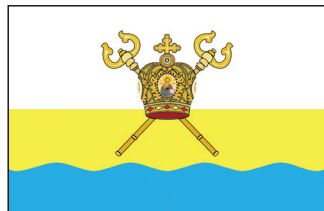
გერბი: წითელი (ტექსტში მენამული), კაზაკი მუშკეტითა და ოქროსფერი ხმლით. ფარი დასმულია გურზზე (უკრაინელი სამხედრო მეთაურის კვერთხი), პერნაჩზე, ბუნჩუკზე (ძალაუფლების ატრიბუტები) და ორ ოქროსფერ ლიტავრაზე (დაირა), რომლებიც ერთმანეთთან გადაბმულია ლურჯი ბაფთით, რომელსაც უკრაინულად აწერია: „ზაპორიჟიას რეგიონი“.

დროშაზე ცენტრში გამოსახულია მთლიანი გერბი მენამულ ველზე. დროშის სტანდარტია 2:3.

გერბი და დროშა მიიღეს 2001 წლის 27 ივლისს. ავტორი გახლავთ ვ. პილიპენკო.

კაზაკი მუშკეტითა და ხმლით წარმოადგენს ზაპოროჟიელ კაზაკთა ისტორიულ გერბს, რომელიც ცნობილია XVI საუკუნიდან.

18. მიკოლაივის რეგიონი

გერბი: ლურჯი, რომელზეც გამოსახულია ეპისკოპოსის ორი ოქროსფერი კვერთხი დიაგონალზე და ოქროსფერი მიტრა; ქვედა ნაწილი ტალღოვანია და ვერცხლისფერი, მასზე გამოსახულია ამფორა მარცხენა დიაგონალზე. ფარი მოთავსებულია დეკორატიულ ჩარჩოში. ფარს ზემოთ გამოსახულია სტილიზებული ოქროსფერი თავთავების გვირგვინი.

დროშა დაყოფილია სამ ჰორიზონტალურ ზოლად, ზედა თეთრი ზოლის ზომა გახლავთ დროშის სიგანის 1/2, ცენტრალური ზოლი ყვითელია, ხოლო ქვედა ლურჯი ტალღოვანი ზოლი კი ლურჯი, თითოეული ზოლის ზომა გახლავთ დროშის სიგანის 1/4. დროშის შუა ნაწილზე გამოსახულია ოქროსფერი მიტრა ორ ოქროსფერ გადაკვეთილ კვერთხზე თეთრ და ყვითელ ფონზე. დროშის პროპორციაა 2:3.

გერბი და დროშა მიიღეს 2001 წლის 27 ივლისს. ავტორები ი. და ია. ბულავიცკები.

მიტრა და ორი კვერთხი აღებულია ქ. მიკოლაივის გერბიდან და განასახიერებს რეგიონის მფარველს - წმინდა ნიკოლაუსს. ამფორა განასახიერებს შავი ზღვის ჩრდილოეთ სანაპიროს ანტიკურ ქალაქ-სახელმწიფოებს.

19. ხერსონის რეგიონი

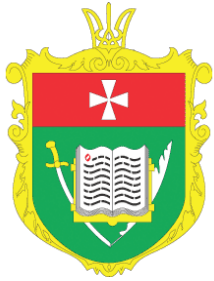
გერბი: ლურჯი, მასზე გამოსახული ოქროსფერი ლუზით, ორი ხორბლის თავთავითა და ფარგლით; ზედა ნაწილზე გამოსახულია ქალაქის ოქროსფერი გალავანი. ფარს ზემოთ მოთავსებულია სტილიზებული ოქროსფერი გვირგვინი. ფარი ჩასმულია ორი ტოტისგან შემდგარ ჩარჩოში, რომლებიც ერთმანეთთან დაკავშირებულია ლურჯი და ყვითელი ბაფთით, რომელსაც უკრაინულად აწერია: „ხერსონის რეგიონი“.

დროშის პროპორციაა 2:3. იგი შედგება სამი თანაბარი ჰორიზონტალური ზოლისაგან: ლურჯი, თეთრი და ლურჯი, ხოლო დროშის ტარის მხარეს გამოსახულია ფარი.

გერბი და დროშა მიიღეს 2001 წლის 25 ოქტომბერს. ავტორები გახლავთ ს. საზანოვი და ი. შეპელევი.

ღუზა რეგიონის პორტების სიმბოლოა. თავთავები ნიშნავს სოფლის მეურნეობას, ხოლო ფარგალი - მეცნიერებას.

20. რივნეს რეგიონი

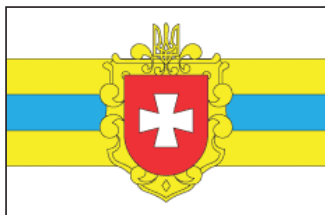
გერბი: მწვანე, მასზე გამოსახული ვერცხლისფერი ღია წიგნით, რომელსაც აქვს ოქროსფერი ყდა, მარჯვენა ფლანგზე გამოსახულია ვერცხლისფერი ამობრუნებული ხმალი ოქროსფერი სახელურით, ხოლო მარცხენა ფლანგზე კი ვერცხლისფერი ბუმბული; ზედა ნითელ ველზე გამოსახულია ვერცხლისფერი რკინის ჯვარი. ფარი ჩასმულია დეკორატიულ ჩარჩოში. ფარს ზემოთ მოთავსებულია ოქროსფერი სტილიზებული სამკბილა.

დროშა შედგება სამი ვერტიკალური ზოლისაგან: ყვითელი, ღია ლურჯი და ყვითელი; დროშის ცენტრში, ღია ლურჯ ველზე გამოსახულია მთლიანი გერბი.

გერბი და დროშა (პროპორციით 11:16) მიიღეს 2001 წლის 4 ოქტომბერს. ავტორი გახლავთ ი. ტერლეცკი. უკრაინის ჰერალდიკის საზოგადოების წერილის მიღების შემდეგ, დროშის პროპორციები შეიცვალა და გახდა 2:3 2002 წლის 11 დეკემბრის გადაწყვეტილებით.

წიგნი განასახიერებს ძველ ისტორიულ ძეგლს - გოსტელს პერესოპნიციადან, ხმალი - დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლას, ბუმბული - დამწერლობის განვითარებას. ჯვარი განასახიერებს ისტორიულ ვოლინთან კუთვნილებას, ხოლო მწვანე ფერი - პოლისიის ბუნებრივ მხარეს.

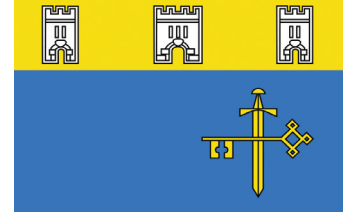
ეს სიმბოლოები შეიცვალა 2005 წლის 9 აგვისტოს.

ახალი გერბი: წითელი, მასზე გამოსახული ვერცხლისფერი რკინის ჯვრით. ფარი მოთავსებულია დეკორატიულ ჩარჩოში.

ახალი დროშა (სტანდარტი 2:3) გაყოფილია ხუთ ჰორიზონტალურ ზოლად: თეთრი, ყვითელი, ლურჯი, ყვითელი და წითელი (პროპორციები 3:2:2:2:3), რომლის ცენტრშიც გამოსახულია მთლიანი გერბი.

21. ტერნოპილის რეგიონი

გერბი: ლურჯი, მასზე გამოსახულია ოქროსფერი ხმალი და ოქროსფერი გასაღები, ერთი საგანი მეორეზე დადებული გადაკვეთილად; გერბის ზედა ოქროსფერ ნაწილში გამოსახულია სამი ვერცხლისფერი კოშკი. ფარს ზემოთ მოთავსებულია სტილიზებული ოქროსფერი სამკბილა. ფარი დასმულია ხორბლის შეკვრაზე და დეკორატიულ ტოტეზე, რომელთაც აერთიანებთ მწვანე ბაფთა.

დროშა წარმოადგენს ჰერალდიკურ ალამს, რომლის პროპორციაა 2:3. იგი გაყოფილია ორ ზოლად, ზედა ყვითელი ზოლის ზომა გახლავთ დროშის სიგანის 1/3, ხოლო ქვედა ზოლი არის ლურჯი. ზედა ზოლზე გამოსახულია სამი თეთრი კოშკი. ქვედა ზოლზე ცენტრში გამოსახულია ჯვრისებრ გადაკვეთილი ყვითელი ხმალი და გასაღები.

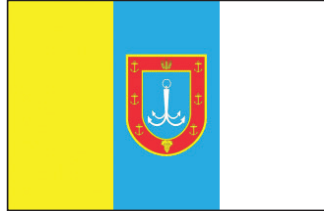
გერბი და დროშა მიიღეს 2001 წლის 21 დეკემბერს. ახალი სიმბოლიკის ავტორია დ. ჩეპილი. კოშკები განასახიერებს სამ ისტორიულ მხარეს - გალიჩინას, პოდლიასა და ვოლინს - რომელთაგანაც გამომდინარეობს დღევანდელი რეგიონი. გასაღები და ხმალი წარმოადგენს რეგიონის სტრატეგიული მნიშვნელობის სიმბოლოს.

უკრაინის ჰერალდიკის საზოგადოებისაგან მიღებული წერილის შემდეგ, სიმბოლიკის საბოლოო დიზაინი შეიცვალა 2003 წლის 18 ნოემბრის განკარგულებით. ამჟამად ფარსა და დროშას აქვს სრულიად ლურჯი ველი, ხოლო კოშკები გამოსახულია თეთრ და ყვითელ ფერებში (ვერცხლისფერ და ოქროსფერში).

22. ოდესის რეგიონი

გერბი: ლურჯი, მასზე გამოსახული ვერცხლისფერი ღუზით; წითელი საზღვრის შიგნით გამოსახულია ექვსი ოქროსფერი ღუზა, ხოლო ზემოთ

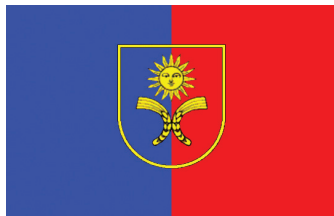
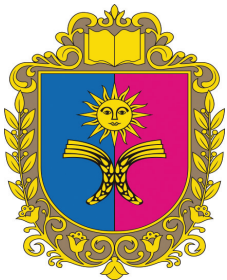
სამი ოქროსფერი თავთავი; ქვემოთ გამოსახულია ოქროსფერი ყურძნის მტევანი. ფარს ქვემოთ გამოსახულია თავთავებისა და ვაზისაგან შეკრული გვირგვინი.

დროშა შედგება სამი ვერტიკალური ზოლისაგან: ყვითელი, ლურჯი და თეთრი. დროშის ცენტრში, ლურჯ ზოლზე გამოსახულია გერბის ფარი.

გერბი და დროშა (სტანდარტი 3:5) მიიღეს 2002 წლის 21 თებერვალს. ავტორები გახლავთ: პ. ბონდარენკო, მ. მურმანოვი, პ. ფაიერი და ლ. ბრუკი. უკრაინის ჰერალდიკის საზოგადოებისაგან მიღებული წერილის შემდეგ დროშის პროპორციები შეიცვალა 2:3-ზე.

ვერცხლისფერი ღუზა აღებულია ქ. ოდესის ძველი გერბიდან. შვიდი ღუზა განასახიერებს ოდესის რეგიონის შვიდ პორტს. თავთავები ნიშნავს სოფლის მეურნეობას, ხოლო ყურძნის მტევანი - მეღვინეობასა და მევენახეობას.

23. ხმელნიცკის რეგიონი

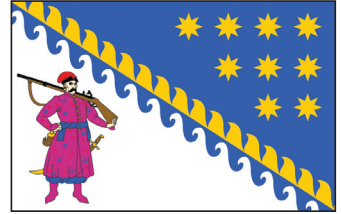
გერბი: ვერტიკალურად ლურჯი და წითელი (ტექსტში - მენამული), გამოსახულია ფიგურული ოქროსფერი მზე, ქვემოთ გამოსახულია ორი ოქროსფერი მოხრილი თავთავი. ფარი ჩასმულია დეკორატიულ ჩარჩოში.

დროშა (სტანდარტი 2:3) შედგება ორი თანაბარი ვერტიკალური ზოლისაგან: ლურჯი და მენამული. დროშის ცენტრში გამოსახულია გერბის ფარი.

გერბი და დროშა მიიღეს 2002 წლის 21 მარტს. ავტორი გახლავთ მ. მასტიკაში.

ლურჯი ველი და მზე ნიშნავს პოდილიას ისტორიულ მხარეს, ხოლო წითელი (ტექსტში მენამული) ველი - ვოლინის მხარეს. თავთავები განასახიერებს რეგიონის სასოფლო-სამეურნეო პოტენციალს. ორ ოქროს თავთავს აქვს ასო „X“-ს ფორმა.

24. დნეპროპეტროვსკის რეგიონი

გერბი: დიაგონალზე ლურჯ-ვერცხლისფერი და ოქროსფერ-ლურჯი ტალღოვანი სარტყელი, ერთ ველზე გამოსახულია 9 რვაქიმიანი ოქროსფერი ვარსკვლავი ოთხ, სამ და ორად. მეორე ველზე გამოსახულია კაზაკი მუშკეტითა და ოქროსფერი ხმლით. ფარი ჩასმულია დეკორატიულ ჩარჩოში. ფარს ზემოთ მოთავსებულია გვირგვინი და მანტია (ჩაფხუტის გარეშე!), ხოლო ლურჯ ორნამენტულ მცირე ფარზე გამოსახულია ოქროსფერი სამკბილა.

დროშა წარმოადგენს ჰერალდიკურ ალამს, რომლის პროპორციაა 2:3 და გაყოფილია დიაგონალზე ლურჯ და თეთრ ველებად, რომლებზეც გამოსახულია დნეპროპეტროვსკის რეგიონის გერბი.

გერბი და დროშა მიიღეს 2002 წლის 19 მარტს. ავტორები გახლავთ ო. პოტაპი და ო. რუდენკო.

კაზაკი მუშკეტითა და ხმლით არის ზაპორიჟიელი კაზაკების ისტორიული გერბი. 9 ვარსკვლავი დაკავშირებულია კაზაკთა ტრადიციულ სიმბოლიკასთან და ადმინისტრაციული ცენტრის ძველ მუნიციპალურ გერბთან.

25. ჟიტომირის რეგიონი

2002 წელს რეგიონის საბჭომ ჩაატარა კონკურსი სიმბოლიკის საუკეთესო პროექტის გამოსავლენად. გერბი და დროშა მიიღეს 2002 წლის 31 ოქტომბერს.

გერბი: ჰორიზონტალურად გადაკვეთილი ვერცხლისფერ და ლურჯ ველებად, მცირე ფარზე გამოსახულია ვერცხლისფერი სამკოშკიანი ქალაქის გალავანი, რომელსაც გარს არტყია ორი ოქროსფერი თავთავი და სვიის გირჩი მწვანე ფოთლებით. მცირე ფარს ზემოთ მოთავსებულია ლურჯი სელის ყვავილი.

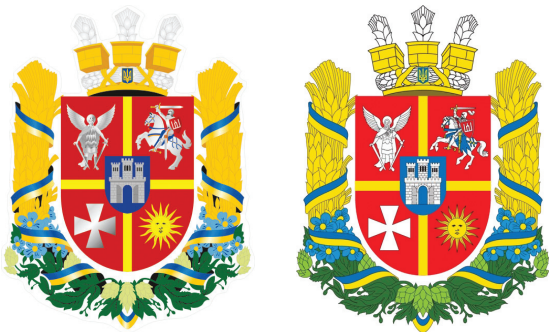
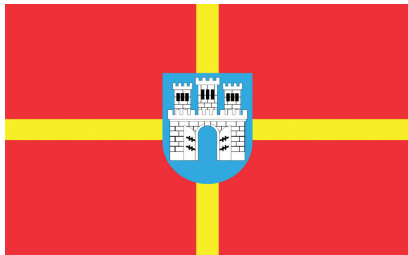
დროშა - სამი ჰორიზონტალური ზოლი ლურჯ, მწვანე და ყვითელ ფერებში. ზოლების პროპორ-

ციები 3:2:3. გერბზე წარმოდგენილია ქ. ჟიტომირის გერბის ელემენტი (ქალაქის გალავანი). სელი და სვია რეგიონის ძირითადი კულტურებია.

დროშაზე ლურჯი ზოლი განასახიერებს მონ-მენდილ ცას, ხოლო გაყვავებული სელი და მწვანე ფერი განასახიერებს ტყეებს და სვიის მინდვრებს, ყვითელი კი განასახიერებს ხორბლის ველებს.

გერბის გაკრიტიკების შემდეგ, რეგიონის საბჭომ ახალი სიმბოლიკა შეუკვეთა კიევში.

გერბი: წითელი, გადაკვეთილი ვინრო, ოქროს-ფერი ჯვრით, პირველ მეოთხედზე გამოსახულია ვერცხლისფერი მთავარანგელოზი მიხეილი გამ-

ლილი ფრთებით, მეორე მეოთხედზე ვერცხლისფერი, ყალყზე შემდგარი ცხენი ლურჯი ელემენტებით, მხედარი სრულად შეიარაღებულია, მარჯვენა ხელში უპყრია ხმალი, ხოლო მარცხენაში კი ძონისფერი ფარი, სვეტები ვერცხლისფერია, მესამე მეოთხედზე გამოსახულია ვერცხლისფერი რკინის ჯვარი, მეოთხედზე კი ოქროსფერი ფიგურული მზე. მცირე ლურჯ ფარზე გამოსახულია ვერცხლისფერი სამკოშკიანი ქალაქის გალავანი. ფარს გარს აკრავს ხორბლის თავთავების გვირგვინი, სელის ყვავილი და სვიის გირჩი. ფარს ზემოთ მოთავსებულია სტილიზებული კედლის ვერცხლისფერი გვირგვინი ოქროსფერი თავთავებით (!). **დროშის** პროპორციაა 2:3, მასზე გამოსახულია წვრილი ყვითელი ჯვარი წითელ ველზე, დროშის ცენტრში მოთავსებულია მცირე ლურჯი ფარი, რომელზეც გამოსახულია ვერცხლისფერი სამკოშკიანი ქალაქის გალავანი.

ახალი გერბი და დროშა მიიღეს 2003 წლის 31 იანვარს. ავტორი გახლავთ ო. რუდენკო.

გერბი მოიცავს ქ. ჟიტომირის გერბის ემბლემას და ოთხ სიმბოლოს, რომლებიც უნდა ნიშნავდეს ისტორიულ ტერიტორიებს: კიევის რეგიონს, პოლისიას, ვოლინსა და პოდლიას.

„პოპონიას“ (ყალყზე შემდგარი ვერცხლისფე-

რი ცხენი ლურჯი ელემენტებით, მხედარი სრულად შეიარაღებულია, უპყრია ხმალი მარჯვენა ხელში) სიმბოლოს დიზაინი პლაგიატი გახლდათ ლიტვის სახელმწიფო გერბიდან, რომლის ავტორია ა. კაზდაილისი! უკრაინის ჰერალდიკის საზოგადოებისაგან მიღებული წერილის შემდეგ გერბის დიზაინი შეიცვალა.

დასკვნა:

მასალა საშუალებას გვაძლევს გავაკეთოთ გარკვეული დასკვნები: მხოლოდ 5 რეგიონს აქვს სრულიად ახალი გერბი ისტორიული მხარისა თუ ქალაქის ძველი სიმბოლიკის გამოუყენებლად. 6 რეგიონს აქვს მიღებული საკუთარი გერბები მხოლოდ ფარებზე, მაშინ, როდესაც სხვა რეგიონები იყენებენ დამხმარე ელემენტებს.

რეგიონალური დროშების დიზაინზე არის შემდეგი ელემენტები: 10 რეგიონს აქვს მათი გერბის (ფარზე) გამოსახულება დატანილი დროშაზე:

4-ს (ზაპოროჟია, ხარკოვი, სუმი, ჩერკასი) - გერბი ერთფერიან დროშაზე;

1-ს (ლუანსკი) - გერბი და დამატებითი ელემენტები ერთფერიან დროშაზე;

5 -ს (ოდესა, რივნე, ხმელნიცკი, ხერსონი, ტრანსკარპატია) - გერბი ჰორიზონტალურ ან ვერტიკალურ ზოლზე ფონად;

13-ს რეგიონს აქვს აღებული ცალკეული ფიგურები საკუთარი გერბებიდან:

2 -ს (დნეპროპეტროვსკი, ტერნოპილი) - იმეორებენ საკუთარ ჰერალდიკურ გამოსახულებებს, მაგრამ ფარის გარეშე (ჰერალდიკური დროშა);

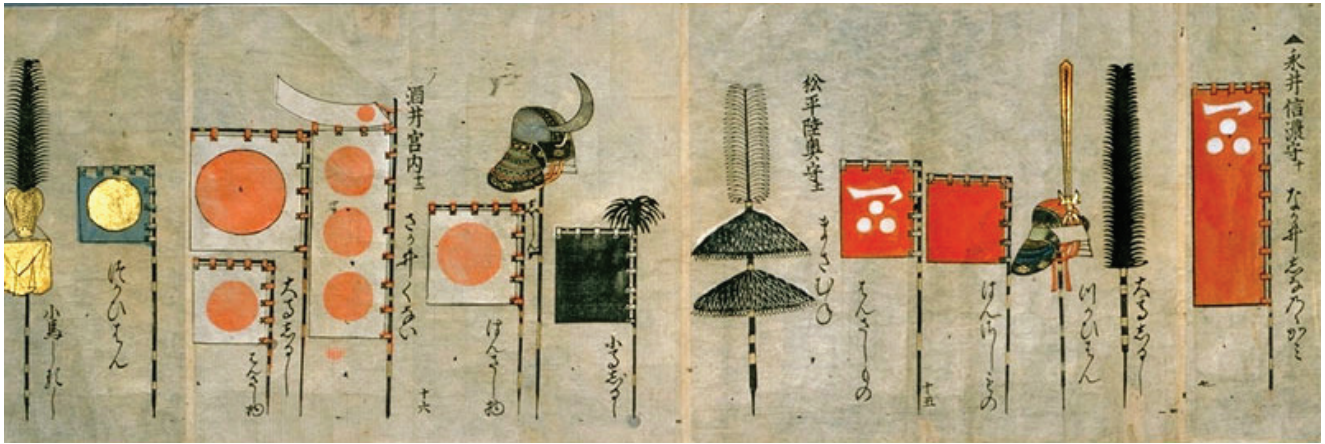
5 -ს (ვოლინი, ივანო-ფრანკოვსკი, კიროვოგრადი, კიევი, ჩერნიგოვი) - იმეორებენ საკუთარ ჰერალდიკურ გამოსახულებებს დამატებითი ფერის ზოლებითა თუ ელემენტებით;

6 -ს (ვინიცა, ჟიტომირი, ლვოვი, მიკოლაევი, პოლტავა, ჩერნივცი) - აქვთ ცალკეული გამოსახულება გერბიდან.

2 რეგიონისათვის (ყირიმი და დონეცკი), დროშა დაკავშირებულია მათ გერბთან მხოლოდ ფერებით.

რეგიონალური სიმბოლიკის განვითარების დეცენტრალიზებულმა პროცესმა უარყოფითი შედეგი გამოიღო ხარისხსა და გამოსახულებაზე. მაგალითად: ტერნოპილის რეგიონის გერბზე არის მინიშნება ფერთა არასათანადო ნორმებზე (ოქროსფერი ველი ვერცხლისფერი გამოსახულებებით); ჟიტომირისა და დნეპროპეტროვსკის რეგიონების გერბებზე გარე ელემენტები ბუნდოვანია. კონკრეტულ შემთხვევებში რომ ჩატარებულიყო სათანადო კონკურსი ან განხორციელებულიყო სიმბოლიკის განვითარება უკრაინის ჰერალდიკის საზოგადოების პროფესიონალური კონტროლით, შესაძლებელი იქნებოდა საინტერესო სიმბოლიკის შექმნა.

ანდრეი გრეჩილო
Andriy Greczylo

იაპონური ჰერალდიკის მოკლე მიმოხილვა

იაპონური ჰერალდიკა ადრე შუასაუკუნეებიდან იღებს სათავეს და უკვე მე-12 საუკუნისთვის მეტ-ნაკლებად მწყობრი სახით ჩამოყალიბდა. მისი მიზნებიც ისეთივე იყო, როგორც ევროპული ჰერალდიკის: საზოგადოების ფენებს შორის განსხვავების დაფიქსირება, პრაქტიკული გამოყენება საომარ კამპანიებში, გარჩევითობის უზრუნველყოფა და ჰერალდიკური ნიშანი, როგორც თვითიდენტიფიკატორი, რომლის სათავეც, სავარაუდოდ, ზოგ შემთხვევაში თემურ წყობილებამდეც მიდის.

იაპონურ ჰერალდიკაში გამოყენებულ ნიშნებს, სიმბოლოებს ეწოდება კამონი ან უბრალოდ მონი.

არსებობდა მონის ტარების წესები, რომლებიც მე-18 საუკუნის ბოლოს უკვე მკაცრად იყო განსაზღვრული.

ძირითადი წესი შემდეგი იყო: მონის დატანა ხდებოდა მფლობელის სამოსზე - მკერდის ორივე მხარეს, სახელოებსა და ზურგზე. არსებობდა ასევე შეზღუდვებიც: იკრძალებოდა მონით დამშვენებული კიმონოს ჩაცმა საქორწინო და დასაფლავების ცერემონიებზე, ასევე სეპუკუს რიტუალის დროს.

მე-18 საუკუნის ბოლოდან, განსაკუთრებით კი, ე.წ. მეიძის ხანის დადგომის შემდეგ, 1868 წლიდანკამონის მფლობელები აღარ არიან მხოლოდ პრივილეგირებული გვარები საკუთარი გერბები გაიჩინეს ახალწარმოქმნილი ბურჟუაზიული კლასის წამყვანმა გვარებმა და მნიშვნელოვანმა საზოგადო მოღვაწეებმაც, რომლებიც არ მიეკუთვნებოდნენ კეთილშობილთა ფენას.

ერთი შეხედვით, ევროპული გერბები უფრო მხატვრულად გამოიყურება, ვიდრე იაპონური მონი - მკაცრად სტილიზებული, ესთეტიკურად დახვეწილი, ხშირად მონოქრომული ნიშანი. აღნიშნული ფაქტი სცილდება მხოლოდ მარტივ შედარებითობას. მნიშვნელოვანი და საინტერესოა, თუ რა გზა განვლო მონის სტილიზაციის დღეს

არსებულმა სახემ და რა ესთეტიკურ-ფილოსოფიურ პრინციპებს ეყრდნობოდა ეს პროცესი.

საგვარეულო გერბი წარმოადგენდა გაბატონებული ფენის, სამურაების უმნიშვნელოვანეს ატრიბუტსა და სიამაყის საგანს.

მონი გადაეცემოდა პიროვნებას სახელთან ერთად, მემკვიდრეობით. მონების სიუჟეტი ხშირად ხდებოდა ციური სხეულები, ფლორისა და ფაუნის წარმომადგენლები, საკულტო ნივთები, გეომეტრიული ფიგურები.

არსებობს **მონების ქვსი ძირითადი თემატური ჯგუფი**: მცენარეები (ყვავილები, ხეები, ფოთლები, ნაყოფები, ხილი, ბოსტნეული და ბალახები), ცხოველები და მწერები (გარეული ბატები, წეროები, იხვები, ყვავი, მერცხალი, მტრედი, პეპლები, ნემსიყლაპია, ცხენი, ირმები, კიბორჩხალა, კატა, კურდღელი, კუ), ბუნების მოვლენები და ლანდშაფტი (მთები, მდინარე, ტალღები, ნიშანდობლივი ქვები, ქვიშის დიუნები, ელვა, მზე და მთვარე), ადამიანის დამზადებული საგნები (120 დასახელება), აბსტრაქტული ფიგურები და იეროგლიფები.

ყველაზე ხშირად გამოყენებული სიუჟეტები:

მიცუბოსი - სამი ვარსკვლავი, საბრძოლო სულის სიმბოლო (ორიონის თანავარსკვლავედი).

სიტო - შვიდი ვარსკვლავი, დაკავშირებულია ბოდხისატვა მიოკენტან.

კუიო - ცხრა ვარსკვლავი, აღნიშნავს წარმატებას, ასევე ბუდიზმიდან - ცხრა ბუდა, მიწიერ საქმეთა მფარველი.

ცუკი - მთვარე, სავსე მთვარე, ნახევარ მთვარე, მიღებული მთვარე და ნისლმობურული მთვარე, როგორც რელიგიური სიმბოლოები.

ცუკიბოსი - მთვარე და ვარსკვლავები, ბოდხისატვა მიოკენტანის სახე, ღმერთების თაყვანისცემა.

იამა - მთა, თაყვანისცემის ობიექტები.

ნამი - ტალღები, გამარჯვებისა და საბრძოლო სულის სიმბოლო.

იუკკი - თოვლის ფიფქი, უნაკლო სილამაზე, კარგი მოსავალი.

კუმო - ღრუბელი, კეთილის მაუნყებელი ნიშანი.

ომოდაკა - ჭაობის ბრტყელფოთოლა, საბრძოლო სულის სიმბოლო, გამოიყენებოდა ჯერ კიდევ ჰეიანის ეპოქაში, მისი ფოთლებით რთავდნენ აბჯარს. მე-16 საუკუნიდან მორი მონოტარის საგვარეულო მონი გახდა.

ჰიიასი - მზის სხივები. იმპერატორის მონი, როგორც მზის - ამატერასუს ნიშანი.

კიკუ - ქრიზანთემა, დღეგრძელობის სიმბოლო. 16-ფურცლიანი ქრიზანთემა მე-12 საუკუნიდან საიმპერატორო სახლის მონია, სახლის სხვა წევრები ატარებდნენ 14-ფურცლიანი ქრიზანთემას გამოსახულებას.

კირი - პავლონია, წარმატების სიმბოლოა. კამაკურას პერიოდიდან მეორე საიმპერატორო ნიშანია, ასევე, იმპერატორის გადაწყვეტილებით, ასიკაგას გვარის მონიცაა.

აიი - ჩინური ბალბა, ღმერთების პატივისცემის ნიშანი.

ფუძი - გლიცინია, მე-10 საუკუნიდან ფუძივარას გვარის 7 შტოს 97 განშტოების მონი სხვადასხვა მოდიფიკაციით.

რინდო, სასარინდო - ასისთავა, ფართოდ გამოიყენებოდა მინამოტოს კლანის განშტოებებში.

კიკიო - ზარა ყვავილი, დილის ვარდი.

უმე - იაპონური ქლიავი, სიმტკიცის სიმბოლო, ზამთრის გამძლეობა.

კატაბამი - ხის მჟაუნა, მოსავლიანობის სიმბოლო.

ტატიბანა - მანდარინი.

მაცუ - ფიჭვი, შინტოიზმში გაღმერთებულია.

კასივა - დაკბილულფოთლოვანი მუხა, ღმერთების შესანიშნავი შინტოიზმში.

სასა - ბამბუკი, სისუფთავის, კეთილშობილების სიმბოლო, ერთ-ერთი უძველესი იაპონურ პერალდიკაში. მე-13 საუკუნიდან კასიუძის კლანის გერბი, მოგვიანებით სუგიას კლანის მონი, რომელმაც იგი დატეს კლანს გადასცა.

სუგი - კრიპტომერია, შინტოიზმში გაღმერთებულია.

ბოტანი - პიონი, ჯანმრთელობის სიმბოლო.

მიოგა - იაპონური იმბირი, წარმატების სიმბოლო.

ტომოე - „მძიმე“, უძველესი ორნამენტი, მოდის ინი-იანიდან. იაპონიაში აღნიშნავს წყალს - ცეცხლისგან დაცვას, ასევე კამაკურას პერიოდიდან ხდება ომის ღმერთის ჰატიმანის სიმბოლო.

მოკკო - ნესვი.

ჰანაბისი - დეკორატიული ეშოლცია.

კიკკო - კუს ბაკანი.

კარა-ჰანა - მითიური ყვავილი.

საკურა - ალუბალი, მე-10 საუკუნიდან იაპონიის სიმბოლოა.

ცუტა - სურო.

კარი - გარეული ბატი, მოქნილობის სიმბოლო.

ცურუ - გარეული წერო, დიდხანს სიცოცხლის სიმბოლო.

ჰატო - მტრედი, გამარჯვების სიმბოლო.

ტაკა-ნო-ჰა - მიმინოს ბუმბული, ნადირობის ოსტატობის სიმბოლო.

მონი როგორც საგვარეულო გერბი

მონი - საგვარეულო სახლის, საგვარეულოს გერბია. როგორც აღვნიშნეთ, თავდაპირველად მონის ტარების უფლება მხოლოდ კეთილშობილ გვარებს ჰქონდათ. მონი გამოისახებოდა მხოლოდ დროშებსა და შტანდარტებზე.

მოგვიანებით იწყება მათი გამოსახვა აბჯარსა და სამოსზე. სამოსს გერბებით ეწოდებოდა **მონცუკი**.

ასევე შედარებით გვიანი მოვლენაა მონის დატანა სხვადასხვა ნივთებზე, როგორც მონის მფლობელის საკუთრების ხაზგასმა: თევზებზე, ბოკლებზე, კარვებზე, სახურავის კრამიტებზე, ღამის სანათურებზე, იარაღზე, ცხენის მოსართავებზე და ა.შ.

გვარის, ფეოდალური სახლის დაბალი რანგის ვასალისთვის (მათ არ გააჩნდათ საკუთარი მონის ტარების უფლება) სავალდებულო იყო სუზერენის მონის გამოსახვა.

XIV - XVI საუკუნეებში მსხვილი კლანები ნელ-ნელა იყოფოდა მრავალ წვრილ შტოდ, რიგი კლანებისა ერთდებოდა და, შესაბამისად, გერბებიც იცვლებოდა, შერწყმის შემთხვევაში ხდებოდა რთული გერბების ჩამოყალიბება. იყო შემთხვევები, როცა დიდი გვარის გერბი მოიცავდა ათამდე სხვადასხვა მონს.

საგვარეულო სიმბოლიკის გამოყენების პირველი მკაფიო ნიმუშები ჩნდება ჰეიანის ეპოქიდან (794-1185).

ნერილობითი წყაროები საგვარეულო გერბების, მონების ილუსტრაციებით ცნობილია მურომატის შიოგუნატის დროიდან (1333-1568). მე-16 საუკუნის დასაწყისისთვის უკვე აღწერილია 250-მდე მონის მფლობელი საგვარეულო.

ტოკუგავას შიოგუნატის პერიოდში (1603-1868) მოხდა არსებული მონების/გერბების ფიქსირება, დაიწყო მთელი იაპონიის ჰერალდიკური გამოსახულებების პერიოდული გამოცემა (**ბუკანი**)

განახლებების შეტანით. ამ პერიოდიდან სულ უფრო ხშირად გამოიყენება წრე შიგ ჩახატული გერბით. ედოს პერიოდიდან კი გერბების შავ-თეთრი კატალოგის გამოცემა რეგულარული ხდება. დღეისათვის ძირითადი ისტორიული 250 მონის გარდა აღირიცხება დაახლოებით 4-5 ათასი საგერბე გამოსახულება - მონი.

ზოგიერთი გავრცელებული მონის ისტორია და მნიშვნელობა

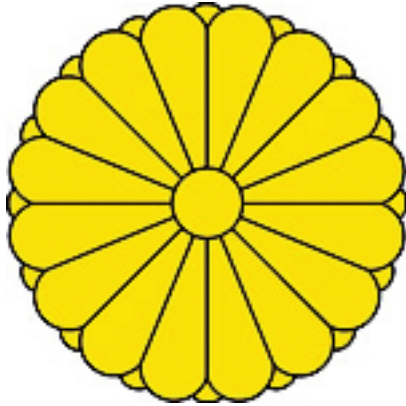
ქრიზანთემა - იაპ. „კიკუ“. მისი აღმნიშვნელი იეროგლიფითვე წერენ მზესაც, მას განსაკუთრებული ადგილი უკავია. გამოიყენება როგორც საიმპერატორო ნიშანი, ჯერ კიდევ იმპერატორ გოტობას მმართველობის დროიდან (1183-1198) - კამაკურას ხანა.

1871 წელს, მეიძის ხანაში გამოიცა ბრძანება, რომ 16-ფურცლიანი ქრიზანთემის გამოსახულების ტარების უფლება აქვს მხოლოდ იმპერატორის შტოს - 菊花紋章 (კიკუკამონსიო/კიკუკამონსიო) - „გერბი, ქრიზანთემის ყვავილის სახით“ - გამოიყენებოდა როგორც სახელმწიფო გერბი. დღეს კი გამოიყენება დიპლომატიურ კორპუსში და პასპორტებზე.

ლეგენდის თანახმად, მზის ყვავილისგან წარმოიშვა იაპონელი ხალხი. იგი განასახიერებს ბედნიერებასა და ხანგრძლივ სიცოცხლეს და ითვლება, რომ ცვარი ქრიზანთემის ყვავილიდან

სიცოცხლეს ახანგრძლივებს.

იაპონური ზამბახი - იაპ. კაკიცუბატა (Iridaceae). ერთ-ერთი უძველესი მონია. ატარებს რამდენიმე საგვარეულო სხვადასხვა სახით. იზრდება ტენიან, დაჭაობებულ ადგილებში და მდინარეების პირას. გვხვდება მუქი ლურჯიდან, მონითალო იისფერი ტონალობის ყვავილებით.

სამი ვარსკვლავი - ვატანაბე (Watanabe, 渡辺). ამ მონის ძირები ჩინეთიდან მოდის. ის მორის (毛利氏) კლანის სიმბოლოა.

მონის წარმოშობას იაპონური თქმულება უკავშირებს ლეგენდარული მეზორნეების -ვატარიბეს (სიტყვიდან „ვატარე“) ისტორიას და თითქოს აღნიშნავენ ბორანზე დადებულ სამ ბრინჯის ფუთას. დღეს ამ გერბს ასევე ატარებს გვარი ვატანაბე. მათი გერბი ცნობილია, როგორც „ვატანაბეს ვარსკვლავი“. ვატანაბეს

გვარის წარმომადგენელია ლეგენდარული ოთხი სამურაიდან ერთ-ერთი - ვატანაბე-ნო ცუნა (Watanabe no Tsuna, 渡辺綱, 953-1025), ასევე ლეგენდარული მინამოტო რაიკოს (944-1021) თანამებრძოლი.

ბამბუკი - ეს მონი ბევრი სხვადასხვა სახითაა ცნობილი (იაპონიაში 150 სახეობის ბამბუკია). განასახიერებს სულიერ სიმტკიცეს, ბედნიერებას, სულიერ სისუფთავეს, მშვიდობასა და მრავალჟამიერობას.

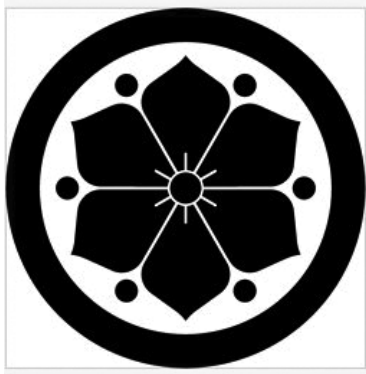
ახალი წლის დადგომისას ფიჭვისა და ბამბუკის ტოტების წნულებით რთავენ სახლის შესასვლელს.

ჩინური ვარდი - (Hibiscus) გამოიყენება რამდენიმე გვარის გერბში. აღნიშნავს ნატიფ სილამაზეს, სულიერ სიმტკიცეს, სიუხვესა და სიცოცხლის სიყვარულს.

ხურმა - კაკი (kaki, 柿) - ითვლება ღმერთების საკვებად, ეძახიან აგრეთვე „მზის ნაყოფს“. აღნიშნავს გამარჯვებას.

ტორი - ესაა სიმბოლური ჭიშკარი-ქანდარა. აღიმართება შინტოისტური ტაძრებისა და სალოცავების წინ. მისი განივი ძელები აღნიშნავს ქანდარას, მამლის დასაჯდომს - იაპონიის სიმბოლოს. ლეგენდის მიხედვით, ღმერთმა იამატომ მტრებზე გამარჯვების აღსანიშნავად ტაძარში მამლის ნიშანი დაკიდა.

ესაა იაპონიის ერთ-ერთი ყველაზე ცნობადი სიმბოლო და მრავალი გვარის მონშია ასახული როგორც ცალკე, ისე სხვა სიმბოლოებთან ერთად. ხშირად სასულიერო პირების გერბებშიც გვხვდება.

ყველაზე გავრცელებული სიმბოლოა.

ტომოე იაპონიაში შემოსულია ჩინეთიდან. იგივეა, რაც ჩინური - ინ-იანი, კორეული - სემ ტაეგუეკი, ტიბეტური - განკუილი.

იაპონურ ჰერალდიკაში აღნიშნავს წყალს (მორეეს) და ცეცხლისგან დაცვას. როგორც გერბი, გამოიყენება ჰეიანის ერიდან. განსაკუთრებით გავრცელდა კამაკურას ერაში. მოგვიანებით ხდება ომის ღმერთის - ჰატიმანის სიმბოლო. პოპულარული იყო სამურაებში.

ბუდისტურ-შინტოისტური წარმოდგენებით ნიშნავს გარდაქმნას, კოსმოსურ ძალთა ცირკულაციას.

რიუკიუს სამეფოს გერბი გამოისახებოდა დროშაზეც, კუნძულ ოკინავაზე დღესაც ხშირად შეხვდებით მის გამოსახულებას.

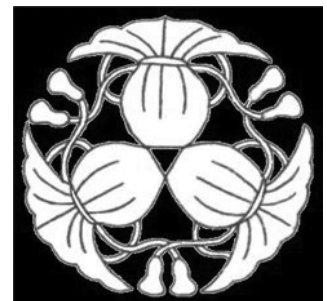
რიუკიუს სამეფოს გერბი

საკე - იაპონური სასმელი. საკეს ბოთლმა დიდი ხანია ასახვა ჰპოვა საგვარეულო გერბებში.

საკეს ბოთლი აღიქმება, როგორც ღმერთების ძღვენი. ითვლება, რომ ამ მონის პატრონს დადებითი აურა აქვს.

სამი წვეთი - ტომოე (卍), მოიხსენიებენ რამდენიმე სხვადასხვა სახელით - მიძიმე, წრეები წყალზე, ლოკოკინას ნიჟარა, ასევე ერთ-ერთი

პავლონია - იაპ. კირი (Paulonia imperialis). ფართოდ გამოიყენება იაპონურ ჰერალდიკაში. კამაკურას პერიოდის ბოლოდან საიმპერატორო სახლის მონია, რანგით მე-2, ქრიზანთემის შემდეგ.

იმპერატორ გოდაიგოს მმართველობისას მისი ტარების უფლება მიენიჭა ასიკაგას კლანს.

გადმოცემით, კირის ხის ტოტემში იჯდა მითოლოგიური ფრინველი ჰოო (ჩინ. პინი) და მბრძანებელს უმღეროდა.

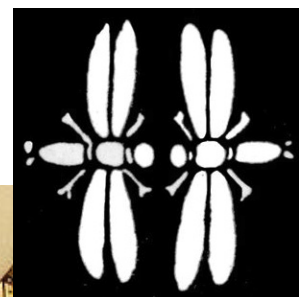
პავლონია მინამოტოს (源) გვარის საგვარეულო გერბსაც წარმოადგენს, რადგან მათი კლანი საიმპერატორო გვარის გვერდითი შტოდანაა წამოსული.

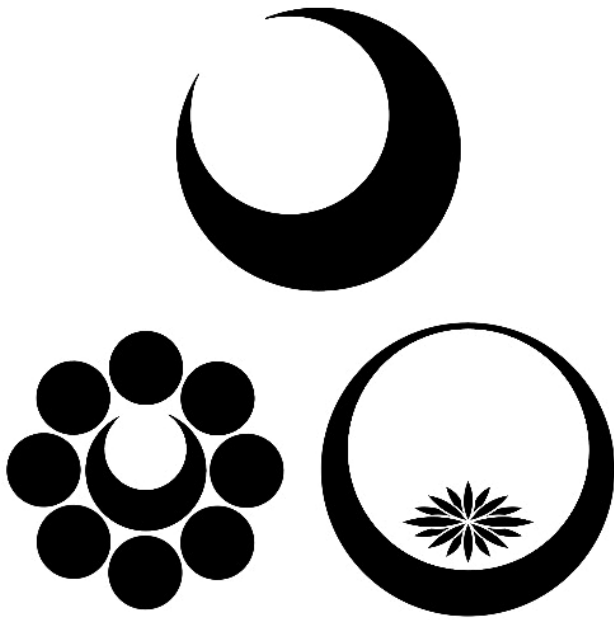
იაპონიის მინისტრთა კაბინეტი და პრემიერ მინისტრი ოფიციალურად ხმარობს პავლონიის გამოსახულებას, მათ შორის ბეჭედზეც. პავლონია ასევე დაიტანებოდა საიმპერატორო გვარდიის იარაღზე და მისი გამოსახულებით დანესებულია უმაღლესი რანგის ჯილდოები.

ნემსილაპია - კაცუმუში (katsumushi), გამოხატავდა ვაჟკაცობას, სიმამაცეს და ძალას. ხშირად გამოსახავდნენ აბჯარზე, როგორც ბრძოლაში წარმატების სანიშნად. ასევე გამოსახავდნენ ისრებსა და ჩაფხუტებზე.

მთვარე - იაპ. ცუკი (მთვარის ღმერთი - cukuioi, Tsukuyomi-no-Mikoto - 月読), იაპონურ შერალდიკაში ფართოდ გავრცელებული სიმბოლოა. იაპონელებისთვის იმდენად მნიშვნელოვანია მთვარის კულტი, რომ მის ცალკეულ ფაზებსაც კი სხვადასხვა სახელი ჰქვია.

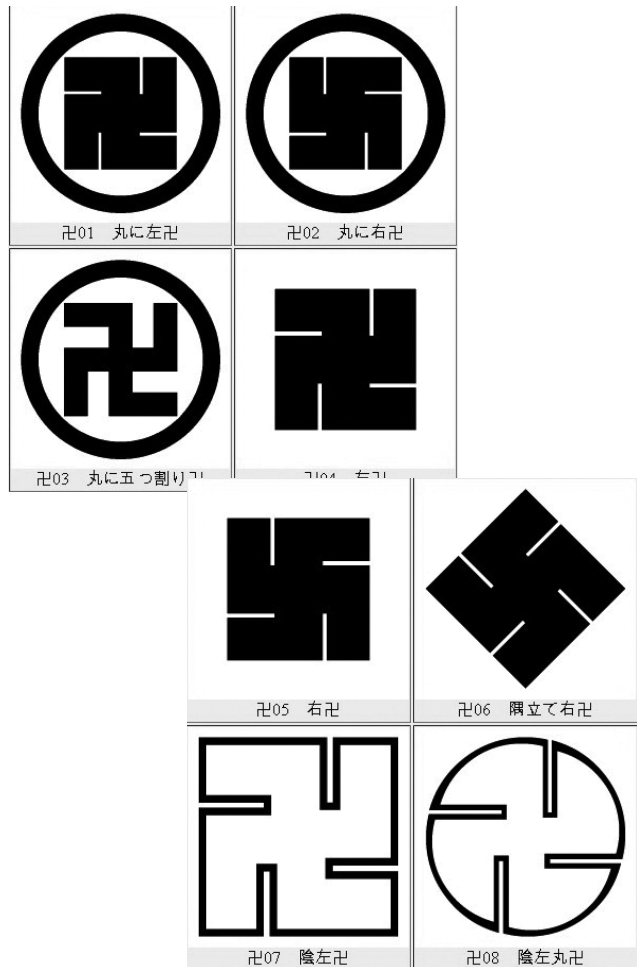
გლიცინია - იაპ. ფუძი - 藤 (Wistéria), გავრცელების მიხედვით სიმბოლოთა ათეულში შედის. განასახიერებს სილამაზესა და ელეგანტურობას. ამ სიმბოლოს შერალდიკური პოპულარულობა პირდაპირაა დაკავშირებული ფუძივარას (藤原氏), იაპონიის რეგენტების უმსხვილესი ფეოდალური გვარის ისტორიასთან.

სვასტიკა - უძველესი სიმბოლო, დაკავშირებულია მზესთან და უძრავი ცენტრის მიმართ ბრუნვასაც აღნიშნავს. სავარაუდოდ,

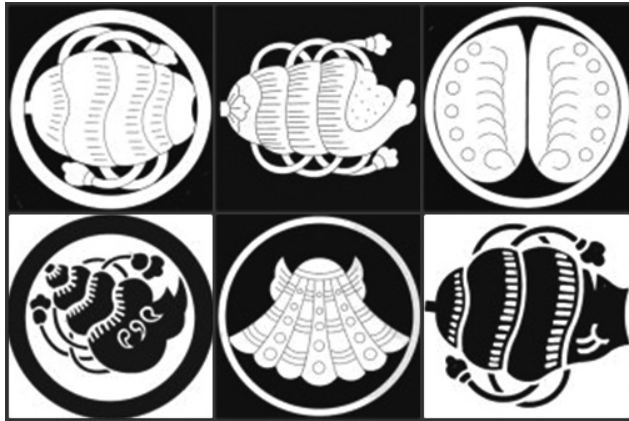
იაპონიაში ჩინეთიდან მოხვდა. ჩანერა ხდება შემდეგი იეროგლიფით - 卍 და ეწოდება მანჯი (Manji). ბუდისტურ ტაძრებში იგი, როგორც წესი, დეკორის მთავარი ელემენტია. არის ქალაქ შიროსაკის ემბლემა და უამრავი მოდიფიკაცია აქვს.

როგორც გერბი, გამოიყენება შემდეგი გვარების შერალდიკაში - ცუგურა, ჰატისუკა, ჰასეკურა და სხვა.

ნიჟარა - ჰორაგაი, იაპონური ჰერალდიკის ჩვეული სიმბოლოა. გამოიყენება სხვადასხვა მოლუსკების გამოსახულება, მაგ.: ავაბი, კაი და ა.შ.

მონი მოლუსკის გამოსახულებით გვხვდება როგორც წრეში ჩასმული, ასევე წრის გარეშეც. ითვლება, რომ აღნიშნავენ ჰარმონიასა და ერთგულებას.

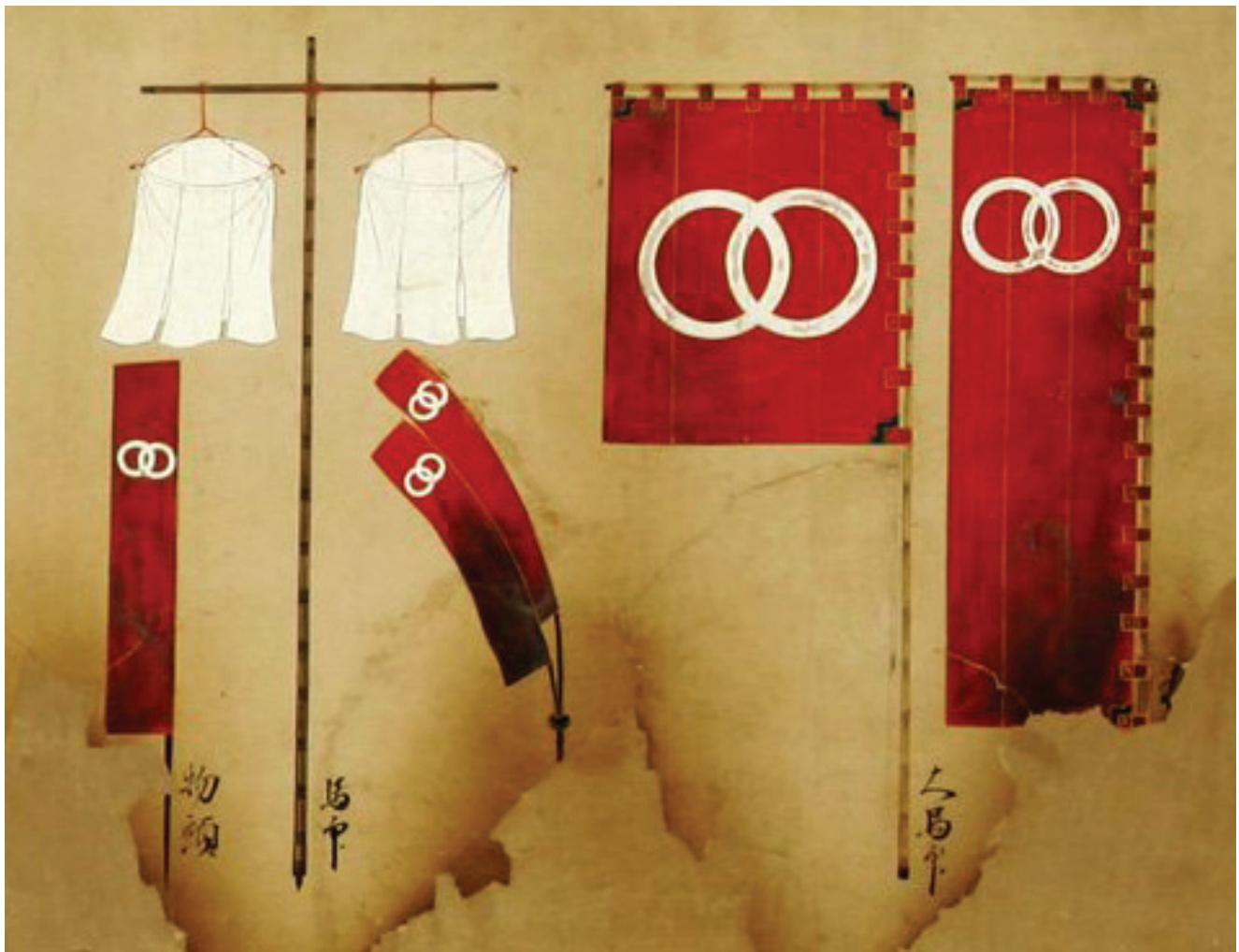
ბოლოქმა

აღნიშნული სტატია წარმოადგენს მრავალსაუკუნოვანი და მეტად საინტერესო იაპონური ჰერალდიკის მოკლე მიმოხილვას. აღსანიშნავია, რომ იგი რადიკალურად განსხვავდება, ჩვენთვის კარგად ცნობილი, ევროპული ჰერალდიკური სამყაროსაგან თავისი არაორდინალური ხედვითა და სრულიად განსხვავებული ესთეტიკური კატეგორიებით.

ესაა მოკრძალებული მცდელობა, ქართველ მკითხველს ზოგადად მაინც გაეაცნოთ აღნიშნული მდიდარი მასალა.

შემდეგ ნომერში შევეცდებით მოგანოდოთ ინფორმაცია იაპონური ისტორიული, სამხედრო საველე ინსიგნიებისა და განმასხვავებელი ნიშნების შესახებ.

მირიან კიკნაძე
Mirian Kiknadze

ჩერქეზთა ეროვნული დროშის ისტორია

ჰერალდიკის განვითარებას კავკასიაში საფუძველი უძველეს ხანაში ჩაეყარა, თუმცა დახვეწილი სახე მხოლოდ ბოლო 3 საუკუნის განმავლობაში მიიღო. ამ სტატიაში შევეხებით კონკრეტულად ჩერქეზ ხალხს და მათ ეროვნულ სიმბოლიკას, რომელიც ადიღეს რესპუბლიკის დროშაზეა გამოსახული.

მოგეხსენებათ, ჩრდილოეთ კავკასია რუსეთის ფედერაციული რესპუბლიკის შემადგენლობაში შედის. ამ ტერიტორიაზე რამდენიმე გამორჩეული და ადგილობრივი ერი ცხოვრობს. მათ რიცხვს ჩერქეზებიც განეკუთვნებიან. მათი თვითსახელწოდებაა - ადიღე და ისინი ყაბარდო-ბალყარეთში, ყარაჩაი-ჩერქეზეთსა და ადიღეს რესპუბლიკაში სახლობენ. ისინი ისტორიულად ქართველების მეზობელი ხალხი იყო და, მეცნიერების ვარაუდით, ყობანური კულტურა გარკვეულ მსგავსებებს ავლენს კოლხურ კულტურასთან. შესაბამისად, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ყობანელები ან უკვე ადიღური, ადგილობრივი მოსახლეობის წინაპრები იყვნენ და საკმაოდ ახლო კონტაქტები ჰქონდათ ქართველებთან (კოლხებთან). აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ საუკუნეთა განმავლობაში ადიღელებს ჰქონდათ სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნები, მაგრამ მუდმივად განიცდიდნენ დამპყრობლების ზეწოლას და ამიტომ ძლიერი და ერთიანი სახელმწიფოს ჩამოყალიბება ვერ მოახერხეს. მრავლად სახლდებოდნენ საქართველოშიც. შუა საუკუნეებში ჰქონდათ სავაჭრო და პოლიტიკური ურთიერთობები, ძირითადად დას. საქართველოსთან. მე-16 საუკუნეში მთლიანად კავკასია ურთულეს პოლიტიკურ ვითარებაში მოექცა, ერთმანეთს ოსმალეთის და ირანის იმპერიები ეცილებოდნენ ამ მიწას, რაც ჩრდილოეთ კავკასიის დასავლეთ ნაწილში ოსმალეთის გაბატონებით დასრულდა და მე-18 საუკუნემდე აქტიურად ავრცელებდნენ ისლამს თუ თავიანთ პოლიტიკურ შეხედულებებს. მე-18 საუკუნიდან უკვე რუსეთი აქტიურდება ჩრდ. კავკასიაში და განდევნის ოსმა-

ლებს. ბუნებრივია, ამ ბრძოლების და ცვლილებების მთელ დარტყმას ჩრდ. კავკასიელი ხალხი იღებდა. 1860-1864 წლები რუსული საარქივო მასალებიდან ცნობილია, როგორც კავკასიური ომების დამავირგინებელი ფაზა, როდესაც ჩერქეზულ ეთნოსს დიდი დარტყმა მიაყენეს და ძირძველი საცხოვრისიდან გადაასახლეს, ნაწილი კი დახოცეს. ეს ფაქტი გენოციდად მოიხსენიება თავად ჩერქეზების მიერ და ოფიციალურად იქნა აღიარებული საქართველოს სახელმწიფოს მიერ, როგორც ვანდალური და უმონყალო საქციელი ჩერქეზი ერის წინააღმდეგ.

ახლა უშუალოდ ჩვენი კვლევის მთავარ მიზანს, ჩერქეზულ დროშას, მასზე დატანილ სიმბოლიკას და მის წარმოშობას შევეხებით. ეს დროშა ჩერქეზი ერის ერთიანობის სიმბოლოდაა შექმნილი და დამოუკიდებელი ჩერქეზეთის იდეის მატარებელია. ის მწვანე ფერისაა, მასზე გამოსახულია თორმეტი ოქროსფერი ვარსკვლავი, რომლებიც ჩერქეზების სხვადასხვა ტომებს აღნიშნავენ და სამი ისარი - ეს სამი უძველესი ჩერქეზული თავადური შტოა. ის, რომ სამი ისარი გადაჯვარედინებულია, მათ ერთიანობაზე მიუთითებს, ხოლო დროშის მწვანე ფერი ისლამის რელიგიის აღმნიშვნელია. მუსლიმური რელიგიის მიხედვით, სამი ისარი მჭედლობის ღმერთთან, ტლეპშთან უნდა იყოს დაკავშირებული. როგორც ზემოთ აღვნიშნე, ეს დროშა და მასზე დატანილი სიმბოლიკა ყველა ადიღეს გამაერთიანებელია.

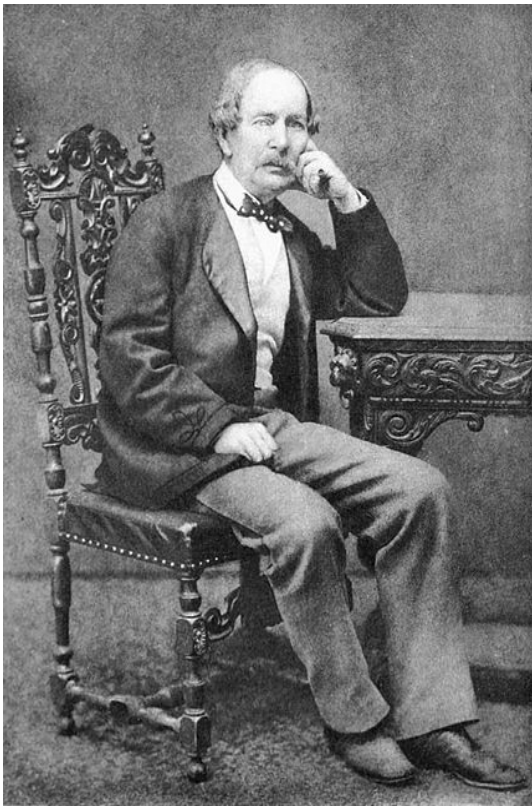
ისტორიკოსი რ. ტრახო თავის წიგნში „ჩერქეზები“, რომელიც 1956წ. იქნა მიუხეხნში გამოცემული, აღნიშნავს, რომ 1934 წელს, როდესაც ჩერქეზები „თავისუფალ დიდებულ კრებას“ ემორჩილებოდნენ, მათი ქვეყანა 12 ნაწილად იქნა დაყოფილი. ამავდროულად, მათ ისმაილ ზეუშის თაოსნობით ელჩობა გაგზავნეს თურქეთში, საფრანგეთსა და ინგლისში და საყოველთაო მობილიზაცია გამოაცხადეს. მათი ერთიანობის სიმბოლოდ ჩერქეზთა

დროშა დასახელებული.

ამ დროშას მოიხსენიებს ასევე ინგლისელი მოგზაური ედმუნდ სპენსერი თავის მოგონებებში, რომელსაც „ჩერქეზეთში მოგზაურობა“ ეწოდება. იგი მხატვრულად აღწერს, თუ როგორ შეეგება ათასობით ჩერქეზი მხედარი მათი წინამძღოლის - ხერსის სულტუნ-ოღლუს თაოსნობით, რომელმაც ჩერქეზთა გამაერთიანებელი დროშა გაშალა, რამაც საოცარი შეძახილები და აღმაფრენა გამოიწვია იქ შეკრებილ ლაშქარში.

მსგავსი მოგონებები განპირობებულია იმით, რომ სწორედ XIX საუკუნის 30-იანი წლებიდან იწყება რუსეთის გაბატონების ხანა ჩერქეზთა მონებზე. მას შემდეგ, რაც რუსეთ-თურქეთის ომის შემდგომ ადრეანოპოლისის ზავით თურქეთმა სცნო რუსეთის ძალაუფლების გავრცელება ამ ტერიტორიებზე, ჩერქეზებში კი ამან დიდი უკმაყოფილება გამოიწვია, ისინი გრძნობდნენ მოსალოდნელ საფრთხეს, რაც მათ ქრისტიანული რუსეთის იმპერიისგან ელოდათ.

ზავის შემდეგ ჩერქეზთა უფლისწულმა გამოითხოვა მისი ასლი, შეისწავლა და შემდგომ უხუ-

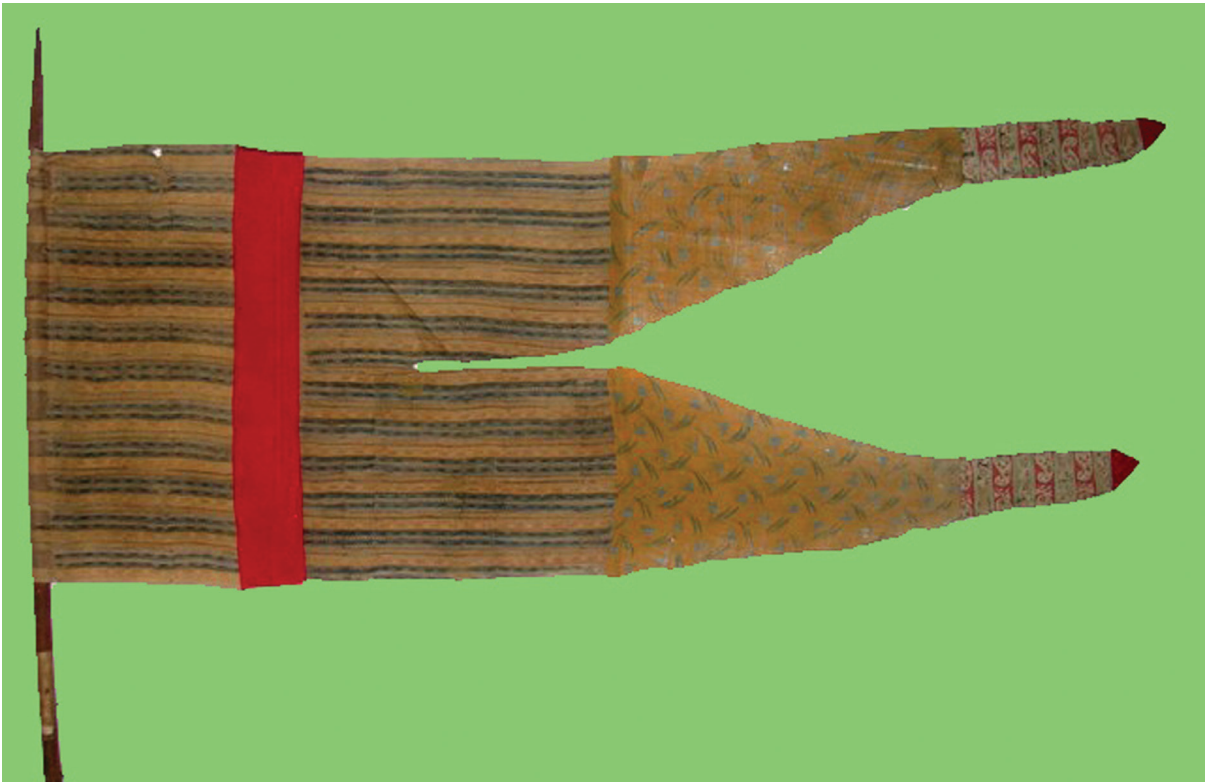
დევიდ ურქართი

ცესთა საბჭოს გააცნო. ადლის ხეობაში გამართულ კრებაზე მრავალი მოსაზრება გამოითქვა იმის თაობაზე, რომ ზავის ზოგიერთი პირობა არ იყო სანდო. უხუცესთა საბჭომ მიიღო გადაწყვეტილება გაეგზავნათ თურქეთში წარმომადგენლობა უფლისწულ ზანის მეთაურობით, რათა დაეზუსტებინათ სამო-

მავლო ქმედებები და ჩერქეზთა მოსალოდნელი ბედი ზავის პირობების მიხედვით. უფლისწული ხვდებოდა, რომ ეს ქმედება უშედეგო იქნებოდა, თუმცა მაინც გადაწყვეტილი ჰქონდა, ეს ვიზიტი თურქეთში, სულთან-მაჰმუდთან შესახვედრად გამოეყენებინა და მისთვის ჩერქეზების პოზიცია და განწყობა აეხსნა. ამავდროულად, ამ ვიზიტის შესახებ რუსულმა მხარემაც შეიტყო და შეუთვალა თურქულ მხარეს, რომ დელეგაცია დროებით დაეპატიმრებინათ, რათა რუსეთს ჩერქეზებში წესრიგი დაემყარებინა ზავის თანახმად. მოვლენები კი შემდეგნაირად განვითარდა: უფლისწული საფერბი მარტო აღმოჩნდა გაგზავნილი სტამბულს, მაშინ, როდესაც მისი ორი თანმხლები პირი სამშობლოში დაბრუნდა ადრეანოპოლისის ზავის თურქული ასლით; ისინი კარგად გაეცნენ ამჯერად თურქული ზავის პირობებს და ომისთვის დაიწყეს მზადება. უფლისწული საფერბი ზანი მარტო ცდილობდა თავისი ერის ინტერესები დაეცვა უცხო მიწაზე. იგი შეხვდა დევიდ ურქართს, ბრიტანული წარმომადგენლობის მდივანს სტამბულში, რომელიც მას დიდი ხანია იცნობდა, ჩერქეზულადაც თავისუფლად საუბრობდა. ზანმა ჰკითხა დევიდს ბრიტანული მხარის შუამდგომლობის შესახებ ამ საკითხთან დაკავშირებით, რაზეც პასუხად მიიღო, რომ ბრიტანული და ფრანგული მხარეები ერთობ აღშფოთებულნი იყვნენ ჩერქეზეთში მიმდინარე მოვლენებით და ძალიან ანუხებდათ ჩერქეზთა საკითხი, რომლის გამწვავებაც რუსეთის ამბიციებმა და თურქეთზე თავდასხმამ გამოიწვია. მან უთხრა, რომ ბრიტანული მხარისათვის ცნობილი იყო რუსეთის ნამდვილი მიზანი - ბოსფორის სრუტის დაუფლება და ბრიტანეთი ყველანაირად შეეცდებოდა, ხელი შეეშალა რუსეთისათვის. ურქართი ტყვია-ნამაღს, შეიარაღებას და აღჭურვილობას დაპირდა საფერბი ზანს. უფლისწულმა ჰკითხა, თურით უნდა გადაეხადა ჩერქეზ ხალხს ამის საფასური, რაზეც პასუხად მიიღო, რომ ეს ხორბლის, თაფლის, სიმინდის, საქონლის და სხვა პროდუქტის სახით შეიძლებოდა მომხდარიყო, ასევე, ბრიტანელი მეცნიერები მოახდენდნენ ბუნებრივი რესურსების შესწავლას და შეთვისებას ჩერქეზთა მიწებზე. ზანმა უთხრა, რომ ჩერქეზები აუცილებლად აანაზღაურებენ ამ სახით განეული დახმარების საფასურს, ოღონდ ბრიტანეთს პოლიტიკური დახმარება და მხარდაჭერა უნდა გამოეხატა ჩერქეზთა მიმართ. ურქართი ამას შეპირდა და ურჩია, რომ ერთიანობა ეძებნა ჩერქეზ ხალხში. ასევე მიუჩინა მრჩეველნი მსგავს საკითხებში: დავიდ ლონგვორსი და ჯეიმს ბელი, იმ პირობით, რომ ჩერქეზეთში ჩასვლისას უფლისწულ ზანს ისინი საცხოვრებლით უნდა უზრუნველყუო, თუმცა ამგვარი ზეპირი შეთანხმების ნდობა რამდენად შეიძლებოდა? თანაც უფლისწული ზანი მხოლოდ ნაწილი ჩერქეზების სახელით საუბრობდა, შაფსულები და ნათუხაელები მისი ძალაუფლების ქვეშ არ იყვნენ. შაფსულებთან გამართული ყრილობის დროს მრავალი ეჭვი გამოიკვეთა

როგორ სვლავოლნენ აღიღეში შაფსულების დროშას 1926 წელს

13 იანვარს ჩრდილოეთ კავკასიის სამ რესპუბლიკაში - ადიღეში, ყაბარდო-ბალყარეთში, ყარაჩაი-ჩერქეზეთში და კიდევ იმ 52 ქვეყანაში, სადაც ჩერქეზული დიასპორა ცხოვრობს, აღინიშნება ჩერქეზული დროშის დღე.

ჩერქეზული დროშა ერთადერთია ეროვნულ დროშათაგან ჩრდილოეთ კავკასიაში, რომელიც სახელმწიფო დროშა გახდა.

ადიღეს ავტონომიური ოლქის კრასნოდარის მხარის შემადგენლობიდან გამოსვლისა და ადიღეს რესპუბლიკის ფედერაციის დამოუკიდებელ სუბიექტად გამოცხადების შემდეგ, 1992 წლის მარტში, ეს დროშა რესპუბლიკის უმაღლესი საბჭოს მიერ სახელმწიფო დროშად დამტკიცდა.

ცოტამ თუ იცის, რომ 1926 წელს ადიღე ზეიმიტ ხვდებოდა დროშას — ეს იყო შაფსულების დროშა (ჩერქეზების სუბ-ეთნიკური ჯგუფი), რომელიც ნაალაფარი იყო 1864 წელს აბის ციხესიმაგრისათვის გამართული ბრძოლის შემდეგ და ინახებოდა თბილისის მუზეუმში.

ა. ჟანეს აღწერით დროშა წარმოადგენდა ყავისფერ ნაჭერს ორი მკლავით და ნახატებით, სადაც ყავისფერი აღნიშნავდა მთის ფერს, წითელი მაუდის ზოლი, რომელიც გადაკვეთს დროშის ტანს, მზის სიმბოლოა, დროშის მწვანე მკლავები კი — მშობლიური ტყეები, მინდვრებისა და შაფსულების

ტანსაცმლის ფერია.

დროშის მკლავები წვერთან წვრილი ნახატებით ბოლოვდება. ჟანეს აზრით, თითოეული მათგანი ტომების გამარჯვებებისა და დამარცხებების შესახებ ინფორმაციის მატარებელია.

1922 წლის ივლისში, ადიღეს ავტონომიური ოლქის წარმოშობის შემდეგ, მოხუცმა შაფსულებმა თხოვნით მიმართეს ოლქის აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარეს, შიხანჩერ ხაქურატეს, რათა მოეძებნათ და დაებრუნებინათ მათთვის წინაპართა დროშა.

1926 წელს დროშა თბილისის მუზეუმიდან საზეიმოდ დაბრუნდა ადიღეში.

ამ მიზნით სამდღიანი გრანდიოზული ზეიმი გაიმართა ადიღეს რაიონულ ცენტრებში და ადიღეს აულებში: აფიფსიფში, პანეხესში, ხაშთუყში და ფსეითუყში.

ადიღეს ეროვნული არქივის დოკუმენტებით ირკვევა, რომ ეროვნული დროშის დღედ 13 იანვარი დადგინდა ავტონომიური ოლქის აღმასრულებელი კომიტეტის საბჭოს წევრებისა და ადიღე-ჩერქეზეთის ავტონომიური ოლქის ტახტამუკაისკის რაიონის შაფსულური აულების საზოგადოების 1926 წლის გაერთიანებულ სხდომაზე. იმავე სხდომაზე დაადგინეს იმ პირთა სია, რომელთაც უნდა ჩამოეტანათ დროშა თბილისიდან, ესენი იყვნენ:

ვინმე ახეჯაყი, ხაგურ ისხაკი და ბჟასო დავლეთი. ასევე გადანყვიტეს, რომ დროშის შესახვედრად კრასნოდარში გაეგზავნათ ყველა მსურველი მხედარი შაფსული საზოგადოებიდან, რომლებიც გამოაცილებდნენ დროშას სოფლის საბჭომდე.

საინტერესოა დროშის ჩამოტანის ერთ-ერთი მონაწილის, ბჟასო დავლეთის მოგონებები: “თბილისში ძალიან თბილად დაგვხვდნენ, ძალიან ბევრი საინტერესო შეხვედრა იყო კეთილშობილ ხალხთან, მეცნიერებთან. შთაბეჭდილებების ქვეშ მყოფებს გზაში სამი დღე და ღამე არ გვეძინა.

კრასნოდარში საღამოს ჩავედით და აქაც არანაკლები საზეიმო შეხვედრა გველოდა. ჩვენს შესახვედრად ჩამოვიდნენ ადილეს თითქმის ყველა საბჭოს წარმომადგენლები. ყველას უნდოდა დროშის ნახვა, მაგრამ შიხანჩერ უმაროვიჩმა ყველა დაამშვიდა. ჩვენ გავშალეთ დროშა და 200-ზე მეტი მხედრის თანხლებით ჩავიტანეთ შაფსულების რელიკვია ოლქის აღმასრულებელ კომიტეტში და ჩავაბარეთ შესანახად.

საღამოს, როდესაც დაღლილები, მაგრამ ბედნიერები შევიკრიბეთ შიხანჩერ უმაროვიჩთან, იგი მოგვიყვა, თუ რა სამუშაოები ჩაატარეს, რათა ღირსეულად წარედგინათ ხალხისთვის დროშა.

გაშლილ მინდორზე, აულის შესასვლელთან ურიცხვი ხალხი შეიკრიბა. ყველა სულმოუთქმელად ელოდა ჩვენს დაბრუნებას. გამოიყვანეს ცხენები, გაშალეს დროშა და გასწიეს მინდვრისკენ, სადაც ათასობით ადამიანი გველოდებოდა. ასე ნაბიჯიც არ გვქონდა გავლილი, რომ თუხთუხმა ხელი გადაიჭრა და თავისი სისხლი დროშას მიაპკურა - ეს იყო ტრადიცია.

როდესაც მინდორს მივუახლოვდით, სისხლი წვეთავდა არა მარტო იდაყვიდან, არამედ დროშის ტარიდან ...

როდესაც ზეიმი დასრულდა, დროშა თუხთუხის სახლში დარჩა კიდევ რამდენიმე დღე. შემდეგ მიიღეს გადაწყვეტილება, გადაეცათ ის ადილეს მუზეუმისთვის, რომელსაც მაშინ იბრაგიმ ნაურზოვი ხელმძღვანელობდა.”

1936 წელს, როდესაც ადილეს დედაქალაქი მაიკოპში გადაიტანეს, დროშაც იქ წაიღეს. 50-იან წლებში მუზეუმის თანამშრომელმა ლ. ი. ლებედენკომ დროშა განადგურებას გადაარჩინა, თავის სახლში გადაამალა და 10 წელზე მეტ ხანს ინახავდა, ბოლოს კი ოლქის მუზეუმს გადასცა.

ამჟამად დროშა ადილეს ეროვნული მუზეუმის საცავებში ინახება.

ადილეს ნაციონალურ არქივში დაცული დოკუმენტი
(ქვეყნდება პირველად)

“საბჭოს წევრებისა და ადილე-ჩერქეზეთის ავტონომიური ოლქის, ტახტამუკაისკის რაიონის, შაფსული თემის ყველა აულის მოქალაქეთა

1926 წლის 10 იანვრის გაერთიანებული სხდომის ოქმი

სხდომას ესწრებოდა 206 მოქალაქე და ადილეს მუზეუმის წარმომადგენლები.

განხილული იქნა საკითხი:

ძველი შაფსული დროშის ჩამოტანა ქალაქ კრასნოდარიდან აულ აფიპსიპში და დახვედრის სადღესასწაულო ღონისძიებების ჩატარების შესახებ. (მომხსენებლები - აჩაოს მუზეუმის წარმომადგენელი ამხ. აჩიზ მ. და სხაკუმიდ ს.)

დაადგინეს:

ყოველმხრივ განვიხილეთ საკითხი და მივიღეთ მხედველობაში, რომ შაფსული მოსახლეობისთვის ძვირფასია წინაპართა ხსოვნა, რომელთაც გააჩნდათ საკუთარი დროშა 1864 წელს და რომელიც სამთავრობო ჯარებმა აბის ციხესიმაგრესთან ბრძოლის დროს ჩამოართვეს და რადგან ჩვენ კვლავ მოგვეცა მისი ხილვის საშუალება,

ვადგენთ:

აღნიშნული მოვლენის პატივის მიგების მიზნით, დანესდეს სადღესასწაულოდ 1926 წლის 13 იანვარი აულ აფიპსიპში.

ყველა ვალდებულია დახვდეს დროშას და წარმომადგენლებს.

მისასალმებელი სიტყვებით უნდა გამოვიდნენ ახეჯაყი, ხაგურ ისხაკი და ბჟასო დავლეთი, რომელთაც უნდა გამოთქვან სამადლობელი საბჭოთა ხელისუფლებისა და მისი ხელმძღვანელების მიმართ.

დროშის დასახვედრად კრასნოდარში გაიგზავნოს ყველა მსურველი მხედარი შაფსული თემიდან, რომელთაც უნდა მოაცილონ დროშა სოფლსაბჭომდე.

დროშის ჩამოტანის ყველა ხარჯი დაეკისროს სოფლსაბჭოს ფონდს.”

ნაიმა ნეფლიაშევა
Naima Nefliasheva

გამოყენებული წყარო:

1. <http://www.kavkaz-uzel.ru/blogs/1927/posts/14528>

ინგუშეთის პერალდიკური ატრიბუტიკა

ინგუშეთის ადმინისტრაციული რუკა

წინამდებარე სტატია კავკასიის ერთ-ერთი უძველესი ხალხის - ინგუშების (ღალღაი/ღლიღვი) ეროვნულ ატრიბუტიკას შეეხება. ინგუშები ვაინახური ერთობის ნაწილს შეადგენენ. მათ გარდა ამ ერთობაში იგულისხმებიან ჩეჩნები, საქართველოს ტერიტორიაზე მცხოვრები ნოვა-თუშები და ქისტები.

მართალია, ინგუშეთი (რესპუბლიკა ღალღაიჩე) დღეს სუვერენულ სახელმწიფოს არ წარმოადგენს, მაგრამ პერალდიკური მეცნიერებისათვის ალბათ უინტერესო არ იქნება სახელისუფლებო რეგალიების ფლობისა და მათი ეროვნული სიმბოლოებით მარკირების მაგალითი სწორედ მაშინ, როდესაც ხალხს პოლიტიკური დამოუკიდებლობა არ გააჩნია (სტატია ეხმიანება ინგუშეთის/ღალღაიჩე რესპუბლიკის 20 წლის იუბილეს – 1992 წ. 4 ივნისი).

არასუვერენულ რესპუბლიკაში მოქალაქეების - „ნაციონალების“ (ეროვნულ-პატრიოტული საზოგადოება) სოციალიზაცია ხდება სწორედ ნაციონალური ატრიბუტიკის ტრადიციულ ღირებულებებთან შეერწყმის გზით. როგორც ეროვნული იდენტობის მკვლევრები აღნიშნავენ, ასეთი სიმბოლოები პერმანენტულად თან სდევნენ და შეახსენებენ მოქალაქეებს მათ საერთო მემკვიდრეობას, კულტურულ ნათესაობას, „აღვივებენ და ამძაფრებენ მათ გრძნობებს საერთო იდენტობისა და საერთო კუთვნილების გათავისებობით“ (ე.დ. სმითი, ნაციონალური იდენტობა, თბ., 2008, გვ. 21). თავად საზოგადოებასაც (მითუმეტეს თავისუფლებისმოყვარე კავკასიის მთიელებს) ძლიერ გამძაფრებული აქვს სულიერი მოთხოვნილება, რომ ეროვნული ატრიბუტიკების

გამუდმებული წარმოჩენა ხდებოდეს. ამის თქმის საშუალებას გვაძლევს ეთნიკური ინგუშების საზოგადოებრივ განწყობებზე დაკვირვება. ინტერნეტ-სოციალურ-მედიასა თუ ცალკეულ ინგუშთა პიროვნულ ქმედებაში სწორედ ეს იკვეთება: შესამჩნევად გამძაფრებული ეთნიკური სენტიმენტები, ეროვნული სიამაყე და მუდმივი ხაზგასმა ექსკლუზიურად „ჩვენ“-ზე, ყველაფერი ეს ინვესტს სავსებით ლოგიკურ ინტერესს, ჩაჯულრმავდეთ საკითხს.

კვლევისათვის განსაკუთრებით კარგ მასალას იძლევა სოციალურ ქსელებსა და ინტერნეტ ფორუმებზე დაკვირვება (<http://ingushetiya.org/>; <https://www.facebook.com/groups/308103762570106/>; <https://www.facebook.com/groups/galgaichege/>; <http://www.euingush.com/index.php?do=forum&action=main>; <http://angusht.com/index.php...>). თუ შევუფარდებთ აქ მიღებულ შთაბეჭდილებას ოფიციალური სახელმწიფო სტრუქტურების „პატრიოტულ აურას“ (<http://www.ingushetia.ru/>; <http://www.pravitelstvori.ru/>; <http://www.parlamentri.ru/>; <http://ingush.tv/>; <http://www.postpredstvo.ru/>; [http://06region.ru/...](http://06region.ru/)), დავინახავთ დიდ განსხვავებას: დღეს რუსეთის ფედერაციაში შემავალ ინგუშეთის რესპუბლიკაში პოლიტიკური გარანტიებით არავინ არ ინახავს (მეურვეობს) ერის კულტურულ მონაპოვარს. ამიტომაც, ნაციონალურ სიმბოლოებზე აქცენტები თავად საზოგადოების მხრიდან დაისმის. მიზანია – მკაფიოდ გაესვას ხაზი კულტურულ ინდივიდუალობას, თვითმყოფად მემკვიდრეობას. ეს თითქოს გარანტიაა, რომ არ დაიკარგოს და არ განიბნეს ინგუშური გენი.

ნაციონალური ვინაობის უმთავრესი ვიზუალუ-

რი ნიშანი ეროვნული დროშა და გერბია. ვიტყვოდი, ეს არის კიდევ უპირველესი ემბლემა ინგუშურ-პატრიოტულ საზოგადოებაში, მაგრამ, სამეცნიერო თვალსაზრისით, ინგუშური ჰერალდიკის გაანალიზება არც კომპლექსურია და არც აქტუალური. ამ შემთხვევაში ჩვენი მცირე ნარკვევი მიზნად ისახავს განვსაზღვროთ: გამოსახავს თუ არა ინგუშეთის რესპუბლიკის გერბი არსებით ეროვნულ ელემენტებს, ტრადიციულ ნიშნებს? შესრულებულია თუ არა იგი ინგუში ხალხის ცხოვრების, ისტორიისა და ტრადიციის გათვალისწინებით? შეეფერება თუ არა თავის დანიშნულებას? დაცულია თუ არა ე.წ. „ღერალდიკური წესი“ და სტილი?

სანამ დღეს მოქმედი გერბის ბლასონს გავაკეთებდეთ, საჭიროა მოკლე ისტორიული ექსკურსი - ინგუშური ჰერალდიკის მიმოხილვა ისტორიულ წერილში.

განსახილველი საზოგადოება სხვადასხვა დროს სხვადასხვა პოლიტიკური ჩარჩოს ფარგლებში არსებობდა. მონარქიული ან რესპუბლიკური სახელმწიფოებრივი მმართველობის ტრადიცია მათ არ ჰქონიათ. შუა საუკუნეებში ინგუშეთი (დურძუკეთის ნაწილი) საქართველოს შემადგენლობაში იყო, XIX-XX სს-ში რუსეთის პოსტ-ფეოდალურ, შემდეგ სოციალისტურ-იმპერიალისტურ სივრცეში ვითარდებოდა, დღეს კი რფ-ს სამხრეთ ფედერალურ ოლქში შედის. ჩვენ გვსურს თვალი მივადევნოთ იმ ჰერალდიკურ სახესხვაობებს, რაც პოლიტიკური ჩარჩოს ცვლილებას მოჰყვებოდა ხოლმე.

დავინწყოთ დაკვირვება ჯერ ცარისტული რუსეთის იმპერიის გერბებზე. 1672 წელს შეიქმნა პირველი რუსული გერბი. ინგუშეთის და, საერთოდ, კავკასიის დაპყრობის (შეერთების) შემდეგ მან რამდენჯერმე განიცადა რედაქტირება: 1801, 1832, 1856, 1882 და 1883 წლებში (<http://www.heraldicum.ru/russia/index.htm>), მაგრამ არცერთ შემთხვევაში კავკასიასთან დაკავშირებული ნაციონალური, პოლიტიკური, ისტორიული, რელიგიური თუ სხვა ეთნოგრაფიული ატრიბუტი გამოყენებული არ ყოფილა. 1919 წლის სექტემბრიდან ინგუშეთი შევიდა ჩრდილოკავკასიური ემირატის შემადგენლობაში, რომელიც წარმოადგენდა თეოკრატიულ მონარქიას, მაგრამ ეს მონარქია ძალიან დღემოკლე აღმოჩნდა, 1920 წლის მარტში ბოლშევიკებმა შეძლეს მისი ლიკვიდაცია, ხელისუფლების მეთაურმა მუფთის ნოდება მიიღო და მალევე გარდაიცვალა. ჩვენთვის საინტერესოა ის, რომ ემირატმა მოასწრო მიელო საკუთარი ფულის ერთეული - საკრედიტო ბილეთები, რომელზეც გამოსახა საკუთარი გერბი და დროშა. გერბის ცენტრალური ატრიბუტებია: საბრძოლო იარაღები - თოფი და ხმალი, მათ ზემოთ ხელისუფლების რეგალია - გვირგვინი, მარჯვენა და მარცხენა ფლანგზე ერთმანეთის საპირსონედ გამოსახულია ჯიჰადის ბანერი (მწვანე ფერისა) და გადაშლილი წიგნი (ყურანი), გერბის ქვედა მხარეს - ნახევარმთვარე და 3 ვარსკვლავი (წყარო: <http://www.heraldicum.ru/russia/index.htm>).

ჩრდილოკავკასიური ემირატის გერბი

www.heraldicum.ru/russia/index.htm

როგორც ვხედავთ, ემირატის ჰერალდიკური ატრიბუტიკა უკვე გამოხატავს ჩრდილოკავკასიელთა რელიგიურ და იდეოლოგიურ თავისებურებებს: მწვანე ფერი, იარაღი და რელიგიური არბიტრი მშვენივრად წარმოგვიჩენს ისლამისტური თეოკრატიული სახელმწიფო წარმონაქმნის იდეოლოგიას. ცხადია ეს ემბლემა კანონიკურ გერბად ვერ იქნება მიჩნეული, თუმცა ემირატის პოლიტიკური ხელისუფლება აღიარებულ იქნა საქართველოს, თურქეთის და აზერბაიჯანის მიერ.

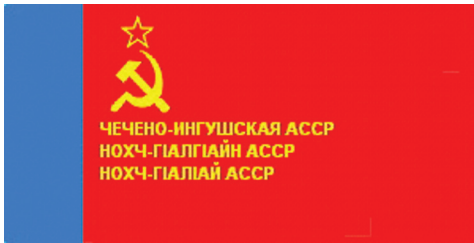
საინტერესოა, როგორია ამის შემდეგ ინგუშეთის პოლიტიკური ჩარჩო? 1924 წლის 7 ივლისს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის ბრძანებულებით შეიქმნა ინგუშეთის ავტონომიური ოლქი, 1934 წლის 15 იანვრის გადაწყვეტილებით კი იგი შეუერთდა ჩეჩნეთის ავტონომიურ ოლქს, რომელიც 1936 წელს გადაკეთდა ჩეჩნეთ-ინგუშეთის ასსრ-დ. ამ სუბიექტისთვის 1937 წლის 22 ივნისს მიღებულ იქნა კონსტიტუცია და გერბიც, რომელიც იმეორებდა PCФCP-ს ვერსიას, მხოლოდ წარწერები შესრულებული იყო ეროვნულ ენებზეც.

1944 წელს, როგორც ცნობილია, გააუქმეს ეს პოლიტიკური სუბიექტი და ვაინახები გადაასახლეს სამშობლოდან, მათი რეაბილიტაცია მხოლოდ 1957 წელს მოხდა.

მას შემდეგ ჩრდილოკავკასიისთვის ოფიციალურ რეგალიას წარმოადგენდა საბჭოთა კავშირის გერბი.

1990 წლის ნოემბერში ჩეჩნეთ-ინგუშეთის ასსრ-ს უზენაესმა საბჭომ მიიღო დეკლარაცია სახელმწიფოებრივი სუვერენიტეტის შესახებ. 1991 წლის 15 მაისს ჩიასსრ გადაკეთდა ჩეჩნეთ-ინგუშეთის რესპუბლიკად, მაგრამ 8 ივნისს ჩეჩენმა ერმა დამოუკიდებლად ჩამოაყალიბა პოლიტიკური ერთეული, რომელიც „ჩეჩნეთის რესპუბლიკა იჩქერიის“ სახელწოდებით ამავე წლის 6 სექტემბერს ოფიციალურად გამოცხადდა (წყარო: <http://www.heraldicum.ru/russia/index.htm>). მასში არ გაერთიანდა ინგუშეთი და 1992 წლის 4 ივნისს, ნაზრანის კონგრესზე მიღებული დეკლარაციის საფუძველზე, ოფიციალურად გაფორმდა რუსეთის ფედერაციის შემადგენლობა-

მი. 1993 წლის 3 დეკემბერს, პირველი პრეზიდენტის - რუსლან აუშევის ბრძანებულებით, პოლიტიკურ სუბიექტს ეწოდა „ინგუშეთის რესპუბლიკა“, 1994 წლის 27 თებერვალს კი მიღებულ იქნა მისი კონსტიტუცია. სახელმწიფო სიმბოლიკის შემუშავება დაიწყო ამავე წლის იანვარში. ინგუშეთის რესპუბლიკის გერბი დაფიქსირდა და დაკანონდა არსებული პოლიტიკური მმართველობის, ხელისუფლების მიერ (სახალხო კრება - ინგუშეთის რესპუბლიკის პარლამენტი), მის შესახებ კანონი მიიღეს 1994 წლის

ჩეჩენეთ-ინგუშეთის ასსრ-ს დროშა. 1937 წელი

26 აგვისტოს (N 2-ПКЗ) და მას იმავე დღეს მოაწერა ხელი პრეზიდენტმა რ. აუშევმა. როგორც ეს კანონი აცხადებს, ეროვნული გერბი, როგორც ოფიციალური სიმბოლო ინგუშეთის რესპუბლიკისა, ასახავს ერის მარადიულ სურვილს თავისუფლებისა და სამართლიანობის მიმართ.

2001 წლის 15 თებერვალს ინგუშეთის რესპუბლიკის პარლამენტმა კვლავ მიიღო კონსტიტუციური კანონი გერბთან დაკავშირებით, გერბი უცვლელი დარჩა, მცირე კორექტურა იქნა შეტანილი მხოლოდ აღწერილობაში (Пчелов Е.В. Герб и Флаг Республики Ингушетия // Журнал Гербовед, №26. С. 113-116; <http://www.heraldicum.ru/russia/index.htm>; <http://www.parlament.ru/documentation/5822/>).

ინგუშეთის რესპუბლიკის გერბის ავტორია მხატვარი რუსლან ალიმოვიჩ ელდიევი.

არწივი ამ გერბის უმთავრესი ატრიბუტია, კოშკი კი - ნაციონალური ვინაობის სპეციფიკური ნიშანი.

გერბის ბლასონი (ნაკითხვა): სიმბოლიკის, ემბლემატიკისა და პერალდიკურ ფერთა აზრობრივი მნიშვნელობა

ინგუშეთის რესპუბლიკის სახელმწიფო გერბი წარმოადგენს წრეს, რომლის ცენტრშიც მოთავსებულია არწივი, როგორც კეთილშობილებისა და სიმამაცის, სიბრძნისა და ერთგულების სიმბოლო. ეს ფრინველი მსოფლიოს სახელმწიფოთა 1/4-ის პერალდიკაში დომინირებს და თითქმის ყველასთვის სახელმწიფოებრივი სიძლიერის და ეროვნული რჩეულობის სიმბოლოა. მრავალი მუსლიმური ქვეყნის სიმბოლიკაში არწივის გამოტანა განპირობებულია ძლევამოსილ არაბულ სახალიფოსთან კავშირის ხაზგასასმელადაც.

სამეფო ფრინველად მიჩნეული „არწივი“ ქარ-

თულ ენაში ხურიტულ-ურარტულიდან ნასესხებად ითვლება (ქართული შესატყვისი - ორბი) (ჟურნ. პერალდი, №1, 2012, გვ. 43). ინგუშურ ენაში მას ჰქვია „ერზი“. საინტერესოა, რომ საქართველოში არსად გვხვდება დასახლებული პუნქტი თუ ადგილი (ნებისმიერი ტოპონიმი) „არწივით“, ინგუშეთში კი „ერზი“ერთ-ერთი ყველაზე კოლორიტული ადგილია (Ингушский Государственный ансамбль “Эрзи”// Орел).

ჩვენ გვინტერესებს, რატომ იქნა დაშვებული ინგუშეთის გერბის მთავარ ატრიბუტად არწივი/ერზი? საერთოდ, არწივი უზენაესობის, სიძლიერისა და სამეფო ბრწყინვალეების სიმბოლოა. Aquila chrysaetus ანუ „მთის არწივი“ ყველაზე წარჩინებულად ითვლება. ჯერ კიდევ ძვ.წ. II ასწლეულში დამკვიდრდა იგი სამეფო არსებად (წყარო: ხეთური რელიეფები), ელინისტურ სამყაროში ზევსის, რომის იმპერიის დროს კი უზენაესობის სიმბოლოდ იქცა. სიფხიზლისა და ძალის ამ ემბლემას ქრისტიანულ სიმბოლიკაში წმინდა იოანე მახარობელი შეესაბა-

ინგუშეთის გერბი

მება. არწივს სხვადასხვა მდგომარეობით გამოსახავენ თავიანთ სახელმწიფო რეგალიებზე რომის მემკვიდრე იმპერიები და თანამედროვე სახელმწიფოები: პოლონეთი, ავსტრია, გერმანია, აშშ, მექსიკა, ჩეხეთი, სერბეთი, ჩერნოგორია, რუსეთი, სომხეთი და ალბანეთი (ფართოდ ფრთებგაშლილი, გვირგვინიანი, ერთთავიანი, ორთავიანი). რუსეთის არწივის ისტორია მაშინ იწყება, როდესაც მოსკოვის დიდმა მთავარმა ივანე III-მ თავი ბიზანტიის იმპერიის მემკვიდრედ გამოაცხადა (1472 წ.) და კეისრის ტიტულიც მიითვისა („ცარ“). შედეგად მოსკოვის სამთავროს გერბი ბიზანტიური ორთავიანი არწივით შეიცვალა. ეს ევროპის ქვეყნებმა „ტიტულის უსირცხვილო უზურპაციად“ აღიქვეს. სპეციალისტთა აზრით, აღმოსავლეთ რომის იმპერიის ფერებს იმეორებს და პერალდიკის ტერიტორიულ კანონებს უგულვებლყოფს თანამედროვე რუსეთის გერბიც, შექმნილი 1990-იან წლებში (ზაქარია კიკნაძე, ჟურნ. პერალდი, №1, 2012, გვ. 43; 45). არწივი საქართველოს მეფის გერბზეც გვხვდება (ვახტანგ მე-6), საკათედრო ტაძრის ფასადზეც, სიგელზეც, მოგვიანებით თავადთა გერბებზეც, რომელიც ასევე ბიზანტიური სახისაა, მაგრამ ბიზანტიის იმპერატორისგან 1181

არქიტექტურული კომპლექსი ერზი. ინგუშეთი XV-XVII საუკუნეები

წელს ნაბოძები კეისრის ტიტულის საფუძველზე საქართველოს მეფეს „ცარად“ რუსეთის იმპერია ცკი აღიარებდა. საქართველოს შემთხვევაში ეს ჰერალდიკურ უზურპაციად არ ითვლება.

როგორც ვხედავთ, არნივის თემა მსოფლიო ჰერალდიკაში ფართოდ განსჯადი პრობლემაა. აქ მისი დეტალურად განხილვა შორს წაგვიყვანს. ამჯერად ჩვენთვის ამ პოლემიკაში ჩართვა არცაა აუცილებელი. შეგვიძლია მხოლოდ ვთქვათ, რომ ინგუშური ჰერალდიკის ამგვარად ფორმირება გულისხმობს კავშირს საქართველოს (ისტორიულად) და რუსეთის (ამჟამად) სახელმწიფოებთან, ერთ პოლიტიკურ ჩარჩოში თანაცხოვრების მომენტს, თუმცა უდავოა, რომ „მთის არნივი“ ინგუშეთისათვის ნაციონალურ ატრიბუტსაღ ნარმოადგენს ისევე, როგორც ჩეჩნეთისათვის (ნოხჩიჩო) - მგელი, ამიტომ შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ინგუში ხალხის ეროვნული კოლორიტი, მათივე თქმით, „Этот тотем - тотем строительства, серьезных планов и проектов, объединения людей. ‘Царь птиц’; известен как символ безграничной власти и обороноспособности“ (<http://06region.ru/forum/svobodnyetemy/11393-simvol-orla>). საინტერესოა, რომ არნივი ინგუშეთში გვხვდება არა მარტო სახელმწიფო, არამედ საქალაქო და რაიონულ გერბებზეც, ანუ მრავალგანამეორებადი ატრიბუტია.

მაგალითად, ჯეირახის რაიონის მუნიციპალიტეტის გერბზე, რომელიც მიღებული და დამტკიცებულია 2010 წელს, გვხვდება არნივი გამლილი ფრთებით, როგორც სულიერი სიძლიერისა და სამართლიანობის სიმბოლო <http://www.heraldicum.ru/russia/subjects/towns/jeirah.htm>

ამჟამინდელი დედაქალაქის - მაგასის დროშაც, რომელიც შეიქმნა 2008 წელს ქალაქ მაგასის გერბის საფუძველზე, გამოსახავს ფრთებგამლილ ოქროსფერ არნივს წითელ ფონზე (გამბედაობის, სიხარულის, გამარჯვების ფერი), იგი განასახიერებს ძალას, სიდიადეს, სტუმართმოყვარეობასა და აღმატებულ მისწრაფებებს, ინგუშეთის დედაქა-

ლაქის განახლების, აღორძინების და, ამასთან ერთად, ჩრდილოკავკასიის ერთ-ერთი დიდებული ძველი ქალაქ მაგასის აღდგენის იდეას. ოქროსფერში წარმოდგენილი არნივი ძლევამოსილების, განგრძობადობის, სიმდიდრის, სიდიადის, კანონიერების, სინმინდისა და მაღალი სულიერების ნიშანია http://ru.wikipedia.org/wiki/Флаг_Maraca; <http://www.calend.ru/travel/6369>

ინგუშეთის რესპუბლიკის პირველი დედაქალაქის - ნაზრანის გერბი ასეთია: მწვანე ფონზე გამოხატულ ვერცხლისფერ არნივს გულზე წითელი მზის ნიშანი აქვს (საათის ისრის საწინააღმდეგოდ მიმართული). ვერცხლისფერი ჰერალდიკაში აღნიშნავს: რწმენას, სინმინდეს, გულწრფელობას, გახსნილობას და უდანაშაულობას. გერბის ავტორია ინგუში მხატვარი ზელიმხან ესმურზიევი. <http://www.heraldicum.ru/russia/subjects/towns/nazran.htm>

პირველხარისხოვანი ჰერალდიკური ფიგურა ინგუშურ გერბზე - გერბის ცენტრში ვერტიკალურ ღერძად აღმართულია საბრძოლო კოშკი (Блов - Боевая башня). **Блов** ინგუშებისათვის არის არა მარტო ეროვნული არქიტექტურის მთავარი სიმბოლო, არამედ, ისტორიული მეხსიერებისა და ასოციაციების საცავი ნაგებობაც, ადგილი, სადაც წინაპრები ცხოვრობდნენ, ლოცულობდნენ და იბრძოდნენ. ყოველივე ამის გამო იგი საკრალურ მნიშვნელობას იძენს, სათაყვანო და აღმაფრთოვანებელი ადგილია, სადაც სხვა (უცხო, მტერი, გარეშე) ვერც მოიღებენ და ვერც იხიერებს.

ჩვენთვის საინტერესოა თავად ფაქტი, რომ ეროვნულ გერბში „პირველსიტყვად“ გამოითანება ექსკლუზიურად ეროვნული სიმბოლო, რათა ინდივიდუალობა გამოიხატოს, ანუ ნაციონალური თვითიდენტიფიკაცია მოხდეს.

კიდევ ერთი ეროვნული ატრიბუტი, რომელიც ინგუშეთის გერბზეა დატანილი, გახლავთ სქემატური გამოსახულება მთისა **Maat-Юам** - ყველაზე მაღალი მთა ინგუშეთში (2993 მ. ზღვის დონიდან),

ერთ-ერთი ყველაზე ლამაზი და წმინდა ადგილი. იგი ძალიან ძველია - საუკუნეების მანძილზე სათაყვანო და ცნობილი. მეორე კი ყაზბეგის მთაა („მყინვარწვერი“, ინგუშურად **Баш-Лоам**), ეს მთაც საკრალიზებულია ინგუშთა წარმოდგენაში და მრავალი ლეგენდა თუ თქმულება უკავშირდება (<http://simvolika.rsl.ru/index.php?doc=99>). მაშასადამე, კიდევ ერთ ეროვნულ ატრიბუტს გაეცმევა ხაზი.

კოშკისა და მთების თავზე მოთავსებულია ზენიტში მყოფი მზე, რომლიდანაც გადმოედინება 7 სხივი. ქვედა მხარეს, პატარა წრეშიც ასევე მზის ნიშანია, ნითელი (**солярный знак**) - ეროვნული დროშის მთავარი ატრიბუტი ამასთანავე. იგი სიმბოლურად

ნაზრანის ბერბი

მაგასის ბერბი

ჯეირახის ბერბი

მაგასის ღროშა

გამოხატავს მზისა და დედამიწის მარადიულ ბრუნვას, ყველაფრის ურთიერთკავშირსა და უსასრულობას. თაღოვანი სხივები მზისა მიმართულია საათის ისრის საწინააღმდეგოდ.

გერბის დიდ და მცირე წრეს შორის მოთავსებულია წარწერა: ზევით – **Республика Ингушетия**, ქვემოთ - **ГалгӀай Мохк**. ის, რომ ეროვნულ ენაზე რესპუბლიკის სახელწოდება გერბის ქვედა მხარესაა აღბეჭდილი (როგორც თარგმანი რუსულ, დომინანტ ენაზე შესრულებული წარწერისა), ნათლად გამოხატავს ეროვნული და სახელმწიფო ხელისუფლების ძალაუფლების იერარქიულობას – დღეს ინგუშების ისტორიული ტერიტორია არ წარმოადგენს მათ მიერვე კონტროლირებად ტერიტორიას. გერბზე თავჩენილი ეს არასუვერენული სტატუსი ლოგიკურ შესაბამისობაშია პრაქტიკულ სიტუაციაში ინგუშეთის ეთნოლინგვისტურ სიტუაციაში რუსული ენა ინარჩუნებს

დომინანტურ პოზიციას, მიუხედავად იმისა, რომ რესპუბლიკაში დღეს ინგუშური მეორე სახელმწიფო ენაა (**ГалгӀай мотт**) და გამოიყენება განათლების, მედიის, ხელოვნების სფეროში. სკოლებსა და უნივერსიტეტებში ინგუშურ ენას ისე მეურვეობენ, როგორც უცხო ენას. ყველა დისციპლინის შესწავლა, მათ შორის, ინგუშური ენისა და ლიტერატურის, წარმოებს რუსულ ენაზე. მართალია, ინგუშურ ენასა და ლიტერატურას სკოლებში ეთმობა რამდენიმე სასწავლო საათი, მაგრამ – როგორც სასწავლო პროგრამის არასავალდებულო კურსს. დღეს ინგუშეთში მშობლიურ ენას (ღალღაჲ მუოთ) უკვე შეზღუდულად იყენებენ საკომუნიკაციოდ (**Николс Дж. Состояние ингушского языка, первый кавказский независимый журнал „Дош“ („слово“). 2007. 2(16). <http://doshdu.ru/>**), თუმცა 2003 წლის 10 სექტემბერს დაწესდა ინგუშური ენის დღე.

როგორც ვხედავთ, ინგუშური პერალდიკის ხელოვნებაში წამყვანი მომენტი ყოველთვის ეროვნული არ არის! ეროვნულის დომინირება წარჩუნდება მხოლოდ სიმბოლოების დონეზე და დამატებითი იდენტიფიკაციის საშუალებას წარმოადგენს.

რაც შეეხება ფერებს, გერბი გადანყვეტილია ხუთ ფერში: თეთრი, მწვანე (პერალდიკის ენაზე – ზურმუხტი), ნითელი (მენამული), ლურჯი (ლაჟვარდი) და ოქროსფერი ყვითელი (კეთილშობილი ლითონი). თეთრი ასოცირდება აზრისა და მოქმედების სინამდესთან, რაც ინგუში ხალხის მორალური მახასიათებელია, ლურჯი ცის, სამყაროს აღმნიშვნელი ფერია, მწვანე განასახიერებს ინგუშეთის მიწისა და ბუნების ნაყოფიერებას და, ამასთან ერთად, ისლამის სიმბოლოა (სხვა კონფესიური სიმბოლო ინგუშეთის გერბს არ გააჩნია), ნითელი ხაზს უსვამს ინგუში ერის მრავალსაკუნოვან ბრძოლას გადარჩენისათვის; ყვითელი კი მზის ფერია, ყველაფრისათვის სიცოცხლის მიმნიჭებელი.

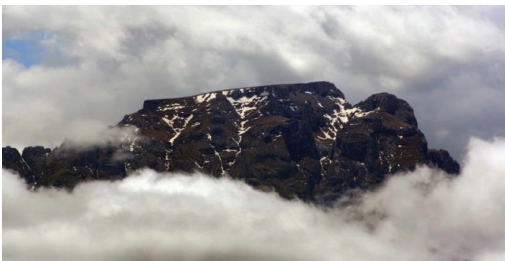
ეროვნული გერბის ეს ფერადი ვერსია გამოიყენება რესპუბლიკის კონსტიტუციური კანონების, ბრძანებულებების, განკარგულებების ოფიციალურ ბლანკებზე, რომელსაც გასცემს რესპუბლიკის მეთაური (პრეზიდენტი), პარლამენტი და სამთავრობო უწყებები. ფერადთან ერთად, გამოიყენება ერ-

ინგუშური საბრძოლო კოშკი - BlOB

თფეროვანი - მონოქრომული ვერსიაც (http://www.protown.ru/russia/obl/articles/articles_205.html; <http://www.ingushetia.ru/about/simvol.shtml>).

დასასრულს, გვინდა ჩრდილოეთ კავკასიის სხვა ხალხების ეროვნული ჰერალდიკაც მოვიხმოთ, რათა მოვახდინოთ ინგუშეთის გერბის ეროვნულობის შე-

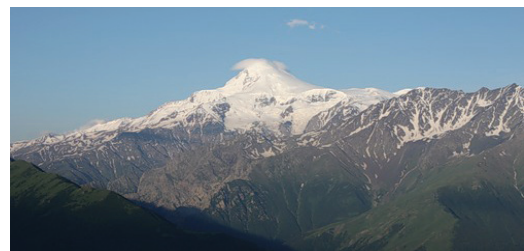

ინგუშეთის უმაღლესი მწვერვალი Maat-Loam

ფასება საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ვითარების საპირწონედ (<http://simvolika.rsl.ru/index.php?f=43>). ადიღეს, ყარაჩაი-ჩერქეზეთის, ყაბარდო-ბალყარეთის, ჩრდილოეთ ოსეთისა და დაღესტნის (რუსეთის ფედერაციის დანარჩენი სუბიექტები) ეროვნული გერბებიც გარკვეულწილად ინარჩუნებენ ტრადიციულ, ექსკლუზიურ ელემენტებს. ადიღეს შემთხვევაში ეროვნული სახელწოდება იერარქიულ ფაქტორსაც კი გამოორიცხავს და პირველ ადგილას გაცხადებულია ეროვნული სტატუსი, ნართების ეპოსის გმირი კი მისი ცენტრალური ფიგურაა. ყარაჩაი-ჩერქეზეთისა და ყაბარდო-ბალყარეთის ეროვნული დროშებიცა და გერბებიც ცენტრალურ ფიგურად უნიკალური ქონების ნიშანს - იალბუზის (Эльбрус) მთას გვიჩვენებს, ალანიის გერბი - ინდოევროპელი წინაპრების ემბლემას, დაღესტნისა - ნაკლებადაა

მარკირებული ექსკლუზიურად ეროვნული ატრიბუტებით. რაც შეეხება ჩეჩნეთის რესპუბლიკას (წამყვანი პოზიცია უკავია ეროვნულ ატრიბუტებს): ნაციონალური ორნამენტი, ისტორიული ვაინახური კოშკი და ნავთობის ანძა - ეროვნული სიამაყის ნიშანი.

შედარებით კონტექსტში განხილვის შემდეგაც შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მიუხედავად არსებული სიტუაციისა, ინგუშეთის რესპუბლიკის გერბში მაინც საკმაოდ ნათლად იგრძნობა ეროვნული ერთობის უნიკალობის ვიზუალიზაცია, ნაციონალური ერთიანობის და მრავალსაუკუნოვანი კულტურის გამოკვეთის ცდა. საზოგადოება, რომელსაც წინამდებარე სტატია შეეხება, ვითარდება სპეციფიკურ პირობებში, არ აქვს სუვერენული ტერიტორიული სახელმწიფოს ფორმა, იგი ინკორპორირებულია რუსეთის ფედერაციაში არასრული ფედერალური თვითგამგებლობის სახით. საკუთარი სახელმწიფოს არქონის პირობებში ძნელია დგომა ეროვნული ინტერესების სადარაჯოზე. როგორც ეროვნული გერბიც აჩვენებს, ინგუშ ერს აქვს კულტურული განკერძოებულობის რესურსი, სრული თვითგამოხატვისა და ავტონომიურობის სურვილი, მაგრამ უფლება არა! მათ გააჩნიათ უნიკალური სიმბოლოები, რომლებიც ავტონომიურობის იდეალის ვიზუ-

მყინვარწვერი - ხაღი ინგუშეთის მხრიდან Баш-Лоам

ალურ გამოვლინებას წარმოადგენს: ნაციონალური გერბი, დროშა, ჰიმნი.

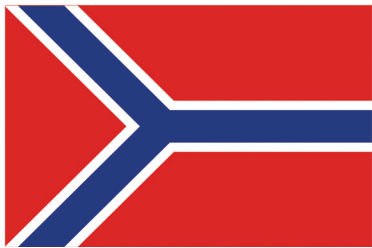

ინგუშეთის დროშა

მარიამ ბეჰიტაშვილი
Mariam Bezhitashvili

ახმეტის მუნიციპალიტეტის სიმბოლია

ახმეტის მუნიციპალიტეტის გერბი

გერბის ფარი სამ ნაწილადაა გაყოფილი ორთითასებრი ვერცხლის ქობაშემოვლებული ლაჟვარდის ჯვრით. ორთითა ჯვარზე, ცენტრში მოთავსებულია ვერცხლის ქობაშემოვლებული მცირე ფარი, რომელიც ტეხილად არის გადაკვეთილი და იყოფა მენამულ და ლაჟვარდოვან ველებად. მენამულ ველზე მოთავსებულია სამი ვერცხლის ციხე-კოშკი. გულის ფარის თავი წარმოადგენს ლაჟვარდოვან ველს. გერბის ფარის I ნაწილში მენამულ ველზე მოთავსებულია ირიბად გადაჯვარედინებული ოქროს მახვილი და შურდული; II ნაწილი - მენამულ ველზე ოქროს ვერძი; III ნაწილი - მენამულ ველზე ყურძნის ოქროს მტევანი ორი ოქროს ფოთლით. გერბის ფარს ზემოთ მოთავსებულია საქალაქო ვერცხლის გვირგვინი - სამკოშკიანი ქონგურებიანი გალავანი (ციხე-სიმაგრის ფორმის) ნახევრად ღია ჭიშკრით. ფარს ქვემოთ მოთავსებულია გერბის დევიზის ვერცხლ-მენამული ბაფთა, რომლის ვერცხლის ველზე შავად ჩანერილია გერბის დევიზი “ახმეტა”.

ახმეტის მუნიციპალიტეტის დროშა

დროშის მენამულ ველზე ჰორიზონტალურ მდგომარეობაში გამოსახულია ორთითასებრი ვერცხლის ქობაშემოვლებული ლაჟვარდის ჯვარი, რომლის ორთითა დროშის ტარისაკენა მიმართული. დროშის პროპორციაა 2:3.

დამტკიცებულია ახმეტის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს №49 დადგენილებით, 30.11.2011 წ.

გურჯაანის მუნიციპალიტეტის გერბი

გერბის ფარი ტეხილად არის გადაკვეთილი და იყოფა ორ ნაწილად. პირველ ნაწილს უჭირავს ფარის 2/3, მეორე ნაწილს 1/3. I ნაწილი - ვერცხლის ველზე მოთავსებულია ორგუმბათიანი შავკონტურებიანი მენამული ტაძარი. II ნაწილი - ლაჟვარდის ველზე ორი ვერცხლის ჯვარი გერბის ფარს ზემოთ მოთავსებულია საქალაქო ვერცხლის გვირგვინი - სამკოშკიანი ქონგურებიანი გალავანი, ნახევრად ღია ჭიშკრით. ფარს ქვემოთ მოთავსებულია გერბის დევიზის ვერცხლ-ლაჟვარდი ბაფთა, რომლის ვერცხლის ველზე შავით ჩანერილია გერბის დევიზი - “გურჯაანი”.

გურჯაანის მუნიციპალიტეტის დროშა

დროშა გაყოფილია ჰორიზონტალურად ორ ნაწილად — ლაჟვარდის და თეთრ ველებად. ლაჟვარდის ველს უჭირავს დროშის 2/3, რომლის მარჯვენა ზედა კუთხეში გამოსახულია ვერცხლის ორი ჯვარი. მეორე ნაწილს უჭირავს დროშის 1/3 და წარმოადგენს თეთრ ველს. დროშის პროპორციაა 2:3.

დამტკიცებულია გურჯაანის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს №11 დადგენილებით, 30.04.2010 წ.

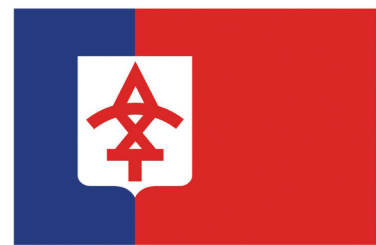
დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის გერბი

გერბის ფარი გაკვეთილ-გადაკვეთილია და იყოფა ოთხ ნაწილად. I — ლურჯ ველზე ოქროს მთაზე მდგარი ოქროს აღჭურვილი ციხე-სიმაგრეა ორი კოშკით, რომელთა შორის გალავანზე აღმართულია ვერცხლის ხორუგვი, რომელზეც გამოსახულია მეფე თამარის წითელი ხელრთვა. ციხე-სიმაგრის სარკმელები და ნახევრად ღია კარიბჭის ველი მენამულია. II — მენამული ველის ზედა ნაწილში მოთავსებულია ოქროს თასი, მის ქვემოთ ვერცხლის წყარო, დაბლა ოქროს მთა. III — მენამულ ველზე ოქროს ხორბლის ძნა. IV — ვერცხლის ველზე კამეჩის შავი თავი. გერბის ფარს ზემოთ მოთავსებულია საქალაქო ვერცხლის გვირგვინი — სამკოშკიანი ქონგურებიანი გალავანი (ციხე-სიმაგრის ფორმის) ნახევრად ღია ჭიშკრით. ფარს ქვემოთ მოთავსებულია გერბის დევიზის ვერცხლ-მენამული ბაფთა, რომლის ვერცხლის ველზე შავით ჩანერილია გერბის დევიზი — “დედოფლისწყარო”.

დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის დროშა

დროშა ვერტიკალურადაა გაყოფილი ორ ნაწილად — ლურჯ და მენამულ ველებად. დროშის ცენტრში გამოსახულია ჰერალდიკური ფარი — ვერცხლის ველზე მეფე თამარის მენამული ხელრთვა (ფარის დაშორება ზედა და ქვედა კიდეებთან წარმოადგენს დროშის სიმაღლის 1/5). დროშის პროპორციაა 2:3.

დამტკიცებულია დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის საკრებულოს №7 დადგენილებით, 29.04.2011 წ.

თელავის მუნიციპალიტეტის გერბი

გერბის ფარი გადაკვეთილია და ზემოთ გაკვეთილი. I ნაწილი — ლაჟვარდოვან ველზე შვიდი ოქროს ბორცვი (მთა) 4/3. ზედა ოთხ ბორცვზე ოქროს 4 ციხე-კოშკია მოთავსებული; მათ ზემოთ კი ოქროს ხუთქიმიანი გვირგვინი. II ნაწილი — მენამულ (წითელ) ველზე ვერცხლის ფრთოსანი ცხენი. III ნაწილი — ვერცხლის ველზე ვერტიკალურად ზურმუხტის (მწვანე) ყურძნის ორი მტევანი, მათ შორის ზურმუხტის (მწვანე) ვაზის ორი ფოთოლი. გერბის ფარს ზემოთ მოთავსებულია საქალაქო ვერცხლის გვირგვინი — სამკოშკიანი ქონგურებიანი გალავანი (ციხე-სიმაგრის ფორმის) ნახევრად ღია ჭიშკრით. ფარს ქვემოთ მოთავსებულია გერბის დევიზის ვერცხლ-მენამული ბაფთა, რომლის ვერცხლის ველზე შავით ჩანერილია გერბის დევიზი — “თელავი”.

თელავის მუნიციპალიტეტის დროშა

დროშის ველი გაყოფილია ჰორიზონტალურად ორ ნაწილად — მენამულ (წითელ) და ლაჟვარდოვან (ლურჯ) ველებად. დროშის ცენტრში გამოსახულია ვერცხლის ფრთოსანი ცხენი. დროშის პროპორციაა 2:3.

დამტკიცებულია თელავის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს №19 დადგენილებით, 26.07.2010 წ.

ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის გერბი

გერბის ფარი ქონგურისებურადაა გაკვეთილი და იყოფა ორ ნაწილად. გერბის ფარის I ნაწილში ვერცხლის ველზე მწვანე ველზე მოთავსებულია მეფე თამარის ხელრთვა. II ნაწილში – მწვანე ველზე ვერცხლის ირემი, რომელსაც მარჯვენა ფეხი შემართული აქვს. I ნაწილს უჭირავს ფარის 2/3, II ნაწილს – 1/3. გერბის ფარს ზემოთ მოთავსებულია საქალაქო ვერცხლის გვირგვინი — სამკოშკიანი ქონგურებიანი გალავანი (ციხე-სიმაგრის ფორმის) ნახევრად ღია კარიბჭით. ფარს ქვემოთ მოთავსებულია გერბის დევიზის ვერცხლ-მწვანე ბაფთა, რომლის ვერცხლის ველზე შავად ჩანერილია დევიზი “ლაგოდეხი”.

ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის დროშა

დროშა ჰორიზონტლურადაა გაყოფილი ორ ნაწილად. I ნაწილში თეთრ ველზე წითლით მოთავსებულია მეფე თამარის ხელრთვა. II ნაწილი წარმოადგენს მწვანე ველს. I ნაწილს უჭირავს 2/3, II ნაწილს – 1/3. დროშის პროპორციაა 2:3.

დამტკიცებულია ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს №30 დადგენილებით, 30.10.2009 წ.

საგარეჯოს მუნიციპალიტეტის გერბი

გერბის ფარი გაკვეთილია და ორ ნაწილადაა გაყოფილი. I ნაწილი – ძონის ველზე ოქროს სახელოიანი ოქროს ხელის მტევანი, რომელსაც შვიდი ოქროს სხივით გასხივოსნებული ოქროს ქვა უჭირავს. ოქროს ხელის მტევანის ზემოთ და ქვემოთ მოთავსებულია ექვს-ექვსი (3/3 და 3/3-ზე) ოქროს ჯვარი. II ნაწილი — მწვანე ველზე ოქროს სარზე შემოხვეული, ფესვებიანი ოქროს ვაზი, სამი ფოთლით და სამი მტევანით. გერბის ფარს ზემოთ მოთავსებულია საქალაქო ვერცხლის გვირგვინი – სამკოშკიანი ქონგურებიანი გალავანი (ციხე-სიმაგრის ფორმის) ნახევრად ღია ჭიშკრით. ფარს ქვემოთ მოთავსებულია გერბის დევიზის ვერცხლ-მწვანე ბაფთა, რომლის ვერცხლის ველზე შავად ჩანერილია დევიზი – “საგარეჯო”.

საგარეჯოს მუნიციპალიტეტის დროშა

დროშა ვერტიკალურადაა გაყოფილი ძონისა და მწვანე ველად. ძონის ველს უჭირავს დროშის 1/3. მასზე გამოსახულია ოქროს სახელოიანი ოქროს ხელის მტევანი, რომელსაც ოქროს გასხივოსნებული ქვა უჭირავს. ოქროს ხელის მტევანის ზემოთ და ქვემოთ მოთავსებულია ექვს-ექვსი (3/3 და 3/3-ზე) ოქროს ჯვარი. დროშის პროპორციაა 2:3.

დამტკიცებულია საგარეჯოს მუნიციპალიტეტის საკრებულოს №8 დადგენილებით, 27.05.2011 წ.

სიღნაღის მუნიციპალიტეტის გერბი

გერბის ფარი გაკვეთილ-გადაკვეთილია და იყოფა 4 ნაწილად. I ნაწილი – ლურჯი ველი გაკვეთილია და იყოფა 2 ნაწილად – ლურჯ და ვერცხლის ველებად; ლურჯ ველს უჭირავს 2/3. მასზე მოთავსებულია წმინდა ნინოს ოქროს ჯვარი. წმინდა ნინოს ჯვარს შემოხვეული აქვს ოქროს ვაზი სამი ოქროს ფოთლითა და სამი ოქროს მტევნით. ვერცხლის ველს რომელსაც უჭირავს 1/3, კვეთს სამი შემცირებული და ტალღისებური ლურჯი სარტყელი. II ნაწილიმენამულ ველზე ოქროს ფრთოსანი ცხენი. III ნაწილი – მენამულ ველზე ოქროს ქვევრი (ჭური). IV ნაწილი – ლურჯ ველს კვეთს ერთკოშკიანი ციხე-სიმაგრის მსგავსი ოქროს სარტყელი, რომლის ზემოთ მოთავსებულია ოქროს გასაღები. გერბის ფარს ზემოთ მოთავსებულია საქალაქო ვერცხლის გვირგვინი – სამკოშკიანი ქონგურებიანი გალავანი (ციხე-სიმაგრის ფორმის) ნახევრად ღია ჭიშკრით. ფარს ქვემოთ მოთავსებულია გერბის დევიზის ვერცხლ-მენამული ბაფთა, რომლის ვერცხლის ველზე შავად ჩანერილია “სიღნაღი”.

სიღნაღის მუნიციპალიტეტის დროშა

დროშა ვერტიკალურად, თანაბარ ნაწილებად არის გაყოფილი ლურჯ და მენამულ ველებად. ლურჯ ველზე გამოსახულია წმინდა ნინოს ოქროს ჯვარი. დროშის პროპორციაა 2:3.

დამტკიცებულია სიღნაღის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს №11 დადგენილებით, 29.04.2011 წ.

ყვარლის მუნიციპალიტეტის გერბი

გერბის ფარი შუაზე ტეხილადაა გადაკვეთილი, ხოლო ზედა ნაწილი გაკვეთილია და იყოფა ორ ველად. I ნაწილი – ზურმუხტოვან ველზე ვერცხლის ორკოშკიანი გალავანი ღია კარიბჭით. კოშკებს შორის მოთავსებულია ოქროს გვირგვინი, ხოლო კარიბჭის ქვემოთ ოქროს ვაზი. II ნაწილი – ვერცხლის ველზე მენამული ჯვარი. III ნაწილი – მენამულ ველზე ვერცხლის ფრთოსანი ცხენი. გერბის ფარს ზემოთ მოთავსებულია საქალაქო ვერცხლის გვირგვინი – სამკოშკიანი ქონგურებიანი გალავანი (ციხე-სიმაგრის ფორმის) ნახევრადღია კატარაქტიანი კარიბჭით. ფარს ქვემოთ მოთავსებულია გერბის დევიზის ვერცხლ-მენამული ბაფთა, რომლის ვერცხლის ველზე შავად ჩანერილია დევიზი “ყვარელი”.

ყვარლის მუნიციპალიტეტის დროშა

დროშის ქსოვილი ჰორიზონტალურად არის გაყოფილი ორ თანაბარ ნაწილად - მენამულ და მწვანე ველებად, რომელთა შორის მარცხნიდან შეჭრილია თეთრი ფერის ტოლგვერდა სამკუთხედი, რომლის ცენტრში გამოსახულია მენამული ჯვარი. დროშის პროპორციაა 2:3.

დამტკიცებულია ყვარლის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს №21 დადგენილებით, 09.08.2012 წ.

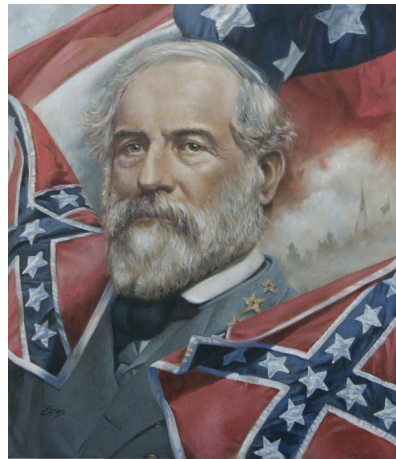
ამერიკის კონფედერაციული შტატების სახელმწიფო დროშა

ამერიკის შეერთებული შტატების XIX საუკუნის ისტორიაში უდავოდ ყველაზე მნიშვნელოვანი პერიოდია სამოქალაქო ომის ეპოქა (1861-1865). ამ მოვლენიდან უკვე თითქმის 150 წელი გავიდა, მაგრამ როდესაც საუბარი ჩამოვარდება ეროვნული ისტორიის შესახებ ეს საკითხი დღესაც ყველაზე მეტად პოპულარულია ამერიკელთა შორის. ომის თემაზე ამერიკულ ისტორიოგრაფიაში ასეულობით ათასი წიგნი დაინერა, ხოლო გამოქვეყნებული სტატიების რაოდენობა პრაქტიკულად თვლას აღარ ექვემდებარება. სამოქალაქო ომის მასშტაბები: დაღუპულთა და დაჭრილთა რაოდენობა, ბრძოლების შედეგად გამოწვეული ნგრევა და, რაც მთავარია, საკუთრივ ომის ზეგავლენა ქვეყნის პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ განვითარებაზე თანადროული პერიოდის რეალობიდან გამომდინარე უნდა შეფასდეს. ასეთ შემთხვევაში ნათლად გამოჩნდება, რომ ამ ომს აშშ-ს ისტორიაში სრულიად განსაკუთრებული ადგილი უკავია და მას ეპოქალური მნიშვნელობა აქვს.

XIX საუკუნის შუა პერიოდისთვის ამერიკა საკმაოდ მრავალფეროვანი ქვეყანა იყო, სადაც არაერთი წინააღმდეგობრიობა არსებობდა: აშშ იყო ერთდროულად თავისუფლებისმოყვარე და მონათმფლობელური სახელმწიფო, მზარდ ინდუსტრიულ-კომერციული, ხალხმრავალ ქალაქებთან ერთად ქვეყნის უდიდესი ნაწილი, დასავლეთით მოკლებული იყო ყოველგვარ მატერიალურ-ტექნიკურ პროგრესს და იქ ინდიელთა ტომები ჯერ კიდევ ცხოვრობდნენ საუკუნოვანი თვითმყოფადი ცხოვრებით.

1850-იანი წლები აშშ-ში შესაძლებელია შეფასდეს როგორც პოლიტიკური დეკადანსის ეპოქა. სწორედ ამ პერიოდში გამწვავდა მონათმფლობელობასთან დაკავშირებული მთელი რიგი საკითხები, რომლებმაც ქვეყანა სამოქალაქო ომამდე მიიყვანა. სახელმწიფო ლიდერებს არ შესწევდათ ძალა, რომ არსებული პრობლემები დაეძლიათ. რეგიონალური ეკონომიკური განსხვავება ჩრდილოეთისა და სამხრეთის შტატებს შორის პოლიტიკური კრიზისის მთავარი განმაპირობებელი იყო. სულ უფრო თვალშისაცემი ხდებოდა სამხრეთელთა ცხოვრების წესის თავისებურებებისა და ფასეულობების მკვეთრი განსხვავებულობა ჩრდილოეთის შტატების მცხოვრებთაგან. 50-იან წლებში ამ განსხვავებულობამ კრიტიკულ ზღვარს მიაღწია და მხარეთა შორის შეიარაღებული კონფლიქტი დაიწყო.

სამოქალაქო ომის ისტორიული წანამდგრებისა და კონფლიქტის ევოლუციის განხილვა შორს წაგვიყვანს, ამიტომაც ზოგადად აღვნიშნავთ, რომ მთავარი მიზეზი ამ დაპირისპირებისა იყო კონფლიქტი ორ სოციალურ-ეკონომიკურ სისტემას შორის. ერთ მხარეს წარმოადგენდა კაპიტალისტური, მრეწველობასა და ინდუსტრიის განვითარებაზე

გენერალი ლი კონფედერაციის სხვადასხვა დროშების ფონზე

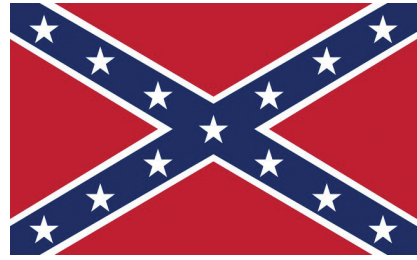
რებაზე ორიენტირებული, ჩრდილოეთის შტატები მეორე მხარეს კი აგრარულ-მონათმფლობელური სამხრეთის შტატები. ეს ორი რადიკალურად განსხვავებული სისტემა ერთი სახელმწიფოს სივრცეში თანაარსებობდა, თუმცა დადგა დრო, როდესაც სტატუს-ქვო უნდა დარღვეულიყო. 1860 წელს აშშ-ს პრეზიდენტად არჩეულ იქნა რესპუბლიკური პარტიის წარმომადგენელი აბრაამ ლინკოლნი. გამარჯვებული პარტიის წარმომადგენლები აცხადებდნენ, რომ ქვეყნის დასავლეთის ტერიტორიებზე მონათმფლობელობის გავრცელებას არ დაუშვებდნენ. საკუთრივ ლინკოლნი კი ჯერ კიდევ 1854 წელს აღნიშნავდა, რომ მონობა ბოროტება იყო. მისი აზრით, ნაციონალური კანონმდებლობის მოდერნიზაციისა და ფორმირებისას აუცილებლად უნდა ჩადებულიყო ისეთი მექანიზმები, რომლებიც ქვეყნის მასშტაბით შეზღუდავდნენ მონობას და გარკვეული პერიოდის შემდეგ საბოლოოდ აკრძალავდნენ მას. ლინკოლნის გაპრეზიდენტებამ სამხრეთელებს რადიკალური ნაბიჯებისკენ უბიძგა. ფედერალური ხელისუფლებიდან მომავალი საფრთხის გამო დაიწყო სეცესია—სამხრეთის მონათმფლობელური შტატები ეტაპობრივად გამოვიდნენ ამერიკის შეერთებული შტატების შემადგენლობიდან. 1860-1861 წლების პერიოდში კავშირი დატოვა 11 შტატმა (სამხრეთ კაროლინა, მისისიპი, ფლორიდა, ალაბამა, ჯორჯია, ლუიზიანა, ტეხასი, ვირჯინია, არკანზასი, ტენესი, ჩრდ.კაროლინა). გამოყოფილმა შტატებმა შექმნეს ახალი პოლიტიკური ერთეული-ამერიკის კონფედერაციული შტატები (კონფედერაცია). ახლადწარმოქმნილი სახელმწიფოს დამოუკიდებლობის გასამყარებლად სამხრეთელებმა მიიღეს კონსტიტუცია და საკუთარ პრეზიდენტად აირჩიეს ჯეფერსონ დევისი, ყოფილი სენატორი მისისიპის შტატიდან. პრეზიდენტმა ლინკოლნმა სამხრეთის შტატების გამოყოფა და კონფედერაციის შექმ-

ნა კანონის მიხედვით ბათილად გამოაცხადა. 1861 წლის 12 აპრილ სამხრეთელებმა ცეცხლი გაუხსნეს ფედერალურ ძალებს ფორტ სამტერში და აიძულეს ჩრდილოელები უკან დაეხიათ. ეს ომის დასაწყისი იყო. საპასუხოდ ლინკოლნმა კონფედერატები მემამბოხეებად გამოაცხადა და სამხრეთის წინააღმდეგ სამხედრო მობილიზაცია დაიწყო.

სამოქალაქო ომის პერიოდის ერთ-ერთი ყველაზე საინტერესო ფაქტია ის, რომ ფედერალური ძალების საგრძნობი რიცხოვნობი უპირატესობის მიუხედავად, კონფედერაციის სამხედრო ფორმირებებმა შეძლეს 4 წლის განმავლობაში დაეცვათ საკუთარი სახელმწიფო, თუმცა ისტორიკოსთა უმრავლესობა მიიჩნევს, რომ სამხრეთი იმთავითვე განწირული იყო დამარცხებისთვის, რადგან ასეთი იყო თავად ისტორიის ვერდიქტი. ომის პერიოდში ჩრდილოეთის მთავარი მიზანი იყო კავშირის აღდგენა და ქვეყნის ერთიანობის შენარჩუნება, ხოლო სამხრეთელების-ვაშინგტონის მიერ კონფედერაციის დამოუკიდებლობის აღიარება და სუვერენიტეტის შენარჩუნება.

ახლადრამოყალიბებულმა ამერიკის კონფედერაციულმა შტატებმა სამხედრო კუთხით წარმატებით დაიწყეს საკუთარი საზღვრებისა და სუვერენიტეტის დაცვა. 1861-1863 წლებში სამხრეთელთა არმიამ არაერთ გამარჯვებას მიაღწია და თითქოს ჩრდილოელთა დამარცხების პერსპექტივაც გამოიკვეთა. კონფედერაციის დამოუკიდებლობის გაფორმება მხოლოდ ბრძოლის ველზე არ იყო საკმარისი და სამხრეთელთა კონგრესის მიერ გამოცემული ერთ-ერთი პირველი აქტი შეეხებოდა სახელმწიფო დროშისა და გერბის პროექტზე მომუშავე კომიტეტის შექმნას. ორიგინალური ჰერალდიკური ატრიბუტიკის შემუშავების მთავარი მიზანი იყო გამყარებინათ კონფედერაციის სუვერენიტეტი, ნებისმიერი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს მსგავსად, კონფედერაციაც საჭიროებდა უმთავრეს სახელმწიფო სიმბოლოს-დროშას. სახელმწიფო დროშის შემუშავების პროცესი საკმაოდ საინტერესოდ წარიმართა და სამოქალაქო ომის პერიოდში კონფედერაციამ რამდენიმე სახელმწიფო დროშა გამოიცვალა.

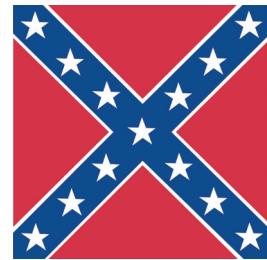
ამერიკის კონფედერაციული შტატების სახელმწიფო დროშა ვექსილოლოგიის ერთ-ერთი ყველაზე საინტერესო საკითხია. დღესდღეობით საზოგადოებაში გავრცელებულია ძალიან ბევრი არასწორი შეხედულება კონფედერაციის სახელმწიფო დროშასთან დაკავშირებით. მთავარი კითხვა კი შემდეგია: და მაინც, რომელი იყო სამხრეთელთა ოფიციალური დროშა? ეს კითხვა აქტიურ დისკუსიებს იწვევს და საკითხის ირგვლივ პოლემიკაც ხშირია. თემის სირთულესა და აზრთა სხვადასხვაობას რამდენიმე გარემოება განაპირობებს: 1. სამოქალაქო ომის დროს ოფიციალური დროშა რამდენჯერმე შეიცვალა. 2. ბრძოლის ველზე გამოტანილი სამხრეთელთა სამხედრო ფორმირებების საბრძოლო

კონფედერაციის სამხედრო ფორმირებების „საბრძოლო დროშა“

დროშა მოგვიანო პერიოდში შეცდომით იქნა მიჩნეული სახელმწიფო დროშად.

ყველაზე ხშირად ამერიკის კონფედერაციული შტატების სახელმწიფო დროშად შეცდომით მიიჩნევენ კონფედერაციის სამხედრო ფორმირებების ე.წ. საბრძოლო დროშას. დღეს ეს დროშა ყველაზე მეტად ასოცირდება სამოქალაქო ომის ეპოქასთან და სამხრეთის კონფედერაციასთან. მეორენაირად ამ დროშას „მემამბოხეთა“ დროშასაც უწოდებენ. ამ დროშის პოპულარიზაციას ხელი შეუწყო აშშ-ში XX საუკუნის 40-50-იან წლებში სამოქალაქო უფლებებისთვის დაწყებული საზოგადოებრივმა მოძრაობამ. სამხრეთ შტატებში ამ მოძრაობის მონაწილეებმა საკუთარ სიმბოლოდ აირჩიეს სწორედ ზემოთ გამოსახული დროშა და ფართო საზოგადოებაში გავრცელდა შეხედულება, რომ სწორედ ეს იყო კონფედერაციის ოფიციალური სახელმწიფო დროშა 1861-1865 წლებში. თავიდანვე უნდა ითქვას, რომ აქ რამდენიმე შეცდომაა დაშვებული. პირველ რიგში, აღსანიშნავია, რომ ეს დროშა არასდროს ყოფილა

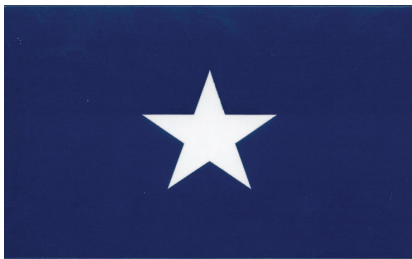

სამოქალაქო ომის პერიოდში მთავრობის მიერ დაშვებული სამხედრო დროშა

ამერიკის კონფედერაციული შტატების სახელმწიფო დროშა. მისი სახელწოდება არ იყო „ვარსკვლავები და ზოლები“ „Stars and Bars“. ეს დროშა სამოქალაქო ომის პერიოდში განკუთვნილი იყო მხოლოდ სამხედრო ფორმირებებისთვის. ამდენად, ეს დროშა არ იყო გამოფენილი ქუჩებში და არ ფრიალებდა სახელმწიფო შენობების თავზე. ამ დროშით მოქმედებდნენ მხოლოდ სამხრეთელი სამხედროები. გარდა ამისა, შეცდომა დაშვებულია დროშის გეომეტრიულ ფორმასთან დაკავშირებითაც. სამოქალაქო ომის პერიოდში მთავრობის მიერ დამტკიცებული სამხედრო დროშა ძირითადად მზადდებოდა მხოლოდ კვადრატის ფორმის მოყვანილობით. აღ-

ნიშნული დროშის მართკუთხედის ფორმის ვერსია დამზადებულ იქნა შეზღუდული რაოდენობით და მხოლოდ კონფედერაციის ფლოტისთვის. მხოლოდ 1864 წლის დროშათა სტანდარტიზაციის შედეგად ამ დროშის მართკუთხედის ფორმის ვარიანტი შემოღებულ იქნა სახელმწიფო ჯარებისთვისაც. კერძოდ, გენერალ ჯოზეფ ჯონსტონის ინიციატივით ტენესის დრაგუნთა 1-ლი პოლკის დროშად დამტკიცებულ იქნა მართკუთხედის ფორმის კონფედერაციის სამხედრო ფორმირებების დროშა. ამდენად, კონფედერაციის ფლოტისთვისა და ტენესის დრაგუნთა 1-ლი პოლკისთვის განკუთვნილი მართკუთხედის ფორმის საბრძოლო დროშა XX საუკუნეში მიჩნეულ იქნა, როგორც მთლიანად კონფედერაციის სახელმწიფო დროშა, რაც რასაკვირველია არ შესაბამეობა ისტორიულ რეალობას, თუმცა ეს დროშა დღესაც იმდენად პოპულარულია საზოგადოებაში, რომ მას ბევრი კვლავინდებურად მიიჩნევს ამერიკის კონფედერაციული შტატების სახელმწიფო დროშად. ისიც საინტერესოა, რომ კონფედერაციის სამხედრო ფორმირებების დროშას შეცდომით უწოდებენ. “ვარსკვლავები და ზოლები” “Stars and Bars”. რეალურად კი ეს სახელწოდება ჰქონდა კონფედერაციის პირველ ოფიციალურ სახელმწიფო დროშას, რომელსაც ქვემოთ შევხებით.

ამერიკის კონფედერაციული შტატების სახელმწიფო დროშად შეცდომით მიიჩნევენ ასევე მუქი ლურჯი ფერის მართკუთხა ფორმის დროშას ცენტრში მოთავსებული თეთრი ხუთქიმიანი ვარსკვლავით. ეს დროშა სამხრეთელთა სამხედრო ფორმირებების მიერ გამოიყენებოდა 1861 წლის განმავლობაში. სწორედ ეს დროშა ფრიალებდა კონფე-

სამხრეთელთა სამხედრო ფორმირებების დროშა 1861 წლის განმავლობაში

დერატების არტილერიის თავზე ფორტ სამტერზე შეტევის განხორციელებისას. სამოქალაქო ომის ადრეულ ეტაპზე ეს დროშა კონფედერაციულ შტატებში გარკვეული პოპულარობით სარგებლობდა. კავშირიდან გამოყოფის შემდეგ სამხრეთის ბევრმა შტატმა თავის ახალ დროშაზე ლურჯ ფონზე გამოხატული თეთრი ვარსკვლავის კომპოზიცია გამოიყენა. ძირითადად კი ომის პერიოდში მუქი ლურჯი ფერის მართკუთხა ფორმის დროშის კლასიკურ ვარიანტს გამოიყენებდნენ ტეხასსა და მისისიპიში. ამგვარად, ეს დროშაც არ წარმოადგენდა კონფედერაციული შტატების სახელმწიფო დროშას.

ამერიკის კონფედერაციული შტატების პირველი სახელმწიფო დროშის ოფიციალური ვარიანტი მომზადდა 1861 წელს. სწორედ მას ეწოდა “ვარსკვლავები და ზოლები”/“Stars and Bars”. იგი გახდა პირველი ნაციონალური დროშა. ეს დროშა გამოიყენებოდა 1861 წლის 4 მარტიდან 1863 წლის 1 მაისამდე. დროშის ავტორთან დაკავშირებით ორი სხვადასხვა მოსაზრებაა გავრცელებული. მკვლევართა დიდი ნაწილი მიიჩნევს, რომ დროშის ავტორია იმჟამად ალაბამაში მცხოვრები პრუსიელი მხატვარი ნიკოლა

ამერიკის კონფედერაციული შტატების პირველი სახელმწიფო დროშის ოფიციალური ვარიანტი (Stars and Bars) 1861 წელი

მარშალი (1829-1917). ამ ვერსიის თანახმად მან დროშის სამი ესკიზი წარმოადგინა, რომელთაგანაც დამტკიცდა “ვარსკვლავებად და ზოლებად” წოდებული ვარიანტი. მასვე მიენერება კონფედერაციის არმიის პირველი ოფიციალური რუხი ფერის უნიფორმის დიზაინის შექმნა. მარშალის დროშას საფუძვლად დაედო ავსტრიის სახელმწიფო დროშისა და აშშ-ს დროშის ელემენტები. სხვა თვალსაზრისით კი დროშის ავტორად მიჩნეულია კონგრესის მიერ გამოყოფილი სპეციალური კომიტეტი, რომელსაც სახელმწიფო დროშის პროექტი უნდა წარმოედგინა. მეორე ვერსიის მიხედვით, პირველ სახელმწიფო დროშის შექმნისას გათვალისწინებულ იქნა კონგრესის სურვილი, რომ ახალი დროშა ამერიკის შეერთებული შტატების დროშას დაფუძნებულიყო. ამ ნაბიჯით ხელისუფლებას სურდა ეჩვენებინა, რომ კონფედერაცია ერთგული და გამგრძელებელი იყო იმ პრინციპებისა, რომლებიც შეერთებული შტატების დამფუძნებელმა მამებმა ჩამოაყალიბეს დამოუკიდებლობის დეკლარაციასა და კონსტიტუციაში.

კონგრესის მიერ დამტკიცებული პირველი ნაციონალური დროშა საზეიმოდ აღიმართა მონტგომერში კაპიტოლიუმის შენობის თავზე 1861 წლის 4 მარტს. დროშის ამ ვარიანტში გარკვეული ცვლილებებით გამოერდა შეერთებული შტატების დროშაზე არსებული კომპოზიცია და შესაბამისი ფერები: ლურჯი კვადრატი, თეთრი ვარსკვლავები, ნითელი და თეთრი ზოლები. კონფედერაციის მართკუთხა ფორმის დროშის კუთხეში ლურჯი კვადრატი მდებარეობდა, მის ფონზე კი წრიულად 7 თეთრი ვარსკვლავი იყო გამოსახული. ვარსკვლავების რაოდენობა განასახიერებდა იმჟამად კონფედერაციის შემადგენლობაში შემავალი შტატების რაოდენ-

ამერიკის კონფედერაციული შტატების დროშა
1861 წლის 21 მაისიდან

ამერიკის კონფედერაციული შტატების დროშა
1861 წლის 28 ნოემბრიდან

ნობას: სამხრეთ კაროლინა, მისისიპი, ფლორიდა, ალაბამა, ჯორჯია, ლუიზიანა, ტეხასი. დროშის დანარჩენ ნაწილს კი სამი ვერტიკალური ზოლი ავსებდა, ორი წითელი და მათ შორის არსებული თეთრი. პირველი ნაციონალური დროშის შვიდვარსკვლავიანი ვარიანტი ძალაში იყო ორ თვეზე მეტ ხანს. სულ მალე კონფედერაციას ვირჯინია და არკანზასი შეუერთდნენ და შესაბამისად 1861 წლის 21 მაისიდან სახელმწიფო დროშაზე ვარსკვლავების რაოდენობა 9-მდე გაიზარდა. პოლიტიკური რუკა მალე კვლავ შეიცვალა და სამხრეთელებს შეუერთდა ჩრდილოეთ კაროლინა და ტენესი განახლებულ სახელმწიფო დროშაზე კი 2 ივლისიდან 28 ნოემბრამდე უკვე 11 ვარსკვლავი იყო გამოსახული (სურ.6). პირველმა ნაციონალურმა დროშამ საბოლოო სახე მიიღო 1861 წლის 28 ნოემბრიდან. კონფედერაციას კენტუკი და მისური შეუერთდნენ და დროშაზე 13 ვარსკვლავი დაფიქსირდა. დროშის ეს ვარიანტი 1863 წლის 1 მაისამდე მოქმედებდა. პირველი ნაციონალური დროშის აღმართვა გათვალისწინებული იყო როგორც სახელმწიფო შენობების თავზე, ასევე ბრძოლის ველზეც.

კონფედერაციის სახელმწიფო დროშის შემდგომი ცვლილება სამხედრო მიზეზით იყო ნაკარნახევი. ამჯერად დროშა მთლიანად შეიცვალა და სრულიად ახალი სახე მიიღო. საქმე ის არის, რომ

ამერიკის კონფედერაციული შტატების დროშა
1861 წლის 2 ივლისიდან 28 ნოემბრამდე

სამხრეთის ტერიტორიებზე შემოჭრილ ფედერალურ ძალებთან ბრძოლისას მონიანაღმდეგეთა ბანაკებში აღმართული სახელმწიფო დროშები ძალიან მსგავსი იყო და შეცდომაში შეყავდა სარდლობა. უქარო ამინდებში კონფედერატების დროშა არ ფრიალებდა და ტარზე უმოძრაოდ იყო ჩამოკიდებული. შორი დისტანციებიდან მნახველისთვის ასეთ

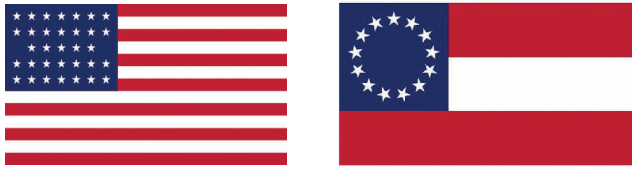
მდგომარეობაში მყოფი დროშა ამერიკის შეერთებულ შტატების დროშის შთაბეჭდილებას ტოვებდა. დროშების მსგავსებიდან გამომდინარე გაუგებრობას ჰქონდა ადგილი ვირჯინიაში ქალაქ მანასასთან გამართულ ბრძოლაში. უქარო ამინდის გამო კონფედერატების ტარზე უმოძრაოდ ჩამოკიდებულმა დროშამ ორივე მხარის ჯარისკაცები შეცდომაში შეიყვანა და მსხვერპლიც გამოიწვია. მიუხედავად იმისა, რომ კონფედერატებმა შეძლეს ფედერალური ძალების დამარცხება გენერალმა პიერ ბორეგარმა გამოთქვა წინადადება, რომ ბრძოლის ველზე მსგავსი დროშა აღარ გამოეტანათ. გარდა ამისა, ამ დროისთვის კონფედერატების სხვადასხვა ფორმირებებს განსხვავებული საველე დროშები ჰქონდათ ბრძოლის ველზე, სამხრეთელთა დაზვერვისთვის და ტაქტიკური გადაადგილებებისთვის ესეც არახელსაყრელი იყო. ამიტომ გენერალმა დაჟინებით მოითხოვა, რომ კონფედერაციის ჯარებისთვის საერთო დიზაინისა და გამოსახულების მქონე დროშა შეემუშავებინათ, მისივე ინიციატივით წამოიწია საკითხი ნაციონალური დროშის ცვლილებასთან დაკავშირებით. ეფექტი იქნებოდა იმ შემთხვევაში, თუ ორივე დროშა შეიცვლებოდა-სახელმწიფოც და სამხედრო-საველეც. ნებისმიერი ერთის უცვლელად დატოვების შემთხვევაში არმია ვერ იქნებოდა დაზღვეული დროშის გაურჩევლობით გამოწვეული ფატალური შეცდომებისგან. თუმცა ნაციონალური დროშა 1863 წლამდე მაინც უცვლელი დარჩა.

საველე-სამხედრო დროშისადმი წამოყენებული მთავარი მოთხოვნა იყო ის, რომ იგი არ უნდა დამსგავსებოდა არცერთი შტატისა თუ ფედერალურ დროშას, სხვადასხვა კლიმატურ პირობებში, იქნებოდა ეს ნისლი, ქარბუქი თუ უქარო ამინდი, უნდა ყოფილიყო თვალშისაცემი შორ მანძილზე და ადვილად გასარჩევი. ასე დაიბადა კონფედერაციის სამხედრო ფორმირებების საბრძოლო დროშა.

ახალი საბრძოლო და ნაციონალური დროშებს გადაუდებელ საჭიროებაში დარწმუნებულმა გენერალმა ბორეგარმა შესაბამისი წერილი მიწერა კონფედერაციის კონგრესის სამხედრო საქმეთა კომიტეტის ხელმძღვანელს უილიამ მაილსს. გენერალი ითხოვდა, რომ სასწრაფოდ შემუშავებულიყო სამხრეთის ოფიციალური დროშა. თუმცა ბორეგარმა უარი მიიღო. მაშინ გენერალი მთლიანად გადაერთო საბრძოლო დროშის შექმნის საკითხზე და ამ მიმარ-

თულებით დაინყო მუშაობა. მან სთხოვა ლუიზიანელ ოფიცრებს, რომ მათ ერთობლივად წარმოედგინათ ახალი საველე დროშის ესკიზები. ეს საქმე მალე დაიძრა და უმალლეს მთავარსარდლობას მცირე ხანში დროშის უამრავი ესკიზი წარუდგინეს. ყველა ნამუშევარში დომინირებდა სხვადასხვა ფორმის ჯვრისა და ვარსკვლავების კომბინაცია, ფერებიც უმრავლეს შემთხვევაში იყო წითელი, თეთრი და ლურჯი. ხანგრძლივი განხილვების შემდეგ 1861 წლის სექტემბერში გენერალი ბორეგარი გენერალ ჯოზეფ ჯონსტონთან ერთად ვირჯინიაში, ქ.ფეირფაქსში სასამართლოს შენობაში შეხვედნენ გენერალ უილიამ კაბელს, რათა საბრძოლო დროშის საბოლოო დიზაინი და კომპოზიცია შეემუშავებინათ. ჯონსტონმა წარმოადგინა ელიფსის ფორმის დროშის ესკიზი, წითელი ველითა და ლურჯი ფერის წმ. ანდრია მოციქულის დიაგონალური ჯვრით და მასზე განთავსებული თეთრი ვარსკვლავებით, რომლებიც შტატებს განასახიერებდნენ. თავისმხრივ ბორეგარმა კონგრესმენ მაილსს დროშის მისეული ესკიზი წარუდგინა. გენერლის მიერ შემუშავებულ ვარიანტში დროშის ფორმა უნდა ყოფილიყო მართ-

მონინალმდევა მზარეთა დროშები
სამოქალაქო ომის პერიოდში

კუთხა ან კვადრატული, ველი - ლურჯი, ხოლო ჯვარი - წითელი, ზედ გამოსახული ოქროსფერი ვარსკვლავებით, რომლებიც შტატების სიმბოლოს წარმოადგენდნენ. როგორც ირკვევა, ბორეგარი დროშის ესკიზზე ლათინური ან ბერძნული ჯვარის განთავსებას უჭერდა მხარს. კონგრესმენმა მაილსმა ესკიზში წარმოდგინილი ფერთა კომბინაცია ჰერალდიკური კანონების დარღვევად მიიჩნია და გარკვეული კორექტივები შეიტანა გენერლის ნამუშევარში: დროშის ველი გახდა წითელი, მასზე მოათავსა ანდრია მოციქულის X-ის მაგვარი ლურჯი ჯვარი თეთრი ფერის ვარსკვლავებით. ბორეგარი არ შეეწინააღმდეგა კონგრესმენის კორექტივებს, რადგან მაილსი ჰერალდიკის სფეროში განსწავლულობით იყო ცნობილი. გენერალმა კორექტირებული ესკიზი თავის კოლეგებს წარუდგინა. არჩევანი უნდა გაკეთებულიყო ჯონსტონის ელიფსოიდურ ვარიანტსა და მაილს-ბორეგარის ვერსიას შორის. გენერალმა კაბელმა გააანალიზა ორივე ესკიზი და განაცხადა, რომ მაილს-ბორეგარის ვარიანტის მიხედვით დროშის დამზადება გაცილებით მარტივი და ჩქარი იქნებოდა, ამასთან ელიფსოიდური ფორმით დროშის შექმნა ნაჭრის დამატებით ხარჯებთან იქნებოდა დაკავშირებული. კაბელმა დროშისთვის მიზანშეწონილად მიიჩნია მართკუთხედის ან კვადრატის

ფორმის მოყვანილობა. ჯონსტონიც დაეთანხმა მაილს-ბორეგარის ვარიანტს. მისივე რჩევით დროშისთვის კვადრატის ფორმის მინიჭება გადაწყდა. დროშა ორიგინალური, კარგად გასარჩევი და ლამაზი გამოვიდა. ბორეგარმა და სხვა ოფიცრებმა მითითეს კონგრესს, რომ ეს დროშა კონფედერაციის სახელმწიფო დროშად დაემტკიცებინათ. მთავრობამ უარი განაცხადა მათ წინადადებაზე და ნაციონალურ დროშად კვლავ “ვარსკვლავები და ზოლები” რჩებოდა. 1861 წლის ოქტომბერში ომის დეპარტამენტმა დაამტკიცა ახალი საბრძოლო დროშის გამოყენების უფლება პოტომაკის არმიის მიერ, რომელსაც 1862 წლის 1 ივნისიდან კონფედერაციის ლეგენდარული მხედართმთავარი რობერტ ედვარდ ლი ხელმძღვანელობდა. ლიმ ღირსეულად გადაიბრა ახალი საბრძოლო დროშა და არაერთ ბრძოლაში დაამარცხა ფედერალური ძალები. ლის დამსახურებით კონფედერატების ახალი საბრძოლო დროშა ჩრდილოელთა დამარცხების სიმბოლოდ იქცა. საერთოდ გენერალი ლი აშშ-ს ისტორიის ერთ-ერთი ყველაზე გამორჩეული და კოლორიტული პიროვნებაა. თავისი ნიჭიერებითა და პიროვნული თვისებებით იგი მსოფლიო დონის მოღვაწეა. ამერიკულ საზოგადოებაში მისდამი გამოჩენილი პატივისცემა და სიყვარული გაოცებას იწვევს. იგი უყვარდათ მის ჯარისკაცებს, მას უდიდეს პატივს სცემდნენ სამხრეთელი ოფიცრები და გენერლები, ლისადმი დიდი პატივისცემა ჰქონდათ მის მტრებსაც-ჩრდილოელთა სარდლობას. ლის ყოფილი მონები თუ მსახურები საკუთარ მეზატონეს უდიდესი მოკრძალებით და მონატრებით იხსენებდნენ. იმ დროს, როდესაც გენერალთან ერთად ცხოვრობდნენ. თავისი მრწამსით ლი მონათმფლობელობის მონინალმდევე იყო. სამოქალაქო ომის დასრულებამდე დიდი ხნით ადრე, 1862 წელს, მან მის საკუთრებაში არსებული მონები გაათავისუფლა. ლი იყო ღრმადმორწმუნე და ღვთისმოსავი პიროვნება, მის პირად ნაწერებში გასაოცარი რწმენა აშკარავდება. სამოქალაქო ომის პერიოდში იგი ძალიან ხშირად და ბევრს ლოცულობდა როგორც თავისი ოჯახის წევრებისთვის და ჯარისკაცებისთვის, ასევე მონინალმდევეთა ბანაკის სამხედროთათვის. მთელი მისი ცხოვრება გამსჭვალული იყო სურვილით, რომ სახარებისეული სწავლებით აღესრულებინა მასზე დაკისრებული მოვალეობები.

ომის დეპარტამენტმა ბრძანების დონეზე არ დაავალდებულა კონფედერაციის სხვადასხვა ფორმირებები, რომ მათ მაილს-ბორეგარის დროშა გამოეყენებინათ, თუმცა ეს დროშა იმდენად შთამბეჭდავი იყო, რომ მალევე მოიპოვა პოპულარობა და სამხრეთის ფორმირებების დიდი ნაწილი სწორედ ამ დროშის გამოყენებით მოქმედებდა. სულ მალე ეს დროშა კონფედერაციის ყველაზე პოპულარულ და ცნობად სიმბოლოდ გადაიქცა. სამხედრო ფორმირებების მიხედვით (კავალერია, დრაგუნები, არტილერია)

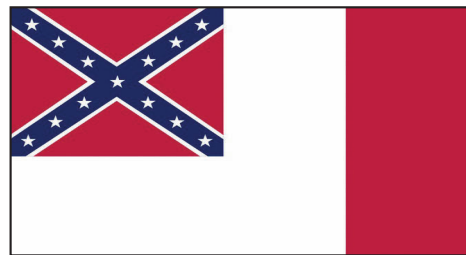
საბრძოლო დროშა სხვადასხვა ზომის იკერებოდა. მიუხედავად ამ დროშის პოპულარობისა, მთელი რიგი სამხედრო ნაწილები საკუთარი ორიგინალური საბრძოლო დროშებით მოქმედებდნენ. ცალკეული შტატების სამხედრო ნაწილებს კი თავისი დამატებითი შტრიხები შეჰქონდათ მაილს-ბორეგარის დროშის კლასიკურ დიზაინში: აწერდნენ ფორმირების სახელს, ნომერს, გამოვლივ ბრძოლებს. ასეთნაირად გაფორმებული დროშა დამატებით სტიმულს მატებდა ჯარისკაცებს და მათ განვლილ ბატალიონებში მიღწეულ წარმატებებს ასხენებდა. მაგალითისთვის შეგვიძლია მოვიყვანოთ ჩრდ. კაროლინის დრაგუნთა 28-ე პოლკის საბრძოლო დროშა.

1863 წელს სამხრეთის პრესასა და კონგრესის წარმომადგენელთა რიგებში კვლავ გააქტიურდა მსჯელობა სახელმწიფო დროშის შეცვლასთან დაკავშირებით. ნაწილი მოქალაქეების მიიჩნევდა, რომ იმ ფონზე, როდესაც კონფედერატები მარცხდებოდნენ და ეკონომიკური კოლაფსიც არ იყო შორს, კონგრესი ტყუილად კარგავდა დროს დროშის ფერებისა და კომპოზიციის ფიქრით. მიუხედავად ამისა, დროშის შეცვლის საკითხი მაინც დადგა დღის წესრიგში. ეს განაპირობა ორმა ფაქტორმა: 1. ბრძოლის ველზე არსებულ ნაციონალურ დროშას შედგომამში შეყავდა სამხრეთელები, 2. სულ უფრო მეტი მოქალაქე ითხოვდა არსებული დროშის შეცვლას, რადგან ეს უკანასკნელი ძალიან ჰგავდა მათი მტრის, ჩრდილოელთა სახელმწიფო დროშას. პრესამ საკმა-

კუთხეში, ტარის მხრიდან მოთავსებულ იქნა მაილს-ბორეგარის დროშის ზომიანი შემცირებული ვარიანტი. ეს დროშა ფართო საზოგადოების წინაშე წარსდგა გენერალ თომას ჯექსონის დაკრძალვაზე. ახალი სახელმწიფო დროშა გენერლის სასახლეზე იყო გადაფარებული. ამ მოვლენის შემდეგ მეორე ნაციონალურ დროშას აფრაოფიციალურად “ჯექსონის დროშასაც” უწოდებდნენ. ლის შემდეგ ჯექსონი იყო კონფედერაციის ყველაზე ცნობილი სამხედრო მოღვაწე. ახალ დროშაზე თეთრი ველის არსებობის მიზანშეწონილობას განსაკუთრებით უჭერდა მხარს კონგრესის სამხედრო საქმეთა კომიტეტის ხელმძღვანელი უილიამ მაილსი. იგი ასაბუთებდა, რომ სამხედრო დროშა თავისი ფერთა პალიტრით მისაღები იყო, ხოლო ნაციონალური დროშა მაქსიმალურად მარტივი და სადა უნდა ყოფილიყო. თეთრი ველი შესანიშნავად ასრულებდა ამ ფუნქციას. ახალი სახელმწიფო დროშისადმი კრიტიკა მალევე დაიწყო. სამხედრო კუთხით ამ დროშასაც შეეძლო პრობლემები შეექმნა სამხრეთელთათვის. უქარო ამინდებში ტარზე უმოძრაოდ ჩამოკიდებული დროშის ძირითადად მხოლოდ თეთრი ველი მოჩანდა და მნახველს ეს დროშა კაპიტულაციის ნიშნად შეეძლო მიეღო. გარდა ამისა, ნაწილი მიიჩნევდა, რომ ახალი დროშა მაგიდის დიდ გადასაფარებელს უფრო ნააგავდა ვიდრე სახელმწიფო დროშას. და ბოლოს, უკმაყოფილონი იყვნენ ფლოტის წარმომადგენლებიც: კონფედერაციის თბომავალი გემების საკვამური-

ჩრდილოეთ კაროლინის დრაგუნთა 28-ე პოლკის საბრძოლო დროშა

1863 წლის 1 მაისს დამტკიცებული სახელმწიფო დროშა

ოდ დიდი ყურადღება დაუთმო დროშის საკითხს და მოვლენათა მიმდინარეობას საზოგადოებაც აქტიურად ადევნებდა თვალს. სულ უფრო ხშირად გაისმოდა მოსაზრებები, რომ ახალი დროშის მოგონება არ იყო საჭირო, რადგან მაილს-ბორეგარის საბრძოლო დროშა თავისუფლად შეიძლებოდა გამხდარიყო სახელმწიფო დროშა.

1863 წლის 1 მაისს კონგრესმა ოფიციალურად დაამტკიცა რიგით მეორე ნაციონალური დროშა. მართალია, მაილს-ბორეგარის დროშა თავისთავად არ იქნა დამტკიცებული კონფედერაციის სახელმწიფო დროშად, მაგრამ შეიძლება ითქვას, რომ ბორეგარმა გარკვეულწილად მაინც მიაღწია თავის ძველ მიზანს. ახალი დროშა იყო მართკუთხედის ფორმის, მისი სიგრძე ორჯერ აღემატებოდა სიგანეს. დროშის ველი იყო მთლიანად თეთრი, ხოლო მის ზედა-

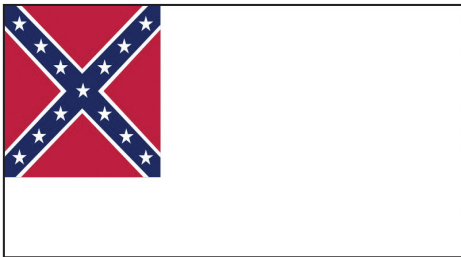
დან გამოსული კვამლი ძალიან ადვილად აჭუჭყიანებდა თეთრი ველის მქონე დროშას. კიდევ ერთი უკმაყოფილება შეეხებოდა დროშის ზომებს. მისი სიგრძე ორჯერ აღემატებოდა სიგანეს. ასეთი პროპორციების გამო დროშა სწორად არ ფრიალებდა.

1864 წლის შემოდგომაზე კონფედერაციის რიგით მესამე სახელმწიფო დროშის შექმნაზე დაიწყო მუშაობა. ამჯერად ამ საქმეს სათავეში ჩაუდგა მაიორი არტურ როჯერსი. დროშის ესკიზები განსახილველად მან გადაუგზავნა ფლოტისა და არმიის ოფიცრებს და, პირველ რიგში, რობერტ ედვარდ ლის. როჯერსმა ახალი დროშის შექმნისას მხოლოდ მცირე მოდერნიზაცია გაუკეთა არსებულ მეორე სახელმწიფო დროშას. თეთრი ველის ფართობის შესამცირებლად დროშის ბოლოს მან წითელი პერპენდიკულარული ზოლი დაამატა. მანვე ფრიალის-

თვის საჭირო შეფარდებამდე დაიყვანა დროშის სიგრძე და სიგანე. 1865 წლის 4 მარტს კონგრესმა რიგით მესამე სახელმწიფო დროშა დაამტკიცა. როგორც შემდგომ აღმოჩნდება, ეს დროშა იქნება ამერიკის კონფედერაციული შტატების უკანასკნელი სახელმწიფო დროშა. მისი დამტკიცებიდან დაახლოებით ერთი თვის შემდეგ აპომატოქსთან სამხრეთის არმიის მთავარსარდალი გენერალი ლი დანებდა ფედერალურ ჯარებს, რაც კონფედერაციის კაპიტულაციას ნიშნავდა. თუმცა ლის დანებების მიუხედავად სამხრეთელთა გარკვეული ფორმირებები მაინც განაგრძობდნენ წინააღმდეგობის განევას. ცხადია, მათი ბრძოლა უპერსპექტივო იყო და სამხრეთს არსებული გამოუვალი მდგომარეობიდან ვეღარ გამოიყვანდა. საინტერესოა, რომ 1865 წლის 12-13 მაისს, სამოქალაქო ომის უკანასკნელ ბრძოლაში, ტეხასში, რიო გრანდეს ნაპირებთან, ე.წ. პალმიტოს რანჩოს ბრძოლაში კონფედერატებმა გამარჯვებას მიაღწიეს. თუმცა აპომატოქსთან განვითარებულმა მოვლენებმა ეს გამარჯვება მთლიანად დაჩრდილა. სამოქალაქო ომში დამარცხების შემდეგ სამხრეთელთა დამოუკიდებლობის უმთავრესი სიმბოლო-დროშა გაუქმდა.

მესამე ნაციონალური დროშა თავისი მცირე ხნის არსებობის მანძილზე ვერ გავრცელდა.

ამგვარად, ამერიკის კონფედერაციული შტატების ისტორიაში სხვადასხვა ეტაპზე არსებულ სახელმწიფო თუ საბრძოლო დროშათა შორის ყველა-

1865 წლის 4 მარტს დაგვიტოვებული სახელმწიფო დროშა

ზე პოპულარული გამოდგა მაილს-ბორეგარის საბრძოლო დროშა. ომისშემდგომი პერიოდის სამხრეთელებისთვის იგი ყველაზე მეტად ასოცირდებოდა კონფედერაციის სუვერენიტეტთან და მის სამხედრო ძლიერებასთან. ეს დროშა გახდა სამხრეთის უნივერსალური სიმბოლო. ამავე დროშას ჩრდილოელები შეამბოხებთა და მონათმფლობელთა მთავარ სიმბოლოდ მიიჩნევდნენ. ქვეყნის ორ ნაწილად დაყოფის პერიოდში სწორედ მაილს-ბორეგარის საბრძოლო დროშა გახდა ჩრდილოელთა მიერ გამოყენებული აშშ-ს დროშის ყველაზე დიდი მეტოქე.

აქვე შეგვიძლია შევეხოთ სამხრეთელთა სამხედრო დროშაზე არსებულ სიმბოლოთა და ფერთა მნიშვნელობასაც. როგორც უკვე ვიცით, პირველი ნაციონალური დროშის კომპოზიცია დიდწილად იმეორებდა აშშ-ს დროშას. შესაბამისად ამ დროშის ჰერალდიკური კომპოზიცია და ფერები იმავე სიმ-

ბოლური დატვირთვის მატარებელი იყვნენ, რასაც განასახიერებდა აშშ-ს დროშა. მაილს-ბორეგარის დროშასთან დაკავშირებით კი სხვა სიტუაციაა. ეს დროშა ორიგინალურია, მისი მიზანი იყო სწორედ ის, რომ ფედერალური დროშის მსგავსებისგან განთავისუფლებულიყო. კონფედერატების საბრძოლო დროშის მთავარი კომპოზიციური ელემენტია დროშის კვადრატში დიაგონალურად ჩასმული ანდრია მოციქულის (X-ის მაგვარი) ჯვარი. ხშირად ამ ჯვარს სამხრეთულ ჯვარსაც უწოდებენ. ამ კუთხით კონფედერატების დროშა იმეორებს შოტლანდიის დროშის ძირითად კომპოზიციურ დეტალს - დროშის ლურჯ ველზე დიაგონალურად მოთავსებული ანდრია მოციქულის ჯვარი. სამხრეთ კოლონიების თეთრკანიანი მოსახლეობის დიდი ნაწილი სწორედ შორტლანდიური და შოტლანდიურ-ირლანდიური წარმომავლობის იყო და მათთვის ახლობელი იყო ანდრია მოციქული, რომელიც შოტლანდიის მფარველად მიიჩნევა. ტრადიციის მიხედვით, ანდრია მოციქულმა ბრიტანეთში კელტ ტომთა შორის იქადაგა ქრისტიანობა. მისიონერული მოღვაწეობის დროს მოციქული მაკედონიაში წარმართებმა აცვეს X-ის მაგვარ ჯვარზე. აღნიშვნის ღირსია ის ფაქტი, რომ ამერიკის კონფედერაციული შტატები იყო ერთადერთი დამოუკიდებელი სახელმწიფო დასავლეთ ნახევარსფეროში, რომელმაც სახელმწიფო დროშაზე (მეორე და მესამე ნაციონალურ დროშებზე) ღიად დააფიქსირა ქრისტიანული სიმბოლიკა.

კონფედერაციის საბრძოლო დროშამ უცვლელად გაიმეორა შეერთებული შტატების დროშის სამფეროვანი პალიტრა - წითელი, თეთრი, ლურჯი.

კონფედერატების საბრძოლო დროშაზე თეთრი ფერი გამოხატავდა სამხრეთელ ხალხს და მათ წმინდა, სპეტაკ მიზნებს. ლურჯი ფერი სიმბოლოურად განასახიერებდა ბრძოლის ველსა და ჯარისკაცთა შეტაკებას. ყველაზე მნიშვნელოვანი ფერი იყო წითელი, მას დროშის ველის დიდი ნაწილი ეჭირა. ეს ფერი სიმბოლოურად წარმოადგენდა კონფედერატი ჯარისკაცების მიერ ბრძოლის ველზე დაღვრილ სისხლს, ომში გამოჩენილ სიმამაცესა და ჟინს.

კონფედერაციის სახელმწიფო თუ სამხედრო დროშებთან დაკავშირებით აუცილებელია ვიცოდეთ, რომ არცერთი ამ დროშათაგანი არ იყო აღმართული აფრიკიდან ამერიკის ნაპირებთან მოსულ მონათმფლობელურ გემებზე. სამოქალაქო ომის პერიოდში სამხრეთელთა გემები საოკეანო მონათვაჭრობაში არ მონაწილეობდნენ.

მაილს-ბორეგარის საბრძოლო დროშა იმდენად შეეზარდა აშშ-ს ისტორიას, რომ სწორედ იგი ასოცირდება ყველაზე მეტად კონფედერაციის დამოუკიდებლობის გარდასულ ეპოქასთან.

მიხეილ ბარნოვი
Mikheil Barnovi

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ბონები

წინამდებარე სტატიით “ჰეროლდი” აგრძელებს წერილების ციკლს თემაზე “ქართული ბონისტიკური ძეგლები”.

წინა სტატიაში აღვნიშნეთ, რომ ამიერკავკასიის ფინანსური ერთობის დროებითი შენარჩუნება 1918 წლის მაისიდან 1919 წლის ივლისამდე აუცილებლობამ განაპირობა. ამიერკავკასიის კომისარიატის ბონს ერთგვარი გარდამავალი ფუნქცია უნდა შეესრულებინა ქართული, სომხური და აზერბაიჯანული ეროვნული ვალუტის შემოღებამდე.

მიუხედავად იმ გარკვეული სარგებლობისა, რასაც ამიერკავკასიის ფინანსური ერთიანობის შენარჩუნება იძლეოდა, აღნიშნული მდგომარეობა აშკარად ზღუდავდა სუვერენული საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის დამოუკიდებლობას ფინანსურ სფეროში და, ამდენად, დიდხანს ვერ გაგრძელდებოდა. ამის გამო, ქართული ფულის თუნდაც ბონის სახით გამოშვების მომხრეთა რიცხვი თანდათან იზრდებოდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლებაში.

აღნიშნული პროცესი განსაკუთრებით თვალშისაცემი გახდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამფუძნებელი კრების არჩევისა და მთავრობის შემადგენლობის შეცვლის შემდეგ.

თვალსაჩინო ეკონომისტის – კონსტანტინე კანდელაკის (1883-1958) ფინანსთან და ვაჭრობა-მრეწველობის მინისტრის პოსტზე დანიშვნამ დადებითი როლი შეასრულა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამოუკიდებელი ფინანსური სისტემის შექმნისკენ სწრაფვის დაჩქარებაში.

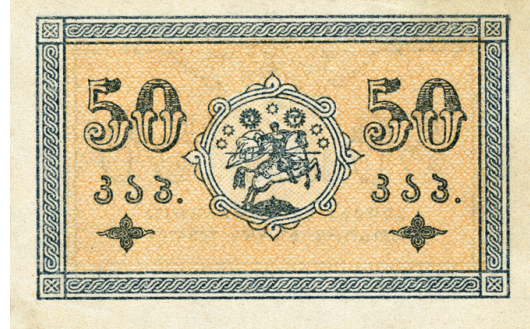
1919 წლის 11 ივლისს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამფუძნებელმა კრებამ მიიღო დეკრეტი “საქართველოს რესპუბლიკის ბონების გამოცემისა”. იმავე წელს გამოვიდა შემდეგი ნომინალის მქონდე ბონის კუპიურები: 50 კაპეიკიანი, აგრეთვე, 1, 3, 5, 10, 50, 100, და 500 მანეთიანიები, რასაც 1920 წელს დაემატა 1000 მანეთიანიები, ხოლო 1921 წელს – 5000 მანეთიანიები, რომელთა ავტორებიც არიან მხატვრები: ი. შარლემანი, ჰ. პრინცესკი და დ. შვეარდნაძე.

ბონებზე სამეწივენი (ქართული, რუსული და ფრანგული) წარწერებია. ასევე მთავრობის თავმჯდომარის - ნოე ჟორდანიასა და ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობის მინისტრის - კონსტანტინე კანდელაკის ფაქსიმილეები ქართულ ენაზე.

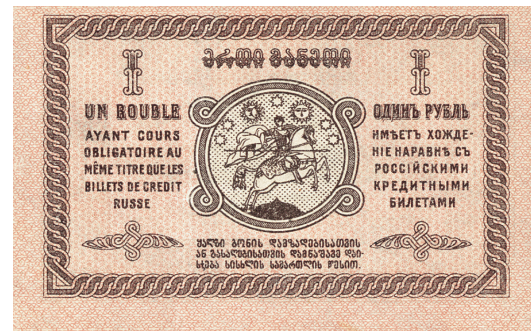
ბონები გაფორმებულია მაღალ მხატვრულ დონეზე და გამოირჩევა ეროვნული ხასიათით. ზოგიერთ მათგანზე - 5, 10, 50 და 100 მანეთიან კუპიურებზე - გაფორმების თვალსაზრისით საგრძნობია ამიერკავკასიის კომისარიატის ანალოგიური ნომინალის მქონე ბონების ერთგვარი ზეგავლენა.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ზემოხსენებული 10 ნომინალის ძირითადი ფერი და ზომა (მილიმეტრებში) ასეთი იყო:

50 კაპეიკი – ცისფერი ჩალისფერზე - 57/39

1 მანეთი – ყავისფერი ვარდისფერზე - 77/53

3 მანეთი – შავი მწვანეზე – 89/60

10 მანეთი – მუქი შინდისფერი და ყავისფერი ვარდისფერზე – 120/77

5 მანეთი – ყავისფერი და მუქი მწვანე ნარინჯისფერზე – 115/74

50 მანეთი – იისფერი და ღია მწვანე ნაცრისფერზე – 134/88

100 მანეთი – მწვანე და ვარდისფერი – 156/101

1000 მანეთი – მუქი ყავისფერი და ნარინჯისფერი ცისფერზე – 163/102

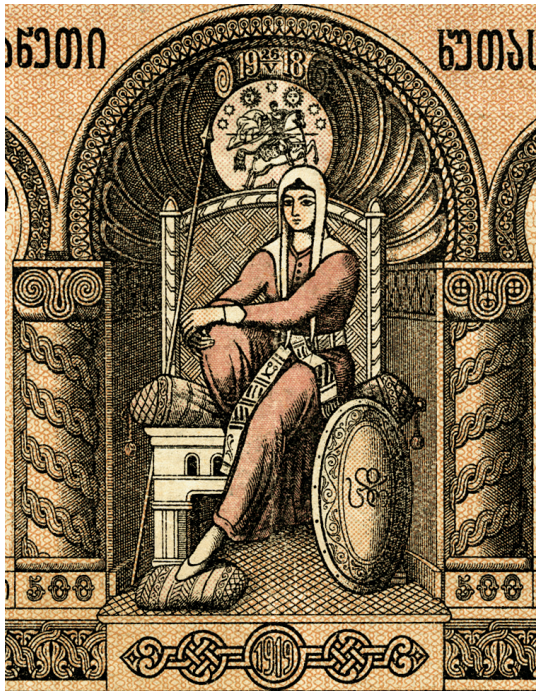

500 მანეთი – შავი, ცისფერი და ვარდისფერი ჩალისფერზე – 163/102

5000 მანეთი – მუქი ლურჯი და ვარდისფერი ნაცრისფერზე – 175/105

განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს 500-მანეთიანი ბონის კუპიურა. მის ავერსზე აღბეჭდილია შუა საუკუნეების არქიტექტურული სტილით ნაგები პომპეზური თალი, რომლის ქვეშ მდგარ და ჩუქურთმებით დამშვენებულ საკარცხულში ამაყად დაბრძანებულა პირმშვენიერი ახალგაზრდა მანდილოსანი. მისგან მარჯვნივ არის ოვალური ფარის, ხოლო მარცხნივ – საბრძოლო შუბის გამოსახულება.

მანდილოსნის მსგავსი გამოსახულება იმავე პერიოდში გამოშვებული ქართული საფოსტო მარკების ზოგიერთ სერიაზეც გვხვდება. მკვლევარ პაატა ნაცვლიშვილის დაკვირვებით, “საფიქრებელია, რომ ეს ქალი საქართველოს სიმბოლოდ ჰქონდა წარმოდგენილი მარკების მხატვარს, დაახლოებით ისეთ სიმბოლოდ, როგორც ცნობილი მარინა - საფრანგეთის მარკებზე”.

უაღრესად საინტერესოა აგრეთვე 5000-მანეთიანი ბონის კუპიურაც. მის ავერსზე აღბეჭდილია ოთხთალოვან ჩარჩოში ჩახატული საქართველოს მთავრობის სასახლე, რომლის ფლაგშტოკზეც იმდროინდელი სახელმწიფო სამფეროვანი დროშა ფრიალებს.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ბონები დაბეჭდილია ამერიკავკასიის კომისარიატის ბონების მსგავს, არაჭვირნიშნაან ქალაქდზე. გამოწვინასად შეიძლება ჩაითალოს 500-მანეთიანი ბონის ნანილი, რომელზეც ფრიად საინტერესო ფორმის ჭვირნიშნები გვხვდება. ეს ჭვირნიშნანი წარმოდგენს ოთხთალოვან ჩარჩოში ჩასმული სამი ქართული ასოს – ს.დ.რ.-ს (იმიფრება როგორც: საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა) ერთმანეთში მხატვრულად ჩაგვირისტებულ კომბინაციას. ამ ტიპის ჭვირნიშნებით მოფენილია ბონის მთელი ფართობი.

საგულისხმოა ის ფაქტიც, რომ 1921 წლის თებერვალში, თბილისის დატოვებისას, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობამ თან წაიღო სხენებული ჭვირნიშნაანი ქალაქდის მთელი მარაგი.

სწორედ ამან განაპირობა, რომ იმავე 25 თებერვალს თბილისში შემოჭრილი და დამკვიდრებული საოკუპაციო რეჟიმი, რომელსაც ოფიციალურად ეწოდებოდა: საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის ხელისუფლება და, რომელიც გარკვეული ხნის განმავლობაში განაგრძობდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ბონების გამოშვებას, იძულებული იყო, რომ ფულის ნიშნები არაჭვირნიშნაან ქალაქდზე ებეჭდა.

1919 წლის 11 ივლისიდან 1921 წლის 25 თებერვლამდე თბილისში განხორციელდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ბონების ხუთი ემისია.

მართალი იყო საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის იმდროინდელი ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობის მინისტრის - კონსტანტინე კანდელაკის მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ: “საქართველოს ქალაქდის ფულს, როცა დამოუკიდებელი საქართველო საბჭოთა ჯარების მსხვერპლი გახდა, გამოკეთების მეტი ნიშნები ეტყობოდა, ვინემ იმ ფულის ნიშნებს, რომლებითაც წლების განმავლობაში სარგებლობდა ბევრი სხვა სახელმწიფო”.

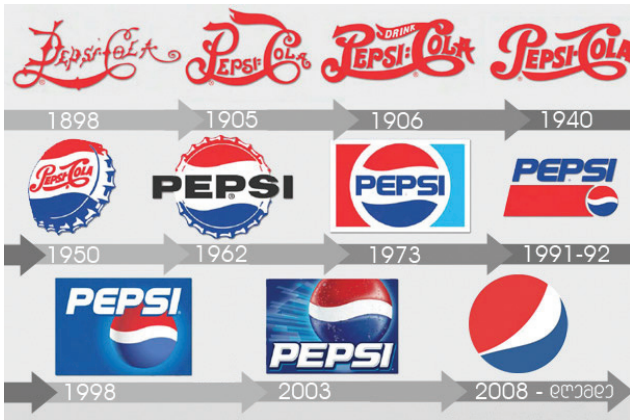
ნიკო ჯავახიშვილი
Niko Javakhishvili

მსოფლიო ბრენდების ლოგოების ევოლუცია

პეპსი Pepsi

კომანია პეპსის პირველი ლოგო 1898 წელს გამოჩნდა. ეს იყო წითელი, ჩახლართული ასოებით დანერილი სასმელის სახელი Pepsi-Cola. სასმელმა იმთავითვე მოიპოვა პოპულარობა, რამაც მომავალში მისი რებრენდისა და ლოგოს დახვეწის

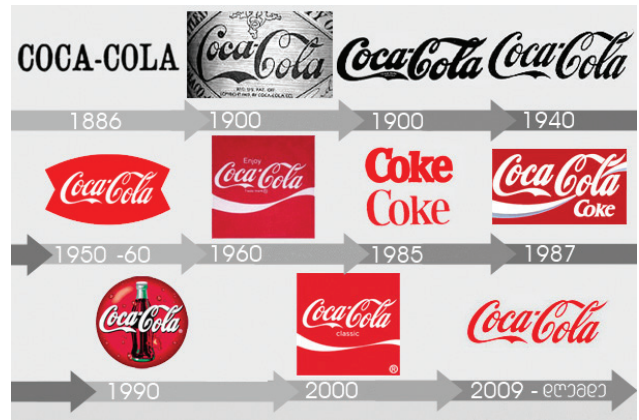

აუცილებლობაც გააჩინა. 1905 წელს მწარმოებლებმა კომპანიის ლოგოზე წარწერა Pepsi-Cola გაამსხვილეს, რათა ის უფრო თვალსაჩინო გამხდარიყო. ამავე დროს, მოხდა ერთი უმნიშვნელო ცვლილება, სიტყვებს შორის დეფისი ორწერილმა ჩაანაცვლა. უკვე 1906 წელს კი ლოგოზე ერთგვარი დევიზიც დაამატეს. 1906-1940 წლებში კომანიის ლოგო პროდუქტის სახელწოდებისა და დევიზის ერთობლიობას წარმოადგენდა: Drink Pepsi-Cola (დალიე პეპსი-კოლა). 1940 წელს ლოგოს სიტყვა Drink მოაშორეს. 1950 წელს პროდუქტის ლოგო კიდევ უფრო დაიხვეწა, როდესაც წარწერამ Pepsi-Cola ბოთლის ფერად სახურაზე გადაინაცვლა. 1962 წელს პროდუქტის სახელწოდებიდან სიტყვა Cola ამოიღეს და ბოთლის ფერად თავსახურზე მხოლოდ PEPSI დარჩა. ამის შემდეგ ლოგო კიდევ რამდენჯერმე შეიცვალა, თუმცა მისი ძირითადი იდეა უცვლელი რჩებოდა. ყველაზე თვალშისაცემი ცვლილება ლოგომ 2008 წელს განიცადა, როდესაც მას PEPSI მოაშორეს და მხოლოდ სამფეროვანი (წითელი, თეთრი, ლუჯრი) რგოლი დარჩა. თანამედროვე მსოფლიოში სასმელის პოპულარობა და სამფეროვანი ბურთის ცნობადობა იმდენად დიდია, რომ დღეისათვის რაიმე ზედმეტ განმარტებას აღარ საჭიროებს.

კოკა-კოლა COCA-COLA

კოკა-კოლას პირველი ლოგო მომხმარებელმა 1886 წელს იხილა. ეს იყო თეთრ ფონზე ინგლისური შავი მთავრული ასოებით დანერილი COCA-

COLA. 1900-იანი წლების დასაწყისშივე სასმელის ბოთლებზე იგივე წარწერა ყველასათვის ცნობილი ხელწერით შესრულებული გამოჩნდა. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ კოკა-კოლას ლოგოს 125 წლიანი ევოლუციის მანძილზე ფორმა და შინაარსი მნიშვნელოვნად არ შეუცვლია და XX საუკუნის დასაწყისიდან მოყოლებული ისეთია, როგორსაც ჩვენ ყველა ვიცნობთ. პირველი თვალშისაცემი ცვლილება ლოგომ 50-იანი წლების დასაწყისში განიცადა, როცა შავი წარწერა თეთრ ფონზე შეიცვალა თეთრი წარწერით წითელ ფონზე. 60-იან წლებში ლოგოზე გაჩნდა წარწერა Enjoy (ისიამოვნე). ასევე COCA-COLA-ს ქვეშ Trade Mark ® (სავაჭრო ნიშანი). 1985 წელს კომპანიის ახალი პროდუქტი გამოჩნდა, რომლის ლოგოსაც წითლად დანერილი წარწერა COKE წარმოადგენდა. 80-იანი წლების ბოლოს კი ის COCA-COLA-ს ქვეშ ეწერა. 90-იან წლებში გამოჩნდა ახალი ლოგო. ეს იყო წითელ წრეში ჩახატული სასმელის ბოთლი ცნობილი წარწერით. წითელ წრეში კი გაზის ბუშტუკები ჩანდა. XXI საუკუნის დასაწყისში ლოგომ კვლავ მინიმალისტური სახე მიიღო და თეთრს ფონზე დანერილი COCA-COLA გახდა, იმ განსხვავებით, რომ ქვეშ სიტყვა Classic ჰქონდა მიწერილი. დღეისთვის მოქმედი ლოგო 2009 წლიდან გამოჩნდა. მასში განსხვავება ისაა, რომ წარწერა გაკეთებულია თეთრ ფონზე წითელი ფერით.

ნაიკი Nike

სპორტული ტანსაცმლისა და ინვენტარის მწარმოებელი კომპანია ნაიკი 1971 წელს დაარსდა. მისი ლოგო, მეტსახელად "სვუში" (Swoosh) იმავე წელს იხილა ფართო საზოგადოებამ. მისი ავტორი ქეროლინ დევიდსონი იყო, რომელიც კომპანიის დამფუძნებელმა ფილ ნაითმა პორტლენდის უნივერსიტეტში გაიცნო. ნაითმა დევიდსონს ლოგოს დიზაინში 35 დოლარი გადაუხადა. მას არასოდეს

მოსწონდა “სვუმი”, მაგრამ აღნიშნავდა, რომ სწორედ ის იყო კომპანიისთვის წარმატების მომტანი. 1971 წლიდან დღემდე ნაიკის ლოგომ უმნიშვნელო ცვლილება რამდენჯერმე განიცადა და დღეისათვის მსოფლიოში საყოველთაოდ ცნობი; სავაჭრო ნიშავს წარმოადგენს.

ქენონი Canon

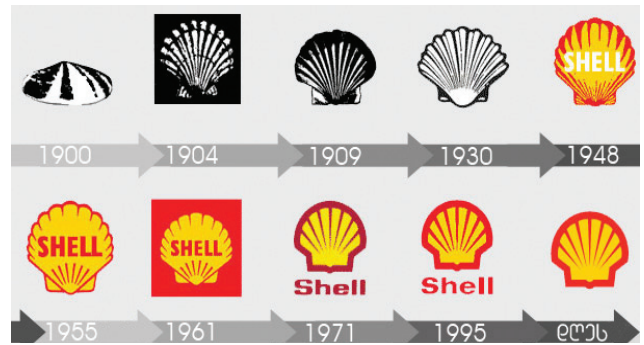
საყოველთაოდ ცნობილი და ბევრისთვის საყვარელი კომპანია ქენონის დებიუტი 1934 წელს შედგა. თუმცა მაშინ მისი სახელი იყო “კვანონი”. კომპანიის სახელი ბუდისტური რელიგიის წყალობის ქალღმერთის პატივსაცემად შეარჩიეს. ამ ქალღმერთს ბევრი ხელი ქონდა, რომელითაც ადამიანთა სურვილებს აკმაყოფილებდა. პირველი ლოგოს მთავარი ფიგურა სწორედ ქალღმერთი კვანონი იყო, რომლის ზემოთაც იყო ინგლისურენოვანი წარწერა Camera, ხოლო ქვემოთ კომპანიის სახელი Kwanon. ეს ლოგო 1934 წელსვე შეიცვალა და მხოლოდ წარწერა Kwanon დატოვეს. თუმცა მომდევნო წელს კომპანიის სახელიც შეიცვალა, რამაც ლოგოს ცვლილებაც გამოიწვია. წარწერა Kwanon შეიცვალა და ახალ ლოგოთაც მინიმალისტური სამარკო ნიშნის აღმნიშვნელი წარწერა Canon იქცა. ამ ლოგოს მნიშვნელოვანი ცვლილება აღარ განუცდია.

შელი SHELL

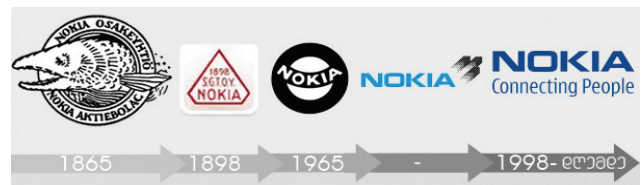
საინტერესო ისტორია აქვს ნავთობის კომპანია შელის ლოგოს. ის 1900-ანი წლების დასაწყისშივე გამოჩნდა და იყო ჩვეულებრივი ნიჟარა (თავად სიტყვა SHELL ქართულად სწორედ ნიჟარას ნიშნავს). არსებობს ვერსია, რომ კომპანიის სახელწოდებისა და ლოგოს შერჩევაზე დიდი გავლენა იქონია შოტლანდიური წარმოშობის ბიზნესმენმა მისტერ გრეჰემმა, რომელსაც მარკუს სამუელის (შელის დამფუძნებელი) ნავთობი ინდოეთში შეჰქონდა. ამ ეჭვს ისიც ამძაფრებს, რომ გრეჰემის საგვარეულო გერბზე ნიჟარა იყო გამოსახული. თავდაპირველად შელის ლოგო იყო რეალისტურ სტილში დახატული შავთეთრი ნიჟარა. მოგვიანებით ლოგოს გამომსახველობითი მხარე დაიხვეწა. 1948 წლიდან კი მასში ორი ფერი, წითელი და ყვითელი შემოვიდა. თითქმის საბოლოო სახე ლოგომ 1971 წელს მიიღო. 1995 წელს წითელი

ფერი ოდნავ გააღიავეს. საბოლოოდ კი ლოგოს წარწერა “SHELL” მოაშორეს. საყურადღებოა, რომ კომპანიის დასახელება ასევე არ იყო დატანილი თავდაპირველ, შავ-თეთრ ლოგოებზე. 1971 წელს შექმნილი ლოგოს ავტორი რეიმონდ ლევია, რომელსაც ამ დარგში მოღვაწე კიდევ ორი კომპანიის, ბრიტიშ პეტროლიუმისა (British Petroleum - BP) და ექსონის (Exxon) ლოგოები აქვს შექმნილი.

ნოკია Nokia

1865 წელს ინჟინერმა ფრედრიკ იდესტამმა მდინარე ტამერკოსკის ნაპირას, ქალაქ ტამპერეში ხის მერქნის გადამამუშავებელი საწარმო გახსნა. სამი წლის შემდეგ კიდევ ერთი საწარმო გაიხსნა მდინარე ნოკიანვირტაზე. სწორედ ამ მდინარის წყალობით მიიღო კომპანიამ საქვეყნოდ ცნობილი სახელი. კომპანიის პირველ ლოგოზე თეზი იყო გამოსახული. ეს იყო მდინარე ნოკიანვირტას ორგული, რაც საწარმოს ადგილმდებარეობას უსვამდა ხაზს. 1898 წელს ედუარდ პოლონმა რეზინის ნაწარმის გადამამუშავებელი ქარხანა ააშენა. ეს საწარმო მალე ნოკიას შეერწყა და კომპანიამ უამრავი პროდუქტის წარმოება დაწყო. იქმნებოდა ველოსიპედისა თუ მანქანის საბურავები, რეზინის ბოტები, სატელეკომუნიკაციო კაბელები, ალუმინის ნაწარმი და ა.შ. კომპანიის საქმიანობის გაფართოებას ლოგოს ცვლილებაც მოჰყვა, თუმცა ის წინამორბედზე გაცილებით უპრეტენზიო იყო. დროთა განმავლობაში კომპანიას სხვა საწარმოებიც უერთდებოდა. 1965 წელს გაერთიანებულმა სუბიექტებმა ოფიციალურად შექმნეს კორპორაცია ნოკია. იმავე წელს გაჩნდა ახალი ლოგო. შავ წრეში ჩახატულ შავ ნახევარკალზე თეთრად გაკეთებული წარწერა **Nokia**. შემდეგ ეს წარწერა წრიდანაც ამოვარდა და ფერიც შეიცვალა. ლურჯ ფერში გადანყვეტილი ლათინური მთავრული ასოები კომუნიკაციების ერთ-ერთი

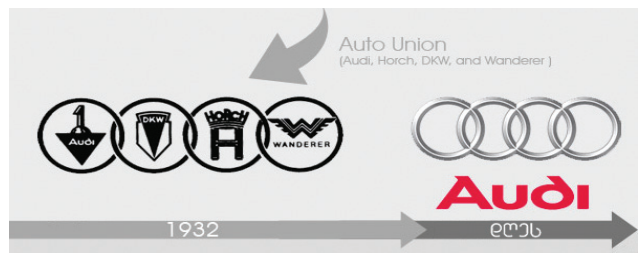
უმსხვილესი კომპანიის ადვილად ამოსაცნობ ნიშნად იქცა. 1998 წლიდან ნოკიას ლოგოს დაემატა წარწერა Connecting People, რაც მისი დღევანდელი საქმიანობის არსს კარგად გადმოსცემს.

ფაიერფოქსი Firefox

2002 წელს ინტერნეტბაზარზე ახალი ბრაუზერი გამოჩნდა. მისი სახელი იყო ფენიქსი (Phoenix), რომელიც ასევე ცნობილი იყო როგორც ცეცხლოვანი ჩიტი (Firebird). ამ პროდუქტის ლოგოზე სწორედ ცეცხლის ალში გახვეული ფენიქსი იყო გამოსახული, რომელიც საყოველთაოდ ცნობილი განახლებისა და აღორძინების სიმბოლოა, თუმცა 2003 წელს მას სახელი გადაერქვა და Firefox, ანუ “ცეცხლოვანი მელა” დაერქვა. სახელის ცვლილებას მოყვა ლოგოს ცვლილებას. დედამიწაზე შემოხვეული “ცეცხლოვანი მელა” მსოფლიოში ცნობილ სიმბოლო იქცა. პროდუქტის ახალი ვერსიის გამოსვლასთან ერთად ლოგომაც ოდნავ იცვალა სახე, თუმცა 2003 წლის შემდგომ მასში სერიოზული ცვლილებები არ შესულა.

აუდი Audi

საინტერესო ისტორია აქვს საავტომობილო კონცერნ აუდიის ლოგოს. ყველასათვის ცნობილი სიმბოლო, ოთხი გადაბმული რგოლი 1932 წელს, ოთხი კომპანიის გაერთიანების შედეგად შეიქმნა. საქმე იმაშია, რომ აუდიის კორპორაციამ კიდევ სამი მწარმოებელი: Horch, DKW და Wanderer შეიერთა. ამ გაერთიანების ათსანიშნავად, ოთხივე კომპანიის მაშინდელი ლოგოები წრეებში მოათავსეს და ეს წრეები ერთმანეთზე გადააბეს. ცოტა ხანში ოთხივე სუბიექტის ძველი ლოგოები გაქრა და დარჩა მხოლოდ ოთხი ერთმანეთზე გადაჯაჭვული რგოლი. აუდიის ლოგო ბევრს აგონებდა საერთაშორისო ოლიმპიური კომიტეტის ემბლემას. მართლაც მსგავსება თვალშისაცემი იყო. თუ ოლიმპიური მოძრაობის ხუთი გადაჯაჭვული რგოლი ხუთი კონტინენტის გაერთიანებაზე მიანიშნებდა, აუდიის ლოგოზე გამოსახული ოთხი რგოლი ოთხი კონცერნის გაერთიანების სიმბოლო იყო. 1995 წელს საერთაშორისო არბიტრაჟში, რომე-

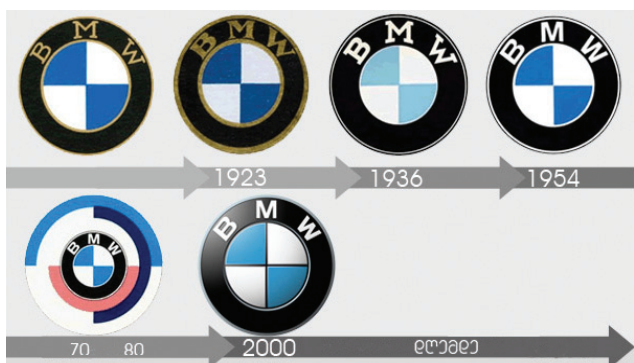

ლიც სამარკო ნიშნებთან დაკავშირებულ დავებს განიხილავს, საერთაშორისო ოლიმპიურმა კომიტეტმა აუდიის წინააღმდეგ სარჩელი შეიტანა და საავტო-

მობილო გიგანტს იდეის ქურდობაში დასდო ბრალი. ხანგრძლივი დავის შემდეგ, 2009 წელს კომპანიის საუკუნოვან იუბილეზე აუდიის მესვეურებმა მცირედ კორექტირებული ლოგო წარმოადგინეს. ახალ ვარიანტში რგოლების გადაბმის პრინციპი შეიცვალა, რითაც ის თითქოს აღარ წააგავდა ოლიმპიური მოძრაობის სიმბოლოს. ამის შემდეგ საარბიტრაჟო დავაც შეწყდა. აუდიის ახალი ლოგოს ავტორი არაბული წარმოშობის დიზაინერი რაიან აბდულაჰია.

BMW

მსოფლიოში ცნობილი და უამრავი ადამიანისათვის სათაყვანებელია კომპანია BMW და მის მიერ წარმოებული ავტომობილები, თუმცა თავისი ისტორიის დასაწყისში მან სახელი თვითმფრინავების ძრავის წარმოებით გაითქვა. **Bayerische Motoren Werke**, ესაა სახელი, რომელითაც იწყება კომპანიის ისტორია, რაც ქართულად მიახლოებით ითარგმნება, როგორც “ბავარიული ძრავების წარმოება”. შემდგომში ყველასათვის ცნობილი აბრევიატურა, სწორედ ამ სამი გერმანული სიტყვის პირველი ასოებია. რაც შეეხება კომპანიის ლოგოს, მასზე გავლენა ორმა ფაქტორმა მოახდინა. პირველი იყო ადგილი სადაც მისი ისტორია იწყება. ბავარიაში დაფუძნებულმა კომპანიამ ლოგოს მოტივად ბავარიის დროშა და მასზე გამოსახული თეთრი და ცისფერი, ირიბად დახრილი რომები აიღო. მე-

ორე კომპანიის თავდაპირველი საქმიანობის სფეროა. თეთრისა და ცისფერის წრიული მონაცვლეობა ასოციაციურად თვითმფრინავის მბრუნავ პროპელერს განასახიერებს.

BMW –ს პირველი ლოგო 1917 წლის 10 დეკემბერს გატარდა რეგისტრაციაში და მიენიჭა ნომერი 221388. XX საუკუნის 20-იანი წლებიდან დღემდე რამდენიმე კოსმეტიკური ცვლილება განიცადა, თუმცა ძირითადი მახასიათებლები არასოდეს შეცვლილა.

დავით ბრავვაძე
Davit Bragvadze

საქართველოს ორგანული კანონი
საქართველოს სახელმწიფო დროშის შესახებ

მუხლი 1

1. ეს კანონი საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის თანახმად ადგენს საქართველოს სახელმწიფო დროშის, როგორც სახელმწიფო სიმბოლოს, აღწერილობას, მისი გამოყენებისა და დაცვის წესს.

2. ამ კანონით დადგენილი საქართველოს სახელმწიფო დროშა არის საქართველოს სახელმწიფო დროშის ერთადერთი ვარიანტი. აკრძალულია საქართველოს სახელმწიფო დროშად სხვა დროშის გამოყენება.

3. საქართველოს სახელმწიფო დროშის ორიგინალი ინახება საქართველოს პრეზიდენტის მიერ დადგენილ ადგილას.

მუხლი 2

1. საქართველოს სახელმწიფო დროშა არის მართკუთხა თეთრი ფერის ქსოვილი, რომლის ცენტრალურ ნაწილში გამოსახულია დროშის ოთხივე გვერდთან დაკავშირებული სწორკუთხა წითელი ფერის დიდი ჯვარი; ჯვრის ვერტიკალურ-ჰორიზონტალური მკლავებით გამოყოფილ ოთხკუთხედებში გამოსახულია ოთხი იმავე ფერის, ბოლნურ-კაცხური ჯვარი.

2. საქართველოს სახელმწიფო დროშის სტანდარტული ზომები და ზუსტი გამოსახულება დგინდება საქართველოს სახელმწიფო დროშის ზომების შეცვლა შესაძლებელია პრეზიდენტის იმავე ბრძანებულებით განსაზღვრული შესაბამისი პროპორციების დაცვით.

3. საქართველოს სახელმწიფო დროშის დამზადების წესი და პირობები დგინდება საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულებით.

მუხლი 3

1. საქართველოს სახელმწიფო დროშა მუდმივად აღიმართება:

- ა) საქართველოს პრეზიდენტის რეზიდენციის შენობაზე;
- ბ) საქართველოს პარლამენტის შენობაზე;
- გ) საქართველოს აღმასრულებელი ხელისუფლების დაწესებულების შენობაზე;
- დ) საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შენობაზე;
- ე) საქართველოს უზენაესი სასამართლოს შენობაზე;
- ვ) საქართველოს ეროვნული ბანკის შენობაზე;
- ზ) საქართველოს კონტროლის პალატის შენობაზე;
- თ) საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატის შენობაზე;
- ი) საქართველოს გენერალური პროკურატურის შენობაზე;
- კ) საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის შენობაზე;
- ლ) სხვა ადმინისტრაციული ორგანოების შენობებზე;
- მ) აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანოების შენობებზე, აგრეთვე იმ შენობებზე, სადაც ტარდება ამ ორგანოთა სესიები - სესიების მთელ პერიოდში;
- ნ) აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების აღმასრულებელი ხელისუფლების დაწესებულებების, საწარმოების, ორგანიზაციებისა და დაწესებულებების შენობებზე;
- ო) საქართველოს ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოთა შენობებზე, აგრეთვე იმ შენობებზე, სადაც ტარდება ამ ორგანოთა სხდომები - სხდომების მთელ პერიოდში;
- პ) საზღვარგარეთ არსებული საქართველოს საელჩოებისა და სხვა დიპლომატიური წარმომადგენლობების შენობებზე;
- ჟ) საზღვაო გემებსა და საზღვაო მიმოსვლის სხვა საშუალებებზე, რომელთა მიწერის ადგილი საქართველოს ტერიტორიაა.

2. საქართველოს სახელმწიფო დროშა გამოიფინება:

- ა) სატრანსპორტო საშუალებებზე, რომლებიც ემსახურება საზღვარგარეთ არსებულ საქართველოს წარმომადგენლობებს;
- ბ) საქართველოში მიმდინარე ოფიციალურ საერთაშორისო ღონისძიებებზე;
- გ) საზღვაო და შიდა მიმოსვლის გემებსა და მიმოსვლის სხვა საშუალებებზე, რომლებზედაც ოფიციალური პირების სახით იმყოფებიან საქართველოს პრეზიდენტი, საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარე ან სხვა პირები, რომლებიც საქართველოს კანონმდებლობის თანახმად წარმოადგენენ საქართველოს სახელმწიფოს, აგრეთვე საქართველოს დიპლომატიური წარმომადგენლები და კონსულები.

3. ამ მუხლით გათვალისწინებულ დაწესებულებათა ხელმძღვანელები განსაზღვრავენ თავიანთ დაწესებულებებში საქართველოს სახელმწიფო დროშის გამოყენებისა და დაცვის სხვა შემთხვევებს.

მუხლი 4

1. საქართველოს ტერიტორიაზე საქართველოს სახელმწიფო დროშასთან ერთად აფხაზეთის ან აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის დროშის აღმართვის შემთხვევაში საქართველოს სახელმწიფო დროშა უნდა იყოს მასზე დიდი ზომის და აღმართული უფრო მაღლა.

2. საქართველოს ტერიტორიაზე საქართველოს სახელმწიფო დროშასთან ერთად სხვა ქვეყნის დროშის აღმართვის შემთხვევაში საქართველოს სახელმწიფო დროშა არ უნდა იყოს მასზე მცირე ზომის.

მუხლი 5

1. საქართველოს სახელმწიფო დროშის დაცვას უზრუნველყოფენ შესაბამისი სახელმწიფო, ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოები.

2. აკრძალულია დაზიანებული, გაუფერულებული ან სხვაგვარად შელახული საქართველოს სახელმწიფო დროშის გამოყენება.

3. საქართველოს სახელმწიფო დროშის გამოყენების დადგენილი წესის დარღვევა იწვევს პასუხისმგებლობას საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად.

მუხლი 6

ამ კანონის მიღების დღე ცხადდება საქართველოს სახელმწიფო დროშის დღედ.

მუხლი 7

1. ამ კანონის ამოქმედებისთანავე ძალადაკარგულად ჩაითვალოს 1990 წლის 14 ნოემბრის საქართველოს ორგანული კანონი “საქართველოს სახელმწიფო დროშის შესახებ” და 1990 წლის 28 დეკემბრის საქართველოს ორგანული კანონი “საქართველოს სახელმწიფო დროშის შესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე”.

2. ამ კანონით გათვალისწინებულმა შესაბამისმა სახელმწიფო ორგანოებმა ერთი კვირის ვადაში უზრუნველყონ თავის ადგილსამყოფელზე ამ კანონით განსაზღვრული საქართველოს სახელმწიფო დროშის აღმართვა.

მუხლი 8

ეს კანონი ამოქმედდეს გამოქვეყნებისთანავე.

საქართველოს პრეზიდენტის

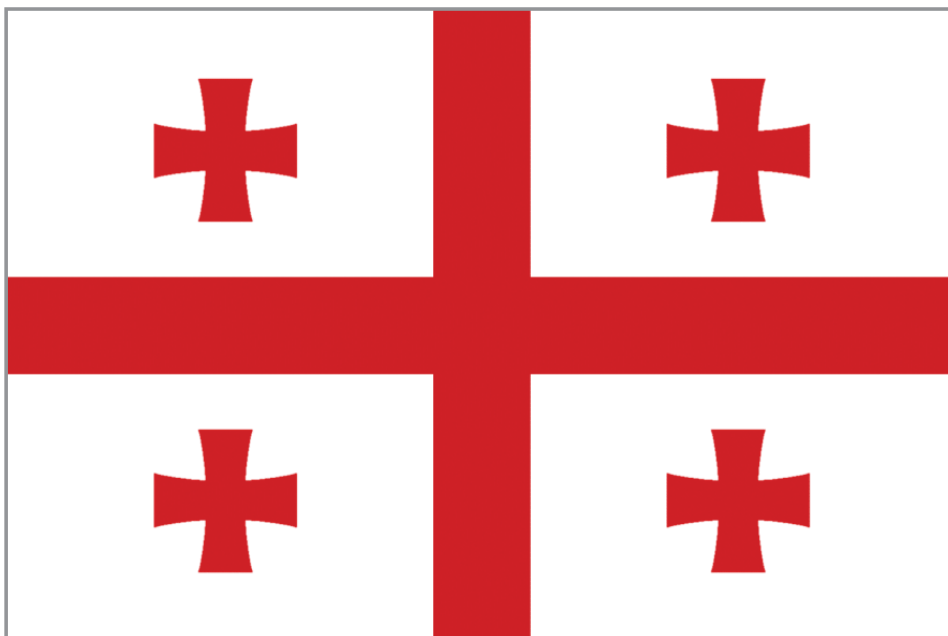
მოვალეობის შემსრულებელი

ნინო ბურჯანაძე

თბილისი,

2004 წლის 14 იანვარი.

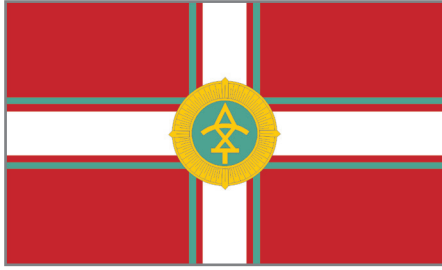
3233-რს

საქართველოს სასაზღვრო ძალების სიმბოლიკა

გასული საუკუნის 90-იან წლებში, საქართველოს შეიარაღებული ძალების ფორმირებასთან ერთად მისი სათანადო მხედრული სიმბოლიკით აღჭურვის საკითხიც დადგა, რაც მეტნაკლები სისრულით გადაიჭრა კიდეც.

ამავე პერიოდშივე განხორციელდა საქართველოს სასაზღვრო ძალების აღჭურვა შესაბამისი სიმბოლიკით, რომლის ნაწილსაც აქ წარმოგიდგენთ გაცნობის მიზნით (დამტკიცებულია 1999 წელს).

საქართველოს სასაზღვრო ძალების სეფე დროშა და სამკლაური

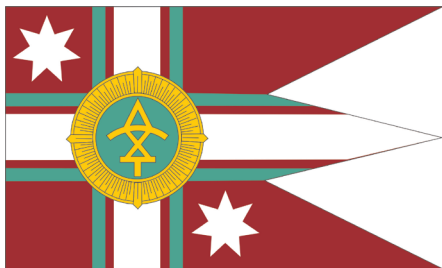
საქართველოს სასაზღვრო ძალების სანაპირო დაცვის დროშა და სამკლაური

საქართველოს სასაზღვრო საჰაერო ძალების დროშა და სამკლაური

საქართველოს სასაზღვრო ძალების მოტომექანიზირებული რაზმის დროშა და სამკლაური

საქართველოს სასაზღვრო ძალების სარდლის შტანდარტი

Summaries in English

The Symbols of Abkhazia (The Draft Symbols of the Autonomous Republic of Abkhazia)

Mamuka Gongadze

The project for the development of the regional symbols in Georgia raised the question of creation of the Flag and the Coat of Arms of the Autonomous Republic of Abkhazia. The article reviews in details the history of the coats of arms and the flags related to territory of Abkhazia. The article considers the heraldic heritage of Prince Vakhushti Bagrationi (1696-1758), the maps by the Western European cartographers, Soviet heraldic symbols and the current flag and the coat of arms of today's occupied territory.

After summarizing and analyzing the above-mentioned, the article provides a draft flag and coat of arms of the Autonomous Republic of Abkhazia, which is based on the historical heritage and the state symbols of Georgia. The project considers to a maximum extent the current heraldic heritage for the territory of Abkhazia. As a result, this proposal is likely to be acceptable for Georgians, as well as for Abkhazians.

One of the Earliest Portraits of Svimon I with the Earliest Known Coats of Arms of Georgia

Alexander Boshishvili

The Article is about the portrait of the King of Kartli (eastern Georgia) Svimon I, engraved by the Italian artist Giovanni Orlandi (late XVI to early XVII century). Orlandi has created portraits of a number of famous European State figures, including the Pope.

His portrait of the Georgian King is of utmost interest for us, because it contains the Coat of Arms depicting an elephant with a fortress, which the author suggests belonged to the Georgian King. The author proposes that this is the oldest surviving depiction of the Coat of Arms related to Georgia.

Issue of the State Flag of Georgia

Tornike Asatiani

The Article is dedicated to one of the most contentious and urgent issues of modern Georgia: the state flag of Georgia. There are two positions amongst society and within scientific circles as well: (1) one group states that the current Flag is in complete correspondence with the historical past of Georgia, and our state has the right to use it as the main attribute; and (2) the second group considers that this flag is not of Georgian origin, and they propose replacing it.

The Article covers the important issues related to the state flag. It discusses Georgian and foreign written, cartographic and numismatic sources, and samples of surviving Georgian flags. There is the supposition on this basis that the five-cross flag might not be the royal flag of Georgia during the reign of King Vakhtang I Gorgasali and King David IV the Builder, but the similar charge was familiar in medieval Georgia. At the same time, depiction of this symbol on Western European portolans and above the Georgian cities since the XIII century provides historical grounds for Georgia to use the above-mentioned symbol as the State Flag.

Oldest Georgian Royal Seal

T.Jojua

In this interview, Georgian historian and specialist of sphragistics Temo Jojua tells about the "Gareji document" from 1160 from the Georgian manuscript collection of the Austrian National Library. After the analysis of the stamp on the pages 56 and 105 of the document, Mr. Jojua concludes that this is the royal seal of King George. This suggestion is confirmed with inscription on the stamp, "Servant of our lord, King of kings George." The seal depicts five crosses with a larger central cross and inscription "Cross of Christ." Mr. Jojua suggests that among the symbols attributed to the state, the five-cross composition is one of the oldest.

Crown of Kings of Imereti

I.Bichikashvili and N. Beruchashvili

This article covers the history of the royal crowns of Imereti (Kingdom in western Georgia). Authors start with analysis of some documents related to the crown, including the description of the Imeretian royal crown by renowned scholar E. Takaishvili, description of the crown of king of Imereti Alexander III by Russian ambassadors N. Tolochanovs and A. Ievlevs from the 1650s', and the description from 1854 of the crown from Gelati Monastery treasury. King Alexander is also depicted wearing this crown by his contemporary Italian missionary Don Christoforo de Castelli. In conclusion, the authors conclude that the misnamed "Mitre of a Bishop" from the Art museum

of Georgia's Embroidery Department is actually the royal coronation crown of the Imeretian King George III (1603-1639) and his son King Alexander III (1639-1660).

Crown

Zachary Kiknadze

The origin of the crown lies in the ancient past. Prototypes of European crowns emerged in the Near East and the Hellenistic world.

This article covers the history of western royal crowns and coronets of nobility, including the similarities and differences among the crowns and coronets of different European countries. The use of heraldic crowns and coronets and their traditional depiction in heraldry is also reviewed.

As for Georgia, the use of uniquely Georgian heraldic coronets, which in any case was not very developed, was interrupted by the XIX century annexation of the Georgian kingdoms and dukedoms by the Russian empire. Consequently, Georgian nobles started using Russian heraldic coronets in their coats of arms. (Russian coronets are copied from German Heraldry.)

In light of the above-mentioned, the author proposed a uniquely Georgian system of heraldic crowns and coronets in 1997. Some of them (royal, sovereign and non-sovereign dukes) are based on historical depiction of crowns. Others are a mix of existing heraldic tradition and the author's fantasy.

1.Crown of King of Kings (mepet mepe) of Georgia (David IV The builder Crown); 2.Crown of sovereign Duke (mtavari) of Guria (Gurieli); 3.Crown of sovereign Duke (mtavari) of Samegrelo (Dadiani); 4.Crown of sovereign Duke (mtavari) of Abkhazia (Sharvashidze); 5.Coronet of non-sovereign Duke (eristavi) and non-sovereign Prince of high status (pirveli harishis tavadi); 6.Coronet of non-sovereign Prince of middle status (meore harishis tavadi); 7.Coronet of non-sovereign Prince of lesser status (mesame harishis tavadi); 8.Coronet of Great Baron (pirveli harishis aznauri); 9.Coronet of Baron (meore harishis aznauri); 10.Coronet of ecclesiastical Baron (saeklesio aznauri); 11.Coronet of Chevalier vassal of a Prince (satavado aznauri); 12.Coronet of baronial vassal Chevalier (aznauris aznauri) existed only in western Georgian kingdom and dukedoms; 13. Coronet of Honorary Citizen;

The Portolan of 1339 by Angelino Dulcert

The Portolan by Angelino Dulcert, drawn in 1339 in Parma, which is kept in the National Library of France, is one of the outstanding pieces of Mallorca School of Cartography. It is interesting due to a number of details, but it is particularly interesting for us, as it contains the composition of five cross flags on the top of two Georgian cities: Sokhumi and Tbilisi.

New Symbols of the regions of Ukraine

Andriy Greczylo

Ukraine a large state in Europe, containing 24 provinces and the Autonomous Republic of Crimea. The article provides a detailed description of the history of the regional symbols of Ukraine. The article outlines the challenges and trends, which attended the adoption of the regional symbols of Ukraine. The Article summarizes the general picture of the main characterization of the regional symbols and also the factors influencing them.

Short summery of Japanese Mon system

M. Kiknadze

This article covers the history of Japanese Symbols, which bear similarity to European heraldry. Kamon or Mon system was already firmly established around the 18th century. The author tells the story of development and of the use of the Mon symbols by Japanese aristocracy. The author talks about groups of manmade and natural objects usually depicted for a Mon and tells the story of some of the most widely used ones.

History of Circassian National flag

Giorgi Gurjidze

The population of the Caucasus region is multi-cultured and ancient. There are many ethnic groups living in the depths of mountain gorges and villages. They speak ancient Caucasian languages and follow traditions which are not known to the world until now. Circassians are one of these native nations, with their own history and culture. The last two centuries were the most difficult time for this nation, as they were fighting to keep their national identity, language, land and life. They tried this with united resources and strength of all Circassian people, and this movement started with the creation of a symbol of the unity, their national flag. It is a green flag with twelve golden stars and three arrows on it. This symbols are connected with the Circassian prince Saferbi Zan, twelve Circassian tribes and represent freedom and peaceful life. The history of the creation of this flag is kept in British and Russian sources.

How Adyghea was celebrating the return of Shapsugh flag in 1926

Naima Nefiasheva

In the three republics of North Caucasus, Adyghea, Kabardino-Balkaria and Karachai-Cherkessia and countries where the Circassian diaspora exists, on January 13, the Day of the Circassian Flag is celebrated. Among the North Caucasian republics, Adyghea is the only one where this historical flag is readopted. In 1992, Adyghea seceded from Krasnodar region and became a direct subject of the Russian Federation. By a decree of the Supreme Council of Adyghea, the historic green flag with twelve golden stars and three golden arrows was adopted by this new republic. It is also interesting that in the year of 1926, Adyghea was celebrating the return of another historic Sapsugh (ethnic subgroup of Circassians) flag from Tbilisi. In 1864, during the Caucasian war, this flag was taken as a war trophy by Russians and kept at the Tbilisi State Museum. Today the Shapsugh flag is at the National Museum of Adyghea. Article is employing the letter of an eyewitness of this event.

The Heraldic Attributes of Ingushetia

Mariam Bezhitashvili

This article is about the national attributes of Ingush - one of the ancient peoples of Caucasus. It is interesting how the government official signs are marked with national symbols when the people do not have the political independence. (The article marks the 20-th anniversary of the Ingushetia Republic).

Observations of the public attitudes of ethnic Ingush people (based on internet and social media) demonstrate that the promotion of national attributes is done constantly. The goal is to clearly underscore the cultural individuality and original heritage. The author analyzes the Ingush heraldry in a historical context and describes modern Ingushetia's coat of arms. Exclusively national symbols are in the foreground for self-identification. The author makes a comparison with heraldry of other peoples of the North Caucasus to assess the Ingush coat of arms in the present socio-political context. The coat of arms of Republic Ingushetia (without sovereignty) is a clear visualization of the uniqueness of its national unity. It seems it is a resource for cultural accomplishment, a strong desire of self-expression and autonomy.

National Flags of the Confederate States of America

Mikheil Barnovi

The Confederate States of America (CSA) was a government set up from 1861 to 1865 by eleven Southern slave states that had declared their secession from the United States. During the period of independence, CSA made military attempts to protect its Sovereignty. In order to underline the appearance of a new state, the Southern government decide to adopt new national flag that would differ from the one that was used by the Union.

So, in this article we have brief discussion of the history of the national flags of the Confederacy through 1861-65. There were only three flag designs adopted that served as the official national flags of the CSA and used during its existence from 1861 to 1865. Historians stated that no other symbols in American life are the subject of more attention than traditional Southern flags. They have become political tools used by many organizations whose philosophies are diametrically opposed.

Beside the popularity of this theme, it has become a controversial and divisive topic today. There are many misunderstandings about national and battle flags of Confederacy. There are various flags and various questions: which is the official national flag of the CSA?

In this article step-by-step we scrutinize the history of the adoption of national flags, their features and period of existence. Also we cover the history of Southern battle flags and show the reasons of misunderstandings when people talk about national and battle flags.

The best-known of all Confederate flags is a battle flag- a rectangular variant of the square Confederate Army battle flag, and very often exactly this flag is erroneously confused with the national flag of the Confederacy. The battle flag features the cross of St. Andrew (the apostle was martyred by being crucified on an X-shaped cross), and is commonly called the "Southern Cross." The Confederate battle flag that most people are familiar with was not a nationally recognized national flag.

Notes of the Democratic Republic of Georgia

Niko Javakhishvili

This Article is the second part of the cycle "Georgian Notaphily". This time we speak about the banknotes of the Democratic Republic of Georgia (1918-21). The Article provides the detailed examination of each denomination, the design, colors, charges and proportions thereof. It provides the information about the history of their creation and the authors. Also outlined are the measures that the authority of Georgia undertook in this direction. Attention is attached to the significance and the role of the notes of the Democratic Republic of Georgia.